

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ
ΟΜΗΡΟΥ 19 10672 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 210-3688935, 3232981
e- mail: akontis@pspa.uoa.gr

ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. ΚΟΝΤΗΣ

Ερευνητικό Έργο:
**«Οι οικονομικές επιπτώσεις
της απασχόλησης των μεταναστών
κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας
στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν»**

Υπεύθυνος Έργου: Αντώνης Κόντης

Ερευνητική Ομάδα : Σταύρος Ζωγραφάκης

Θόδωρος Μητράκος

Εταιρεία KNOWLEDGE SYSTEMS ΑΕ

Δεκέμβριος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Πρώτο Κεφάλαιο: Οικονομικό και Κοινωνικό προφίλ μεταναστών.....	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Η στατιστική της μετανάστευσης.....	6
1.2.1 Ζητήματα ορολογίας.....	6
1.2.1.1 Jus soli και jus sanguinis	7
1.2.1.2 Διαφορετικοί τύποι μετανάστευσης.....	9
1.2.2 Παράνομη μετανάστευση.....	10
1.2.3 Μεθοδολογία συγκέντρωσης των δεδομένων	11
1.2.3.1 Απογραφή πληθυσμού.....	12
1.2.3.2 Άδεια Παραμονής.....	13
1.2.3.3 Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών.....	14
1.2.3.4 Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (Ε.Ο.Π.).....	15
1.2.3.5 Έρευνα Εργατικού Δυναμικού	15
1.2.3.6 Κλαδικές / Θεματικές Πηγές	16
1.2.3.7 Έρευνες Πεδίου	17
1.2.3.8 Προγράμματα νομιμοποίησης.....	18
1.3 Το προφίλ των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα	20
1.3.1 Η δομή του μεταναστευτικού πληθυσμού.....	20
1.3.2 Χώρα προέλευσης μεταναστών	22
1.3.3 Επίπεδα εκπαίδευσης των μεταναστών	23
1.3.4 Τόπος εγκατάστασης μεταναστών	26
1.3.5 Λόγοι μετανάστευσης και εγκατάστασης στην Ελλάδα.....	29
1.3.6 Τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών.....	30
1.3.7 Οι κατοικίες των οικονομικών μεταναστών.....	31
1.3.8 Το εισόδημα των μεταναστών.....	34
1.3.9 Οι δαπάνες των νοικοκυριών των μεταναστών.....	37
1.3.10 Το εργατικό δυναμικό, η απασχόληση και η επαγγελματική κατάρτιση του μεταναστευτικού πληθυσμού.....	39
1.3.11 Ιατρική περίθαλψη και ασφάλιση των μεταναστών	42
1.4 Προτάσεις βελτίωσης των στατιστικών δεδομένων	45
1.5 Βιβλιογραφία Πρώτου Κεφαλαίου	45
1.5.1 Ελληνόγλωσση	45
1.5.2 Ξενόγλωσση	46
1.5.3 Συντομογραφίες	48
2. Δεύτερο Κεφάλαιο: Οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελληνική οικονομία: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής για το 2004.....	49
2.1 Περιεχόμενο.....	49
2.2 Εισαγωγή.....	50
2.3 Έρευνες σχετικές με την οικονομική πτυχή της μετανάστευσης	50
2.4 Μεθοδολογία και Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής	56
2.4.1 Λογαριασμός παραγωγικών δραστηριοτήτων, Μήτρα ενδιάμεσων χρήσεων (φατνίο: Α1).....	62
2.4.2 Διανομή Προστιθέμενης Αξίας (φατνίο Α2)	63
2.4.3 Έσοδα Δημοσίου από Παραγωγική Διαδικασία (φατνίο Α5).....	63
2.4.4 Συμβολή των μεταναστών στην απασχόληση κατά κλάδο	63
2.4.5 Αμοιβές και παραγωγικότητα κατά κλάδο.....	65
2.4.6 Διανομή προστιθέμενης αξίας και μεταβιβάσεις μεταξύ συντελεστών εργασίας και ομάδων νοικοκυριών.....	66
2.4.7 Μεταβιβάσεις εισοδημάτων από τους θεσμικούς τομείς στις ομάδες των νοικοκυριών(Δ3, Ε3, ΣΤ3).....	67
2.4.8 Κατανάλωση Νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες (φατνίο Γ1)	68
2.4.9 Δαπάνες Νοικοκυριών για Κοινωνική Ασφάλιση και Άμεσους Φόρους (Γ5)	70

2.4.10	Αποταμιεύσεις Νοικοκυριών και μεταβιβάσεις εισοδημάτων στο εξωτερικό (Γ7, Γ6)	71
2.4.11	Λογαριασμοί Δημοσίου	71
2.4.12	Ισορροπία των Λογαριασμών	71
2.5	Συμβολή οικονομικών μεταναστών στο ΑΕΠ - Συμπεράσματα.	72
2.6	Βιβλιογραφία Δεύτερου Κεφαλαίου.....	75
2.6.1	Ελληνόγλωσση	75
2.6.2	Ξενόγλωσση	76
2.7	Παράρτημα Δεύτερου Κεφαλαίου	81
2.7.1	Διαθέσιμα Στατιστικά στοιχεία	81
2.7.2	Πίνακες Εισροών - Εκροών.....	81
2.7.3	Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ)	82
2.7.4	Έρευνες Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC)	84
2.7.5	Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ).....	86
2.7.6	Έρευνες Δανεισμού των νοικοκυριών της Τράπεζας Ελλάδος.....	88
2.7.7	Η μέθοδος RAS	91
2.8	Πίνακες Παραρτήματος Δεύτερου Κεφαλαίου	93
3.	Τρίτο Κεφάλαιο: Επιπτώσεις των μεταναστών στην Ελληνική Οικονομία - Προσέγγιση με βάση ενός υπολογιστικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας	107
3.1	Χαρακτηριστικά του υποδείγματος	107
3.2	Διαφορές με άλλα υποδείγματα.....	116
3.3	Μηχανισμός λειτουργίας του υποδείγματος.....	119
3.4	Ένα τυπικό υπολογιστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας.....	127
3.5	Επιπτώσεις της παρουσίας των μεταναστών στην Ελληνική οικονομία.....	135
3.5.1	Σενάριο 1: Ποια είναι η συμμετοχή των μεταναστών στην ζήτηση; Τι θα άλλαζε αν τα νοικοκυριά των μεταναστών σταματούσαν να καταναλώνουν και να επενδύουν;	138
3.5.2	Σενάριο 2: Ποια θα ήταν η επιπλέον επίπτωση αν αυξανόταν ο αριθμός τους κατά 215 χιλ. άτομα (το σύνολο των οικογενειών τους);.....	139
3.5.3	Σενάριο 3: Ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις στην οικονομία, αν οι μετανάστες αποχωρούσαν τμηματικά από τη χώρα μας;.....	140
3.5.4	Σενάρια που δεν εξετάστηκαν	142
3.6	Συμπεράσματα Τρίτου Κεφαλαίου	146
3.7	Βιβλιογραφία Τρίτου Κεφαλαίου.....	147
3.7.1	Ελληνόγλωσση	147
3.7.2	Ξενόγλωσση	147
3.8	Πίνακες Τρίτου Κεφαλαίου.....	151
4.	Τέταρτο Κεφάλαιο: Εκτίμηση της παράνομης μετανάστευσης και της συμβολής της στην οικονομία	155
4.1	Εισαγωγή	155
4.2	Εκτιμήσεις των μεταναστευτικών ροών και του αριθμού των παράνομων μεταναστών. .	156
4.2.1	Εκτίμηση του αποθέματος των μεταναστών	157
4.2.2	Εναλλακτικές εκτιμήσεις των παράνομων μεταναστών	158
4.3	Η ενσωμάτωση της παράνομης μετανάστευσης στον νέο ΠΚΛ.....	165
	Ακαθάριστες επενδύσεις κατά προϊόν και μεταβολές αποθεμάτων (R17).....	171
	Πίνακας 4.3.7 Ακαθάριστες επενδύσεις κατά προϊόν και μεταβολές αποθεμάτων.....	171
4.4	Συμβολή των νόμιμων και παράνομων μεταναστών στο ΑΕΠ - Συμπεράσματα.	172
4.5	Βιβλιογραφία Τέταρτου Κεφαλαίου	176

4.5.1	Ελληνόγλωσση	176
4.5.2	Ξενόγλωσση	176
5.	<i>Πέμπτο Κεφάλαιο: Σύνοψη και προτάσεις πολιτικής.....</i>	<i>177</i>

1. Πρώτο Κεφάλαιο: Οικονομικό και Κοινωνικό προφίλ μεταναστών

1.1 Εισαγωγή

Το δημογραφικό πρότυπο και η δομή της αγοράς εργασίας της Ελλάδας μεταβλήθηκαν ριζικά την τελευταία εικοσαετία εξαιτίας της μαζικής εισόδου μεταναστών στη χώρα. Δεν πρόκειται απλώς για αύξηση του ρυθμού εισόδου μεταναστών στην χώρα αλλά ουσιαστικά για τη γέννηση, και όπως δείχνουν τα στοιχεία σταθεροποίησης, ενός υψηλού μεταναστευτικού αποθέματος της τάξης του 1 εκατ. ατόμων αποτελούμενου περίπου από 800.000 αλλογενών αλλοδαπών και 200.000 ομογενών αλλοδαπών. Σήμερα η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά αλλοδαπών στον πληθυσμό της (8,1 %) μεταξύ των κρατών -μελών της Ε.Ε. (5,5 %).

Πίνακας 1.1

	Year	Nationals (1000)	Non- nationals (1000)	Non- nationals %	Largest group of non- nationals (country of citizenship)	Year	Nationals (1000)	Non- nationals (1000)	Non- nationals %
Belgium	2004	9 536	860	8.3	Italy	1990	9 067	881	8.9
Czech Republic	2004	10 016	195	1.9	Ukraine	1990	10 327	36	0.3
Denmark	2004	5 126	271	5.0	Turkey	1990	4 985	151	2.9
Germany	2004	75 190	7 342	8.9	Turkey	1990	74 267	4 846	6.1
Estonia	2000c	1 096	274	20.0	Russia	1990	:	:	:
Greece	2004e	10 149	891	8.1	Albania	1990	9 979	142	1.4
Spain	2004	39 426	2 772	6.6	Ecuador	1990	38 428	398	1.0
France	1999c	55 258	3 263	5.6	Portugal	1990	53 055	3 597	6.3
Ireland	2002c	3 585	274	7.1	United Kingdom	1990	3 426	81	2.3
Italy	2004	55 898	1 990	3.4	Albania	1990	56 338	356	0.6
Cyprus	2002c	625	65	9.4	Greece	1992	577	26	4.2
Latvia	2004	1 804	515	22.2	Russia	1998	1788	671	27.3
Lithuania	2001c	3 450	34	1.0	Russia	1990	:	:	:
Luxembourg	2004	277	174	38.6	Portugal	1990	270	109	28.7
Hungary	2004	9 987	130	1.3	Romania	1995	10 199	138	1.3
Malta	2004	389	11	2.8	United Kingdom	1990	352	6	1.6
Netherlands	2004	15 556	702	4.3	Turkey	1990	14 251	642	4.3
Austria	2004	7 375	765	9.4	Serbia and Montenegro	1990	7 211	434	5.7
Poland	2002c	37 530	700	1.8	Germany	1990	:	:	:
Portugal	2003p	10 169	239	2.3	Cape Verde	1990	9 819	101	1.0
Slovenia	2004	1 951	45	2.3	Bosnia and Herzegovina	1995	1 942	48	2.4
Slovakia	2004	5 350	30	0.6	Czech Republic	1990	:	:	:
Finland	2004	5 113	107	2.0	Russia	1990	4 953	21	0.4
Sweden	2004	8 500	476	5.3	Finland	1990	8 071	456	5.3
United Kingdom	2003	55 636	2 760	4.7	Ireland	1990	55 043	2 416	4.2

c - Census data; e - Estimated figures; p - Provisional data.

Πηγή: Eurostat: Statistics in focus, Population and social conditions, Nr8/2006

Ακριβή, λεπτομερή και επίκαιρα στατιστικά στοιχεία, και ιδίως με τη μορφή διαστρωματικών και χρονολογικών σειρών, θεωρούνται απαραίτητα, πρώτον για την διεπιστημονική μελέτη του φαινομένου, για να είναι δυνατή η αποφυγή υποκειμενικών κρίσεων και δεύτερον για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της Μεταναστευτικής Πολιτικής. Αν και η παραπάνω θέση γίνεται ευρέως αποδεκτή, πολλά μεθοδολογικά και οργανωτικά / διοικητικά προβλήματα περιορίζουν ή αναιρούν πλήρως την κατάρτιση στατιστικών για τις μεταναστευτικές ροές και απόθεμα και των μεταβολών τους. Δυσχεραίνεται συνεπώς η διαχρονική, διατοπική, διακρατική, διαγενεακή και διομαδική σύγκρισή τους.

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν ζητήματα στατιστικής της μετανάστευσης και των πηγών προέλευσης των στατιστικών δεδομένων και θα παρουσιαστούν τα βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού αποθέματος την Ελλάδα.

1.2 Η στατιστική της μετανάστευσης

Η ουσιαστική ανάλυση και εξέταση του φαινομένου της μετανάστευσης και η φιλόδοξη προσπάθεια ρύθμισης της παγκοσμίως εξαρτάται σημαντικά από τη δυνατότητα συγκέντρωσης και επεξεργασίας των αντίστοιχων ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων των μεταναστευτικών ροών και αποθέματος. Παρόλο που θεωρητικά η δημιουργία μιας παγκόσμιας εκτίμησης σχετικά με τη διεθνή μετανάστευση φαίνεται σχετικά εύκολη, στην πράξη αυτό είναι πολύ δύσκολο, διότι η άντληση δεδομένων πραγματοποιείται από τις «εθνικές» πηγές κάθε χώρας. Διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα ολοκληρωμένο και συγκρίσιμο σύνολο δεδομένων για το απόθεμα των μεταναστών και τις διεθνείς μεταναστευτικές ροές¹, αλλά χωρίς σημαντική επιτυχία λόγω μη συμμόρφωσης ορισμένων κρατών. Το 1976 ο Ο.Η.Ε.², προσπαθώντας να περιορίσει τα προβλήματα συγκρισιμότητας των δεδομένων και να εναρμονίσει τις στατιστικές μεθόδους σε παγκόσμιο επίπεδο, εξέδωσε συγκεκριμένες συστάσεις σχετικά με τα στατιστικά της διεθνούς μετανάστευσης. Επίσης σε κοινοτικό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανειλημμένως έχει επισημάνει την αναγκαιότητα βελτίωσης των στατιστικών στοιχείων της μετανάστευσης βασισμένων στις αρχές της αμεροληψίας, της αξιοπιστίας, της αντικειμενικότητας και επιστημονικής αριότητας για να προσφέρεται σε δυνητικούς χρήστες έγκυρα και εναρμονισμένα στατιστικά στοιχεία³. Παρά τις παραπάνω αποφάσεις και συστάσεις δεν περιορίστηκαν ακόμη αισθητά οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται σε αρκετές χώρες, με αποτέλεσμα να δικαιωνιστεί το πρόβλημα της αξιοπιστίας και της συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων. Τα αίτια του προβλήματος της στατιστικής της διεθνούς μετανάστευσης εντοπίζονται κυρίως σε ζητήματα ορολογίας του φαινομένου, στα επίπεδα παράνομης μετανάστευσης και στη μεθοδολογία συγκέντρωσης των δεδομένων.

1.2.1 Ζητήματα ορολογίας

Το πρόβλημα της συγκρισιμότητας της στατιστικής της μετανάστευσης εδράζεται στο θεμελιώδες ερώτημα του προσδιορισμού ενός ατόμου ως μετανάστη. Μεταξύ των περισσότερων κρατών

¹ Οι σημαντικότερες στατιστικές εκθέσεις για την παγκόσμια μετανάστευση είναι η ετήσια έκθεση «*Recent Demographic Developments in Europe*» του Συμβουλίου της Ευρώπης, η έκθεση SOPEMI «*Trends in International Migration*» του Ο.Ο.Σ.Α., τα «*Demographic Statistics*» και «*Migration Statistics*» της Eurostat και η «*International Migration Report*» του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αυτές καταρτίζονται με την συνεργασία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, του Τμήματος Στατιστικής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης, του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης και του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας.

² Οι συστάσεις του Ο.Η.Ε. για τα στατιστικά της διεθνούς μετανάστευσης αναθεωρήθηκαν κατά το 1998.

³ Ενδεικτικά: KOM (1994) 23, SEC (2001) 672, συμπεράσματα του Συμβουλίου της 28/29 Μαΐου Ευρωπαϊκού και της 20ής Ιουνίου 2003, 2001, COM (2003) 179, ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 6ης Νοεμβρίου 2003, COM (2005) 375

παρατηρείται έλλειψη συναίνεσης σχετικά με τον ορισμό του μετανάστη και τον προσδιορισμό του είδους της μετανάστευσης. Αν και έχουν πραγματοποιηθεί σοβαρές προσπάθειες - μέσω διεθνών συμβάσεων⁴ - για την εναρμόνιση του ορισμού, δεν έχουν επιτευχθεί τα προσδοκώμενα αποτελέσματα όσον αφορά κυρίως τους σκοπούς της στατιστικής ανάλυσης, διότι ουσιαστικά τα ζητήματα μετανάστευσης σε εθνικό επίπεδο καθορίζονται από τις κυβερνήσεις των κρατών. Έτσι, ο προσδιορισμός του μετανάστη από το κράτος εξαρτάται από τους πολιτικούς και οικονομικούς στόχους κάθε εθνικής κυβέρνησης, περιορίζοντας τα αποτελέσματα των όποιων προσπαθειών για ένα παγκόσμιο ορισμό της μετανάστευσης⁵.

1.2.1.1 Jus soli και jus sanguinis

Η απάντηση στο θεμελιώδες ερώτημα σχετικά με τον ορισμό του μετανάστη διαφέρει μεταξύ των χωρών. Υπάρχουν δυο διαφορετικοί ορισμοί για την περιγραφή του φαινομένου, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζουν και την ελάχιστη μεταναστευτική πολιτική. Σύμφωνα με την πρώτη περίπτωση, ως μετανάστης χαρακτηρίζεται αυτός που είναι γεννημένος στην αλλοδαπή (foreign born) και πλέον κατοικεί και δραστηριοποιείται στη χώρα υποδοχής, ενώ στη δεύτερη περίπτωση ως μετανάστης χαρακτηρίζεται αυτός που είναι αλλοδαπός (foreigner) και ενδεχομένως έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, αλλά δεν έχει αποκτήσει την υπηκοότητα⁶, ορισμός που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία. Η διαφοροποίηση αυτή ως προς τον ορισμό προσδιορίζεται σημαντικά από τις δυο πολιτικές που έχουν επικρατήσει διεθνώς σχετικά με την απόκτηση υπηκοότητας σε μια χώρα. Ειδικότερα, η πρώτη πολιτική απόκτησης της υπηκοότητας στηρίζεται στον τόπο γέννησης του ατόμου (by birth – *jus soli*), σύμφωνα με την οποία, εάν κάποιο άτομο γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, αποκτά και την υπηκοότητα της χώρας αυτής, με αποτέλεσμα ως μετανάστης να χαρακτηρίζεται αυτός που δεν έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής (foreign born)⁷. Ενώ η δεύτερη πολιτική απόκτησης της υπηκοότητας βασίζεται στην καταγωγή του ατόμου (by blood – *jus sanguinis*), σύμφωνα με την οποία από τη στιγμή που ο αλλοδαπός δεν έχει κοινή καταγωγή και παράδοση, δεν αποκτά την υπηκοότητα της χώρας υποδοχής και παραμένει ως αλλοδαπός (foreigner) στη χώρα υποδοχής, όπου δραστηριοποιείται, ασχέτως εάν έχει γεννηθεί σ' αυτήν⁸.

Η διαφοροποίηση αυτή του ορισμού του μετανάστη προκαλεί σημαντικά προβλήματα και δυσκολίες συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων σχετικά με τους μετανάστες που

⁴ Σύμφωνα με τις συστάσεις του 1998 του Ο.Η.Ε. για τα στατιστικά της διεθνούς μετανάστευσης, ως διεθνής μετανάστης ορίζεται κάθε άτομο που αλλάζει χώρα αναφορικά με αυτήν της συνήθους κατοικίας του / της, όπως αναφέρεται, στο Lemaitre, G., 2005, pp. 2.

⁵ Yoda, O., 2004, pp. 3.

⁶ Grieco, El., 2002

⁷ Η πολιτική απόκτησης υπηκοότητας με βάση τον τόπο γέννησης (*jus soli*) επικρατεί κυρίως σε χώρες, των οποίων η εθνική σύσταση στηρίχθηκε στις μεταναστευτικές ροές, όπως οι Η.Π.Α., η Αυστραλία, ο Καναδάς κ.ά.

⁸ Η πολιτική απόκτησης υπηκοότητας με βάση την καταγωγή (*jus sanguinis*) επικρατεί κυρίως σε παραδοσιακές χώρες, των οποίων η σύσταση στηρίχθηκε στην εθνική ταυτότητα του πληθυσμού (έθνη-κράτη), όπως η Γερμανία κ.ά.

δραστηριοποιούνται στη χώρα υποδοχής και τις μεταναστευτικές ροές. Η εκτίμηση ποσοτικών και στατιστικών δεδομένων για τα επίπεδα μετανάστευσης σε χώρες με διαφορετική πολιτική απόκτησης υπηκοότητας δεν είναι απόλυτα συγκρίσιμη για τους εξής λόγους. Αφενός, διότι στη χώρα με *jus soli* πολιτική με τον όρο αλλοδαποί αναφέρονται όλοι όσοι έχουν γεννηθεί στην αλλοδαπή (foreign born), συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν πολιτογραφηθεί, καθώς και αυτών που δεν έχουν αποκτήσει την υπηκοότητα. Αφετέρου, διότι στη χώρα με *jus sanguinis* πολιτική με τον όρο αλλοδαποί αναφέρονται όλοι όσοι δεν έχουν την υπηκοότητα και δεν έχουν κοινή καταγωγή (foreigners), συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν γεννηθεί στην αλλοδαπή, αλλά και αυτών που είναι αλλοδαποί, οι οποίοι, ενώ έχουν γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, δεν έχουν πολιτογραφηθεί. Αντίστοιχα προβλήματα παρατηρούνται κατά τη συγκέντρωση δεδομένων για τις μεταναστευτικές ροές, διότι στις περιπτώσεις χωρών με *jus sanguinis* πολιτική στις μεταναστευτικές ροές-εκτός από αλλοδαπούς- (foreign born) περιλαμβάνονται και άτομα, τα οποία, λόγω κοινής καταγωγής με τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής, δε χαρακτηρίζονται ως μετανάστες, αλλά ως ομογενείς (παλιννοστούντες, επαναπατρισθέντες)⁹. Σύγχυση επίσης δημιουργεί η συνώνυμη χρήση των όρων «μετανάστης» και «αλλοδαπός». Δεν είναι όλοι οι αλλοδαποί μετανάστες, όπως οι κατιούσες μεταναστευτικές γενιές, οι οποίες ενσωματώνονται σταδιακά στην χώρα υποδοχής, και όλοι οι μετανάστες αλλοδαποί, όπως οι εθνικοί μετανάστες μετά την κτήση της ελληνικής υπηκοότητας, οι οποίοι δεν καταγράφονται πλέον στις στατιστικές μετανάστευσης.

Στην ελληνική περίπτωση ισχύει μια πολιτική *jus sanguinis* όσον αφορά τους «εθνικούς μετανάστες» δηλαδή τους ομογενείς και τους παλιννοστούντες κυρίως από την Αλβανία και τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι ομογενείς ή όσοι ισχυρίζονται ότι είναι ελληνικής καταγωγής δεν έχουν δικαιώματα με βάση το Σύνταγμα, αλλά τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης, σύμφωνα με πολιτικές αποφάσεις¹⁰. Αρχικά, επετράπη η παραμονή στη χώρα χωρίς έγγραφη τεκμηρίωση αυτών που ισχυρίζονται πως έχουν ελληνική καταγωγή και στη συνέχεια θεσπίστηκε μια ιδιαίτερη διαδικασία παροχής υπηκοότητας για τους ομογενείς και επαναπατρισθέντες Έλληνες¹¹. Αυτή η διαφοροποιημένη μεταχείριση των μεταναστών δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα όσον αφορά τη συνολική εικόνα του φαινομένου και τη συγκέντρωση ποσοτικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, λόγω της *jus sanguinis* πολιτικής, οι μετανάστες που έχουν ελληνική καταγωγή, παραμένουν χωρίς έγγραφη τεκμηρίωση στη χώρα και στην πράξη έκαναν πολύ δύσκολη τη διάκρισή τους από τους μετανάστες που διαμένουν παράνομα. Σ'

⁹ Grieco, El., 2002, ό.π.

¹⁰ Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 2-3.

¹¹ Το 1990 με κοινή Υπουργική απόφαση των Υπουργείων Εθν. Άμυνας και Εσωτερικών επετράπη στους μετανάστες, οι οποίοι ισχυρίζονται πως έχουν ελληνική καταγωγή, να παραμείνουν στη χώρα χωρίς έγγραφη τεκμηρίωση. Το 1993 ο Ν. 2130/1993 προσδιόρισε την έννοια των «επαναπατρισθέντων Ελλήνων» και θέσπισε μια γρήγορη διαδικασία παροχής υπηκοότητας στους αιτούντες. Ο Νόμος αυτός συμπληρώθηκε από το Ν. 2790/2000 και την Υπουργική απόφαση 4864/8/8γ/2000, σύμφωνα με τα οποία καθορίστηκαν ειδικά προνόμια και ειδική διαδικασία ταχείας παροχής υπηκοότητας στους ομογενείς από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Γεωργία κ.ά.), στο Baldwin-Edwards, M., 2004.

αυτούς, περίπου 150.000 – 170.000 άτομα, χορηγήθηκε, συχνά με ελλιπή αποδεικτικά στοιχεία, υπηκοότητα.

1.2.1.2 Διαφορετικοί τύποι μετανάστευσης

Ο χαρακτηρισμός της διεθνούς μετανάστευσης, άτομα που μετακινούνται σ' ένα άλλο κράτος από αυτό της συνήθους κατοικίας τους, καθορίζεται κυρίως από δυο χαρακτηριστικά, που βρίσκουν ικανοποιητική εφαρμογή και στην περίπτωση της Ελλάδας, το αίτιο μετακίνησης σε άλλη χώρα (π.χ. εργασία, συνένωση οικογένειας κ.ά.) και τη διάρκεια παραμονής στη χώρα υποδοχής¹². Τα δυο αυτά στοιχεία δημιουργούν ορισμένες κατηγορίες μεταναστών (π.χ. πρόσφυγες, οικονομικοί μετανάστες κ.ά.), οι οποίες διαφοροποιούνται, λόγω των διαφορετικών κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών συνθηκών που επικρατούν σε κάθε χώρα. Η διαφοροποίηση των στοιχείων που προσδιορίζουν κάθε κατηγορία μεταναστών έχει άμεσο αρνητικό αποτέλεσμα όσον αφορά τη συγκρισιμότητα των στατιστικών δεδομένων και περιορίζει σημαντικά την επιδιωκόμενη εναρμόνιση. Γίνεται γενικά αποδεκτό ότι η διακρίβωση του αιτίου μετακίνησης κρίνεται από τη χώρα υποδοχής και η διάρκεια παραμονής πρέπει να υπερβαίνει το ένα έτος, πχ. για Ολλανδούς, Ιρλανδούς, Βρετανούς. Σύμφωνα με τα δύο κριτήρια οι βασικές κατηγορίες μετανάστευσης είναι:

- η προσωρινή μετανάστευση για εργασία, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι εργαζόμενοι που μετανάστευσαν για λόγους εργασίας και σκοπεύουν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους, αλλά και οι εποχιακοί εργάτες¹³ για διάστημα συνήθως μεταξύ 3 και 12 μηνών.
- η προσωρινή μετανάστευση για εκπαιδευτικούς λόγους, στην οποία συμπεριλαμβάνονται κυρίως φοιτητές.
- η προσωρινή παροχή προστασίας στους αιτούντες άσυλο και στους πρόσφυγες, των οποίων η μετανάστευση είναι επιβεβλημένη για ανθρωπιστικούς λόγους.
- η μόνιμη μετανάστευση, η οποία είναι η εξέλιξη της προσωρινής μετανάστευσης και περιλαμβάνει επίσης τις περιπτώσεις επανένωσης οικογενειών και επαναπατρισμού για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών¹⁴.

Οι παραπάνω κατηγορίες χωρίζονται σε επιμέρους υποκατηγορίες, φτάνοντας - σύμφωνα με τον Parker -στις είκοσι δύο κατηγορίες μετανάστευσης¹⁵. Ο μεγάλος αριθμός διαφορετικών τύπων μετανάστευσης και η ευκολία, με την οποία κάποιος μετανάστης μπορεί να μετακινηθεί από κατηγορία σε κατηγορία, μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει μια ιδιαίτερη

¹² Nowok B. – Kupiszewska D., 2005

¹³ Σύμφωνα με τον Salt (Salt J., 2000), στην κατηγορία της προσωρινής μετανάστευσης μπορούν να συμπεριληφθούν οι τουρίστες και όσοι ταξιδεύουν για επαγγελματικούς λόγους, διότι συντελούν στη δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου μετακίνησης, το οποίο διευκολύνει σημαντικά τη μεταναστευτική ροή.

¹⁴ Salt, J., 2000, pp. 3-4.

¹⁵ Parker, J., 2005, pp. 2.

δυναμική και περιλαμβάνει διαφορετικούς τύπους ανθρώπων και κινήτρων, διαφορετικούς ρόλους και μεθόδους ένταξης στις κοινωνίες υποδοχής, αλλά και ότι επηρεάζεται από διαφορετικούς φορείς και θεσμούς¹⁶.

1.2.2 Παράνομη μετανάστευση

Εκτός από την ασυμβατότητα της μεταναστευτικής ορολογίας μεταξύ των χωρών, ένα ακόμα αίτιο που δυσκολεύει την εκτίμηση του μεγέθους των μεταναστών και των μεταναστευτικών ροών σε κάθε χώρα είναι η παράνομη μετανάστευση¹⁷. Οι αρχές κάθε χώρας αντιμετωπίζουν σημαντικό πρόβλημα εντοπισμού και καταγραφής των μεταναστών που διαμένουν παράνομα στη χώρα, με αποτέλεσμα τα στατιστικά δεδομένα που συγκεντρώνονται από τους αρμόδιους φορείς να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, γεγονός που με τη σειρά του δημιουργεί προβλήματα συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων της μετανάστευσης. Σύμφωνα με την UNHCR, ως παράνομος ή μη κανονικός μετανάστης (irregular migrant) χαρακτηρίζεται το άτομο, το οποίο εισήλθε και διαμένει στη χώρα χωρίς να διαθέτει τα νόμιμα έγγραφα μετανάστευσης (“undocumented arrivals”)¹⁸. Τα ποσοτικά δεδομένα που αφορούν τους παράνομους μετανάστες αποτελούν εκτιμήσεις των Αστυνομικών Αρχών κάθε χώρας, οι οποίες βασίζονται κυρίως σε συλλήψεις και απελάσεις μεταναστών και συνήθως υπολείπονται σημαντικά των πραγματικών μεγεθών παράνομης μετανάστευσης. Η απόκλιση μεταξύ των εκτιμήσεων και της πραγματικής κατάστασης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην απροθυμία των κυβερνήσεων των περισσότερων χωρών να εντοπίσουν, να προσδιορίσουν ως παράνομους και να απελάσουν τους αλλοδαπούς που δεν μπορούν νόμιμα να διαμένουν στη χώρα υποδοχής¹⁹. Η αδυναμία αυτή των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν το συγκεκριμένο πρόβλημα και συχνά η άρνηση παραδοχής του προβλήματος μεταφράζεται σε εκτιμήσεις που υπολείπονται της πραγματικής κατάστασης, οι οποίες με τη σειρά τους επιφέρουν δυσκολίες όσον αφορά τη συγκρισιμότητα και την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο αριθμός των παράνομων μεταναστών αποτελεί ένα σημαντικό ποσοστό του συνόλου των μεταναστών που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Η ελλιπής και δύσκολη φύλαξη των συνόρων της χώρας, λόγω της μεγάλης σε έκταση χερσαίας και θαλάσσιας συνοριακής γραμμής, αλλά και η αναποτελεσματική «εθνική» μεταναστευτική πολιτική (*jus sanguinis* πολιτική) επιτρέπουν να ευδοκιμήσει και να ενισχυθεί το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης. Ο συνολικός

¹⁶ Salt, J., 2000, pp. 4.

¹⁷ Η παράνομη μετανάστευση συνδέεται άμεσα με την παράνομη εργασία (ανασφάλιστη εργασία) και με τη γυναικεία εργασία. Σύμφωνα με τον Salt (Salt J. 2000), γυναίκες, οι οποίες εργάζονται σε παράνομες εργασίες και σε εργασίες παροχής υπηρεσιών, κρύβονται από τους εργοδότες τους σε ιδιωτικά καταλύματα, με αποτέλεσμα να είναι εξαιρετικά δύσκολος ο εντοπισμός και η καταγραφή τους.

¹⁸ Parker, J., 2005, pp. 8-9.

¹⁹ Salt, J., 2000, pp. 5.

αριθμός των μεταναστών στην Ελλάδα για το 2004 υπολογίζεται στο 1.100.00 – 1.200.000²⁰ ανθρώπους (10,3% επί του συνολικού πληθυσμού), από τους οποίους, σύμφωνα με συντηρητικούς υπολογισμούς των παράνομων μεταναστών, 200.000 άνθρωποι διαμένουν παράνομα στη χώρα²¹.

1.2.3 Μεθοδολογία συγκέντρωσης των δεδομένων

Ακόμα ένα σημαντικό πρόβλημα κατά τη διαδικασία συγκέντρωσης δεδομένων για την περαιτέρω στατιστική ανάλυση του φαινομένου της μετανάστευσης είναι η διαφοροποίηση που παρατηρείται όσον αφορά τη μέθοδο συγκέντρωσης των ποσοτικών δεδομένων και τους «εθνικούς» φορείς που την πραγματοποιούν. Οι πηγές άντλησης ποσοτικών δεδομένων είναι οι υπηρεσίες δημόσιας διοίκησης (υπουργεία, υπηρεσίες τοπικής αυτοδιοίκησης κ.ά.) και οι κρατικές στατιστικές υπηρεσίες. Σε αρκετές χώρες-μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. (Βέλγιο, Γερμανία, Ολλανδία, Σουηδία) τα στατιστικά μεγέθη της μετανάστευσης προέρχονται από την καταγραφή του πληθυσμού που πραγματοποιείται μέσω των δημοτολογίων των υπηρεσιών τοπικής αυτοδιοίκησης (συνήθως στους κατά τόπους δήμους). Οι αλλοδαποί καταγράφονται στα δημοτολόγια των δημοτικών υπηρεσιών, αφού έχουν συμπληρώσει το απαιτούμενο, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, χρονικό διάστημα διαμονής²². Σε άλλες χώρες τα στατιστικά δεδομένα αντλούνται από τις κρατικές υπηρεσίες παροχής αδειών παραμονής στους μετανάστες, των οποίων τα κριτήρια για την έκδοση άδειας παραμονής και η διάρκεια της άδειας διαφέρουν μεταξύ των χωρών²³.

Στατιστικά στοιχεία συγκεντρώνονται επίσης από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την έκδοση βίζας για τους αλλοδαπούς που επιθυμούν να εισέλθουν στη χώρα, από τις Αστυνομικές Αρχές, κυρίως όσον αφορά τις εκτιμήσεις για το μέγεθος των παράνομων μεταναστών, αλλά και από άλλες κρατικές υπηρεσίες, στις οποίες καταγράφονται στοιχεία των μεταναστών μέσω των συστημάτων φορολογίας και κοινωνικής ασφάλισης²⁴. Εκτός από τις παραπάνω διοικητικές υπηρεσίες, πηγή στατιστικών δεδομένων για τη μετανάστευση αποτελούν οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες. Τα βασικά εργαλεία των στατιστικών υπηρεσιών είναι οι απογραφές πληθυσμού και οι δειγματοληπτικές έρευνες, όπως η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών, η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών και η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού²⁵. Οι διαφορές στη μέθοδο συλλογής δεδομένων και στους φορείς που πραγματοποιούν τη συλλογή αυτή δημιουργούν σημαντικά προβλήματα συγκρισιμότητας και ανάλυσης των διεθνών στατιστικών

²⁰ Στο μέγεθος αυτό συμπεριλαμβάνονται οι νόμιμοι μετανάστες (σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 2001), οι ομογενείς, οι μετανάστες από χώρες της Ε.Ε. ή της Ε.Ζ.Ε.Σ. και οι παράνομοι μετανάστες.

²¹ Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 5.

²² Lemaitre, G., 2005, pp. 3-4.

²³ Η απόκλιση όσον αφορά τη διάρκεια της άδειας παραμονής κυμαίνεται από ένα χρόνο σε χώρες, όπως η Γαλλία και η Ελβετία, έως απεριόριστο διάστημα σε χώρες, όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι Η.Π.Α.. Από: Lemaitre, G., 2005, pp. 3-4.

²⁴ Hoffmann E. – Laurence S., 1996.

²⁵ Yoda, O., 2004

δεδομένων της μετανάστευσης. Σύμφωνα με τον Parker (2005), οι διαφορές αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι η συλλογή των δεδομένων από τις υπηρεσίες των κρατών αντανακλά την εθνική νομοθεσία και τις διοικητικές και πολιτικές επιταγές²⁶.

Στην Ελλάδα, όπως και στις περισσότερες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α., η συλλογή στατιστικών δεδομένων για τη μετανάστευση, και γενικότερα για την κατάρτιση δημογραφικών στατιστικών, στηρίζεται σε κρατικούς φορείς²⁷. Οι βασικότεροι είναι η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.), το Υπουργείο Εργασίας, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Υπουργείο Εξωτερικών, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.). Οι σημαντικότεροι από τους παραπάνω φορείς σχετικά με τη συγκέντρωση στατιστικών δεδομένων είναι η Ε.Σ.Υ.Ε., η οποία πραγματοποιεί δειγματοληπτικές έρευνες και απογραφές πληθυσμού, αλλά και το Υπουργείο Εσωτερικών, οι υπηρεσίες του οποίου είναι υπεύθυνες για την έκδοση αδειών παραμονής στους μετανάστες. Στη παρούσα ανάλυση θα χρησιμοποιηθούν τα στατιστικά δεδομένα της απογραφής πληθυσμού του 2001, της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών, της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (S.I.L.C.), της βάσης δεδομένων των Αδειών Παραμονής 2003-2004, στοιχεία από κλαδικές και θεματικές πηγές και από έρευνες πεδίου ερευνητικών φορέων και μελετητών.

Μέχρι το 1997/98, στοιχεία για τη μετανάστευση αλλογενών στην Ελλάδα συγκέντρωνε και δημοσίευε το υπουργείο Δημόσιας Τάξης, που βασιζόνταν στις άδειες παραμονής και εργασίας για τους κοινοτικούς υπηκόους (περίπου 30 - 35.000 άτομα) και στις θεωρήσεις εισόδου στην Ελλάδα. Το μέγεθος του μεταναστευτικού αποθέματος προέκυπτε από τη διαφορά μεταξύ εισόδου και εξόδου ατόμων από τρίτες χώρες με θεωρήσεις (VISA). Δεν συμπεριλάμβανε επομένως το μεγάλο όγκο των παράνομων μεταναστών που εισέρχονταν στην Ελλάδα και χαρακτηρίζει ουσιαστικά την κατάσταση μετά το 1989/1990. Δυστυχώς τα ελλιπή και παραπλανητικά αυτά στοιχεία μεταβιβάζονταν και σε διεθνείς οργανισμούς και έτσι έδιναν μια τελείως ανακριβή εικόνα για το μεταναστευτικό απόθεμα στην Ελλάδα κατά την δεκαετία του '90. Μετά το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, το 1997/8, και την προσθήκη και άλλων στατιστικών πηγών, τα σχετικά στοιχεία άρχισαν να βελτιώνονται όπως θα παρατεθεί παρακάτω.

1.2.3.1 Απογραφή πληθυσμού

Η απογραφή πληθυσμού διεξάγεται από την Ε.Σ.Υ.Ε. και περιλαμβάνει το σύνολο των ατόμων που τη συγκεκριμένη ημέρα της απογραφής διαμένουν στη χώρα. Τα κράτη – μέλη του Ο.Η.Ε. έχουν

²⁶ Parker, J., 2005, pp. 5.

²⁷ Η διεξαγωγή γενικών απογραφών προβλέπεται από το άρθρο 21 του Ν.Δ. 3627/56 «περί οργάνωσης της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος», Σιάμπος, Γ., 1993, Μέρος πρώτο

συμφωνήσει να διενεργούνται οι απογραφές πληθυσμού κάθε δέκα χρόνια και συγκεκριμένα κατά τα έτη που τελειώνουν σε 1 ή 0 και η Ελλάδα διεξάγει Γενική Απογραφή το πρώτο έτος κάθε δεκαετίας, με τελευταία αυτή του Μαρτίου του 2001²⁸. Οι πληθυσμιακές απογραφές αποτελούν σημαντικές πηγές πληροφόρησης, διότι παρέχουν μια ξεκάθαρη εικόνα- χωρίς τον κίνδυνο του στατιστικού σφάλματος- σχετικά με τη δημογραφική εξέλιξη, τους λόγους της πληθυσμιακής μετακίνησης (εσωτερική και εξωτερική) και τα βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εκπαιδευτικό επίπεδο, εθνοτική σύνθεση, διάρκεια παραμονής, κατάσταση απασχόλησης κ.λπ).

Η περιεκτικότητα των πληθυσμιακών απογραφών τις καθιστά εξίσου σημαντικές πηγές στατιστικών δεδομένων όσον αφορά το μέγεθος των μεταναστών και την εξέλιξή του. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 2001, στην Ελλάδα κατοικούν 762.191 άτομα χωρίς ελληνική υπηκοότητα και αποτελούν το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Βέβαια, όπως έχει προαναφερθεί, τα ποσοτικά δεδομένα που αφορούν τους μετανάστες δεν εξαρτώνται από την ακρίβεια και την περιεκτικότητα της απογραφής, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο ο πληθυσμός υπολογίζεται και ορίζεται. Επίσης, επειδή η απογραφή διεξάγεται μια φορά ανά δεκαετία και διαρκεί μια ημέρα, δεν είναι σε θέση να καταγράψει τους αλλοδαπούς, οι οποίοι τη συγκεκριμένη ημέρα απογραφής δε διαμένουν στη χώρα, τους μετανάστες προσωρινής διαμονής και τμήμα των παράνομων μεταναστών που για τον φόβο της σύλληψης δεν απογράφονται²⁹. Όμως, παρά τους περιορισμούς κάθε απογραφής, η Απογραφή του 2001 αποτελεί ένα σημείο αναφοράς για τη χαρτογράφηση της μετανάστευσης στην Ελλάδα.

1.2.3.2 Άδεια Παραμονής

Η βάση δεδομένων της άδειας παραμονής της περιόδου 2003-2004 αποτελεί σημαντική πηγή άντλησης πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών, το οποίο έθεσε σε πλήρη λειτουργία τη βάση δεδομένων για τις άδειες παραμονής το 2004. Τα δεδομένα αποτελούνται από έγκυρες άδειες με βάση την εθνικότητα και το φύλο σε ημερομηνία αναφοράς (τύπος Ι) και σε ακριβείς καταχωρήσεις των αθροιστικά εκδιδόμενων αδειών σε ημερομηνία αναφοράς, κατά εθνικότητα, γένος, και τύπο άδειας (τύπος ΙΙ)³⁰. Τα στοιχεία που αντλούνται από τη βάση δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών παρέχουν στον αναλυτή τη δυνατότητα διαμόρφωσης μιας πιο ευδιάκριτης εικόνας του φαινομένου στη χώρα. Σημαντικές είναι οι πληροφορίες που

²⁸ Οδηγίες συμπλήρωσης δελτίου απογραφής πληθυσμού έτους 2001, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, από : <http://www.demography-lab.prd.uth.gr/InfoMaterial-gr.htm>.

²⁹ Yoda, O., 2004.

³⁰ Η έκθεση του Ι.ΜΕ.Π.Ο. (2004) για τα στατιστικά δεδομένα σχετικά με τους μετανάστες στην Ελλάδα διαχωρίζει τα είδη των δεδομένων που άντλησε από το Υπουργείο Εσωτερικών σε δυο τύπους (Ι και ΙΙ) και καταλήγει πως τα αθροιστικά δεδομένα των δυο τύπων παρέχουν έγκυρες πληροφορίες για τις άδειες που εκδόθηκαν το 2003 και στις αρχές του 2004. Στο: Baldwin-Edwards, M., (2004), ό.π., σελ. 10.

συγκεντρώνονται για τα χαρακτηριστικά των μεταναστών και κυρίως όσον αφορά τους λόγους μετανάστευσης και παραμονής (εργασία, συνένωση οικογένειας, σπουδές, στελέχωση επιχειρήσεων κ.ά.), λόγω της συγκεκριμένης διαδικασίας παροχής αδειών παραμονής.

Η βάση δεδομένων της υπηρεσίας έκδοσης αδειών διαμονής αντιμετωπίζει την αδυναμία του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποδώσει την πραγματική κατάσταση της μετανάστευσης στη χώρα. Επίσης, όπως εντοπίζει ο Baldwin-Edwards τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών έχουν δυναμικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα τα στοιχεία που παρέχει ακόμα και για συγκεκριμένες χρονικές στιγμές να παρουσιάζουν διαφορές ανάλογα με την ημερομηνία εκτύπωσης. Η αδυναμία αυτή κυρίως οφείλεται στην γραφειοκρατική κωλυσιεργία και στη διαδικασία καταγραφής των στοιχείων από τις αρμόδιες νομαρχίες. Έτσι τα τρέχοντα στοιχεία δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα διότι αρκετές από τις αρμόδιες υπηρεσίες των νομαρχιών εισάγουν τα δεδομένα με χαμηλή προτεραιότητα³¹.

1.2.3.3 Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών

Η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών στις χώρες της Ε.Ε. (SILC: European Union-Statistics on Income and Living Conditions) είναι μία επαναλαμβανόμενη δειγματοληπτική έρευνα σε στρωματοποιημένο δείγμα 8.000 νοικοκυριών, κατά την οποία πραγματοποιείται συστηματική συλλογή πληροφοριών σε διαφορετικές χρονικές στιγμές από τα ίδια νοικοκυριά³² και μέλη, τα οποία αποτελούσαν το αρχικό δείγμα. Τα αποτελέσματα της Έρευνας παρουσιάζονται στην Ελλάδα από την Ε.Σ.Υ.Ε. (τα τελευταία του 2003 δημοσιοποιήθηκαν πρόσφατα, ενώ είναι διαθέσιμα και αυτά του 2004) σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Τα στατιστικά δεδομένα που συλλέγονται αφορούν το εισόδημα όλων των μελών των νοικοκυριών, την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας τους, τις συνθήκες και τις ανέσεις διαμονής, το επίπεδο εκπαίδευσης και την επαγγελματική τους κατάσταση, την κατάσταση της υγείας τους και διάφορους άλλους κοινωνικούς δείκτες σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσής τους³³.

Βασικός σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη των συνθηκών διαβίωσης και των επιπέδων εισοδημάτων, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, και η συλλογή σημαντικών πληροφοριών σχετικά με κοινωνικά φαινόμενα, όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Η καταπολέμηση αυτών των δυο κοινωνικών φαινομένων αποτελεί υψηλή προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης, με αποτέλεσμα η συλλογή στατιστικών δεδομένων για το σύνολο της Ένωσης- σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό- να αποτελεί βασική προϋπόθεση για την παρακολούθηση και την εξέλιξη της διαδικασίας. Η κατάσταση των ερωτηματολογίων του EU-SILC γίνεται σύμφωνα με τις

³¹ Baldwin-Edwards, M., 2004., σελ. 33.

³² Υπολογίζεται πως για τα 15 κράτη – μέλη της ΕΕ. στην έρευνα συμμετείχαν 60.000 νοικοκυριά.

³³ Μητράκιος, Θ. – Ντούρος, Γ., 2006, σελ 3-4.

οδηγίες και την επίβλεψη της Eurostat και σε συνδυασμό με τον κοινό ευρωπαϊκό σχεδιασμό επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό η εναρμόνιση των μεθόδων συλλογής πληροφοριών και η συγκρισιμότητα των δεδομένων μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ³⁴.

1.2.3.4 Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (Ε.Ο.Π.)

Η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών μαζί με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, καθώς και την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών αποτελούν τις τρεις περισσότερο διαδεδομένες και περιεκτικές δειγματοληπτικές έρευνες νοικοκυριών που διεξάγονται στην Ελλάδα. Η πιο πρόσφατη Ε.Ο.Π.³⁵, διεξήχθη κατά την περίοδο Φεβρουάριος 2004 έως Ιανουάριος 2005 από την Ε.Σ.Υ.Ε. και κάλυψε δειγματοληπτικά όλα τα νοικοκυριά της χώρας, χωρίς διακρίσεις ανάλογα με το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά τους. Η συλλογή των στοιχείων γίνεται με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης, σύμφωνα με την οποία οι ερευνητές της Ε.Σ.Υ.Ε. επισκέπτονται τη μονάδα δειγματοληψίας, δηλαδή το νοικοκυριό, και μέσω συνεντεύξεων συμπληρώνουν το κατάλληλα διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο. Η έρευνα διεξάγεται για δεκατέσσερις (14)³⁶ μέρες και το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε όλα τα μέλη του νοικοκυριού. Από τα μέλη αυτά διαχωρίζεται ο υπεύθυνος του νοικοκυριού ως το μέλος, το οποίο έχει την ευθύνη για τη λήψη των σημαντικότερων αποφάσεων για τη διαχείριση του νοικοκυριού³⁷. Οι θεματικοί τομείς, οι οποίοι καλύπτονται από τις έρευνες είναι τα έσοδα των νοικοκυριών, οι δαπάνες κατά κλίμακα (καταναλωτικές δαπάνες, ανέσεις διαμονής, διαρκή καταναλωτικά αγαθά κ.ά.), καθώς και τα χαρακτηριστικά των κατοικιών.

Οι βασικές μεταβλητές που διερευνώνται από τις Ε.Ο.Π. είναι ο μέσος όρος μηνιαίων αγορών των νοικοκυριών σε αγαθά και σε υπηρεσίες, το μέγεθος και η σύνθεση του νοικοκυριού, το επάγγελμα και η ηλικία του υπεύθυνου του νοικοκυριού, η κατανομή των ερευνηθέντων νοικοκυριών και τέλος η μηνιαία συνολική αξία αγορών των νοικοκυριών κατά τάξεις και κατά τρόπο κτήσης³⁸. Οι συγκεκριμένες έρευνες αποτελούν χρήσιμο εργαλείο ως προς την αναθεώρηση από την Ε.Σ.Υ.Ε. του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, καθώς και σημαντική πηγή στατιστικών δεδομένων για τη μελέτη σημαντικών κοινωνικών ζητημάτων, όπως η φτώχεια, η ανισότητα, ο κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά.³⁹.

1.2.3.5 Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Ε.Ε.Δ.) διεξάγεται από την Ε.Σ.Υ.Ε. σε τριμηνιαία βάση και επιδιώκει τη δειγματοληπτική κάλυψη των μελών των νοικοκυριών της Ελλάδας βασισμένη σ' ένα

³⁴ Μητράκος, Θ. – Ντούρος, Γ., 2006, σελ 5-6.

³⁵ Οι προηγούμενες Ε.Ο.Π. πραγματοποιήθηκαν κατά τις περιόδους, 1957/58, 1963/64, 1974, 1981/82, 1987/88, 1993/94, 1998/99.

³⁶ Πριν από την Ε.Ο.Π. του 1993/94 η έρευνα διαρκούσε επτά (7) ημέρες.

³⁷ Μητράκος, Θ. – Ντούρος, Γ., 2006, σελ. 2.

³⁸ Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών, <http://www.statistics.gr/>

³⁹ Μητράκος, Θ. – Ντούρος, Γ., 2006, σελ 2-3.

στρωματοποιημένο δείγμα εργατικού δυναμικού. Ο βασικός στόχος της έρευνας είναι η ανίχνευση της κατάστασης απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 15 και άνω σε συνδυασμό με δημογραφικά χαρακτηριστικά και το επίπεδο εκπαίδευσης⁴⁰. Εκτός από την αναλυτική καταγραφή της κατάστασης απασχόλησης των μελών των νοικοκυριών, η έρευνα επιδιώκει τη μελέτη της διάρθρωσης του εργατικού δυναμικού, την παρακολούθηση της χρονικής διάρκειας της ανεργίας και τη μελέτη της ύπαρξης ή μη δεύτερης εργασίας για τους απασχολούμενους. Οι βασικές μεταβλητές που διερευνώνται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού είναι ο πληθυσμός κατά φύλο, η ηλικία και η κατάσταση απασχόλησης, ο πληθυσμός κατά κατάσταση απασχόλησης και βαθμό αστικότητας του τόπου μόνιμης κατοικίας, ο πληθυσμός κατά κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης, οι απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, το επάγγελμα και η θέση στο επάγγελμα, οι άνεργοι κατά χρόνο αναζήτησης εργασίας και τέλος η προηγούμενη ή μη εργασία⁴¹. Επιτρέπει δε την παρακολούθηση των σχετικών μεταβολών των εξεταζόμενων μεταβλητών, γεγονός που προσδίδει στην Ε.Ε.Δ. ένα δυναμικό χαρακτήρα.

1.2.3.6 Κλαδικές / Θεματικές Πηγές

Οι κλαδικές / θεματικές πηγές είναι κυρίως κρατικοί φορείς και οργανισμοί που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους κλάδους της Ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Χαρακτηριστικές κλαδικές / θεματικές πηγές δεδομένων είναι το Ι.Κ.Α., το Τ.Ε.Β.Ε., το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.), και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί και φορείς, οι οποίοι πραγματοποιούν ανά τακτά χρονικά διαστήματα συλλογή πληροφοριών για τους κλάδους που δραστηριοποιούνται, με αποτέλεσμα να δημιουργούν μια αξιόπιστη βάση δεδομένων. Ο ερευνητής έχει την δυνατότητα να αντλήσει σημαντικές πληροφορίες μέσα από τις κλαδικές και θεματικές πηγές, τις οποίες μπορεί να συγκρίνει με τις πληθυσμιακές και δειγματοληπτικές έρευνες και να αποκομίσει χρήσιμα συμπεράσματα. Η συλλογή και η ταξινόμηση των πληροφοριών δεν πραγματοποιείται με την απαιτούμενη επιστημονική δεοντολογία σε όλες τις κλαδικές / θεματικές πηγές με αποτέλεσμα σε ορισμένες από αυτές να αμφισβητείται η αξιοπιστία των δεδομένων.

Στην περίπτωση των ασφαλιστικών ταμείων, τα στοιχεία του Ι.Κ.Α. είναι τα μόνα αξιόπιστα στοιχεία σχετικά με το μέγεθος και τον κλάδο της απασχόλησης των μεταναστών στην Ελλάδα, διότι το 93% των μεταναστών απασχολείται σε μισθωτή εργασία (το Ι.Κ.Α. είναι ο βασικός ασφαλιστικός φορέας για μισθωτούς) και τα άλλα ασφαλιστικά ταμεία (Τ.Ε.Β.Ε., Ο.Γ.Α.) δεν προχωρούν σε συστηματική συλλογή και ταξινόμηση των στοιχείων τους. Τα δεδομένα του Ι.Κ.Α. για τις εισφορές στην κοινωνική

⁴⁰Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (www.statistics.gr), Έρευνα εργατικού δυναμικού (Απασχόλησης), <http://www.statistics.gr/>

⁴¹ Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος ό.π.

ασφάλιση παρέχουν πληροφόρηση για την πλειοψηφία του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού και ενδείξεις για το ρόλο των μεταναστών στην οικονομία και την κοινωνία⁴².

Μια σημαντική πηγή στοιχείων για τον κλάδο της εκπαίδευσης είναι το Ι.Π.Ο.Δ.Ε., Ινστιτούτο εποπτευόμενο από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο διεξάγει έρευνες στα σχολικά ιδρύματα της χώρας και εξειδικεύεται στους μετανάστες μαθητές των δημοσίων σχολείων.

Οι κλαδικές / θεματικές πηγές παρουσιάζουν ορισμένες αδυναμίες οι οποίες επηρεάζουν την αξιοπιστία και την συγκρισιμότητα των στοιχείων που παρέχουν. Σε αρκετούς φορείς, όπως έχει προαναφερθεί, δεν γίνεται συστηματική συλλογή και ταξινόμηση της πληροφόρησης με αποτέλεσμα ο ερευνητής να μην δύναται να αντλήσει στοιχεία για σημαντικές μεταβλητές, περιορίζοντας ουσιαστικά τις δυνατότητες δημιουργίας αξιόλογων συμπερασμάτων. Στις προαναφερθείσες περιπτώσεις τα δεδομένα που παρέχονται δεν καλύπτουν μεταβλητές που θα βοηθούσαν στην εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων όπως για παράδειγμα τα στοιχεία του Ι.Κ.Α. δεν καλύπτουν την ηλικία και την περιοχή κατοικίας των ασφαλισμένων μεταναστών⁴³. Επίσης, ένα σημαντικό μέρος των αδυναμιών οφείλονται στη νομοθεσία και στο πλαίσιο λειτουργίας των συγκεκριμένων οργανισμών και φορέων. Στην περίπτωση του Ι.Κ.Α. οι ασφαλισμένοι που έχουν τακτοποιήσει τις ειδικότητες τους αναδρομικά, δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία που παρέχονται, με αποτέλεσμα η εικόνα που διαμορφώνεται από τα στοιχεία του ασφαλιστικού ταμείου να μην ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα⁴⁴.

1.2.3.7 Έρευνες Πεδίου

Οι έρευνες πεδίου που πραγματοποιούνται από ειδικευμένα ερευνητικά κέντρα και μεμονωμένους μελετητές συχνά συλλέγουν σημαντικό μέγεθος πληροφοριών και στοιχείων, τα οποία σε συνδυασμό με τα δεδομένα άλλων ερευνών επιτρέπουν στον ερευνητή να εξαγάγει χρήσιμα συμπεράσματα. Οι έρευνες πεδίου (ποιοτικές και ποσοτικές) πραγματοποιούνται συνήθως σ' ένα προεπιλεγμένο δείγμα και διεξάγονται υπό τη μορφή προσωπικών και τηλεφωνικών συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις βασίζονται σε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο, το οποίο στοχεύει στην σκιαγράφηση του υπό διερεύνηση προβλήματος και την απάντηση αρχικών υποθέσεων εργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιτρέπουν την αξιόπιστη μέτρηση των μεγεθών και τον εντοπισμό των επιμέρους παραμέτρων του προβλήματος. Οι έρευνες πεδίου διεξάγονται σε συγκεκριμένες περιοχές ή πληθυσμιακές ομάδες⁴⁵ και σε δείγμα που επιλέγεται με βάση την περιοχή που διαμένουν (π.χ. Θεσσαλονίκη), το φύλο, τη χώρα προέλευσης τους (π.χ. Αλβανοί, Βούλγαροι), τη κατηγορία του εργατικού δυναμικού που αποτελούν (π.χ. οικοδόμοι, άνεργοι κ.α.), συνδυασμό των παραπάνω

⁴² Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 18.

⁴³ Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 32.

⁴⁴ Baldwin-Edwards, M., 2004., σελ. 20.

⁴⁵ Λαμπριανίδης Α. – Λυμπεράκη Α., 2001, Kasimis, C., Papadopoulos, G., Zakopoulou, E., 2003, Lianos, T.P. - Sarris A.– Katseli L., 1996, Μάρκοβα, Ε., 2001, Τζωρτζοπούλου Μ., 2002

κατηγοριών (π.χ. οι Αλβανοί της Θεσσαλονίκης) και άλλες μεταβλητές ανάλογα με το σκοπό της έρευνας.

Σημαντικές πηγές στοιχείων για το μεταναστευτικό πληθυσμό αποτελούν οι έρευνες πεδίου που πραγματοποιούνται από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (Ε.Π.Α.)⁴⁶, το οποίο εποπτεύεται από τον Ο.Α.Ε.Δ. και κύριο έργο του είναι η καταγραφή και η συστηματική ανάλυση βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης και η εξαγωγή συμπερασμάτων για την πολιτική απασχόλησης και την επαγγελματική κατάρτιση του εργατικού δυναμικού της χώρας. Επίσης στον τομέα των ερευνών πεδίου δραστηριοποιούνται διάφοροι ερευνητικοί φορείς και ιδιωτικές εταιρίες δημοσκοπήσεων. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε το Ε.Κ.Κ.Ε, την Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Κέντρο Μεταπληροφόρησης για μετανάστες, Παλιννοστούντες, Πρόσφυγες – Ήφαιστος» στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας Equal, το ΙΝΕ –ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ⁴⁷, την MRB, την Metron Analysis κ.α. Οι έρευνες πεδίου παρέχουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να εντοπίσει σημαντικές παραμέτρους και να προσδιορίσει τα μεγέθη που επιδιώκει μέσω της περιπτωσιολογικής έρευνας, περιορίζοντας ταυτόχρονα όμως τη γενίκευση και τη εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων. Τέλος, ως δειγματοληπτική έρευνα παρουσιάζει τις προαναφερθείσες αδυναμίες των δειγματοληπτικών (διακύμανση εκτιμήσεων) και μη δειγματοληπτικών σφαλμάτων (προσωπική συνέντευξη).

1.2.3.8 Προγράμματα νομιμοποίησης

Επίσης το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης αποτελεί, όπως και στο σύνολο των ερευνών, αδυναμία τόσο των γενικών όσο και των δειγματοληπτικών ερευνών. Οι παράνομοι μετανάστες αρνούνται να συμμετάσχουν σε έρευνες που διεξάγονται μέσω προσωπικών συνεντεύξεων και οι νόμιμοι μετανάστες, λόγω καχυποψίας και φόβου, ενδεχομένως να μην αποκαλύπτουν τις πραγματικές πληροφορίες σχετικά με συγγενικά τους πρόσωπα που κατοικούν παράνομα στη χώρα.

Αυτά τα προβλήματα επιλύονται με τα προγράμματα νομιμοποίησης. Το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης (1997/8) προσέφερε για πρώτη φορά στοιχεία μακροεπιπέδου που προήλθαν από την επεξεργασία των αιτήσεων για κάρτα προσωρινής άδειας παραμονής (λευκή κάρτα) καθώς και την επεξεργασία των αιτήσεων για άδεια παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας (πράσινη κάρτα)⁴⁸. Με βάσει αυτά τα στοιχεία προσδιορίστηκε με μεγαλύτερη σαφήνεια ο αριθμός των μεταναστών, από πού έρχονται, τι ηλικία έχουν, ποια είναι η οικογενειακή τους κατάσταση, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, τα επαγγελματικά τους προσόντα, σε ποιους κλάδους απασχολούνται και η γεωγραφική τους κατανομή. Για την λευκή κάρτα υπέβαλλαν αίτηση 371.641 αλλοδαποί ενώ για την πράσινη κάρτα ο αριθμός των αλλοδαπών έφθασε τους 212.860 άτομα. Αντίστοιχα στοιχεία θα μπορούσαν να αντληθούν και από το

⁴⁶ Καβουνίδη Τ., 2004

⁴⁷ ΙΝΕ –ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ, 2004

⁴⁸ Καβουνίδη Τ., 2002

δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών (2001) και το τρίτο (2005/6) αν και αυτά δεν έχουν υποστεί μέχρι σήμερα σχετική στατιστική επεξεργασία και είναι άγνωστο αν είναι διαθέσιμα από τις ελληνικές υπηρεσίες.

Οι δειγματοληπτικές έρευνες (Ε.Ο.Π., Ε.Ε.Δ., EU-SILC) παρόλο που αποτελούν σημαντικές πηγές άντλησης στατιστικών δεδομένων παρουσιάζουν ορισμένες αδυναμίες. Η πιστότητα και η συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων των ερευνών σε μεγάλο βαθμό κρίνεται από τον ενδεδειγμένο τρόπο που θα πρέπει να σχεδιαστούν και κατάλληλα να εφαρμοστούν. Οι δειγματοληπτικές έρευνες λόγω του προσδιορισμού των αποτελεσμάτων από ένα δείγμα και όχι από το σύνολο των νοικοκυριών, υπόκεινται σε δειγματοληπτικά σφάλματα, τα οποία καταγράφονται ως η διακύμανση των εκτιμήσεων και οφείλονται στη μέθοδο και στο πλαίσιο δειγματοληψίας που εφαρμόζεται. Επίσης κατά τη διεξαγωγή της έρευνας καταγράφονται και μη δειγματοληπτικά σφάλματα τα οποία οφείλονται στη διάθεση και στις ικανότητες των ερευνητών και των ερωτηθέντων. Τα μέλη των νοικοκυριών δεν παρέχουν στο σύνολο τους πλήρεις και ακριβείς πληροφορίες διότι είτε επιθυμούν να αποκρύψουν μέρος τους εισοδήματος τους ή των δαπανών τους είτε παρουσιάζονται σφάλματα μνήμης, κυρίως για δαπάνες μικρής συχνότητας⁴⁹. Η εξάλειψη των μη δειγματοληπτικών και η ακρίβεια των πληροφοριών καθορίζεται σημαντικά από την ικανότητα των ερευνητών που πραγματοποιούν τη συνέντευξη να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των ερωτηθέντων και να τους πείσουν να αποκαλύψουν τις σχετικές πληροφορίες. Η σημαντική συμμετοχή του ανθρώπινου παράγοντα – ερευνητή στην εξαγωγή των πληροφοριών ενισχύει την επιφυλακτικότητα προς τα αποτελέσματα των ερευνών.

Τέλος σε χώρες υποδοχής με μικρό αριθμό μεταναστών οι δειγματοληπτικές έρευνες αδυνατούν να εκτιμήσουν τα ακριβή χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού, λόγω του δειγματοληπτικού περιορισμού⁵⁰. Η επίλυση των περισσότερων αδυναμιών επιτυγχάνεται μέσω του ενδεδειγμένου σχεδιασμού και εφαρμογής της δειγματοληπτικής έρευνας. Το μεγαλύτερο μέρος των μη δειγματοληπτικών σφαλμάτων αποσοβείται μέσω ειδικής εκπαίδευσης και συστηματικής εποπτείας της εργασίας των ερευνητών της ΕΣΥΕ, περιορίζοντας ουσιαστικά τα σφάλματα στα αποδεκτά όρια. Από τις τρεις δειγματοληπτικές έρευνες η EU-SILC σχεδιάζει τα ερωτηματολόγια της σύμφωνα με τις οδηγίες και την επίβλεψη της Eurostat, επιτυγχάνοντας την απαιτούμενη εναρμόνιση της μεθόδου συλλογής δεδομένων και τα προσδοκώμενα επίπεδα συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ.

⁴⁹ Μητράκος, Θ. – Ντούρος, Γ., 2006, σελ 3-4.

⁵⁰ Yoda, O., 2004

1.3 Το προφίλ των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα γνώρισε τη μαζικότερη εισροή οικονομικών μεταναστών και προσφύγων στην ιστορία της. Η βασικότερη αιτία ήταν η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και κυρίως στις γειτονικές βαλκανικές χώρες. Σύμφωνα με την Απογραφή του 2001, οι εγγεγραμμένοι αλλοδαποί στη χώρα χωρίς ελληνική υπηκοότητα ανέρχονται σε 762.191. Πρόσφατες εκτιμήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν και τους παράνομους μετανάστες, υπολογίζουν τους μετανάστες περίπου στο 1.100.000 – 1.200.000, οι οποίοι αποτελούν κατά προσέγγιση το 10 % του πληθυσμού και το 12% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Στη συνέχεια, βασιζόμενοι στα στατιστικά δεδομένα της Απογραφής του 2001, του Υπουργείου Εσωτερικών, της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών, της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC), Κλαδικών θεματικών πηγών (I.K.A., I.Π.Ο.Δ.Ε.) και Ερευνών πεδίου, θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα.

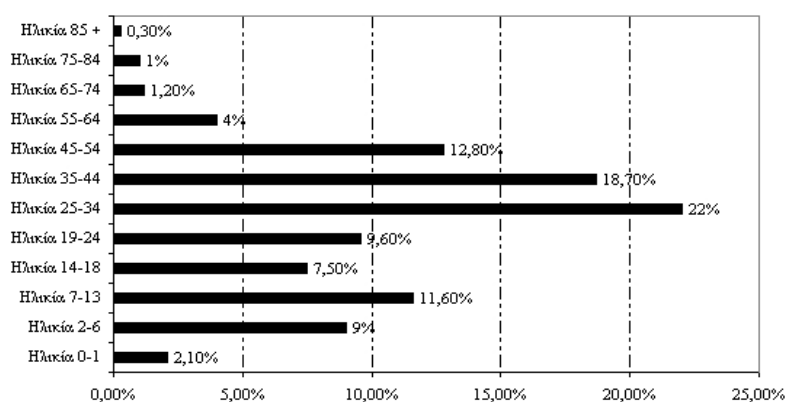
1.3.1 Η δομή του μεταναστευτικού πληθυσμού

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής του 2001, οι μετανάστες στην Ελλάδα ανέρχονται στους 762.191, από τους οποίους 425.552 είναι άνδρες (54,5%) και 346.639 είναι γυναίκες. Το μέγεθος του μεταναστευτικού πληθυσμού ανέρχεται στο 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και η συμμετοχή στο συνολικό πληθυσμό των ανδρών μεταναστών (7,7%) είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των γυναικών μεταναστριών (6,3%). Με βάση τα αποτελέσματα της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών για την περίοδο 2004/05, οι μετανάστες που δραστηριοποιούνται στη χώρα ανήκουν στην πλειοψηφία τους στις παραγωγικές ηλικίες, δηλαδή 15 έως 64 έτη, και συγκεκριμένα το 53,5% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού ανήκει στην ηλικιακή κλίμακα των 25 έως 54 ετών (Σχεδιάγραμμα 3.1.1.). Σημαντική είναι επίσης η παρουσία του μεταναστευτικού πληθυσμού στις νεαρές ηλικίες, όπου τα ποσοστά των μεταναστών είναι υψηλότερα των αντίστοιχων ποσοστών του συνολικού πληθυσμού, ενώ τα ποσοστά ηλικιωμένων είναι ιδιαίτερα χαμηλά.

Η μεγαλύτερη μερίδα των μεταναστών είναι έγγαμοι (52%), ενώ το 42% δηλώνει πως δεν έχει παντρευτεί. Στις κατηγορίες των διαζευγμένων και των χήρων τα ποσοστά συμμετοχής των μεταναστών είναι χαμηλά, 2% και 3% αντίστοιχα, καθώς και στις κατηγορίες των μεταναστών που βρίσκονται σε διάσταση κ.ά. (Σχήμα 3.1.1.)

Σχεδιάγραμμα 3.1.1α.

Κατανομή μεταναστευτικού πληθυσμού ανα ηλικία

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα.

Σχεδιάγραμμα 3.1.1β.

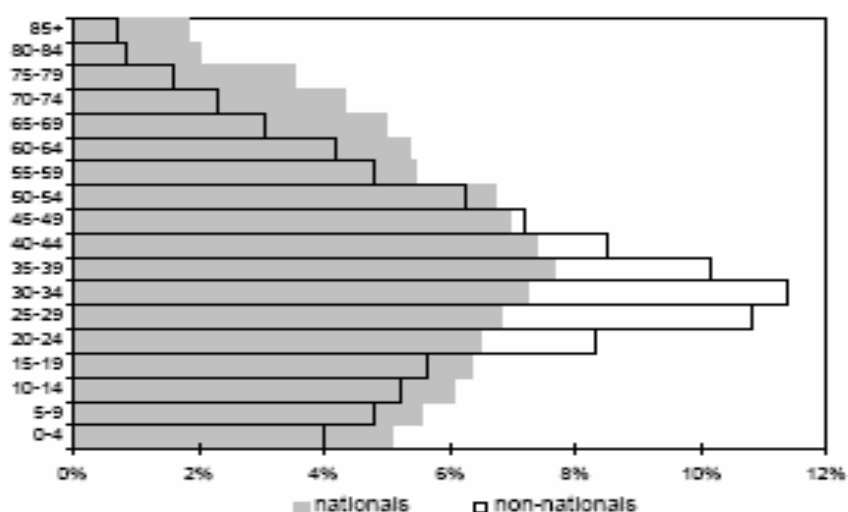
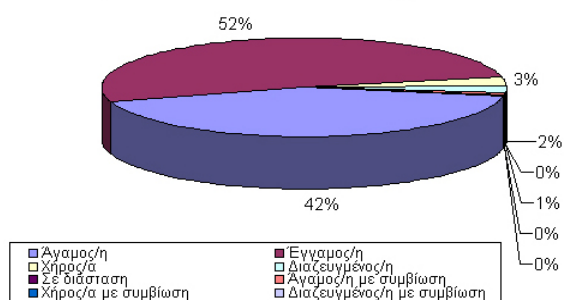

Figure 1: Nationals and non-nationals by age, EU-25, 2002.

Πηγή: Eurostat: Statistics in focus, Population and social conditions, Nr 8/2006

Σχήμα 3.1.1.

Οικογενειακή κατάσταση μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα.

1.3.2 Χώρα προέλευσης μεταναστών

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής του 2001 (Πίνακας 3.2.1.) , το 57,5% των μεταναστών που κατοικούν στην Ελλάδα προέρχονται από την Αλβανία (438.036 άτομα), ενώ άλλες σημαντικές κοινότητες μεταναστών, μακριάν του ποσοστού της Αλβανικής κοινότητας, είναι η Βουλγαρική (4,6%), η Γεωργιανή (3%) και η Ρουμανική (2,9%). Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. , η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στην Ένωση, η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών που ξεπερνά το 50% του συνολικού αριθμού αλλοδαπών που κατοικούν στη χώρα⁵¹. Η πλειοψηφία των μεταναστών προέρχεται από την Ευρώπη (περίπου 80%) και συγκεκριμένα σε ποσοστό 75% προέρχεται από χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, στις οποίες τις προηγούμενες δεκαετίες είχαν εγκαθιδρυθεί κομμουνιστικά καθεστώτα. Οι υπόλοιποι μετανάστες που κατοικούν στην Ελλάδα είναι κατά 14% Ασιάτες, κατά 3,2% Βόρειο-Αμερικάνοι και μόλις 1% Αφρικανοί.

Ο αριθμός των ενηλίκων, με βάση τα παραπάνω στοιχεία, που έπρεπε να λάβει άδεια παραμονής στη χώρα ήταν 592.159 άτομα, ενώ, σύμφωνα με τα στοιχεία παροχής αδειών παραμονής 2003/04, τον Οκτώβριο του 2004 είχαν εκδοθεί περίπου 700.000 άδειες⁵². Η διανομή αδειών παραμονής σε μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών από αυτόν της Απογραφής του 2001 υποδηλώνει αύξηση του αριθμού νόμιμων μεταναστών που διαμένουν στη χώρα και ενδεχόμενη διαφοροποίηση της εθνολογικής σύστασης του μεταναστευτικού πληθυσμού (Σχήμα 3.2.1.).

Πίνακας 3.2.1.
Οι κυριότερες χώρες προέλευσης μεταναστών
(ποσοστό επί του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού)

<i>Χώρα προέλευσης</i>	<i>Ποσοστό επί του συνόλου</i>	<i>Χώρα προέλευσης</i>	<i>Ποσοστό επί του συνόλου</i>	<i>Χώρα προέλευσης</i>	<i>Ποσοστό επί του συνόλου</i>
Αλβανία	57,5%	Πολωνία	1,7%	Φιλιππίνες	0,8%
Βουλγαρία	4,6%	Γερμανία	1,5%	Ιταλία	0,8%
Γεωργία	3%	Πακιστάν	1,5%	Καναδάς	0,8%
Ρουμανία	2,9%	Αυστραλία	1,2%	Μολδαβία	0,7%
Η.Π.Α.	2,4%	Αίγυπτος	1,0%	Γαλλία	0,7%
Κύπρος	2,3%	Αρμενία	1,0%	Συρία	0,7%
Ρωσία	2,3%	Τουρκία	1,0%	Λοιπές Χώρες	6,2%
Ουκρανία	1,8%	Ιράκ	0,9%		
Ην. Βασίλειο	1,7%	Ινδία	0,9%		

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001. *Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα.*

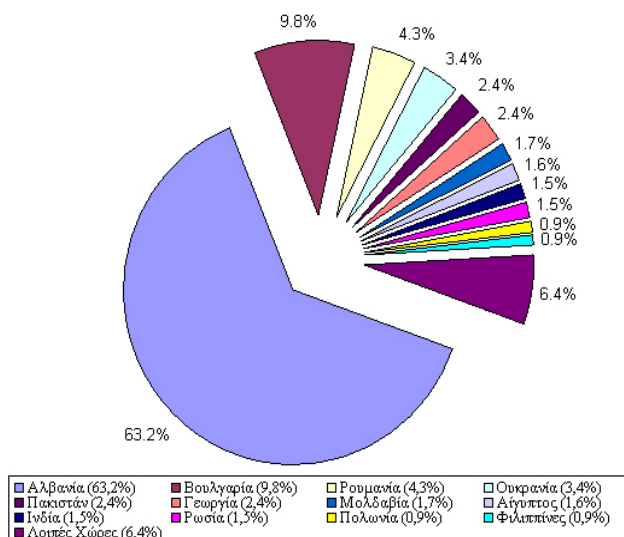
Συγκρίνοντας τα στοιχεία των δυο βάσεων δεδομένων, διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει κάποια σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά τις «κυρίαρχες» εθνικότητες, αλλά υπάρχει διαφοροποίηση όσον αφορά τα ποσοστά τους στο σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού. Οι μετανάστες Αλβανικής υπηκοότητας που έχουν εξασφαλίσει άδεια παραμονής το 2003-2004 αριθμούσαν τους 432.120 (63,2% των νόμιμων μεταναστών), ενώ ο αριθμός των Αλβανών που, σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής

⁵¹ Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 6.

⁵² Baldwin-Edwards, M., 2004, σελ. 11.

του 2001, δικαιούταν άδεια παραμονής (15 ετών και άνω) ήταν 344.526 άτομα. Και σε άλλες εθνικές κοινότητες μεταναστών, όπως η Βουλγαρική (9,8%), η Ρουμανική (4,3%) και η Ουκρανική (3,4%) καταγράφονται αυξημένα ποσοστά συμμετοχής στο σύνολο των μεταναστών που έχουν άδεια παραμονής σε σχέση με τα ποσοστά που κατείχαν επί του συνόλου του μεταναστευτικού πληθυσμού με βάση τα στοιχεία της Απογραφής του 2001 (4,6%, 2,9% και 1,8% αντίστοιχα).

Σχήμα 3.2.1.
Εθνικότητες των κατόχων αδειών παραμονής στην Ελλάδα (2003/04)

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, Βάση δεδομένων Άδειας Παραμονής 2003-2004. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα.

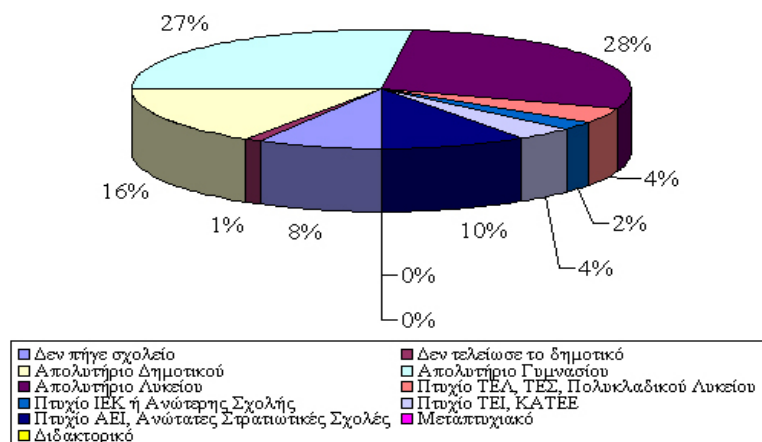
1.3.3 Επίπεδα εκπαίδευσης των μεταναστών

Η δειγματοληπτική έρευνα των Ε.Ο.Π. για τα μέλη των νοικοκυριών παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των οικονομικών μεταναστών και τη συμμετοχή των νεαρών ηλικιών στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας (Σχήμα 3.3.1.). Οι μετανάστες είναι κυρίως απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (32,6%) και, σε συνδυασμό με τους απόφοιτους γυμνασίου (26,7%), αποτελούν το 59,3% του συνόλου των οικονομικών μεταναστών. Σημαντικά είναι τα ποσοστά των μεταναστών που έχουν αποφοιτήσει από ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (13,4%) , ενώ το 16% έχει απολυτήριο δημοτικού. Τέλος, το 9,2% των οικονομικών μεταναστών δεν έχει ολοκληρώσει τη φοίτησή του στο δημοτικό (1,3%) ή δε γνωρίζει γραφή και ανάγνωση (7,9%).

Στο Σχεδιάγραμμα 3.3.1. παρατίθενται τα ποσοστά των μεταναστών ανά εκπαιδευτικό επίπεδο και τα αντίστοιχα ποσοστά του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Η συμμετοχή των οικονομικών μεταναστών σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό είναι μεγαλύτερη στις εκπαιδευτικές βαθμίδες των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και γυμνασίου.

Σχήμα 3.3.1.
Επίπεδο μόρφωσης μεταναστών

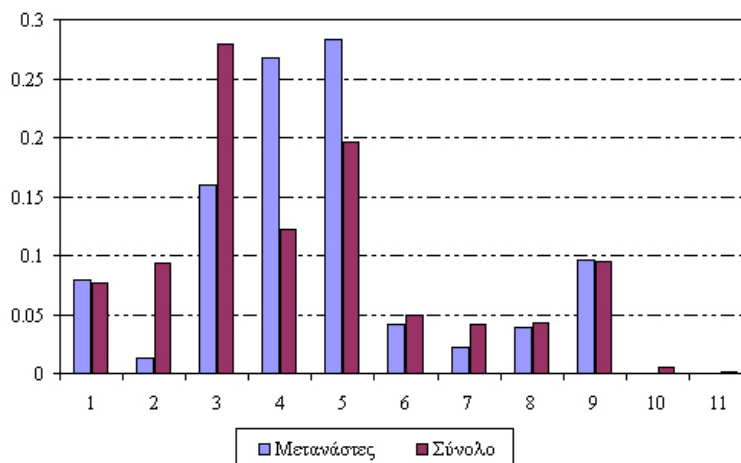

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα.

Σημαντική σύγκλιση μεταξύ των μεταναστών και του συνολικού πληθυσμού παρατηρείται στα ποσοστά των ατόμων που δεν έχουν πάει σχολείο και στα ποσοστά των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Αντιθέτως, απόκλιση σημειώνεται στα ποσοστά των ατόμων που δεν αποφοίτησαν από το δημοτικό, καθώς και των αποφοίτων δημοτικού. Συγκεκριμένα, στις κατηγορίες των ατόμων που δεν τελείωσαν το δημοτικό και των αποφοίτων δημοτικού, οι μετανάστες υπολείπονται του συνολικού πληθυσμού 8,5% και 12,5% ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα.

Σχεδιάγραμμα 3.3.1.
Επίπεδο μόρφωσης συνολικού και μεταναστευτικού πληθυσμού (2004/05).

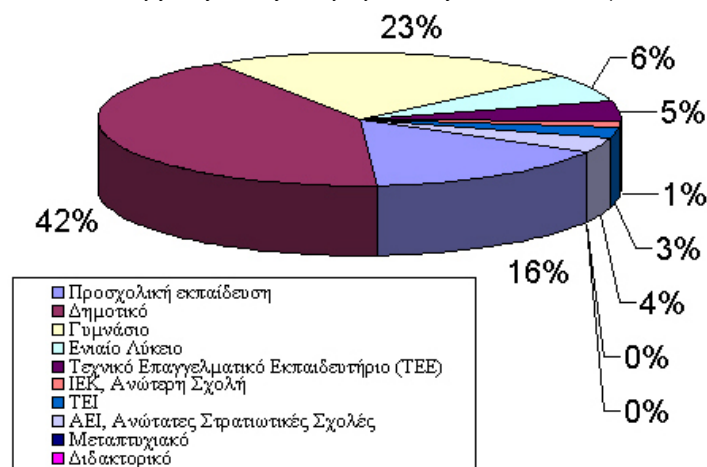

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα. 1. Δεν πήγε σχολείο, 2. Δεν τελείωσε το δημοτικό, 3. Απολυτήριο Δημοτικού, 4. Απολυτήριο Γυμνασίου, 5. Απολυτήριο Λυκείου, 6. Πτυχίο ΤΕΑ, ΤΕΣ, Πολυτεχνικού Λυκείου, 7. Πτυχίο ΙΕΚ ή Ανώτερης Σχολής, 8. Πτυχίο ΤΕΙ, ΚΑΤΕΕ, 9. Πτυχίο ΑΕΙ, Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές, 10. Μεταπτυχιακό, 11. Διδακτορικό. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Η απόκλιση αυτή ενδεχομένως να οφείλεται στη διαφορετική σύσταση του συνολικού και του μεταναστευτικού πληθυσμού, διότι ο συνολικός πληθυσμός σε ποσοστό 20,5% αποτελείται από ηλικιωμένους (κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου), ενώ ο μεταναστευτικός πληθυσμός αποτελείται σε ποσοστό 73,5% από παραγωγικές ηλικίες, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό έχουν λάβει βασική / υποχρεωτική εκπαίδευση.

Ενδιαφέρουσες είναι επίσης οι πληροφορίες που παρέχονται από τη δειγματοληπτική έρευνα όσον αφορά την εκπαιδευτική βαθμίδα που παρακολουθούν τα παιδιά των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα (Σχήμα 3.3.2.). Το μεγαλύτερο μέρος των νεαρών ηλικιών του μεταναστευτικού πληθυσμού φοιτά στο δημοτικό (42%) και στο γυμνάσιο (23%), ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό των παιδιών που λαμβάνουν προσχολική εκπαίδευση (16%). Αντιθέτως, τα επίπεδα φοίτησης των παιδιών των μεταναστών στο λύκειο (11%) και στην ανώτατη εκπαίδευση (6,5%) είναι ιδιαίτερα χαμηλά.

Σχήμα 3.3.2.
Εκπαιδευτική βαθμίδα φοίτησης των μεταναστών (2004/05).

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Συγκρίνοντας τα παραπάνω στοιχεία με τα ποσοστά του συνολικού πληθυσμού που συμμετέχει στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, διαπιστώνουμε πως η συμμετοχή της μεταναστευτικής νεολαίας στην προσχολική εκπαίδευση, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στο γυμνάσιο είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τα ποσοστά του συνολικού πληθυσμού (11,2%, 33,5% και 18,5% αντίστοιχα). Διαφορετική είναι η τάση στις επόμενες εκπαιδευτικές βαθμίδες, όπου η απόκλιση που παρατηρείται σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό είναι αρνητική για τη μεταναστευτική νεολαία.

Εάν στα παραπάνω στοιχεία σχετικά με τις βαθμίδες εκπαίδευσης, στις οποίες φοιτούν τα παιδιά των μεταναστών, συνυπολογίσουμε τα ποσοστά του μεταναστευτικού πληθυσμού στις νεαρές ηλικίες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, καταλήγουμε σε σημαντικά συμπεράσματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 3.3.1, το ποσοστό επί του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού των παιδιών των μεταναστών που λαμβάνουν προσχολική εκπαίδευση και φοιτούν σε δημοτικό και γυμνάσιο (17,5%) κυμαίνεται στα ίδια

επίπεδα σχεδόν με το ποσοστό των παιδιών των μεταναστών που βρίσκονται σε ηλικία φοίτησης των τριών βαθμίδων εκπαίδευσης. Η διαφορά των 2,5 ποσοστιαίων μονάδων ενδεχομένως να έχει δημιουργηθεί, διότι στην ηλικιακή κατηγορία των 2-13 ετών συμπεριλαμβάνονται ηλικίες παιδιών που δε συμμετέχουν στις συγκεκριμένες βαθμίδες (2-3 ετών και 12-13 ετών).

Πίνακας 3.3.1.

Βαθμίδα εκπαίδευσης και ηλικία φοιτούντων στο συνολικό μεταναστευτικό πληθυσμό

<i>Βαθμίδα εκπαίδευσης και ηλικία φοιτούντων</i>	<i>Ποσοστό επί του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού των παιδιών που φοιτούν. (%)</i>	<i>Ποσοστό επί του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού των παιδιών που βρίσκονται σε ηλικία φοίτησης. (%)</i>
<i>Προσχολική εκπαίδευση Δημοτικό Γυμνάσιο Ηλικία 2-13 έτη (περίπου)</i>	17,5%	20%
<i>Λύκειο Ηλικία 14-18 έτη</i>	2,5%	7,5%
<i>Τριτοβάθμια εκπαίδευση Ηλικία 19-24 έτη</i>	1,4%	9,6%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Αντιθέτως, τα ποσοστά της μεταναστευτικής νεολαίας που φοιτούν στο λύκειο και σε ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι κατά πολύ χαμηλότερα των ποσοστών της μεταναστευτικής νεολαίας που βρίσκεται στην αντίστοιχη ηλικία φοίτησης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της δειγματοληπτικής έρευνας, τα παιδιά των μεταναστών που φοιτούν σε λύκεια (2,5% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού) είναι λιγότερα από το σύνολο των μεταναστών συνομηλίκων τους που ζούνε στη χώρα (7,5% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού). Με βάση τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να συμπεράνουμε πως σχεδόν το 33% της μεταναστευτικής νεολαίας ηλικίας 14-18 ετών φοιτά σε λύκειο. Μεγαλύτερη είναι η απόκλιση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπου οι μετανάστες που φοιτούν σε πανεπιστήμια (1,4% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού) αποτελούν το 14,5% των συνομηλίκων τους μεταναστών (9,6% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού). Συνοψίζοντας τα παραπάνω στοιχεία, είμαστε σε θέση να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως, ενώ τα παιδιά των μεταναστών φοιτούν σχεδόν στο σύνολό τους στις τρεις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης, στην πλειοψηφία τους δε συνεχίζουν τη φοίτησή τους στο λύκειο (περίπου 66%) και κατ' επένταση σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (περίπου 85%).

1.3.4 Τόπος εγκατάστασης μεταναστών

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Γενικής Απογραφής του 2001, το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστευτικού πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα (Πίνακας 3.4.1.). Συγκεκριμένα, στην Αττική κατοικεί το 47% του μεταναστευτικού πληθυσμού και στο Νομό Θεσσαλονίκης διαμένει το 8,6%, ενώ σημαντικός αριθμός μεταναστών συγκεντρώνεται σε τουριστικές

περιοχές, όπως η Κρήτη (5,7%) και τα Δωδεκάνησα (2,3%), αλλά και σε αγροτικές περιοχές της Θεσσαλίας (4,5%). Συγκρίνοντας το μέγεθος του μεταναστευτικού πληθυσμού με το σύνολο του πληθυσμού σε κάθε Νομό, παρατηρούμε πως, εκτός του λεκανοπεδίου της Αττικής, στις περισσότερες τουριστικές περιοχές, όπως η Κρήτη (9%), τα Δωδεκάνησα (9,9%), οι Κυκλάδες (10,3%), η Χαλκιδική (8,4%), η Κεφαλονιά (9,5%) και η Ζάκυνθος (13,5%) το ποσοστό των μεταναστών επί του πληθυσμού της περιοχής είναι μεγαλύτερο του αντίστοιχου ποσοστού για το συνολικό πληθυσμό της χώρας (7%). Αυτό εξηγείται από την κατάσταση στην αγορά εργασίας και κατ' επένταξη από το αναπτυξιακό δυναμικό της περιοχής. Προφανώς ο αγροτικός, ο κατασκευαστικός / οικοδομικός και ο τουριστικός τομέας οικονομικής δραστηριότητας προσφέρουν θέσεις απασχόλησης που καταλαμβάνονται από το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό.

Πίνακας 3.4.1.

Η κατανομή των μεταναστών ανά Νομό

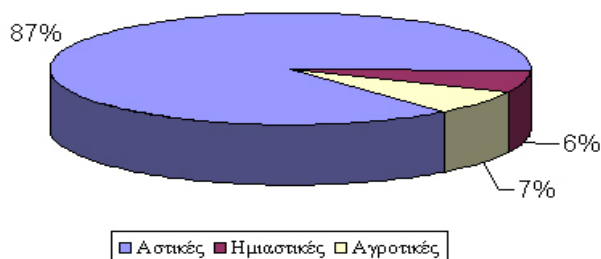
<u>Νομός</u>	<u>Συνολικός πληθυσμός Νομού</u>	<u>Πληθυσμός μεταναστών Νομού</u>	<u>Ποσοστό των μεταναστών στο συνολικό πληθυσμό του Νομού</u>	<u>Ποσοστό των μεταναστών του Νομού στο συνολικό μεταναστευτικό πληθυσμό</u>
Ν. Αθηνών	2.664.776	279.747	10,5%	35.0%
Ν. Αν. Αττικής	403.918	43.741	10,8%	5.4%
Ν. Δυτ. Αττικής	151.612	12.658	8,4%	1.5%
Ν. Πειραιώς	541.504	40.586	7,5%	5.0%
Ν. Αιτωλοακαρνανίας	224.429	7.490	3,3%	0.9%
Ν. Βοιωτίας	131.085	13.003	9,9%	1.6%
Ν. Ευβοίας	215.136	11.642	5,4%	1.4%
Ν. Ευρυτανίας	32.053	658	2%	0.08%
Ν. Φθιώτιδος	178.696	13.302	7,4%	1.6%
Ν. Φωκίδος	48.284	3.092	6,4%	0.38%
Ν. Αργολίδος	105.770	9.733	9,2%	1.2%
Ν. Αρκαδίας	102.035	4.122	4%	0.5%
Ν. Αχαΐας	322.789	19.120	5,9%	2.3%
Ν. Ηλείας	193.133	11.983	6,2%	1.5%
Ν. Κορινθίας	154.624	14.157	9,1%	1.7%
Ν. Λακωνίας	99.637	8.516	8,5%	1.06%
Ν. Μεσσηνίας	176.876	14.048	7,9%	1.7%
Ν. Ζακύνθου	39.015	5.281	13,5%	0.6%
Ν. Κέρκυρας	111.975	9.910	8,8%	1.2%
Ν. Κεφαλληνίας	39.488	3.744	9,5%	0.4%
Ν. Λευκάδος	22.506	1.589	7%	0.2%
Ν. Άρτας	78.134	2.161	2,8%	0.27%
Ν. Θεσπρωτίας	46.091	2.764	6%	0.34%
Ν. Ιωαννίνων	170.239	8.598	5%	1.07%
Ν. Πρεβέζης	59.356	3.544	5,9%	0.44%
Ν. Καρδίτσας	129.501	2.736	2,1%	0.34%
Ν. Λάρισας	279.305	14.213	5%	1.78%
Ν. Μαγνησίας	206.995	13.448	6,5%	1.68%
Ν. Τρικάλων	138.047	3.385	2,4%	0.4%
Άγιο Όρος	2.262	434	19,1%	0.05%
Ν. Γρεβενών	37.964	1.047	2,7%	0.13%

Ν. Δράμας	103.975	2.764	2,6%	0.34%
Ν. Ημαθίας	143.618	4.962	3,4%	0.6%
Ν. Θεσσαλονίκης	1.057.825	68.871	6,5%	8.6%
Ν. Καβάλας	145.054	8.985	6,1%	1.1%
Ν. Καστοριάς	53.483	2.285	4,2%	0.28%
Ν. Κιλκίς	89.056	3.473	3,9%	0.43%
Ν. Κοζάνης	155.324	3.737	2,4%	0.46%
Ν. Πέλλας	145.723	6.743	4,6%	0.84%
Ν. Πιερίας	129.846	6.629	5,1%	0.83%
Ν. Σερρών	201.408	4.735	2,3%	0.6%
Ν. Φλωρίνης	54.768	2.432	4,4%	0.3%
Ν. Χαλκιδικής	104.894	8.876	8,4%	1.1%
Ν. Έβρου	149.354	2.141	1,4%	0.26%
Ν. Ξάνθης	101.856	1.886	1,8%	0.23%
Ν. Ροδόπης	110.828	1.716	1,5%	0.21%
Ν. Δωδεκανήσου	190.071	18.798	9,9%	2.3%
Ν. Κυκλάδων	112.615	11.567	10,3%	1.4%
Ν. Λέσβου	109.013	5.627	5,1%	0.7%
Ν. Σάμου	43.595	2.289	5,2%	0.28%
Ν. Χίου	53.408	2.630	4,9%	0.32%
Ν. Ηρακλείου	292.489	17.658	6%	2.2%
Ν. Λασιθίου	76.319	7.255	9,5%	0.9%
Ν. Ρεθύμνης	81.936	7.293	8,9%	0.9%
Ν. Χανίων	150.387	13.289	8,8%	1.6%

Πηγή: Απογραφή 2001. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Οι μετανάστες στην πλειοψηφία τους είναι κάτοικοι των αστικών περιοχών, καθώς, σύμφωνα με τα στοιχεία της δειγματοληπτικής έρευνας, σε ποσοστό 86,6% επιλέγουν να εγκατασταθούν στις εν λόγω περιοχές (Σχήμα 3.4.1.). Το υπόλοιπο ποσοστό διαμοιράζεται σχεδόν ισόποσα σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, με ποσοστά 6,4% και 7% αντίστοιχα. Συνοψίζοντας τα παραπάνω στοιχεία, διαπιστώνουμε πως η αστυφιλία χαρακτηρίζει την επιλογή εγκατάστασης της πλειοψηφίας των μεταναστών. Το μεγαλύτερο μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού κατοικεί σε αστικές περιοχές και κυρίως στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε πως ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών διαμένει σε μεγάλης κλίμακας τουριστικές και αγροτικές περιοχές.

Σχήμα 3.4.1.
Η αστυφιλία των μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

1.3.5 Λόγοι μετανάστευσης και εγκατάστασης στην Ελλάδα

Κατά τη διαδικασία απόκτησης άδειας παραμονής την περίοδο 2003/04 η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών (82,5%) δηλώνει πως ο λόγος μετανάστευσης και εγκατάστασης στην Ελλάδα είναι η εργασία (εργασία:68,1%, εποχιακή εργασία:2,3%, και ανεξάρτητες υπηρεσίες:12,1%). Άλλοι βασικοί λόγοι εγκατάστασης που επικαλούνται οι μετανάστες είναι η οικογενειακή συνένωση (11,8%), η συζυγική σχέση με πολίτες της Ε.Ε. (2,7%) και οι σπουδές (0,6%) των μεταναστών (Πίνακας 3.5.1.). Στις περισσότερες κατηγορίες η κατανομή με βάση την εθνικότητα του μετανάστη ακολουθεί σχεδόν ανάλογα την κατανομή των εθνικών κοινοτήτων στο σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού. Οι μετανάστες με Αλβανική εθνικότητα κατέχουν το 80% των αδειών που εκδίδονται με σκοπό την επανένωση οικογενειών, ποσοστό το οποίο είναι υψηλότερο του ποσοστού συμμετοχής τους στο συνολικό πληθυσμό των μεταναστών. Μεγαλύτερη διαφοροποίηση παρουσιάζει η παραμονή για λόγους σπουδών, όπου, παρόλο που οι Αλβανοί αντιπροσωπεύουν τα υψηλότερα ποσοστά (17%), εμφανίζονται εθνικότητες με σημαντικά ποσοστά, όπως οι Παλαιστίνιοι (2,6%), οι Κινέζοι (5,7%), οι Ιορδανοί (4%) και οι Σύριοι (4,2%), τα οποία είναι κατά πολύ υψηλότερα της καταγεγραμμένης παρουσίας τους στο μεταναστευτικό πληθυσμό.

Πίνακας 3.5.1.

Λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής 2003/04

Λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής στην Ελλάδα 2003/04	Αριθμός αδειών ανά κατηγορία	Ποσοστό επί του συνόλου
Εργασία	465,848	68.1%
Οικογενειακή συνένωση	81,216	11.8%
Ανεξάρτητες υπηρεσίες	82,954	12.1%
Σύζυγοι πολιτών Ε.Ε.	18,751	2.7%
Εποχιακή εργασία	16,324	2.3%
Χήρες / Παιδιά ως 18 ετών	4,794	0.7%
Σπουδές	4,646	0.6%
Στελέχη εταιρειών	2,225	0.3%
Γονείς ημεδαπών	1,420	0.2%
Μέλη οικογενειών Ε.Ε.	606	0.08%
Σύζυγοι ομογενών	523	0.07%
Αορίστου χρόνου	364	0.05%
Πέραν της δετίας διαμένοντες	55	0.008%
Άλλοι λόγοι	3,593	0.5%

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, Βάση δεδομένων Άδειας Παραμονής 2003-2004. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Μια ιδιαίτερη κατηγορία αποτελεί η περίπτωση έκδοσης άδειας παραμονής, λόγω συζυγικής σχέσης με πολίτη της Ε.Ε., η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων είναι Ελληνικής υπηκοότητας (Πίνακας 3.5.2.). Από τους μετανάστες που έχουν λάβει άδεια για το συγκεκριμένο λόγο οι γυναίκες

είναι οι περισσότερες με ποσοστό 78,4%, ενώ οι άνδρες αποτελούν το 21,6%. Η συζυγική σχέση συνήθως αντιπροσωπεύει γάμους Ελλήνων ανδρών με γυναίκες αλλοδαπές, οι οποίες στην πλειοψηφία τους κατάγονται από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων (75%). Αντιθέτως, οι αλλοδαποί που έχουν παντρευτεί Ελληνίδες είναι πολύ λιγότεροι σε σχέση με τις αλλοδαπές και κυρίως είναι Αλβανοί, Γεωργιανοί, Αιγύπτιοι, Ρώσοι και Αμερικάνοι.

Πίνακας 3.5.2.

Άδειες παραμονής λόγω συζυγικής σχέσης με πολίτη της Ε.Ε.(2003/04)

<i>Άνδρες</i>			<i>Γυναίκες</i>		
<i>Χώρα</i>	<i>Αρ. Αδειών</i>	<i>Ποσοστό (%)</i>	<i>Χώρα</i>	<i>Αρ. Αδειών</i>	<i>Ποσοστό (%)</i>
Αλβανία	633	15.5%	Αλβανία	2,510	17%
Γεωργία	412	10.1%	Βουλγαρία	1,942	13.2%
Αίγυπτος	365	9%	Ουκρανία	1,597	10.8%
Ρωσία	274	6.7%	Ρωσία	1,522	10.3%
Η.Π.Α.	263	6.4%	Ρουμανία	1,222	8.3%
Αρμενία	193	4.7%	Γεωργία	752	5.1%
Συρία	156	3.8%	Πολωνία	726	4.9%
Τουρκία	149	3.6%	Μολδαβία	557	3.7%
Πακιστάν	139	3.4%	Γιουγκοσλαβία	437	2.9%
Άλλα κράτη	1,475	36.3%	Άλλα κράτη	3,427	23.3%

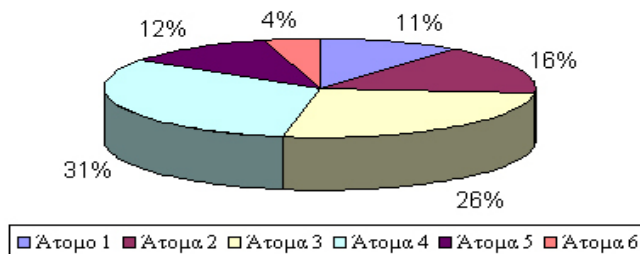
Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, Βάση δεδομένων Άδειας Παραμονής 2003-2004. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

1.3.6 Τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών

Τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών στο σύνολό τους ανέρχονται στα 188.723 και αποτελούν το 4,7% του συνολικού αριθμού νοικοκυριών στην Ελλάδα που είναι 3.992.964. Ο διαχωρισμός των νοικοκυριών σε ελληνικά και μη γίνεται βάση της υπηκοότητας του υπεύθυνου του νοικοκυριού και κατά συνέπεια ως νοικοκυριά μεταναστών προσδιορίζονται αυτά, των οποίων ο υπεύθυνος είναι μετανάστης. Τα περισσότερα νοικοκυριά των μεταναστών, σε ποσοστό 31,5%, αποτελούνται από τέσσερα άτομα, ενώ τα νοικοκυριά με τρία μέλη αποτελούν το 26,2%. Στα ίδια επίπεδα επίσης κυμαίνονται τα ποσοστά των νοικοκυριών που αποτελούνται από ένα (10,6%) και πέντε άτομα (11,5%). Αξίζει να αναφέρουμε πως δεν έχουν καταγραφεί νοικοκυριά μεταναστών με περισσότερα από έξι μέλη (4%), ενώ στα ελληνικά νοικοκυριά καταγράφονται νοικοκυριά έως και εννέα μελών (Σχήμα 3.6.1).

Σχήμα 3.6.1.

Νοικοκυριά μεταναστών: Μέγεθος νοικοκυριών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Τα νοικοκυριά των μεταναστών υπερτερούν σε μέγεθος των ελληνικών, με μέσο όρο 3,3 μελών ανά νοικοκυριό για τα πρώτα και 2,7 μελών ανά νοικοκυριό για τα ελληνικά νοικοκυριά αντίστοιχα. Η υπεροχή αυτή οφείλεται ουσιαστικά στη μεγάλη διαφορά που σημειώνεται υπέρ των μεταναστών στις παραγωγικές ηλικίες μεταξύ 15 και 64 ετών, που στα νοικοκυριά των μεταναστών αποτελεί το 73,3%, ενώ στα αντίστοιχα ελληνικά ανέρχεται στο 63,7% (Πίνακας 3.6.1.). Οι παιδικές ηλικίες, έως 14 ετών, αποτελούν το 24% των νοικοκυριών των μεταναστών και το 2,5% αποτελείται από ηλικιωμένους.

Πίνακας 3.6.1.

Μέσος όρος ατόμων ανά νοικοκυριό

	ΕΟΠ 2004/05		
Μέσος όρος ατόμων ανά νοικοκυριό	Σύνολο	Έλληνες	Μετανάστες
Σύνολο μελών	2,73	2,70	3,30
Μέλη έως 14 ετών	0,42	0,40	0,79
Μέλη 15 έως 64 ετών	1,75	1,72	2,42
Μέλη 65 ετών και άνω	0,56	0,58	0,08

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

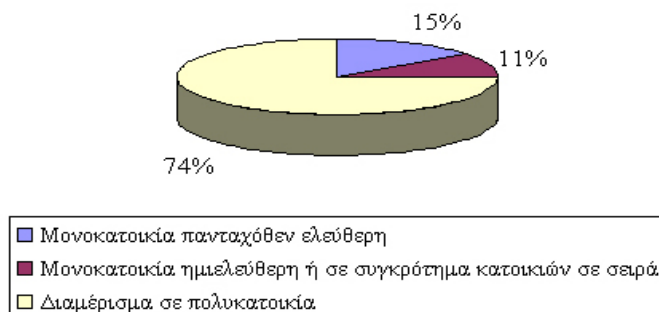
Με βάση τα παραπάνω στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών, διαπιστώνουμε πως η συμμετοχή στο συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας είναι αυξημένη στον παραγωγικό και νεαρό πληθυσμό, ενώ είναι περιορισμένη στους ηλικιωμένους, ενώ αντίστοιχα η συμμετοχή των Ελλήνων ηλικιωμένων είναι αυξημένη, σε ποσοστό 21,5% ανά ελληνικό νοικοκυριό.

1.3.7 Οι κατοικίες των οικονομικών μεταναστών

Η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος, την ποιότητα και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των κατοικιών των οικονομικών μεταναστών.

Σχήμα 3.7.1.

Νοικοκυριά μεταναστών: Είδος κατοικίας (2004/05)

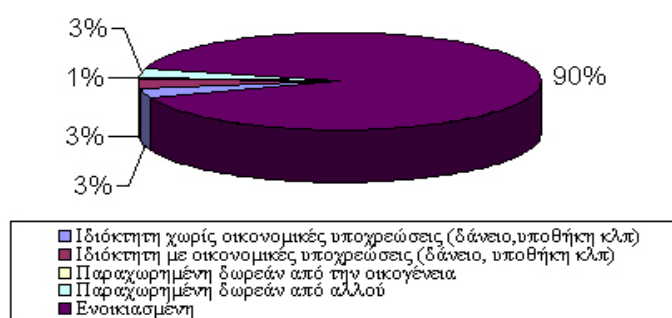

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05 Επεξεργασία, Ερευνητική ομάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, το 74,3% των νοικοκυριών των μεταναστών διαμένει σε διαμέρισμα πολυκατοικίας, ενώ το υπόλοιπο 25,7 % διαμένει σε μονοκατοικία (Σχήμα 3.7.1). Η συντριπτική πλειοψηφία των κατοικιών των οικονομικών μεταναστών, με ποσοστό 90,2% του συνόλου, είναι ενοικιασμένες, ενώ μόλις το 5% των κατοικιών είναι ιδιόκτητες (Σχήμα 3.7.2).

Σχήμα 3.7.2.

Νοικοκυριά μεταναστών: Καθεστώς ιδιοκτησίας κατοικιών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

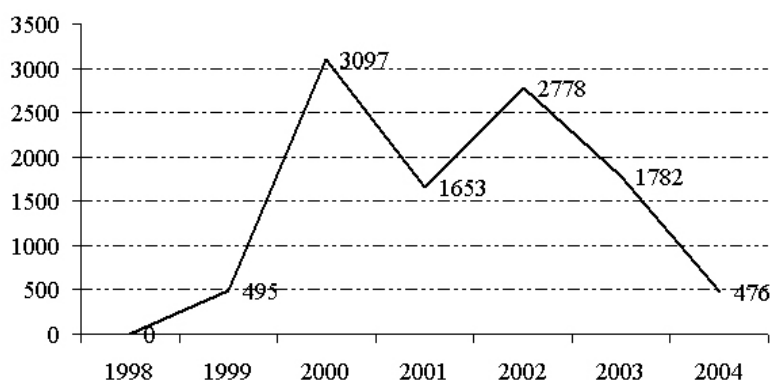
Το ποσοστό του 5% των ιδιόκτητων κατοικιών των οικονομικών μεταναστών έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια. Όπως φαίνεται και στο Σχεδιάγραμμα 3.7.1, οι αγορές κατοικιών εκ μέρους των μεταναστών ξεκίνησαν δειλά μετά το 1998 και αυξήθηκαν σταδιακά τα επόμενα χρόνια. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 2000-02 πραγματοποιήθηκε το 62,6% των ως τώρα αγορών κατοικιών από νοικοκυριά μεταναστών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια πτωτική τάση των αγορών κατοικιών, η οποία όμως

ανταποκρίνεται πλήρως στο οικονομικό περιβάλλον της χώρας και στη γενικότερη τάση που έχει επικρατήσει στην αγορά κατοικιών. Ο συνολικός αριθμός αγορών κατοικίας στην Ελλάδα βρίσκεται στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων χρόνων. Συγκεκριμένα, ενώ κατά το έτος 2002 είχαν πραγματοποιηθεί 59.496 αγορές κατοικιών, το 2004 καταγράφηκαν 14.944 αγορές, σημειώνοντας μείωση της τάξης του 74,9%.

Για να προσδιορίσουμε την ποιότητα των κατοικιών των οικονομικών μεταναστών, θα χρησιμοποιήσουμε δυο μεταβλητές, το έτος κατασκευής της κατοικίας και το μέγεθός της (αριθμός δωματίων).

Σχεδιάγραμμα 3.7.1

Νοικοκυριά μεταναστών: Αγορές μονιμής κατοικίας (1998-2004)

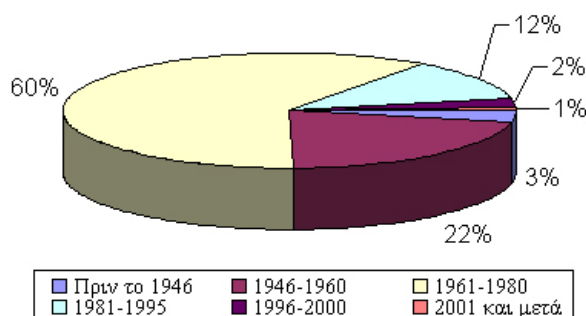

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών, το 85% των κατοικιών των οικονομικών μεταναστών έχει κατασκευαστεί πριν από το 1980, ενώ μόλις το 0,9% των νοικοκυριών κατοικεί σε σπίτια που κατασκευάστηκαν κατά την τελευταία πενταετία (Σχήμα 3.7.3).

Σχήμα 3.7.3

Νοικοκυριά μεταναστών: Έτος κατασκευής κατοικίας

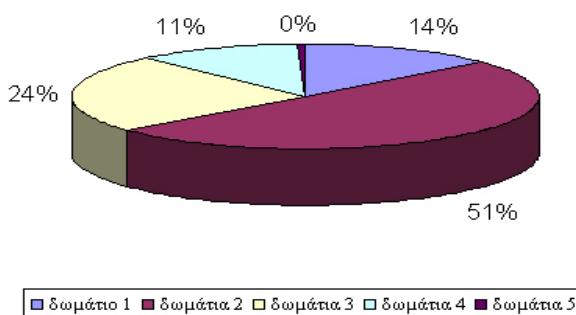

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Το μέγεθος κάθε κατοικίας προσδιορίζεται σύμφωνα με τον αριθμό των δωματίων που περιέχει. Ειδικότερα, στην περίπτωση των κατοικιών των οικονομικών μεταναστών το μέγεθος του σπιτιού κυμαίνεται από ένα δωμάτιο έως πέντε δωμάτια (Σχήμα 3.7.4). Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, οι μετανάστες επιλέγουν σπίτια δυο και τριών δωματίων σε ποσοστά 50% και 24% αντίστοιχα, ενώ διαμένουν σε κατοικίες με ένα δωμάτιο σε ποσοστό 13,7%. Τα ποσοστά είναι χαμηλότερα για σπίτια περισσότερων δωματίων, καθώς οι κατοικίες με τέσσερα δωμάτια αποτελούν το 11,4% και οι κατοικίες με πέντε δωμάτια μόλις το 0,4%!

Σχήμα 3.7.4

**Νοικοκυριά μεταναστών: Αριθμός
δωματίων κατοικιών**

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Συνοψίζοντας τα παραπάνω στοιχεία σχετικά με τις κατοικίες των νοικοκυριών των οικονομικών μεταναστών, μπορούμε να καταλήξουμε στην εξής διαπίστωση. Η πλειονότητα των νοικοκυριών των μεταναστών στεγάζεται σε ενοικιασμένα διαμερίσματα, τα οποία περιέχουν δυο και τρία δωμάτια και η κατασκευή τους χρονολογείται νωρίτερα του 1980. Η κατάσταση σχετικά με το μέγεθος και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μεταναστών σταδιακά αλλάζει, διότι τα τελευταία χρόνια οι μετανάστες αποκτούν την ιδιότητα τους κατοικία, ακολουθώντας την τάση στην αγορά ακινήτων, και σταθερά αυξάνουν τα ποσοστά κατοικίας σε σπίτια τριών (24%) και τεσσάρων (11%) δωματίων.

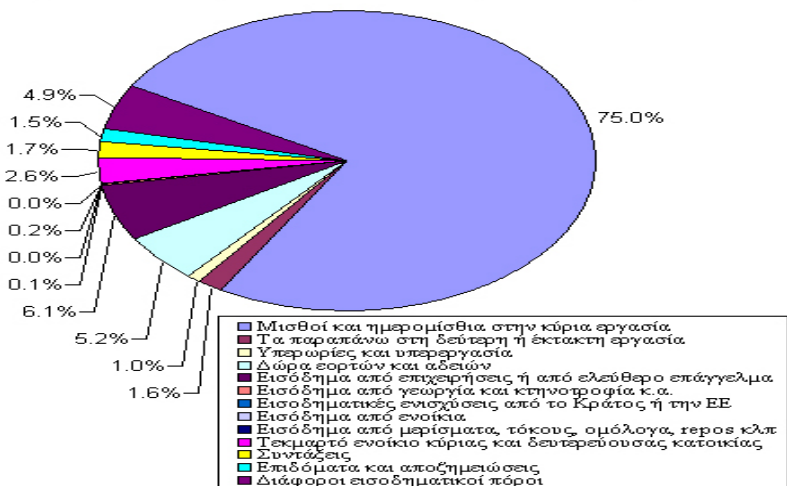
1.3.8 Το εισόδημα των μεταναστών

Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (2004/05) το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών των μεταναστών ανέρχεται στα 1538 ευρώ και είναι κατά 28% χαμηλότερο του αντίστοιχου των ελληνικών νοικοκυριών (2134 ευρώ). Τα 3/4 του εισοδήματος των νοικοκυριών των μεταναστών αποτελούνται από τους μισθούς και τα ημερομίσθια από την κύρια εργασία και σε ποσοστό 5,2% συμπληρώνονται από τα δώρα εορτών και αδειών της κύριας εργασίας (Σχήμα 3.8.1). Σημαντικό μερίδιο καταλαμβάνουν τα έσοδα από επιχειρήσεις και από ελεύθερο επάγγελμα (6,1%), ενώ χαμηλή

είναι η συμμετοχή στο συνολικό εισόδημα των εσόδων από συντάξεις (1,6%), από δεύτερη ή έκτακτη εργασία (1,6%) και από επιδόματα και αποζημιώσεις (1,5%).

Σχήμα 3.8.1.

Οι εισοδηματικοί πόροι των νοικοκυριών των μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Συγκρίνοντας το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών των μεταναστών (1538 ευρώ) και των Ελλήνων (2134 €) διαπιστώνουμε πως υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά τις πηγές του εισοδήματος (Πίνακας 3.8.1.). Το μεταναστευτικό εισόδημα αποτελείται σε σημαντικό βαθμό από τα έσοδα του μισθού από την κύρια εργασία (75%), ενώ η συγκεκριμένη κατηγορία συμμετέχει μόνο κατά 30% στο μέσο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών. Η απόκλιση αυτή εν μέρει είναι αναμενόμενη, διότι ο κυριότερος εισοδηματικός πόρος του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού είναι η μισθωτή εργασία.

Πίνακας 3.8.1.

Ο μέσος όρος των μηνιαίων εσόδων των νοικοκυριών (2004/05)

Κατηγορία εισοδηματικού πόρου	Ε.Ο.Π. 2004/05			
	Νοικοκυριά Μεταναστών		Ελληνικά νοικοκυριά	
	Αξία εισοδήματος (ευρώ)	Ποσοστό στο σύνολο (%)	Αξία εισοδήματος (ευρώ)	Ποσοστό στο σύνολο (%)
Μισθοί και ημερομίσθια στην κύρια εργασία	1154.06	75.02	633.85	29.69
Τα παραπάνω στη δεύτερη ή έκτακτη εργασία	24.92	1.62	13.50	0.63
Υπερωρίες και υπερεργασία	15.16	0.99	18.98	0.89
Δώρα εορτών και αδειών	80.24	5.22	64.58	3.02
Εισόδημα από επιχειρήσεις ή από ελεύθερο επάγγελμα	93.99	6.11	297.88	13.95
Εισόδημα από γεωργία και κτηνοτροφία κ.ά.	1.45	0.09	71.79	3.36
Εισοδηματικές ενισχύσεις από Κράτος / ΕΕ	0.00	0.00	23.32	1.09
Εισόδημα από ενοίκια	3.29	0.21	70.95	3.32

Εισόδημα από μερίσματα, τόκους, ομόλογα, repos	0.00	0.00	4.74	0.22
Τεκμαρτό ενοίκιο κύριας & δευτερ. κατοικίας	40.18	2.61	317.78	14.88
Συντάξεις	25.79	1.68	416.05	19.49
Επιδόματα και αποζημιώσεις	23.29	1.51	39.10	1.83
Διάφοροι εισοδηματικοί πόροι	76.02	4.94	162.41	7.61
Σύνολο	1538.39	100.00	2134.92	100.00

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Αντίθετα προς τα νοικοκυριά των μεταναστών, το ελληνικό νοικοκυριό διαθέτει εισοδηματικούς πόρους, όπου τα ποσοστά των μεταναστών είναι ιδιαίτερος χαμηλά, όπως τα έσοδα από επιχειρήσεις και ελεύθερα επαγγέλματα (13,9%), από την γεωργία και την κτηνοτροφία (3,3%), έσοδα από ενοίκια (3,3%), από μερίσματα κ.ά. (0,2%). Μεγάλο είναι το μερίδιο των συντάξεων στο μέσο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών (19,5%), ενώ το αντίστοιχο μερίδιο των μεταναστών είναι 1,6%. Αυτή η απόκλιση στα έσοδα από τις συντάξεις είναι φυσιολογική, εάν συνυπολογίσουμε το μεγάλο ποσοστό των ηλικιωμένων (21,5%) στον ελληνικό συνολικό πληθυσμό έναντι του κατά πολύ χαμηλότερου αντίστοιχου της κοινότητας των μεταναστών (2,5%).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω στοιχεία, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ο βασικότερος πόρος εισοδήματος των νοικοκυριών των μεταναστών είναι η μισθωτή εργασία, σε αντίθεση με τα ελληνικά νοικοκυριά, το εισόδημα των οποίων -εκτός από τη μισθωτή εργασία- εξαρτάται σημαντικά από τα έσοδα από άλλες επαγγελματικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες, από ενοίκια και από συντάξεις. Το υψηλό μερίδιο του μισθού στο εισόδημα των νοικοκυριών των μεταναστών και το υψηλό μερίδιο των συντάξεων στο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών ουσιαστικά ανταποκρίνεται στη διαφορετική ηλικιακή σύσταση των δυο πληθυσμών (Πίνακας 3.8.2.).

Πίνακας 3.8.2.

Μέσος όρος ατόμων ανά νοικοκυριό

	Ε.Ο.Π. 2004/05		
Μέσος όρος ατόμων ανά νοικοκυριό	Σύνολο	Έλληνες	Μετανάστες
Σύνολο μελών	2,73	2,70	3,30
Μέλη έως 14 ετών	0,42	0,40	0,79
Μέλη 15 έως 64 ετών	1,75	1,72	2,42
Μέλη 65 ετών και άνω	0,56	0,58	0,08

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Τα νοικοκυριά των μεταναστών αποτελούνται σε ποσοστό 73,5% από άτομα παραγωγικών ηλικιών (2,42 άτομα ανά νοικοκυριό) και το αντίστοιχο μερίδιο στα ελληνικά νοικοκυριά είναι 63% (1,72 άτομα ανά νοικοκυριό). Αντιθέτως, το μερίδιο των ηλικιωμένων στα ελληνικά είναι 21,5% (0,58 άτομα ανά νοικοκυριό) και το αντίστοιχο ποσοστό για τους μετανάστες είναι 2,5% (0,08 άτομα ανά νοικοκυριό).

1.3.9 Οι δαπάνες των νοικοκυριών των μεταναστών

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας των Οικογενειακών Προϋπολογισμών για την περίοδο 2004/05, ο μέσος όρος των δαπανών ανά νοικοκυριό οικονομικού μετανάστη φτάνει τα 1516 ευρώ και είναι κατά 16% χαμηλότερος από τον αντίστοιχο των ελληνικών νοικοκυριών (με μ.ό. 1806 ευρώ). Όπως φαίνεται και στο Σχήμα 4.9.1., το 50% του συνόλου των δαπανών του νοικοκυριού των μεταναστών καταλαμβάνουν οι δαπάνες για είδη διατροφής (20,5%), οι δαπάνες για στέγαση (19,6%) και οι δαπάνες για μεταφορά (10,6%). Σημαντικό είναι επίσης το μερίδιο της συνολικής δαπάνης για είδη ένδυσης (7,9%) , για αγαθά οικιακής χρήσης (6,5%) και για δαπάνες που σχετίζονται με τη διασκέδαση (7%). Οι δαπάνες για την υγεία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό αντιπροσωπεύουν το 10,2%, ενώ τον προϋπολογισμό συμπληρώνουν τα έξοδα για οινόπνευματώδη ποτά και καπνό (5,2%) , για είδη σχετικά με την επικοινωνία (4,1%) και για λοιπές υπηρεσίες και αγαθά (8,5%).

Σχήμα 3.9.1.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Συγκρίνοντας τα παραπάνω ποσοστά με τα αντίστοιχα ποσοστά των δαπανών των ελληνικών νοικοκυριών, όπως παρατίθενται στον Πίνακα 3.9.1., διαπιστώνουμε πως, εκτός από τέσσερις κατηγορίες δαπανών, οι αποκλίσεις στις περισσότερες κατηγορίες δεν είναι μεγάλες. Η μεγαλύτερη απόκλιση σημειώνεται στις δαπάνες για στέγαση, στην οποία το ποσοστό δαπάνης των νοικοκυριών των μεταναστών (19,6%) είναι σχεδόν διπλάσιο του αντίστοιχου των ελληνικών νοικοκυριών (10,3%). Όμως , η διαφορά αυτή είναι φυσιολογική, εάν υπολογίσουμε πως ένα μεγάλο μέρος των ελληνικών νοικοκυριών διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία, ενώ τα περισσότερα νοικοκυριά των μεταναστών στεγάζονται σε

ενοικιασμένες κατοικίες και σταδιακά προχωρούν σε απόκτηση πρώτης κατοικίας. Μεγάλη διαφορά παρατηρείται επίσης σε δαπάνες σχετικές με την υγεία, στις οποίες τα ελληνικά νοικοκυριά ξοδεύουν το 7,3% του προϋπολογισμού τους, ενώ τα νοικοκυριά των μεταναστών δαπανούν το 4,4%. Συνδυάζοντας τα ποσοστά δαπανών με τα ποσοστά των ηλικιωμένων μελών (65 ετών και άνω) κάθε νοικοκυριού, διαπιστώνουμε πως η παραπάνω απόκλιση ως προς τα έξοδα για την υγεία είναι φυσιολογική.

Πίνακας 3.9.1.

Μέσος όρος μηνιαίων δαπανών των νοικοκυριών

Περίοδος 2004/05	Ελληνικά νοικοκυριά		Νοικοκυριά μεταναστών	
Κατηγορία δαπάνης	<i>Αξία δαπανών (Ευρώ)</i>	<i>Ποσοστό στο σύνολο (%)</i>	<i>Αξία δαπανών (Ευρώ)</i>	<i>Ποσοστό στο σύνολο (%)</i>
Είδη διατροφής και μη οينوπνευματώδη ποτά	306	17,0	310	20,5
Οινοπνευματώδη ποτά και καπνός	71	3,9	80	5,2
Είδη ένδυσης και υπόδησης	152	8,4	119	7,9
Στέγαση, ύδρευση, καύσιμα και φωτισμός κύριας και δευτερεύουσας ή εξοχικής κατοικίας	186	10,3	297	19,6
Διαρκή αγαθά οικιακής χρήσης - οικιακά είδη άμεσης κατανάλωσης και οικιακές υπηρεσίες	136	7,5	98	6,5
Υγεία	131	7,3	67	4,4
Μεταφορές	229	12,7	161	10,6
Επικοινωνίες	82	4,5	62	4,1
Αναψυχή και πολιτισμός	92	5,1	61	4,0
Εκπαίδευση	53	2,9	27	1,8
Ξενοδοχεία, καφενεία και εστιατόρια	176	9,7	105	7,0
Διάφορα αγαθά και υπηρεσίες	192	10,7	129	8,5
Σύνολο:	1806	100,0	1516	100,0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Τα ελληνικά νοικοκυριά αποτελούνται σε ποσοστό 21,5% από ηλικιωμένα μέλη, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα νοικοκυριά των μεταναστών είναι μόλις 2,5%, με αποτέλεσμα οι απαιτούμενες δαπάνες για ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη να είναι μεγαλύτερες στα ελληνικά νοικοκυριά (πρόβλημα γήρανσης του ελληνικού πληθυσμού).

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες περιπτώσεις, η απόκλιση που σημειώνεται όσον αφορά τις δαπάνες για την εκπαίδευση είναι σημαντική. Τα έξοδα των νοικοκυριών των οικονομικών μεταναστών για την εκπαίδευση αποτελούν το 1,8% των συνολικών εξόδων, ενώ τα αντίστοιχα των ελληνικών νοικοκυριών αποτελούν το 2,9%. Εάν στη διαφορά της 1,1 ποσοστιαίας μονάδας δαπανών συνυπολογίσουμε και το ποσοστό των παιδιών κάθε νοικοκυριού, διαπιστώνουμε πως η απόκλιση αυτή είναι ουσιαστική. Το ποσοστό των μελών έως 14 ετών των ελληνικών νοικοκυριών είναι 14,8%, ενώ το αντίστοιχο των νοικοκυριών των οικονομικών μεταναστών είναι 24%. Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, θα περιμέναμε το ποσοστό των δαπανών των νοικοκυριών των μεταναστών να κυμαίνεται τουλάχιστον στα ίδια επίπεδα με το αντίστοιχο των ελληνικών νοικοκυριών. Τα αίτια της απόκλισης

αυτής θα πρέπει ενδεχομένως να αναζητηθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και σε ορισμένες περιπτώσεις στη διαφορετική νοοτροπία που επικρατεί σχετικά με την εκπαίδευση στα νοικοκυριά των μεταναστών.

1.3.10 Το εργατικό δυναμικό, η απασχόληση και η επαγγελματική κατάρτιση του μεταναστευτικού πληθυσμού

Σύμφωνα με την έρευνα Εργατικού Δυναμικού μέχρι το 2000 η απασχόληση των μεταναστών φαινόταν ότι είχε σταθεροποιηθεί γύρω στις 144 χιλιάδες θέσεις εργασίας, όμως με βάση τα τελευταία 3 χρόνια (2001-2003), η απασχόληση των μεταναστών αυξήθηκε κατά 35 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο τον χρόνο, φθάνοντας στο πρώτο εξάμηνο του 2004 να απασχολούνται 277,8 χιλιάδες μετανάστες. Η αύξηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα από 3,7 μετανάστες που αντιστοιχούσαν για κάθε 100 Έλληνες εργαζόμενους το 1998, το 2004 να αντιστοιχούν πλέον 6,9 εργαζόμενοι μετανάστες. Αν αντιπαράβάλλουμε τα στοιχεία της απασχόλησης των μεταναστών με βάση την απογραφή του πληθυσμού που έγινε τον Μάρτιο του 2001 με το πρώτο τρίμηνο της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού του ίδιου έτους παρατηρούμε ότι υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις. Συγκεκριμένα, ενώ το συνολικό μέγεθος των απασχολούμενων, σύμφωνα με την απογραφή εμφανίζεται αυξημένο κατά 0,6% σε σχέση με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, οι αλλοδαποί απασχολούμενοι καταγράφονται 2,4 φορές περισσότεροι σύμφωνα με την απογραφή (391,674 άτομα στην απογραφή έναντι 159,942 ατόμων στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού). Πιθανότατα αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι με τον υποχρεωτικό χαρακτήρα που είχε η απογραφή, κατέγραφε το μεγαλύτερο μέρος των νομίμων και παρανόμων αλλοδαπών εργαζομένων, ενώ αντίθετα στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού υπάρχουν σημαντικές διαρροές που οφείλεται κυρίως στην παράνομη μετανάστευση. Με βάση την απογραφή η εν λόγω απασχόληση αντιστοιχεί στο 9,5% της συνολικής απασχόλησης της χώρας μας, ενώ με βάση την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού η απασχόληση των μεταναστών αντιστοιχεί στο 3,9% της συνολικής απασχόλησης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της δειγματοληπτικής έρευνας της Ε.Ο.Π., η πλειοψηφία του μεταναστευτικού πληθυσμού αποτελεί ενεργό πληθυσμό, ο οποίος έχει ενταχθεί στην οικονομική ζωή της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, το εργατικό δυναμικό των μεταναστών ανέρχεται στο 56,6% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού και αποτελεί το 8,6% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας. Το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό αποτελείται από εργαζόμενους σε ποσοστό 93,3%, ενώ το υπόλοιπο 6,7% αντιπροσωπεύει τα επίπεδα της ανεργίας μέσα στην κοινότητα των μεταναστών. Σε

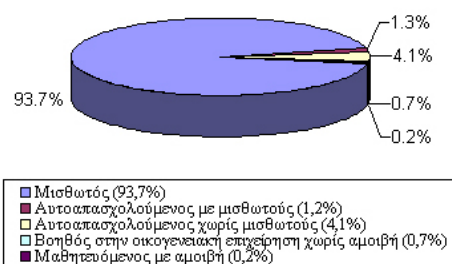
σχέση με τα συνολικά μεγέθη της απασχόλησης και της ανεργίας, οι μετανάστες συμμετέχουν κατά 6,9% στο συνολικό μέγεθος των ανέργων και κατά 8,6% στο σύνολο της απασχόλησης, ενώ το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών (6,7%) είναι μικρότερο του ποσοστού ανεργίας του συνολικού πληθυσμού (9%). Όσον αφορά το μη ενεργό πληθυσμό σημαντικό μερίδιο επί του συνόλου των μεταναστών κατέχουν οι γυναίκες που δεν εργάζονται, λόγω οικοκυρικών υποχρεώσεων με μερίδιο (16,5%) και οι σπουδαστές / μαθητές (9,3%).

Σχήμα 3.10.1.
Απασχόληση και ανεργία αλλοδαπών

	Απασχο- λούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί	Σύνολο	Ποσοστό ανεργίας
1998 α' εξάμηνο	143.7	24.3	60.9	228.9	14.5
1998	146.2	22.9	60.2	229.3	13.6
1999	143.2	22.3	63.0	228.5	13.5
2000	143.9	20.4	68.5	232.8	12.4
2001	172.6	22.6	77.9	273.1	11.6
2002	221.9	24.1	89.8	335.9	9.8
2003	248.2	25.0	104.5	377.6	9.1
2004 α' εξάμηνο	277.8	30.7	130.4	439.0	10.0
Μεταβολή (2004-1998)	134.1	6.4	69.5	210.0	-4.5
Δείκτες (σε ποσοστό)					
	Απασχο- λούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί	Σύνολο	
1998 α' εξάμηνο	3.7	5.0	1.5	2.7	
1998	3.8	4.7	1.5	2.7	
1999	3.7	4.2	1.5	2.7	
2000	3.6	4.1	1.6	2.7	
2001	4.4	4.8	1.8	3.2	
2002	5.6	5.3	2.1	3.9	
2003	6.2	5.7	2.5	4.4	
2004 α' εξάμηνο	6.9	6.3	3.2	5.1	

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Ερευνών Εργατικού Δυναμικού, ΕΣΥΕ.

Σχήμα 3.10.2.
Είδος απασχόλησης μεταναστών

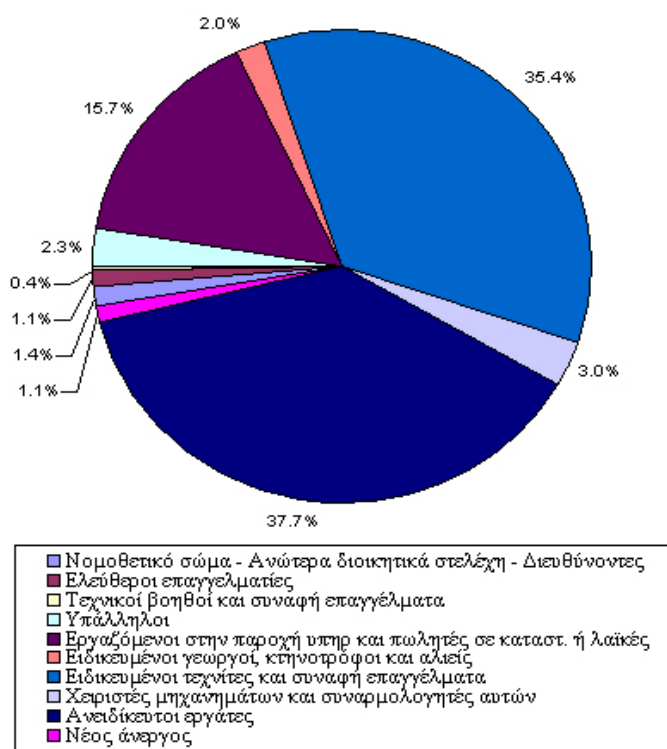

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών απασχολείται σε μισθωτή εργασία (93,7%) , ενώ τα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων με υπαλλήλους (1,2%) ή χωρίς (4,1%) είναι αρκετά χαμηλά, αν και παρουσιάζουν αυξητική τάση σε σχέση με τα παλιότερα αντίστοιχα ποσοστά (Σχήμα 3.10.2.). Επίσης, η εργασία των μεταναστών σε αναλογία 69,7% είναι μόνιμη ή αορίστου χρόνου και το υπόλοιπο 30,3% αντιπροσωπεύει εργασιακές σχέσεις με σύμβαση ορισμένου χρόνου ή παροχής συγκεκριμένου έργου και περιστασιακές εργασίες. Οι παραπάνω εργασιακές σχέσεις των μεταναστών έχουν συναφθεί με επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα σε ποσοστό 97,7% και με φορείς του δημόσιου τομέα το υπόλοιπο 2,3%.

Σχήμα 3.10.3.

Επαγγελματική κατάρτιση μεταναστών

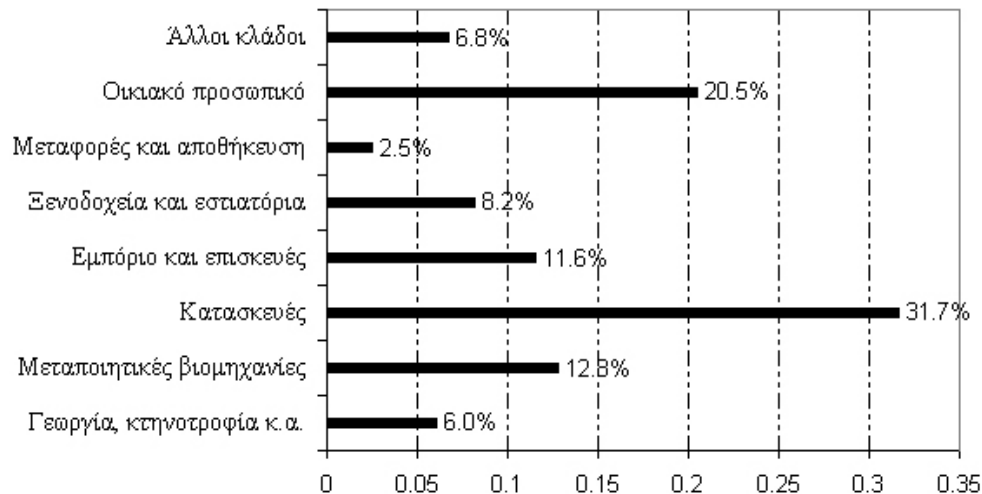
Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Το μεγαλύτερο μέρος του ενεργού πληθυσμού των μεταναστών εργάζεται ως ανειδίκευτος εργάτης (37,7%), κυρίως σε χειρωνακτικές εργασίες, ενώ σε ανάλογα επίπεδα βρίσκονται οι μετανάστες, οι οποίοι εργάζονται ως ειδικευμένοι τεχνίτες (35,4%). Σημαντικές επαγγελματικές ομάδες μεταναστών είναι επίσης οι εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών και οι πωλητές σε καταστήματα και λαϊκές αγορές (15,7%), οι υπάλληλοι (2%) και οι χειριστές μηχανημάτων (3%) και συναρμολογητές αυτών (Σχήμα 3.10.3.). Άξια αναφοράς είναι η μείωση κατά 73% που σημειώθηκε στους μετανάστες που εργάζονται ως ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι, οι οποίοι, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Ο.Π. 2004/05,

αποτελούν το 1,9% του εργατικού δυναμικού, ενώ σύμφωνα με την Απογραφή του 2001 αποτελούσαν το 7%.

Σχεδιάγραμμα 3.10.1.

Κλάδος απασχόλησης μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Περίπου το 1/3 του εργατικού δυναμικού των μεταναστών εργάζεται στον κλάδο των κατασκευών (31,7%) , ενώ οι επόμενοι κλάδοι με σημαντική παρουσία μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού είναι τα ιδιωτικά νοικοκυριά (20,5%) που απασχολούν οικιακό προσωπικό και οι μεταποιητικές βιομηχανίες (12,8%) και βιοτεχνίες (Σχεδιάγραμμα 3.10.1.). Άλλοι κλάδοι, στους οποίους συγκεντρώνεται η απασχόληση των μεταναστών είναι το εμπόριο και οι επισκευές (11,6%)-σε σημαντική αύξηση ιδιαίτερα για το εμπόριο τα τελευταία χρόνια⁵³-, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια (8,2%) και ο γεωργό-κτηνοτροφικός κλάδος (6%).

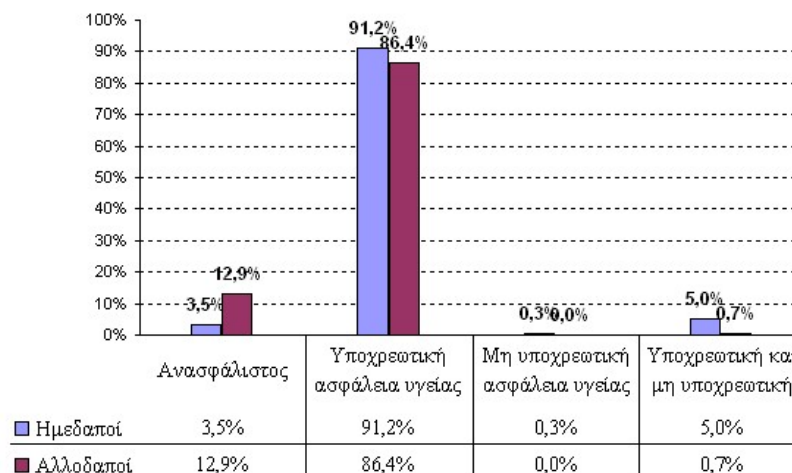
1.3.11 Ιατρική περίθαλψη και ασφάλιση των μεταναστών

Τα αποτελέσματα της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών μας παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με την ιατρική περίθαλψη και την ασφάλιση του μεταναστευτικού πληθυσμού στη χώρα μας κατά την περίοδο 2004 – 05. Τα νοικοκυριά των μεταναστών διαθέτουν το 4,4% των δαπανών τους για την υγεία τους (φάρμακα, ιατρική περίθαλψη, νοσηλεία κ.α.) και είναι αισθητά χαμηλότερο του αντίστοιχου μεριδίου δαπανών των ελληνικών νοικοκυριών το οποίο ανέρχεται σε 7,3%. Αυτή η διαφοροποίηση των ποσοστών μπορεί να οφείλεται στην ηλικιακή διάρθρωση των νοικοκυριών των δυο πληθυσμών και ιδιαίτερα στο υψηλό ποσοστό ηλικιωμένων μελών στα ελληνικά νοικοκυριά (21,5%) έναντι του σχεδόν μηδενικού ποσοστού στα νοικοκυριά των μεταναστών (2,5%).

⁵³ Το αντίστοιχο ποσοστό σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 ήταν 5%.

Σχεδιάγραμμα 3.11.1

Ασφάλιση Υγείας

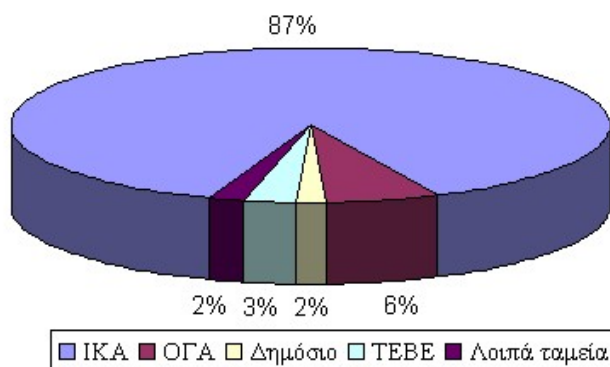

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Η πλειοψηφία των μεταναστών στη χώρα έχουν υποχρεωτική ασφάλιση υγείας σε ποσοστό 86,4% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των ημεδαπών ανέρχεται σε 91,2%. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ίδιας έρευνας οι ανασφάλιστοι μετανάστες αποτελούν το 12,9% του μεταναστευτικού πληθυσμού και σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο φαινόμενο της «μαύρης εργασίας» που παρατηρείται στη χώρα. Οι εργοδότες επιδιώκοντας την μείωση του κόστους εργασίας προχωρούν στη πρόσληψη εργαζομένων χωρίς να καταβάλουν τις απαιτούμενες εισφορές στα ασφαλιστικά τους ταμεία με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι να παραμένουν ανασφάλιστοι για την περίοδο που απασχολούνται. Το φαινόμενο αυτό επηρεάζει περισσότερο τους αλλοδαπούς εργάτες (12,9%) σε σχέση με τους ημεδαπούς (3,5%), διότι οι αλλοδαποί απασχολούνται σε αγροτικές και άλλες ανειδίκευτες εργασίες όπου η αποφυγή καταβολής ασφαλιστικών εισφορών από τους εργοδότες είναι αρκετά εύκολη (Σχεδιάγραμμα 3.11.1.)

Σχέδιο 3.11.1

Οργανισμός Ασφάλισης Μεταναστών

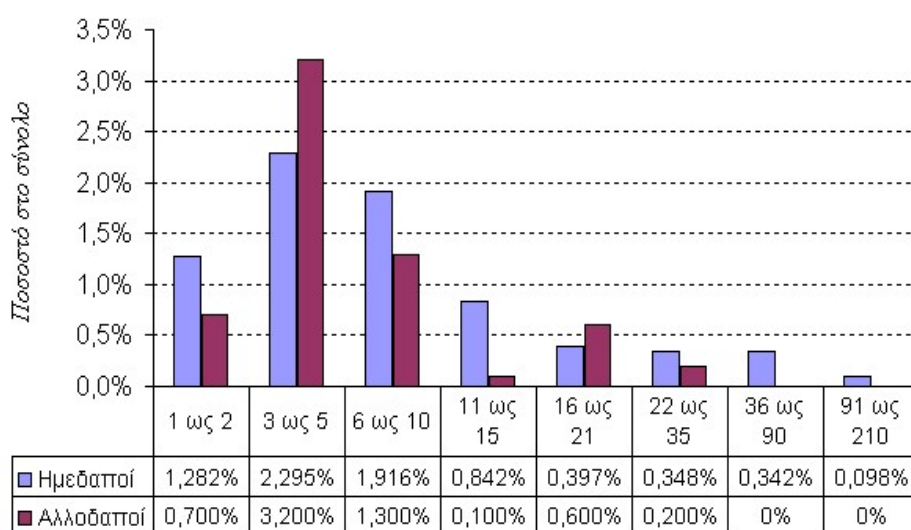

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

Ο οργανισμός ασφάλισης που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό ασφαλισμένων μεταναστών είναι το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.), το οποίο κατέχει το 87% του συνόλου των ασφαλισμένων. Ακολουθούν ο Ο.Γ.Α., το Δημόσιο και το Τ.Ε.Β.Ε. με ποσοστά 6%, 2% και 3% αντίστοιχα. Η κατανομή αυτή των ασφαλισμένων μεταναστών απεικονίζει με τον πληρέστερο τρόπο τις εργασιακές επιλογές των μεταναστών (Σχήμα 4.10.1.). Η συντριπτική πλειοψηφία του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού απασχολείται σε μισθωτή εργασία (93,7%) με αποτέλεσμα οι ασφαλισμένοι στα αντίστοιχα ταμεία (Ι.Κ.Α., Δημόσιο κ.α.) να αποτελούν περισσότερο από 95% του συνόλου των ασφαλισμένων (Σχήμα 3.11.1.).

Από τα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών διαπιστώνουμε πως ο αριθμός ιατρικής περίθαλψης που απολαμβάνουν οι μετανάστες στα Δημόσια Νοσοκομεία της χώρας αναλογικά κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με τον αντίστοιχο αριθμό των ημεδαπών (Σχεδιάγραμμα 3.11.2.). Την περίοδο 2004 – 2005 στα δημόσια νοσοκομεία νοσηλεύτηκε, έστω και μια μέρα, το 6,1% του μεταναστευτικού πληθυσμού και το αντίστοιχο ποσοστό για τον ημεδαπό πληθυσμό ανήλθε στο 7,5%. Μελετώντας τις ημέρες νοσηλείας διαπιστώνουμε πως η πολυήμερη νοσηλεία είναι χαρακτηριστικό των ημεδαπών (έως και 210 ημέρες), φαινόμενο που ανταποκρίνεται στην ηλικιακή διαφοροποίηση των δυο πληθυσμιακών ομάδων, όπου ο ημεδαπός ηλικιωμένος πληθυσμός είναι αναλογικά δεκαπλάσιος του αντίστοιχου μεταναστευτικού (Πίνακας 3.8.2.). Η νοσηλεία των αλλοδαπών σε ιδιωτικές κλινικές ανέρχεται στο 0,8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους ημεδαπούς είναι 3,4% και απεικονίζει την οικονομική κατάσταση των δύο πληθυσμιακών ομάδων.

Σχεδιάγραμμα 4.11.2.
Νοσηλεία σε Δημόσιο Νοσοκομείο

Ημέρες νοσηλείας σε Δημόσιο Νοσοκομείο

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004/05. Επεξεργασία από την ερευνητική ομάδα

1.4 Προτάσεις βελτίωσης των στατιστικών δεδομένων

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι, οι ελληνικές στατιστικές μετανάστευσης πρέπει να αναθεωρηθούν και διορθωθούν εκ βάθρων. Ειδικότερα, πρέπει να εκτιμηθεί και περιγραφεί εξ αρχής το απόθεμα των αλλοδαπών, να καταγραφεί με ακρίβεια η μεταναστευτική εισροή και εκροή και να εκτιμηθεί και περιγραφεί το σώμα των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα.

Η προσπάθεια αυτή απαιτεί σοβαρή οργανωτική υποστήριξη από ειδικευμένο προσωπικό σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Με την καταγραφή τους μετά τα τρία προγράμματα νομιμοποίησης, την απογραφή πληθυσμού 2001 και τα Μητρώα Πληθυσμού από τις άδειες παραμονής, αναμένεται βελτίωση των στατιστικών μετανάστευσης. Αυτές οι πηγές θα αποτελέσουν τη στατιστική βάση για περαιτέρω ανάλυση, επεξεργασία και διαμόρφωση πολιτικής. Επειδή η απογραφή πληθυσμού διενεργείται κάθε δέκα χρόνια και το μεταναστευτικό φαινόμενο μεταβάλλεται ουσιαστικά στο μεσοδιάστημα, ικανοποιητικά στατιστικά στοιχεία μπορούν να εξαχθούν από τα μητρώα πληθυσμού (άδειες εργασίας / παραμονής), τις ΕΟΠ, την S.I.L.C. που συνήθως διεξάγονται στην ενδιάμεση περίοδο μεταξύ των δύο απογραφών.

1.5 Βιβλιογραφία Πρώτου Κεφαλαίου

1.5.1 Ελληνόγλωσση

Baldwin-Edwards, M.: Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα, Ι.Μ.Ε.Π.Ο., 2004

Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος: Έρευνα εργατικού δυναμικού (Απασχόλησης)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: KOM (1994) 23, SEC (2001) 672, συμπεράσματα του Συμβουλίου της 28/29 Μαΐου 2001 και της 20ής Ιουνίου 2003, 2001, COM (2003) 179, COM (2003) 179, COM (2005) 375

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ψήφισμα της 6ης Νοεμβρίου 2003,

ΙΝΕ –ΑΔΕΔΥ/ΓΣΕΕ: Μορφές Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης των Μεταναστών της Περιφέρειας Αττικής, Αθήνα 2004

Καβουνίδη Τ.: Χαρακτηριστικά μεταναστών: Το Ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998, Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης – Σάκκουλας, Αθήνα 2002

Καβουνίδη Τ.: Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, Παρατηρητήριο Απασχόλησης, Αθήνα 2004

Κόντης Α.: Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών, στο Η Ελλάδα προς τον εικοστό αιώνα, Πελαγίδης Θ. – Κωνσταντινίδης Στ. (επιμ.), Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 292-324.

Κρητικίδης, Γ.: Η μετανάστευση στην Ελλάδα, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ενημέρωση, Νο 104, Μάρτιος 2004, Αθήνα

Κρητικίδης, Γ.: Οι μετανάστες στις περιφέρειες της χώρας, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ενημέρωση, Νο 110, Οκτώβριος 2004, Αθήνα

Λαμπριανίδης Λ. – Λυμπεράκη Α.: Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001

Λιανός, Θ.: Σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική διερεύνηση, ΚΕΠΕ Μελέτες 51, Αθήνα 2003

Μπάγκας Χρ. - Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.): Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία, Gutenberg, Αθήνα 2006

Μάρκοβα, Ε.: Η παρουσία των Βούλγαρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία, στο Μαυράκης, Αθ., - Παρσανόγλου, Δ., - Παύλου, Μ. (επιμ.), Μετανάστες στην Ελλάδα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 246-276

Σιάμπος Γ.: Δημογραφία, Το Οικονομικόν, Αθήνα 1993

Τζωρτζοπούλου Μ.: Μετανάστες προς την Ελλάδα, Πάντειον, Αθήνα 2002 (αδημ. διδακτορική διατριβή)

1.5.2 Ξενόγλωσση

Bilborrow R.E. - Hugo G. – Oberai A.S. / Zlotnik H.: International Migration Statistics: Guidelines for Improvement of data collection systems, International Labour Office, Geneva 1997

Chrissanthaki Th.: International Migration Statistics: The Quest for better data, στο Immigration and European Union: Building a comprehensive approach, Ed. Perrakis St., EKEM-Sakkoulas, Athens 1995, pp. 77-87,

Eurostat: Statistics in focus, Population and social conditions, Nr 8/2006

Galle O. – Burr J. – Potter L.: Rethicing Measures of Migration: on the Decomposition of Net Migration, στο Social Indicators Research, Vol. 28, Nr. 2, pp. 157-171, 1993.

Garonna P.: Improving Migration Statistics: Policy and Conceptual Issues, στο Labour, Nr. 1, Vol. 6, 1992, pp. 141-164.

Grieco, El.: Defining “Foreign born” and “Foreigner” in international migration statistics, Migration Policy Institute, Washington 2002

Hoffmann E. – Lawrence S.: Statistics on International Labour Migration. A Review of Sources and Methodological Issues, International Labour Office, Geneva 1996.

Kasimis, C., - Kassimi, Chr.: Greece: A History on Migration, Migration Information Source, Migration Policy Institute, June 2004.

Kasimis, C., - Papadopoulos, G., - Zakopoulou, E.: Migrants in Rural Greece στο Sociologia Ruralis, 43/2, 2003, pp 167-184

Lemaitre, G.: The comparability of international migration statistics: Problems and prospects, Statistics Brief OECD, 2005, No. 9

Lianos, T.P., A. - Sarris - L. Katseli: Illegal Immigration and Local Labour Markets. The Case of Northern Greece. στο International Migration, Vol. XXXIV, No. 3, 1996, pp 449-483.

Nowok B. – Kupiszewska D.: Official European Statistics on International Migration Flows: Availability, Sources and Coverage, Central European Forum for Migration Research, Warsaw, November 2005, CEFMR Working Paper, Nr 5/2005

Oberai A.S.: International Labour Migration Statistics: Use of Censuses and Sample Surveys, International Labour Office, MIG WP 75E, Geneva 1993

OECD: Trends in international Migration, Paris 2006

Parker, J.: International migration data collection, Global Commission on International Migration (GCIM: www.gcim.org), New York 2005

Salt, J.: Current trends in international migration in Europe, Council of Europe, CDMG 31, Strasbourg 2000

United Nations: Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, New York 1998.

Yoda, O.: Measuring global labour migration: Global estimates of international migrant workers, International Migration Programme, ILO, Geneva 2004

1.5.3 Συντομογραφίες

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Δ. : Έρευνα Εργατικού Δυναμικού
Ε.Κ.Κ.Ε.: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Ε.Ο.Π.: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών
Ε.Π.Α.: Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης
Ε.Σ.Υ.Ε: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
Ι.Κ.Α.: Ίδρυμα Κοινωνικών ασφαλίσεων
Ι.ΝΕ: Ινστιτούτο Εργασίας
Ι.Π.Ο.Δ.Ε. Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
Ι.ΜΕ.ΠΟ. : Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
Ο.Γ.Α.: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
Ο.Α.Ε.Δ.: Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού
Ο.Η.Ε.: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Τ.Ε.Β.Ε.: Τάμειο Επαγγελματιών Βιοτεχνών Ελλάδας
Ι.Λ.Ο.: Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
S.I.L.C.: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών

2. Δεύτερο Κεφάλαιο: Οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελληνική οικονομία: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής για το 2004

2.1 Περιεχόμενο

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται η συμμετοχή των (οικονομικών) μεταναστών στην οικονομική δραστηριότητα μέσα στο πλαίσιο ενός πίνακα κοινωνικής λογιστικής που κατασκευάστηκε για την ελληνική οικονομία με έτος αναφοράς το 2004. Τα σχετικά δεδομένα αντλήθηκαν από την επεξεργασία των πινάκων Εισροών – Εκροών (2000 και 2004) της ΕΣΥΕ, την επεξεργασία της πρόσφατης έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (2004-05) της ΕΣΥΕ, της επεξεργασίας των τριμηνιαίων ερευνών Εργατικού Δυναμικού του έτους 2004 της ΕΣΥΕ, την επεξεργασία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) του 2004 της ΕΣΥΕ, την επεξεργασία της έρευνας Δανεισμού των Νοικοκυριών (2002 και 2005) της Τράπεζας της Ελλάδος, καθώς και από άλλες πηγές πληροφόρησης. Ο πίνακας κοινωνικής λογιστικής αποτυπώνει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη λειτουργία της οικονομίας στους τομείς της παραγωγής, της απασχόλησης, της διανομής του εισοδήματος, της κατανάλωσης, του σχηματισμού κεφαλαίου, στις μεταβιβάσεις των εισοδημάτων μεταξύ των θεσμικών τομέων κ.ά. Αποτελεί ένα μακροοικονομικό στατιστικό πλαίσιο με πολύ μεγαλύτερη στατιστική πληροφόρηση από τους τυπικούς πίνακες Εισροών – Εκροών και των Εθνικών Λογαριασμών και μπορεί να εφαρμοστεί στην ανάλυση και αξιολόγηση των διαφόρων οικονομικών μεταβολών. Ο συγκεκριμένος πίνακας έχει το πρόσθετο χαρακτηριστικό ότι αποδίδει έμφαση στους οικονομικούς μετανάστες τους οποίους θεωρεί ως ένα ανεξάρτητο θεσμικό τομέα με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας συντελεστών παραγωγής, που μπορούν να καταναλώνουν, να αποταμιεύουν, να μεταβιβάζουν εισοδήματα και να πληρώνουν φόρους και εισφορές. Επιπρόσθετα ο μεγάλος βαθμός ανάλυσης των παραγωγικών τομέων (30 κλάδοι και προϊόντα), των συντελεστών παραγωγής (7 συντελεστές παραγωγής από τους οποίους 2 για μετανάστες) και 18 θεσμικών τομέων (3 για νοικοκυριά μεταναστών, 12 για ελληνικά νοικοκυριά, επιχειρήσεις, δημόσιος τομέας, εξωτερικός τομέας) παρέχουν μια λεπτομερέστερη απεικόνιση του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων του πραγματικού τομέα της οικονομίας για το έτος 2004.

2.2 Εισαγωγή

Επιδίωξη στο παρόν κεφάλαιο είναι μία ποσοτική εκτίμηση της επίπτωσης της μετανάστευσης στην Ελλάδα στην οικονομική δραστηριότητα και στην απασχόληση. Η συμμετοχή των οικονομικών μεταναστών στην δημιουργία του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος αποτυπώνεται σ' έναν πίνακα κοινωνικής λογιστικής που διακρίνει τους μετανάστες ως μια ανεξάρτητη θεσμική ομάδα που τα μέλη της συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία, αμείβονται, διανέμουν την προστιθέμενη αξία τους στα νοικοκυριά τα οποία στη συνέχεια ένα μέρος από αυτά τα εισοδήματα είτε τα καταναλώνουν για αγαθά και υπηρεσίες είτε τα μεταβιβάζουν σε άλλα νοικοκυριά ή στο εξωτερικό (εμβάσματα) είτε τα αποταμιεύουν. Ταυτόχρονα τα νοικοκυριά των μεταναστών μπορούν να επενδύουν σε νέες κατοικίες, πληρώνουν ασφαλιστικές εισφορές και φόρο εισοδήματος, ενώ λαμβάνουν εισοδήματα είτε από επιχειρήσεις είτε από τον δημόσιο τομέα (μισθοί, συντάξεις, επιδόματα, οικονομική βοήθεια, κ.ά). Στη συνέχεια ο πίνακας κοινωνικής λογιστικής θα αποτελέσει τη στατιστική βάση ενός υπολογιστικού μακροοικονομικού κλαδικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας το οποίο θα έχει ως κύριο χαρακτηριστικό να εξετάσει τις μακροοικονομικές και αναδιανεμητικές επιπτώσεις του μεταναστευτικού ρεύματος στην ελληνική οικονομία, υπολογίζοντας, όλες τις επιδράσεις, άμεσες και έμμεσες, του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων (απασχόληση, κατανάλωση, κ.ά) των πληθυσμιακών αυτών ομάδων.

2.3 Έρευνες σχετικές με την οικονομική πτυχή της μετανάστευσης

Η μεγάλη εισροή μεταναστευτικών ρευμάτων από τις αρχές της δεκαετίας του '90 μέχρι σήμερα αποτελεί σημαντικό αντικείμενο ενδιαφέροντος. Η υφιστάμενη βιβλιογραφία επί θεμάτων που άπτονται της οικονομικής πτυχής της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι μάλλον περιορισμένη. Ένας από τους λόγους οφείλεται στην έλλειψη έγκυρων, κατάλληλων και με εθνική κάλυψη διαστρωματικών βάσεων δεδομένων. Για αυτό το λόγο η διερεύνηση του φαινομένου εξαντλείται σε περιγραφικές μακροοικονομικές αναλύσεις και σε μικρό αριθμό περιπτωσιακών μελετών. Τα τελευταία μόλις δύο χρόνια, μετά το 2005, οι δειγματοληπτικές έρευνες της ΕΣΥΕ, αρχίζουν να εμπλουτίζονται με πρόσθετες παρατηρήσεις και να παρέχουν για πρώτη φορά μια εικόνα της οικονομικής πτυχής της μετανάστευσης. Οι περισσότερες μελέτες ήταν περιγραφικής και κοινωνιολογικής φύσης με παράθεση είτε δημογραφικών στοιχείων για συγκεκριμένα τμήματα της επικράτειας (Μικράκη & Τριανταφυλλίδου, 1994), (Πετρινιώτη, 1993), (Ψημμένο, 1995), (Τριανταφυλλίδου & Μικράκη, 1995), (Τριανταφυλλίδου, 1996) είτε δημογραφικών στοιχείων για συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών (Glytsos, 1995). Δεν υπάρχει καμιά συνολική εικόνα που αποτυπώνει με ακρίβεια τη διάσταση του φαινομένου της μετανάστευσης με ποσοτικά καθώς και με δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (Πετρονιώτη & Τριανταφυλλίδου,

2003). Η έρευνα περισσότερο εστιάζεται σ' αυτή την περίοδο στην ένταση και στη φύση της μετανάστευσης. Η συλλογή πρωτογενών στοιχείων σε ικανοποιητικό μέγεθος ήταν εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία. Μια πρώτη προσέγγιση συλλογής πρωτογενών στοιχείων για τη μελέτη της αγοράς εργασίας και του οικονομικού αντίκτυπου από τους μετανάστες παρουσιάζεται από τους (Lianos & κ.ά., 1996). Είναι η πρώτη εμπειρική έρευνα που διενεργήθηκε σε 4 νομούς της βόρειας Ελλάδας το 1995 όπου κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι αποδοχές των παράνομων μεταναστών ήταν κατά 40 έως 60% χαμηλότερες από εκείνες των ελλήνων. Το ποσό αυτό αντιστοιχούσε στο μερίδιο της κοινωνικής ασφάλισης που κατέβαλαν οι εργοδότες στο κράτος στο σύνολο του κόστους εργασίας. Ένα άλλο συμπέρασμα αυτής της μελέτης ήταν ότι οι μετανάστες επιλέγουν επαγγέλματα που δεν επιθυμούν οι έλληνες. Μετά το 1996 έγιναν και άλλες δειγματοληπτικές έρευνες, εστιασμένες είτε σε ορισμένες περιοχές όπως οι έρευνες σε τρεις παραδειγματικές αγροτικές περιοχές την περίοδο 2000-2002 (Kasimis et al., 2003), είτε σε μετανάστες συγκεκριμένης υπηκοότητας όπως η έρευνα για τους αλβανούς μετανάστες στην Θεσσαλονίκη το 2000 (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2001), και σε μικρότερη κλίμακα, η έρευνα για τους παράνομους βούλγαρους μετανάστες το 1996 στην Αθήνα (Markova & Sarris, 1997) με έμφαση στις συνθήκες εισόδου, στους τομείς απασχόλησης, στις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης καθώς επίσης και στις σχέσεις των βούλγαρων μεταναστών με τους έλληνες και τις τοπικές αρχές. Μέχρι τη μέση της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από τους μεγάλους αριθμούς μεταναστών, συχνά χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα (Cavounidis, 2002a) και η μόνη επίσημη πηγή ήταν το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης του οποίου τα στοιχεία ήταν αποσπασματικά και ελλιπή. Οι (Kiprianos et al, 2003) αναφέρουν ότι στο Υπουργείο Εργασίας το 1990 είχαν καταγραφεί 28 περίπου χιλιάδες νόμιμοι απασχολούμενοι μετανάστες ενώ 2 χρόνια αργότερα ο αριθμός προσεγγίζει τις 34 χιλιάδες. Το 1998 ξεκινάει η υποβολή αιτήσεων των μεταναστών για νομιμοποίηση με κάρτα προσωρινής άδειας παραμονής (λευκή κάρτα) καθώς και η υποβολή αιτήσεων για άδεια παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας (πράσινη κάρτα). Η επεξεργασία αυτών των πληροφοριών παρουσιάζεται από τους (Καβουνίδη, 2002) και (Λιανός, 2003). Με βάση αυτά τα στοιχεία προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια για το σύνολο της χώρας ο αριθμός των μεταναστών, η υπηκοότητά τους, η ηλικία τους, η οικογενειακή τους κατάσταση, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, τα επαγγελματικά τους προσόντα, η κλαδική και η γεωγραφική τους κατανομή στην ελληνική επικράτεια. Για την λευκή κάρτα είχαν υποβάλλει αίτηση 371.641 αλλοδαποί ενώ για την πράσινη κάρτα ο αριθμός των αλλοδαπών είχε φθάσει τα 212.860 άτομα. Οι (Λιανός και Παπακωνσταντίνου, 2003) διερεύνουν την επίπτωση της μετανάστευσης στην απασχόληση των ελλήνων εργαζόμενων, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, την γεωγραφική κατανομή και το καθεστώς απασχόλησης, χρησιμοποιώντας δευτερογενή στοιχεία από διαφορετικές πηγές στατιστικής πληροφόρησης. Οι (Kasimis και Papadopoulos, 2005) εστίασαν σε μετανάστες που εργάζονται στην πρωτογενή παραγωγή και ανέδειξαν τις επιπτώσεις αυτής

της απασχόλησης στη λειτουργία των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και στις τοπικές αγορές εργασίας και τέλος οι (Rovolis και Tragaki, 2006) διερεύνησαν την γεωγραφική κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα και προσδιόρισαν την ύπαρξη ανισοτήτων μεταξύ διαφορετικών εθνοτήτων αναφορικά με το επίπεδο της εκπαίδευσης και το επάγγελμα. Από το 2000 και μετά τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την μετανάστευση στην Ελλάδα εμπλουτίζονται.

Τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού που διενήργησε η ΕΣΥΕ το 2001 παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες όπου με βάση αυτά τα στοιχεία οι μετανάστες που κατοικούν στη χώρα χαρτογραφούνται στο σύνολό τους στο μέτρο που η απογραφή καταγράφει το σύνολο του πληθυσμού. Η απογραφή εμφανίζει μια ολοκληρωμένη εικόνα των δημογραφικών χαρακτηριστικών των μεταναστών, τις χώρες προέλευσης και αποστολής, το χρόνο παραμονής τους στην χώρα, το εργατικό δυναμικό τους κλπ. (Kassimis & Kassimi, 2004 και Κρητικίδης, 2004). Οι μετανάστες που καταγράφονται από την απογραφή πληθυσμού προσεγγίζουν τις 762.191 άτομα από τους οποίους 47 χιλιάδες είναι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λαμβάνοντας υπόψη και τους παράνομους μετανάστες που δεν έχουν καταγραφεί στην απογραφή ο συνολικός αριθμός των μεταναστών προσεγγίζει το εκατομμύριο δηλαδή 9% με 10% του πληθυσμού (Gropas & Trandafyllidou, 2005a και 2005b). Τα τελευταία χρόνια οι έρευνες εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ που διενεργούνται ανά τρίμηνο και αναφέρονται σ' ένα στρωματοποιημένο δείγμα νοικοκυριών στο σύνολο της επικράτειας ενσωματώνουν και τους μετανάστες. Με τα στοιχεία των ερευνών αυτών είναι εφικτή η παρακολούθηση της διαχρονικής εξέλιξης μεταβλητών που αναφέρονται και στους μετανάστες (Λιανός, 2003), εφ' όσον η στατιστική πληροφόρηση επαναλαμβάνεται σε τριμηνιαία πλέον βάση. Το εύρος όμως της πληροφόρησης είναι σημαντικά μικρότερο σε σχέση με την απογραφή πληθυσμού. Το βάρος της συγκεκριμένης δειγματοληπτικής έρευνας δίδεται στην μέτρηση της απασχόλησης και στην καταγραφή της ανεργίας.

Επόμενη πηγή στατιστικών στοιχείων μετά την απογραφή και τις έρευνες εργατικού δυναμικού αποτελεί η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (SILC) που διενεργείται από την ΕΣΥΕ σ' ένα στρωματοποιημένο δείγμα 8 χιλιάδων περίπου νοικοκυριών. Η SILC αντικαθιστά το Ευρωπαϊκό Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP) και ο βασικός της σκοπός είναι η μελέτη σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε σχέση, κυρίως, με το εισόδημά τους ενώ αναμένεται να αποτελέσει πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι σημαντικότερες πληροφορίες που περιλαμβάνει η συγκεκριμένη έρευνα αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών (χώρα γέννησης, πρώτη και δεύτερη υπηκοότητα κ.ά), στα εισοδήματα από οποιαδήποτε πηγή (εργασία, περιουσία, κοινωνικά επιδόματα κλπ), στην απασχόληση, στις συνθήκες στέγασης (ποιότητα κατοικίας, ανέσεις κλπ), στο επίπεδο εκπαίδευσης και τέλος στην κατάσταση της υγείας των μελών του νοικοκυριού. Καλύπτει όλα τα νοικοκυριά της χώρας και τα δεδομένα της στρωμάτωσης έγιναν με βάση την

απογραφή πληθυσμού του 2001. Η SILC παρέχει στατιστική πληροφόρηση για το 2003 και το 2004. Με βάση τα στοιχεία της SILC του 2003 οι (Ζωγραφάκης & Μητράκος, 2005) διερευνήσαν τη σχέση της μετανάστευσης και των κοινωνικών δεικτών. Εξέτασαν τις ποσοτικές διαστάσεις, τη δομή και την μεταβολή των οικονομικών ανισοτήτων, των ανισοτήτων στις συνθήκες διαβίωσης, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα μετά την παρουσία των οικονομικών μεταναστών. Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης ήταν ότι η οικονομική ανισότητα είναι σημαντικά υψηλότερη στα ελληνικά νοικοκυριά σε σχέση με τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών, σε αντίθεση με τις συνθήκες διαμονής και διαβίωσης των μεταναστών οι οποίες ήταν χειρότερες. Από την διάσπαση της ανισότητας των δύο πληθυσμών προέκυπτε ότι παρότι τις σημαντικές διαφορές στα μέσα εισοδήματα των διαφόρων ομάδων, η συνολική ανισότητα και στις δύο περιπτώσεις των εξεταζόμενων πληθυσμών προκύπτει κυρίως από διαφορές "εντός" των διαφόρων κοινωνικο-οικονομικών ομάδων και όχι από διαφορές "μεταξύ" των ομάδων αυτών. Όταν οι δύο πληθυσμοί ομαδοποιούνται με βάση την περιφέρεια διαμονής, το μέγεθος του νοικοκυριού και άλλα δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως την ομάδα ηλικίας και την επαγγελματική κατάσταση του αρχηγού του νοικοκυριού, τα 3/4 και πλέον της συνολικής ανισότητας αποδίδεται σε διαφορές που υπάρχουν μέσα στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες με επακόλουθο ότι η ολοσχερής εξάλειψη των ανισοτήτων "μεταξύ" των ομάδων αυτών η οποία, όμως, θα αφήνει άθικτες τις διαφορές "εντός" των διαφόρων ομάδων, όσο κόστος και αν συνεπάγεται, δεν θα μειώσει τη συνολική ανισότητα περισσότερο από 25%. Σημαντική εξαίρεση αποτελούσε το επίπεδο εκπαίδευσης στην περίπτωση των ελληνικών νοικοκυριών που μπορεί να ερμηνεύει από μόνο του το 25%-27% της συνολικής ανισότητας καθώς και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά στην περίπτωση των οικονομικών μεταναστών που ερμηνεύουν το 20%-25% της ανισότητας στον πληθυσμό αυτό.

Η μελέτη των (Sarris & Zografakis, 1999) χρησιμοποιεί ένα υπολογιστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας (CGE) και υπολογίζει τις επιπτώσεις της παράνομης μετανάστευσης πάνω σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας. Το υπόδειγμα αυτό λόγω της μεγάλης ανάλυσης σε ομάδες νοικοκυριών και σε συντελεστές εργασίας έχει τη δυνατότητα να προσδιορίζει και αναδιανεμητικές επιδράσεις. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η μετανάστευση επιδρά αρνητικά στις αποδοχές της ανειδίκευτης εργασίας και θετικά στις αποδοχές της ειδικευμένης. Το υπόδειγμα αυτό στηρίζεται σ' ένα πίνακα κοινωνικής λογιστικής για την ελληνική οικονομία του 1988 με τους μετανάστες να υπεισέρχονται εξωγενώς στο οικονομικό σύστημα. Η έρευνα στηρίχθηκε σε ορισμένες υποθέσεις λόγω της έλλειψης οποιασδήποτε στατιστικής πληροφόρησης. Οι συγγραφείς υπέθεταν ότι οι μετανάστες (που στην πλειοψηφία τους ήταν παράνομοι) απασχολούνται με μισθούς που ήταν μικρότεροι από αυτούς των ντόπιων κατά ένα σταθερό ποσοστό και το οποίο ήταν εξωγενώς προσδιορισμένο. Οι μετανάστες επίσης είχε υποθεθεί ότι απέστελλαν με τη μορφή εμβασμάτων ένα σταθερό ποσοστό του εισοδήματός τους (47%) στο εξωτερικό και καταναλώνουν το υπόλοιπο στην ελληνική αγορά. Το ποσοστό αυτό είχε

βασιστεί στα αποτελέσματα της έρευνας για τους Βούλγαρους μετανάστες στην Ελλάδα (Markova & Sarris, 1997), όπου είχε βρεθεί ότι δύο τρίτα αυτών που ερωτήθηκαν έστελναν πίσω στην πατρίδα τους περισσότερο από 50% των εισοδημάτων τους, ενώ ένα άλλο 15% είχε απαντήσει ότι έστελνε το 40-50% των εισοδημάτων του. Με τον τρόπο αυτό είχε υπολογισθεί ένας σταθμισμένος μέσος του ποσοστού των εισοδημάτων. Η δομή της καταναλωτικής συμπεριφοράς των μεταναστών όπως επίσης και το μέγεθος των ελαστικότητων ζήτησης ως προς το εισόδημα και τις τιμές ήταν άγνωστο. Επομένως, η καταναλωτική συμπεριφορά των μεταναστών είχε ταυτιστεί με αυτά των φτωχότερων ελληνικών αγροτικών νοικοκυριών εφ' όσον τα φτωχότερα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά βρισκόνταν στο κατώτατο εισοδηματικό κλιμάκιο. Όσον αφορά τον αριθμό των μεταναστών χρησιμοποιήθηκαν τα εμπειρικά αποτελέσματα της μελέτης των (Λιανού, Σαρρή & Κατσέλη, 1996) όπου είχε βρεθεί ότι οι μετανάστες σε συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας συνιστούσαν το 31% του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα και 12,2% του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού στον μη αγροτικό τομέα. Με την υπόθεση, ότι τα ποσοστά αυτά ίσχυαν για όλη την Ελλάδα, για την αγροτική νόμιμη εργασία και τη μη-αγροτική (“αστική”) ανειδίκευτη εργασία αντίστοιχα. Η συνολική αυτή εισροή μεταναστών ισοδυναμούσε με περίπου 130.000 έτη εργασίας. Η ισοδυναμία αυτή, συνιστούσε μία αύξηση του συνολικού εργατικού δυναμικού της Ελλάδας κατά 3,2%. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η εισροή μεταναστών είχε ως επακόλουθο την μείωση των πραγματικών διαθεσίμων εισοδημάτων δύο κατηγοριών νοικοκυριών μεταξύ των 15 συνολικών κατηγοριών νοικοκυριών που διέκρινε το υπόδειγμα. Οι δύο αυτές κατηγορίες αποτελούνταν από φτωχά ή μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά με αρχηγό ο οποίος δεν διέθετε κάποιες μορφής ειδίκευσης. Αντίθετα, φαίνεται να ωφελούνταν όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες νοικοκυριών. Οι δύο πρώτες κατηγορίες που έχαναν αποτελούσαν το 37% του ελληνικού πληθυσμού. Τα αποτελέσματα ωστόσο μετριάζονταν όταν θεωρούσαν την ακαμψία στην αγορά εργασίας.

Οι (Cholezas & Tsakloglou, 2006) σε μια μελέτη βιβλιογραφικής επισκόπησης σχετικά με τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα αποκωδικοποιώντας τα συμπεράσματα αναφέρουν ότι οι μετανάστες χρησιμοποιήθηκαν ως ένα φτηνό εργατικό δυναμικό προκειμένου να περιορισθούν οι δαπάνες και οι αυξήσεις τιμών και να ικανοποιηθούν ευκολότερα τα κριτήρια σύγκρισης για τη συμμετοχή της στην ΟΝΕ (Baldwin-Edwards, 2004b) και (Lazaridis & Poyago-Theotoky, 1999), χρησιμοποιώντας ειδικότερα τους παράνομους μετανάστες δεδομένου ότι δεν ήταν σε θέση να διαπραγματευτούν τις αμοιβές ή τις συνθήκες εργασίας. Οι ερευνητές τονίζουν ότι η έλλειψη στατιστικών στοιχείων περιορίζει σοβαρά τις έρευνες για την επίπτωση της μετανάστευσης στην οικονομία ενώ αποδελτιώνοντας τις έρευνες ταξινομούν τα θετικά και αρνητικά σημεία. Η αύξηση του ΑΕΠ με την ενίσχυση του γεωργικού τομέα (Chletsos et al, 2005) και η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η συγκράτηση των πληθωριστικών πιέσεων και η αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων προς τις βαλκανικές χώρες (Labrianidis et al, 2004) συγκαταλέγονται στα θετικά σημεία της επίπτωσης

των μεταναστών. Από την άλλη πλευρά οι μετανάστες θεωρούνται να έχουν βοηθήσει στην επέκταση της ήδη μεγάλης άτυπης οικονομίας (Chletsos & Karasavoglou, 1997) ενώ σε μερικές περιπτώσεις έχουν αντικαταστήσει τους έλληνες ανειδίκευτους και ημι-ειδικευμένους εργαζόμενους (Fakiolas, 1994 και 1999), (Fakiolas & King, 1996), (Iosifidis & King, 1998) οδηγώντας στην αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα, στην αύξηση της ανεργίας, και στην επιβράδυνση των τεχνολογικών εξελίξεων δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις μισθώνουν ευκολότερα φτηνή εργασία έναντι του υψηλού κόστους τεχνολογικής αναβάθμισης του κεφαλαίου τους. Στις δημόσιες υπηρεσίες δεν προσμετράτε επιπλέον επιβάρυνση με εξαίρεση τις υπηρεσίες σχετικές με τη δημόσια τάξη. Όμως σε έρευνα των (Lianos & Benos, 2003) το κόστος λόγω της αυξανόμενης εγκληματικής δραστηριότητας εμφανίζεται να είναι υψηλό. Τέλος, ο αντίκτυπος των μεταναστών στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης θεωρείται θετικός στο βραχυχρόνια περίοδο, αλλά μακροπρόθεσμα θα είναι αρνητικός (Baganos & Papadopoulou, 2006). Όσο αφορά τις αμοιβές των ανειδίκευτων καθώς και των εργαζομένων χωρίς προϋπηρεσία φαίνεται να έχουν περιοριστεί εξαιτίας των μεταναστών (Lianos, 2004b). Ο (Kanellopoulos, 2005) επισημαίνει ότι οι παράνομοι μετανάστες υπόκεινται μόνο στην έμμεση φορολογία (ΦΠΑ και φόροι κατανάλωσης), ενώ ένας μόνο μικρός αριθμός νόμιμων μεταναστών πληρώνουν το φόρο εισοδήματος, λόγω κυρίως του χαμηλού εισοδήματός τους. Επίσης θεωρεί ότι οι παράνομοι μετανάστες έχουν χαμηλότερο εισόδημα από το εισόδημα των νόμιμων και επομένως η απώλεια φορολογικών εσόδων είναι μηδαμινή. Η μεγαλύτερη απώλεια εντοπίζεται στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης όπου η απώλεια των εισφορών των παράνομων ανέρχεται στο 1/5 (περίπου) των εισφορών που καταβάλλουν οι νόμιμοι μετανάστες.

Παρόμοια μεθοδολογική προσέγγιση των (Sarris & Zografakis, 1999) εξετάζεται στη μελέτη των (Ferri et al, 2001) με κύριο θέμα τον αντίκτυπο της αυξανόμενης μετανάστευσης στην Ισπανία στην οικονομική δραστηριότητα και στην απασχόληση. Στη Ισπανία οι μετανάστες έχουν τριπλασιασθεί από το 1990 με ταυτόχρονη αύξηση των μεταναστών που εργάζονται παράνομα χωρίς την κοινωνική προστασία και με αποδοχές πολύ χαμηλότερες από τις κατώτατες. Η παραπάνω μελέτη στηρίζεται σε έναν πίνακα κοινωνικής λογιστικής που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διάκριση των νοικοκυριών καθώς και στη μεγάλη ανάλυση των κλάδων της μεταποίησης. Τέλος, εκτός από την Ισπανία και σε άλλες χώρες όπως η Ολλανδία εξετάζεται η επίπτωση των μεταναστών (Wilhelmina Roel, 2004), ενώ 4 ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Ιταλία και Δανία) στο πλαίσιο της διεύρυνσης των 10 νέων χωρών εξέτασαν τις επιπτώσεις της διεύρυνσης (εξετάζοντας ξεχωριστά τα θέματα της μετανάστευσης εργατικού δυναμικού στις οικονομίες τους) μέσα από μια κοινή μεθοδολογική προσέγγιση που στηρίχθηκε σε υποδείγματα γενικής ισορροπίας και σε αντίστοιχους πίνακες κοινωνικής λογιστικής (Keuschnigg et al, 2001).

2.4 Μεθοδολογία και Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής

Οι πρωτοποριακές εργασίες των (Pyatt & Round, 1988) με πίνακες κοινωνικής λογιστικής για το Ιράν και την Σρι Λάνκα, των (Pyatt & Roe, 1977), των (Pyatt & Round, 1977) με ΠΚΛ για την Μαλαισία, των (Pyatt & Thorbecke, 1976) έχουν αποτελέσει την βασική βιβλιογραφική πηγή αναφοράς των περισσότερων πινάκων κοινωνικής λογιστικής που έχουν κατασκευαστεί για αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες. Επίσης οι μελέτες των (Greenfield, ΠΚΛ για την Βοτσουάνα), των (Stone, 1962) με ΠΚΛ για την Μεγάλη Βρετανία, του (Sarris, 1993) με ΠΚΛ για την Τανζανία που περιλαμβάνει και χρηματοοικονομικό τομέα, των (Dervis, De Melo, Robinson, 1982) με ΠΚΛ για την Τουρκία, (Easterly, 1989), με ΠΚΛ για την Κολομβία και την Ζιμπάμπουε με πλήρη πίνακα χρηματοοικονομικών ροών που συνδέεται με τον πραγματικό τομέα της οικονομίας, των (Drud, Grais and Pyatt, 1985), με ΠΚΛ για την Ταϊλάνδη, ενώ επίσης εξετάζονται θέματα φτώχειας όπως η εργασία του (Thorbecke, 1996 και Janvry & de Kanbur, 2006), για την Ινδονησία, (Pradhan et al., 2006) ΠΚΛ για την Ινδία, (Blancas 2006), ΠΚΛ για το Μεξικό, (Balamou & Psaltopoulos, 2006), περιφερειακός ΠΚΛ για την Ελλάδα, (Lenzen & Schaeffer, 2004), ΠΚΛ για την Βραζιλία, (Santos, 2004), ΠΚΛ για την Πορτογαλία. Ο πρώτος δημοσιευμένος Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής (ΠΚΛ) για την ελληνική οικονομία αναφέρεται στο 1975 (Σκούνζος & κ.ά, 1985), και κατασκευάστηκε με στόχο τον σχηματισμό μιας πληρέστερης εικόνας για την λειτουργία της οικονομίας και τις επιδράσεις των διαφόρων μέτρων οικονομικής πολιτικής. Μετά το 1975, νεώτερος ΠΚΛ κατασκευάστηκε στο πλαίσιο συντονισμένης έρευνας με στόχο τη διερεύνηση αναπτυξιακών επιλογών στην Ελλάδα για το 1980 (Σαρρής, κ.ά, 1995). Ο πίνακας αυτός παρέχει μία ολοκληρωμένη εικόνα της ελληνικής οικονομίας πριν από την είσοδό της στην ΕΟΚ, και πριν από τις πολιτικές αλλαγές της δεκαετίας του 1980-1990. Μπορεί να θεωρηθεί σαν ένα καλό πλαίσιο βάσης για την ανάλυση των επιπτώσεων από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, και των μεταβολών της περασμένης δεκαετίας. Τα τελευταία χρόνια ΠΚΛ με έτος βάσης το 1988 και 1996 αντίστοιχα δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της αξιολόγησης διανεμητικών αποτελεσμάτων και μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής καθώς και στον υπολογισμό της αναδιανεμητικής επίπτωσης σεναρίων αναμόρφωσης του φορολογικού συστήματος (Ζωγραφάκης, 1997 & Σαρρής και Ζωγραφάκης, 2004). Οι παραπάνω πίνακες ακολουθούν την ίδια μεθοδολογική δομή με τον ΠΚΛ του 1980 έχοντας όμως μεγαλύτερη ανάλυση και λεπτομέρεια στις κατηγορίες των θεσμικών τομέων και στην ανάλυση των συντελεστών παραγωγής (εργασία).

Η θεωρία γενικής ισορροπίας παρουσιάζει την πλήρη αλληλεξάρτηση όλων των τμημάτων ενός οικονομικού συστήματος. Επομένως, πρωταρχικός στόχος είναι η κατασκευή ενός μακροοικονομικού συστήματος πληροφόρησης το οποίο θα παρουσιάζει αυτή την αλληλεξάρτηση των οικονομικών παραγόντων, παρέχοντας μία ολοκληρωμένη εικόνα για την λειτουργία της αγοράς, την διανομή του εισοδήματος, τον σχηματισμό κεφαλαίου κ.λ.π. Ο ΠΚΛ προέρχεται από τον συνδυασμό του

συστήματος των λογαριασμών του εθνικού εισοδήματος, έχοντας σαν βάση το κεϋνσιανό υπόδειγμα της αγοράς για αγαθά και υπηρεσίες, και του συστήματος των πινάκων των εισροών-εκροών, που βασίζεται στις διαρθρωτικές διασυνδέσεις της παραγωγής μέσα στην οικονομία. Τόσο το υπόδειγμα εισροών – εκροών όσο και οι εθνικοί λογαριασμοί αποτελούν μια συστηματική απεικόνιση όλων των παραγωγικών δραστηριοτήτων μιας οικονομίας. Η διαφορά μεταξύ τους έγκειται στο γεγονός ότι το υπόδειγμα εισροών – εκροών και κατά συνέπεια ο πίνακας κοινωνικής λογιστικής παρέχει λεπτομερέστερη απεικόνιση των οικονομικών δραστηριοτήτων μεταξύ ενός μεγάλου αριθμού παραγωγικών κλάδων, εργαζομένων, νοικοκυριών, με παράλληλες τις ροές των αγαθών και των υπηρεσιών μεταξύ τους, τις μεταβιβάσεις των εισοδημάτων κ.ά. Η χρησιμότητα του πίνακα είναι εμφανής, εφ’ όσον σ’ αυτόν καταγράφονται όλες οι εισροές και οι εκροές όλων των τομέων της οικονομίας με σημαντική λεπτομέρεια και ανάλυση. Οι ροές των συναλλαγών μεταξύ των διαφόρων τομέων της οικονομίας περιγράφονται στον πίνακα της ενδιάμεσης ανάλωσης, ο οποίος είναι ένας πίνακας με σημαντικές πληροφορίες. Τα στοιχεία του πίνακα ενδιάμεσης ανάλωσης δηλώνουν τις αγορές που κάνει ένας τομέας της οικονομίας από τους υπόλοιπους (στήλες) αλλά συγχρόνως και τις πωλήσεις προς στους άλλους τομείς (γραμμές του πίνακα). Ταυτόχρονα οι αγορές υποδηλώνουν την παραγωγική διάρθρωση, ενώ οι πωλήσεις τη διάρθρωση της διάθεσης του προϊόντος. Η ακαθάριστη παραγωγή ενός τομέα, διατίθεται στη ζήτηση του προϊόντος από τους άλλους παραγωγικούς τομείς, όπου χρησιμοποιείται σαν εισροή για την παραγωγή άλλων προϊόντων (ενδιάμεση ζήτηση) και σε κατανάλωση του σαν τελικό προϊόν (τελική ζήτηση). Οι συναλλαγές που λαμβάνουν χώρα εντός του τομέα αποτελούν τις ενδοτομεακές συναλλαγές, ενώ αυτές που αφορούν τους υπόλοιπους τομείς ονομάζονται διατομεακές συναλλαγές.

Ο πίνακας κοινωνικής λογιστικής διακρίνει τα νοικοκυριά σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αφορά τα νοικοκυριά που ο αρχηγός είναι μετανάστης. Κριτήριο για τον ορισμό ενός ατόμου ως μετανάστη θεωρήσαμε την δήλωση της υπηκοότητάς του. Στη συνέχεια επιλέξαμε έναν ορισμένο αριθμό κρατών⁵⁴ και θεωρήσαμε ότι τα άτομα που δήλωναν υπήκοοι των παραπάνω κρατών ταυτίζονται με την έννοια του μετανάστη. Την ίδια μεθοδολογία χρησιμοποιήσαμε για όλες τις δειγματοληπτικές έρευνες που επεξεργαστήκαμε. Τα νοικοκυριά με αρχηγό μετανάστη αποτελούν τα *νοικοκυριά μεταναστών*. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν τα νοικοκυριά που ο αρχηγός είναι έλληνας. Στη συνέχεια τα ελληνικά νοικοκυριά διακρίνονται σε *αγροτικά* νοικοκυριά, σε *μη αγροτικά* νοικοκυριά και σε *μη εργαζόμενα* νοικοκυριά. Τα *μη αγροτικά* ελληνικά νοικοκυριά (δηλαδή τα ημιαστικά και αστικά νοικοκυριά) διακρίνονται επιπλέον σε νοικοκυριά που ο αρχηγός έχει λίγες δεξιότητες και σε νοικοκυριά που ο αρχηγός διαθέτει περισσότερες δεξιότητες. Οι δεξιότητες ταυτίζονται με την κλίμακα των εκπαιδευτικών βαθμίδων, θεωρώντας ότι όσοι έχουν τελειώσει μέχρι και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

⁵⁴ Αλβανία, Βουλγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Τουρκία, Ουκρανία, Μολδαβία, Ρωσία, Σερβία – Μαυροβούνιο, χώρες βόρειας Αφρικής, χώρες δυτικής Αφρικής, Λοιπές χώρες Αφρικής, χώρες κεντρικής και νότιας Αμερικής, Εγγύς και Μέση Ανατολή, Κίνα, Γεωργία, Αρμενία και λοιπές χώρες Ασίας.

περιλαμβάνονται στα άτομα με τις λίγες δεξιότητες. Διαφορετικά όσοι έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που έχουν μεταπτυχιακές σπουδές θεωρούνται ότι διαθέτουν περισσότερες δεξιότητες. Τέλος, κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες νοικοκυριών διακρίνεται σε *φτωχό νοικοκυριό, μεσαίο νοικοκυριό και σε πλούσιο νοικοκυριό*, ανάλογα με το συνολικό ύψος του εισοδήματός του. Φτωχό νοικοκυριό θεωρήθηκε αυτό που η μέση ισοδύναμη κατά κεφαλή δαπάνη είναι μικρότερη από το 60% της διαμέσου δαπάνης, ενώ ως πλούσιο νοικοκυριό θεωρήθηκε αυτό που η μέση ισοδύναμη κατά κεφαλή δαπάνη είναι μεγαλύτερη του 120% της διαμέσου δαπάνης στο σύνολο της χώρας. Τα νοικοκυριά που βρίσκονται ανάμεσα στα φτωχά και στα πλούσια ορίστηκαν ως μεσαία νοικοκυριά.

Ο συντελεστής παραγωγής '*εργασία*' διακρίθηκε σε 6 ομάδες εργαζομένων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Η πρώτη και η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τους εργαζόμενους οικονομικούς μετανάστες που διακρίνονται ανάλογα με τον βαθμό εξειδίκευσής⁵⁵ τους (η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει τους μετανάστες με λίγες δεξιότητες ενώ η δεύτερη τους μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες). Η τρίτη και η τέταρτη ομάδα περιλαμβάνει τους έλληνες μισθωτούς (εξηρημένη εργασία), ανάλογα και πάλι με τις δεξιότητές τους, ενώ η πέμπτη και έκτη ομάδα περιλαμβάνει τους έλληνες αυτοαπασχολούμενους (μη εξηρημένη εργασία), ανάλογα με τις δεξιότητές τους.

Η συνοπτική μορφή του ΠΚΛ εμφανίζεται στον πίνακα Π1.1. Για κάθε γραμμή του συνοπτικού πίνακα, υπάρχει αντίστοιχη στήλη. Η κάθε γραμμή και στήλη του συνοπτικού πίνακα αντιστοιχεί σε περισσότερες γραμμές και στήλες. Για παράδειγμα το φατνίο A1 (παραγωγικές δραστηριότητες) υποδιαιρείται σε 30 γραμμές και 30 στήλες, όσοι είναι οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας. Για κάθε γραμμή το άθροισμα των δεδομένων ισούται με το άθροισμα της αντίστοιχης στήλης. Όταν εξετάζουμε ένα φατνίο στα πλαίσια της γραμμής θεωρείται ως έσοδο, ενώ στα πλαίσια της στήλης θεωρείται ως δαπάνη. Στον αναλυτικό ΠΚΛ περιλαμβάνονται οι παρακάτω ομάδες λογαριασμών: α) παραγωγικές δραστηριότητες (30 προϊόντα / κλάδοι), β) συντελεστές παραγωγής (6 κατηγορίες εργασίας + κεφάλαιο), γ) θεσμικοί τομείς (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, δημόσιος τομέας, υπόλοιπος κόσμος) και δ) λογαριασμοί κεφαλαίων (επενδύσεις - αποταμιεύσεις). Στο γραμμοσυνασμένο μέρος του πίνακα εμφανίζονται οι διαστάσεις κάθε λογαριασμού. Το φατνίο A1 (σύμφωνα με τον πίνακα Π1.1) του ΠΚΛ δείχνει την διάρθρωση του κόστους των παραγωγικών τομέων.

⁵⁵ Ο (Chiswick, 1982, 1995) δείχνει ότι η εισροή χαμηλής ειδίκευσης εργατικού δυναμικού σε μία οικονομία θα αυξήσει τα οριακά προϊόντα του κεφαλαίου και του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού βραχυπρόθεσμα, ενώ θα μειώσει το οριακό προϊόν του μη εξειδικευμένου γηγενούς εργατικού δυναμικού. Έτσι θα διευρυνθούν οι διαφορές των αποδοχών ανάμεσα στους δύο τύπους εργατικού δυναμικού. Επίσης θα μειωθεί το συνολικό εισόδημα των γηγενών μη ειδικευμένων εργαζομένων, ενώ θα αυξηθεί το συνολικό εισόδημα της οικονομίας καθώς και αυτό των ειδικευμένων εργαζομένων και των κατόχων του κεφαλαίου. Γι' αυτό το λόγο αν η ιδιοκτησία του κεφαλαίου και η ειδίκευση των απασχολούμενων είναι συγκεντρωμένη, η μετανάστευση θα χειροτερέψει την κατανομή του εισοδήματος.

Πίνακας Π1.1. Συνοπτική παρουσίαση του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής.

(2004, τρέχουσες τιμές, σε εκατ. ευρώ).

					Δ Α Π Α Ν Ε Σ												
					ΤΡΕΧΟΝΤΕΣ				ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ				ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ				
					Βιομηχανίες (NACE)	Συντελεστές Παραγωγής	ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ				ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ						
							Νοικο- κυριά	Επιχει- ρήσεις	Δημόσιο	Υπόλοιπος Κόσμος	Νοικο- κυριά	Επιχει- ρήσεις	Δημόσιο	Μεταβολή Αποθεμάτων			
A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	Z	H	Θ	I	K							
30	7	15	1	1	1	15	1	1	1								
Ε Σ Ο Λ Α Γ Ο Ι Τ Α Ο Σ Μ Ε Ι Σ	Τ Ρ Ε Χ Ο Ν	Προϊόντα (CPA)	1	30	A1 Ενδιάμεσες Χρήσεις 102,654	B1	Γ1 Κατανά- λωση 111,010	Δ1 Κατανά- λωση 0	E1 Κατανά- λωση 27,789	ΣΤ1 Εξαγωγές Καταν. τουριστών 35,132	Z1 Επε- νδύσεις 8,637	H1 Επενδύ- σεις 26,906	Θ1 Επε- νδύσεις 6,853	I1 Αποθέματα 32	K1 Συνολική Ζήτηση 319,013		
		Συντελεστές Παραγωγής	2	7	A2 Διανομή Προστιθέμενης Αξίας 147,196	B2	Γ2	Δ2	E2	ΣΤ2 Αμοιβές Συντελ. από τον Υπ. Κόσμο 5,461	Z2	H2	Θ2	I2	K2 Εισόδημα Συντελεστών 152,657		
	Α Γ Ο Ι Τ Α Ο Σ Μ Ε Ι Σ	Θ Ε Σ Μ	Νοικοκυριά	3	15	A3	B3 Διανομή Εσόδων Συντελεστών στά Νοικοκυριά 76,653	Γ3 Μεταβιβ. από Νοικοκυριά 1,433	Δ3 Μεταβ. από Επιχειρ. 41,046	E3 Μεταβιβ. από Δημόσιο 37,717	ΣΤ3 Μεταβιβ. από Υπόλοιπο Κόσμο 2,447	Z3	H3	Θ3	I3	K3 Εισόδημα Νοικοκυριών 159,295	
		Ι Ο Κ Ο	Επιχειρήσεις	4	1	A4	B4 Διανομή Εσόδων Συντελεστών στις Επιχειρήσεις 67,015	Γ4	Δ4	E4 Μεταβιβ. από Δημόσιο 421	ΣΤ4	Z4	H4	Θ4	I4	K4 Εισόδημα Επιχειρήσεων 67,436	
		Δ Η Μ Ο	Δημόσιο	5	7	A5 Δημ. Εσοδα (7Χ30) 19,973	B5 Διανομή Εσόδων στό Δημόσιο 2,241	Γ5 Φόροι Κοιν. Ασφάλ. 33,827	Δ5 Αμεσοι Φόροι 5,927	E5	ΣΤ5	Z5	H5	Θ5	I5	K5 Εισόδημα Δημοσίου 61,968	
		Υ Π Ο	Υπόλοιπος Κόσμος	6	1	A6 Εισαγωγές 49,190	B6 Διανομή Εσόδων Συντελεστών στον Υπ. Κόσμο 6,749	Γ6 Μεταβιβ. στον Υπόλοιπο Κόσμο 2,283	Δ6 Μεταβ. στον Υπολ. Κόσμο 808	E6 Μεταβ. στον Υπολ. Κόσμο 0	ΣΤ6	Z6	H6	Θ6	I6	K6 Εισόδημα Υπολ. Κόσμου 59,030	
	Αποταμιεύσεις		7	1	A7	B7	Γ7 Ακαθάριστη Αποταμίευση θεσμικών φορέων 10,742 19,655 -3,959 15,990				Z7				K7 Αποταμ. 42,428		
	ΣΥΝΟΛΟ		8		A8 Συνολική Προσφορά 319,013	B8 Διανομή Εισοδηματικών συντ. 152,657	Γ8 159,295	Δ8 67,436	Ε8 61,968	ΣΤ8 Δαπάνες Υπ. Κόσμου 59,030	Z8 8,637	H8 26,906	Θ8 6,853	I8 32			

ΠΗΓΗ: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφέων, 2004

Οι παραγωγικοί τομείς χρησιμοποιούν τους συντελεστές παραγωγής (εργασία και κεφάλαιο) και πληρώνουν σε αυτούς αμοιβές υπό μορφή προστιθέμενης αξίας - φαντίο Α2 (μισθοί, κέρδη, ενοίκια κλπ). Η προστιθέμενη αξία μοιράζεται στους θεσμικούς τομείς ανάλογα με τον συντελεστή που πρόσφερε (φαντίο Β3 για τα νοικοκυριά, Β4 για τις επιχειρήσεις (ιδιωτικές και δημόσιες), Β6 για τον υπόλοιπο κόσμο. Τα νοικοκυριά μαζί με τις ενδιάμεσες μεταβιβάσεις μεταξύ των θεσμικών τομέων (Γ3, Δ3, Ε3, ΣΤ3) έχουν συνολικό εισόδημα Κ3.

Από αυτό το εισόδημα τα νοικοκυριά καταναλώνουν από τα προϊόντα - κλάδους παραγωγής (Γ1) μεταβιβάζουν σε άλλα νοικοκυριά (Γ3) πληρώνουν άμεσους φόρους στο κράτος μαζί με τις εισφορές για κοινωνική ασφάλιση (Γ5), μεταβιβάζουν χρήματα στον υπόλοιπο κόσμο (Γ6) και το υπόλοιπο θεωρείται ως ακαθάριστη αποταμίευση (Γ7). Η καθαρή αποταμίευση προκύπτει από την αφαίρεση των επενδύσεων που κάνουν τα νοικοκυριά σε κατοικίες (Ζ1). Με την ίδια λογική λειτουργούν και οι υπόλοιποι θεσμικοί φορείς. Στο τέλος το σύνολο των αποταμιεύσεων όλων των θεσμικών τομέων θα πρέπει να είναι ίσο με το σύνολο των επενδύσεων. Η αποταμίευση του υπόλοιπου κόσμου είναι το έλλειμμα ή το πλεόνασμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών. Για το 2004 η ελληνική οικονομία εμφάνισε έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (15,990⁵⁶ εκατ. ευρώ), το οποίο έλλειμμα αντιστοιχούσε στο 9,5% του ΑΕΠ. Στον ίδιο πίνακα το άθροισμα των στοιχείων, ανά κλάδο, της τελικής ζήτησης (κατανάλωση νοικοκυριών + κατανάλωση δημ. τομέα + επενδύσεις + εξαγωγές – εισαγωγές + μεταβολές αποθεμάτων) μετράει το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ανά κλάδο (ΑΕΠ από την πλευρά του λογαριασμού της δαπάνης). Από την άλλη πλευρά, το άθροισμα της προστιθέμενης αξίας (αμοιβές κεφαλαίου ή ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα + αμοιβές εργασίας) συν τους καθαρούς έμμεσους φόρους μετράει το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν από την πλευρά της δημιουργίας του εισοδήματος. Το ΑΕΠ σύμφωνα με τα στοιχεία της δαπάνης ανέρχεται στα 167,160 εκατ. ευρώ σε τιμές αγοράς (φαντία Γ1 + Δ1 + Ε1 + ΣΤ1 + Ζ1 + Η1 + Θ1 + Ι1 - Α6). Από την πλευρά του εισοδήματος ανέρχεται και πάλι στα 167,160 εκατ. ευρώ (φαντία Α2:προστιθέμενη αξία + Α5:καθαροί έμμεσοι φόροι). Οι χρηματικοί πόροι που χρειάζονται οι θεσμικοί τομείς για την χρηματοδότηση των αποκτημένων κεφαλαιουχικών αγαθών (φαντία Ζ1, Η1, Θ1 και Ι1) προέρχονται από τις δικές τους αποταμιεύσεις (φαντίο Γ7). Το σύνολο των πόρων της οικονομίας για τη χρηματοδότηση των κεφαλαιουχικών αγαθών αυξάνεται και από τους ξένους κεφαλαιακούς πόρους (εξωτερικός δανεισμός) που προέρχονται από τον υπόλοιπο κόσμο. Επομένως, το σύνολο των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του δημόσιου τομέα συμπεριλαμβανομένου των πόρων που προέρχονται από το εξωτερικό (που είναι και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών) χρηματοδοτούν τις επενδύσεις οι οποίες για το 2004 ανέρχονται στα 42,428 εκατ. ευρώ. Η αποταμίευση του δημόσιου τομέα (φαντίο Γ7) ισούται με το σύνολο των καθαρών φορολογικών εσόδων μείον τις δημόσιες καταναλωτικές δαπάνες (Γ-Γ). Η μεταβολή των αποθεμάτων

⁵⁶ Εθνικοί Λογαριασμοί, ΥΠΕΘΟ, Μακροοικονομικά μεγέθη (ΕSA95) 1995-2005, Απρίλιος 2006

(φατνίο Π1) περιλαμβάνει την τρέχουσα μεταβολή της αξίας των αγαθών που δεν πωλούνται, αλλά παρακρατούνται στις επιχειρήσεις ως αποθέματα (32 εκατ. ευρώ για το 2004). Οι δαπάνες για εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (φατνία ΣΤ1 και Α6) στις οποίες περιλαμβάνεται και η δαπάνη των τουριστών στη χώρα μας ανέρχονται στα 35,132 εκατ. ευρώ. Από την άλλη πλευρά οι δαπάνες για εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών φθάνουν τα 49,190 εκατ. ευρώ και το έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών φθάνει στα 14,058 εκατ. ευρώ (υπάρχει πλεόνασμα στο ισοζύγιο υπηρεσιών και έλλειμμα στο ισοζύγιο των αγαθών). Ο Πίνακας Π1.1α εμφανίζει τις σημαντικότερες πηγές στατιστικής πληροφόρησης που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του ΠΚΛ.

Πίνακας Π1.1α. Συνοπτική παρουσίαση των πηγών των στατιστικών δεδομένων.

				Δ Α Π Α Ν Ε Σ																						
				ΤΡΕΧΟΝΤΕΣ						ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ						ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ										
				Βιομηχανίες (NACE)		Συντελεστές Παραγωγής		ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ				ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ														
Νοικοκυριά		Επιχειρήσεις						Δημόσιο		Υπόλοιπος Κόσμος		Νοικοκυριά		Επιχειρήσεις		Δημόσιο		Μεταβολή Αποθεμάτων								
				Α		Β		Γ		Δ		Ε		ΣΤ		Ζ		Η		Θ		Ι				
				30		7		15		1		1		1		15		1		1		1				
ΤΡΕΧΟΝΤΕΣ	ΕΣ	Προϊόντα (CPA)	1	30	A1	Ενδιάμεσες Χρήσεις ΠΕΕ ΥΣ		G1	Κατανάλωση ΠΕΕ	ΕΟΠ	Δ1	Κατανάλωση ΠΕΕ	ΠΕΕ	E1	Κατανάλωση ΠΕΕ	ΣΤ1	Εξαγορές Καταν. τουριστών ΠΕΕ	Z1	Επενδύσεις ΕΑ ΠΕΕ	H1	Επενδύσεις ΕΑ ΠΕΕ	Θ1	Επενδύσεις ΕΑ ΠΕΕ	Ι1	Αποθέματα ΠΕΕ	
					A2	Προστ. Αξία ΠΕΕ ΕΑΚΑ EU-SILC ΕΕΑ ΕΟΠ		G3	Μεταβιβ. από Νοικοκυριά ΕΑ ΕΟΠ EU-SILC	ΕΟΠ	Δ3	Μεταβ. από Επιχειρ. ΕΟΠ ΕΑ ΥΣ	E3	Μεταβιβ. από Δημόσιο ΕΑ ΕΟΠ EU-SILC	ΣΤ3	Μεταβιβ. από Υπόλοιπο Κόσμο ΕΟΠ EU-SILC ΕΑ										
								B3	Διανομή Εσόδων Συντελεστών στά Νοικοκυριά ΕΑ ΕΟΠ EU-SILC		G5	Μεταβιβ. στο Δημόσιο ΕΑ ΣΑΦΑ ΚΠ ΕΟΠ	ΕΑ			ΣΤ5	Μεταβιβ. στο Δημόσιο ΕΑ									
								B4	Διανομή Εσόδων Συντελεστών στις Επιχειρήσεις ΕΑ				E4	Μεταβιβ. από Δημόσιο ΕΑ												
								A5	Δημ. Εσοδα (7Χ30) ΠΕΕ		B5	Διανομή Εσόδων στο Δημόσιο ΕΑ		G6	Μεταβιβ. στον Υπόλοιπο Κόσμο ΕΟΠ ΕΑ	ΕΑ & ΕΝΤΕ	E6	Μεταβ. στον Υπόλ. Κόσμο ΕΑ								
								A6	Εισαγωγές ΠΕΕ		B6	Διανομή Εσόδων Συντελεστών στον Υ.π. Κόσμο ΕΑ		G7	Ακαθάριστη Αποταμίευση θεσμικών φορέων ΥΣ & ΕΝΤΕ & ΕΑ											
ΟΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	Α	ΘΕΣΜΙΚΟΙ	Νοικοκυριά	3	15																					
ΟΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	Α	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	Επιχειρήσεις	4	1																					
ΟΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	Α	ΔΗΜΟΣΙΟ	Δημόσιο	5	7																					
ΟΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	Α	ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	Υπόλοιπος Κόσμος	6	1																					
ΟΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	Α	ΑΠΟΤΑΜΕΥΣΕΙΣ	Αποταμιεύσεις	7	1																					

Πίνακας Π1.2. Αντιστοιχία των κλάδων του ΠΚΛ.

Κλαδική διάκριση		Κωδικοί ESA95	
1	Γεωργία, θήρα και δασοκομία	01+02	A
2	Αλιεία	05	B
3	Ορυχεία και λατομεία μη ενεργειακών υλικών	10 -11	CA
4	Ορυχεία και λατομεία ενεργειακών υλικών	13 - 14	CB
5	Παραγωγή τροφίμων – ποτών - καπνού	15 -16	DA
6	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών και προϊόντων	17 -18	DB
7	Κατεργασία και δέψη δέρματος, παραγωγή δερματίνων ειδών	19	DC
8	Κατεργασία ξύλου και παραγωγή προϊόντων ξύλου	20	DD
9	Παραγωγή χάρτου και προϊόντων του - Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	21 -22	DE
10	Διύλιση πετρελαίου	23	DF
11	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	24	DG
12	Παραγωγή πλαστικών, ελαστικών υλών και προϊόντων	25	DH
13	Παραγωγή προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	26	DI
14	Επεξεργασία βασικών μετάλλων, παραγωγή μεταλλικών προϊόντων	27 - 28	DJ
15	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού	29 - 30	DK
16	Κατασκευή ηλεκτρικού εξοπλισμού και οπτικών συσκευών	31 - 33	DL
17	Κατασκευή εξοπλισμού μεταφορών	34 - 35	DM
18	Λοιπές μεταποιητικές δραστηριότητες μ.α.κ.	36 - 37	DN
19	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	40 - 41	E
20	Κατασκευές	45	F
21	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο : επισκευές οχημάτων και ειδών νοικοκυριού	50 - 52	G
22	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	55	H
23	Μεταφορές, αποθηκεύσεις και επικοινωνίες	60 - 64	I
24	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	65 -67	J
25	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστ.	70 -74	K
26	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	75	L
27	Εκπαίδευση	80	M
28	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	85	N
29	Παραγωγή άλλων υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου	90-93	O
30	Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	95	P

ΠΗΓΗ: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

2.4.1 Λογαριασμός παραγωγικών δραστηριοτήτων, Μήτρα ενδιαμέσων χρήσεων (φαρνίο: A1)

Το φαρνίο A1 (πίνακας Π.1 στο παράρτημα) είναι ένας τετραγωνικός πίνακας 30X30 στον οποίον καταγράφονται οι ενδιάμεσες συναλλαγές (αναλώσεις) μεταξύ των κλάδων / προϊόντων της οικονομίας. Προήλθε από τον πίνακα του 2000 όπου με τη μέθοδο RAS επανεκτιμήθηκε χρησιμοποιώντας το συνολικό τελικό προϊόν ανά κλάδο του 2004 και με τακτοποίηση των εμπορικών περιθωρίων. Οι σειρές αναφέρονται στα προϊόντα της οικονομίας ως παραγωγούς αγαθών και υπηρεσιών

ενώ οι στήλες αναφέρονται στους κλάδους ως αγοραστές των ενδιάμεσων εισροών. Το σύνολο της ενδιάμεσης ζήτησης ανέρχεται στο ποσό των 102,654 εκατ. ευρώ για το 2004 σε τιμές αγοράς.

2.4.2 Διανομή Προστιθέμενης Αξίας (φατνίο A2)

Το φατνίο A2 (πίνακας Π.2 στο παράρτημα) καταγράφει την αξία των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών. Η συνολική διανεμόμενη προστιθέμενη αξία ανήλθε το 2004 στα 147,196 εκατ. ευρώ. Οι εργαζόμενοι μετανάστες εισέπραξαν 4,381 εκατ. ευρώ, οι έλληνες μισθωτοί 53,209 εκατ. ευρώ, οι έλληνες αυτοαπασχολούμενοι 19,062 εκατ. ευρώ, ενώ τέλος η αμοιβή του κεφαλαίου ανήλθε στα 70,543 εκατ. ευρώ. Το άθροισμα των αμοιβών των συντελεστών που συμμετέχουν στη παραγωγική διαδικασία αποτελεί το συνολικό κόστος παραγωγής του εγχωρίου προϊόντος, κατά κλάδο και ονομάζεται εθνικό εισόδημα. Η πληροφόρηση για τον προσδιορισμό των αμοιβών αντλήθηκε από την ΕΟΠ και την EU-SILC καθώς και από την έρευνα διάρθρωσης και κατανομής αμοιβών της ΕΣΥΕ. Για τον αριθμό των απασχολούμενων ανά κλάδο δραστηριότητας χρησιμοποιήθηκε η έρευνα εργατικού δυναμικού.

2.4.3 Έσοδα Δημοσίου από Παραγωγική Διαδικασία (φατνίο A5)

Το φατνίο A5 (πίνακας Π.3 στο παράρτημα) εμφανίζει τα φορολογικά έσοδα που εισέπραξε ο δημόσιος τομέας (κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας) από την παραγωγική διαδικασία (19,973 εκατ. ευρώ). Αυτά τα έσοδα αναλύονται σε έσοδα από φόρο προστιθέμενης αξίας (13,900 εκατ. ευρώ), σε λοιπούς έμμεσους φόρους (8,693 εκατ. ευρώ), σε επιδοτήσεις (αρνητικός φόρος 2,957 εκατ. ευρώ) και τέλος σε έσοδα από δασμούς εισαγωγών (337 εκατ. ευρώ). Ο κλάδος παραγωγής τροφίμων, ποτών και καπνού μαζί με τον κλάδο διύλισης πετρελαίου και του χονδρικού εμπορίου αποδίδουν το 80% των συνολικών εισπράξεων των λοιπών έμμεσων φόρων λόγω των ειδικών φόρων κατανάλωσης (στα ποτά, στον καπνό, στα καύσιμα και στα αυτοκίνητα).

2.4.4 Συμβολή των μεταναστών στην απασχόληση κατά κλάδο

Στον Πίνακα Π1.3 αποτυπώνεται η απασχόληση των συντελεστών εργασίας Li που εξειδικεύονται από τον ΠΚΛ και κατανέμεται στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Η συνολική συμβολή των δύο ομάδων των μεταναστών (με λίγες (-) και περισσότερες (+) δεξιότητες) στην απασχόληση εκτιμάται στο 10.2%. Η συμβολή αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική και φθάνει το 76.6% για τον κλάδο (95) των ιδιωτικών νοικοκυριών που απασχολούν οικιακό προσωπικό (οικιακοί βοηθοί) καθώς και για τους κλάδους των κατασκευών (36.8%), τα ξενοδοχεία και εστιατόρια (14.8%), τα ορυχεία (12.1%) αλλά και ορισμένους μεταποιητικούς κλάδους.

Πίνακας Π1.3. Κλαδική κατανομή της απασχόλησης των μεταναστών (%)

ΚΛΑΔΟΣ	Μετανά- στης με (-) δεξιότητες	Μετανά- στης με (+) δεξιότητες	Έλληνας, Μισθωτός με (-) δεξιότητες	Έλληνας, Μισθωτός με (+) δεξιότητες	Έλληνας, Μη μισθωτός με (-)δεξιότητες	Έλληνας, Μη μισθωτός με (+) δεξιότητες	Σύνολο	Μερίδιο μεταναστών στον κλάδο (L1+L2)/L
	L1	L2	L3	L4	L5	L6		
01+02	9.6	1.4	8.9	0.4	35.3	2.7	12.1	7.0
05	0.1	0.4	0.2	0.1	0.9	0.1	0.3	3.8
10 -11	0.0	0.0	0.3	0.1	0.0	0.0	0.1	2.6
13 - 14	0.4	0.2	0.3	0.1	0.1	0.0	0.2	17.4
15 -16	3.5	0.6	4.3	1.8	1.8	1.0	2.8	11.2
17 -18	1.9	1.1	2.9	0.7	1.3	0.8	1.8	10.1
19	0.1	0.6	0.3	0.1	0.3	0.2	0.3	8.5
20	1.2	1.1	0.9	0.1	1.5	0.4	0.8	14.6
21 -22	0.4	1.0	1.3	1.6	0.5	1.9	1.1	4.1
23	0.1	1.0	0.3	0.4	0.0	0.0	0.2	12.2
24	0.1	0.8	1.0	0.9	0.1	0.2	0.7	2.8
25	0.5	0.2	0.7	0.3	0.1	0.1	0.4	10.7
26	0.7	0.8	1.3	0.3	0.5	0.5	0.8	10.0
27 - 28	2.8	0.6	2.1	0.8	1.9	0.6	1.7	14.9
29 - 30	1.0	1.3	0.8	0.8	0.5	0.6	0.7	14.6
31 - 33	0.2	0.0	0.4	0.5	0.2	0.8	0.4	5.1
34 - 35	0.3	0.4	0.6	0.5	0.1	0.1	0.4	7.1
36 - 37	0.9	0.9	1.2	0.5	1.4	0.8	1.0	8.9
40 - 41	0.2	0.0	1.5	1.1	0.0	0.0	0.9	1.8
45	35.8	20.6	8.9	1.1	9.4	3.7	9.3	36.8
50 - 52	8.2	12.7	18.2	10.1	24.6	24.2	17.1	5.4
55	8.8	12.6	7.9	2.5	8.1	3.3	6.5	14.8
60 - 64	1.8	3.6	8.0	6.2	5.8	1.8	6.1	3.5
65 -67	0.1	0.7	2.4	5.6	0.7	1.4	2.5	0.7
70 -74	2.6	6.0	3.8	8.8	1.8	31.4	6.4	5.1
75	0.0	1.2	10.9	15.5	0.0	0.4	7.8	0.3
80	0.1	1.4	1.5	24.0	0.2	7.0	6.9	0.4
85	0.4	6.6	3.7	10.9	0.0	11.6	4.9	2.8
90-93	1.7	3.3	4.1	3.9	2.8	4.3	3.6	5.7
95	16.6	18.8	1.2	0.2	0.1	0.1	2.3	76.6
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	10.2

ΠΗΓΗ: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Αξιζει να παρατηρηθεί ότι οι μετανάστες με σχετικά λιγότερες δεξιότητες δραστηριοποιούνται κυρίως στον πρωτογενή τομέα και τις κατασκευές ενώ αυτοί με τις σχετικά περισσότερες δεξιότητες, όπως αυτό προσδιορίζεται από το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, εμφανίζουν αξιόλογη συμμετοχή εκτός από τις κατασκευές και στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα στους κλάδους του εμπορίου (το 12.7% των μεταναστών με περισσότερες δεξιότητες), των ξενοδοχείων και εστιατορίων (12.6%) αλλά και στις άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες (6%) και την υγεία-μέριμνα (6.6%). Συγκρίνοντας με τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού προκύπτει ότι το 2004 υπήρξε μία

αξιοσημείωτη μετακίνηση μεταναστών από τον πρωτογενή κυρίως τομέα αλλά και από άλλους κλάδους προς τις κατασκευές.

2.4.5 Αμοιβές και παραγωγικότητα κατά κλάδο

Από την ανάλυση των εισοδημάτων της ΕΟΠ 2004/05 προέκυψε ότι το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών με αρχηγό έλληνα υπερέχει κατά 38.8% του αντίστοιχου μέσου εισοδήματος των νοικοκυριών με αρχηγό μετανάστη. Η ανάλυση των εισοδημάτων κατά πηγή προέλευσης (Πίνακας Π1.4) καταγράφει την πολύ υψηλή συμμετοχή των μισθών στα εισοδήματα των μεταναστών (82.8%, έναντι 34.2% στους έλληνες) και το σχετικά περιορισμένο μερίδιο όλων των άλλων πηγών εισοδήματος και κυρίως των συντάξεων (1.7% στους μετανάστες έναντι 19.3% στους Έλληνες) και των ενοικίων (συμπεριλαμβανόμενων και των τεκμαρτών 2.8% έναντι 18.2%).

Πίνακας Π1.4. Ανάλυση διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών κατά πηγή προέλευσης

ΠΗΓΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	Μέσο μηνιαίο εισόδημα (ευρώ)			Διάρθρωση εισοδήματος (%)		
	Νοικ. με αρχηγό έλληνα	Νοικ. με αρχηγό μετανά- στη	ΣΥΝΟΛΟ	Νοικ. με αρχηγό έλληνα	Νοικ. με αρχηγό μετανά- στη	ΣΥΝΟΛΟ
Μισθοί	731	1,274	757	34.2	82.8	35.9
Εισόδημα από επιχειρήσεις ή ελεύθερο επάγγελμα	298	94	288	14.0	6.1	13.7
Εισόδημα από γεωργία	100	1	95	4.7	0.1	4.5
Εισόδημα από ενοίκια	389	43	372	18.2	2.8	17.7
Συντάξεις	413	26	395	19.3	1.7	18.7
Επιδόματα	35	22	34	1.6	1.4	1.6
Άλλα (μεταβιβάσεις, ίδια παραγωγή κ.λπ.)	170	77	166	8.0	5.0	7.9
ΣΥΝΟΛΟ	2,135	1,538	2,107	100.0	100.0	100.0

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία πρωτογενών αποτελεσμάτων ΕΟΠ 2004/05, ΕΣΥΕ

Από τους λογαριασμούς δημιουργίας εισοδήματος του ΠΚΛ [βλ. Πίνακας Π1.9. Διανομή Προστιθέμενης Αξίας Παραγωγής κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ)] προκύπτει ότι η αμοιβή ανά απασχολούμενο (Πίνακας Π1.5) των δύο συντελεστών εργασίας που αναφέρονται στους μετανάστες ανέρχεται το 2004 σε 9,5 χιλ. ευρώ έναντι 17,0 για το σύνολο της οικονομίας (σχετικός λόγος 0.6). Ο σχετικός αυτός λόγος διαφοροποιείται μεταξύ κλάδων και βρίσκεται κοντά στην μονάδα (0.9) στην γεωργία και στον κλάδο των οικιακών βοηθών (1.0) και σε μικρότερο βαθμό στις κατασκευές (0.8), ενώ υπολείπεται σημαντικά στον κλάδο του εμπορίου (0.5).

Πίνακας Π1.5. Κλαδική κατανομή των αμοιβών ανά απασχολούμενο (χιλ. ευρώ)

ΚΛΑΔΟΣ	Μετα- νάστης με (-) δεξιότη- τες L1	Μετα- νάστης με (+) δεξιότητες L2	Έλληνας, Μισθωτός με (-) δεξιότητες L3	Έλληνας, Μισθωτός με (+) δεξιότητες L4	Έλληνας, Μη μισθωτός με (-) δεξιότητες L5	Έλληνας, Μη μισθωτός με (+) δεξιότητες L6	Σύνολο	Σύνολο μετανα- στών (L1+L2)
01+02	8.6	8.7	3.9	20.7	11.2	13.6	9.1	8.6
05	30.5	30.5	38.6	43.6	11.0	13.0	20.7	30.5
10 -11	4.4	-	31.1	44.5	15.0	-	32.4	4.4
13 - 14	8.4	9.4	27.4	42.7	15.0	-	24.3	8.5
15 -16	9.0	9.6	13.9	23.5	1.0	28.5	13.4	9.0
17 -18	12.0	12.9	15.3	26.3	0.7	28.5	14.0	12.1
19	8.9	9.6	12.4	20.2	0.3	28.5	10.3	9.2
20	5.8	6.2	8.0	14.8	0.2	28.5	5.6	5.8
21 -22	9.2	9.8	15.9	20.9	1.3	28.5	17.4	9.4
23	5.9	6.3	16.0	28.1	149.9	-	19.8	6.2
24	9.6	10.2	19.1	28.0	7.9	28.5	21.9	10.0
25	9.7	10.4	13.7	20.3	2.5	28.5	14.1	9.8
26	10.8	11.5	19.9	31.5	1.3	28.5	18.0	10.9
27 – 28	9.5	10.2	15.9	22.2	0.5	28.5	12.1	9.6
29 – 30	8.2	8.7	14.4	21.2	0.8	5.7	12.9	8.3
31 – 33	9.8	-	14.6	31.0	0.8	28.5	19.9	9.8
34 – 35	14.0	14.9	24.4	34.9	2.2	28.5	25.2	14.2
36 – 37	9.3	9.9	12.7	24.5	0.3	28.5	11.0	9.4
40 – 41	8.9	-	29.5	46.0	-	20.0	34.4	8.9
45	10.6	12.6	14.7	21.1	15.2	34.2	14.1	10.8
50 – 52	6.2	5.2	7.7	15.1	15.7	16.4	12.0	6.0
55	7.3	9.1	9.6	17.6	14.7	20.1	11.8	7.7
60 – 64	10.9	15.3	19.5	29.8	16.5	19.1	21.1	12.1
65 -67	13.4	17.7	29.2	36.3	16.4	19.4	31.7	16.1
70 -74	8.0	10.0	8.3	18.0	19.5	25.0	17.8	8.6
75	25.0	28.9	29.0	36.0	-	-	32.2	28.7
80	16.5	24.8	18.7	26.8	14.0	3.6	24.4	23.1
85	12.9	23.2	17.4	25.4	4.3	36.1	24.7	20.9
90-93	12.8	14.4	16.9	18.1	11.5	26.9	16.9	13.2
95	7.9	7.9	6.8	5.0	12.5	4.0	7.7	7.9
Σύνολο	9.1	11.1	14.7	26.2	12.4	22.5	17.0	9.5

ΠΗΓΗ: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφέων, 2004

Αξίζει να σημειωθεί ακόμα ότι οι αμοιβές ανά απασχολούμενο των μεταναστών με λιγότερες δεξιότητες σε όλους σχεδόν τους κλάδους δεν διαφοροποιείται πολύ σε σχέση με τους μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες. Το αντίθετο ακριβώς παρατηρείται για τα νοικοκυριά με αρχηγό έλληνα όπου η διαφοροποίηση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική.

2.4.6 Διανομή προστιθέμενης αξίας και μεταβιβάσεις μεταξύ συντελεστών εργασίας και ομάδων νοικοκυριών

Στους Πίνακες Π.1.12α και Π.1.12β η προστιθέμενη αξία κατανέμεται μεταξύ των συντελεστών εργασίας (εργαζόμενους, L1-L6) και στους επιμέρους τύπους νοικοκυριών (H1-H15). Η κατανομή αυτή

είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη σύνθεση των νοικοκυριών όπως αυτή προέκυψε από την ΕΟΠ 2004/05. Από την ανάλυση προκύπτει μία σχετικά μεγαλύτερη συγκέντρωση των συντελεστών εργασίας με λιγότερες δεξιότητες στις ομάδες των φτωχών νοικοκυριών (ελλήνων και μεταναστών) και επιπλέον μία περιορισμένη παρουσία μικτών νοικοκυριών καθώς οι συντελεστές εργασίας των ελλήνων (L3-L6) και μεταναστών (L1, L2) κατανέμονται σχεδόν αποκλειστικά στις ομάδες των νοικοκυριών με αρχηγό έλληνα (H4-H15) και μετανάστη (H1-H3), αντίστοιχα. Ελαφρά και μόνο διείσδυση των εισροών των μεταναστών σε νοικοκυριά με αρχηγό έλληνα, και όχι το αντίθετο, καταγράφεται από τα στοιχεία.

Στον Πίνακα Π.1.13 καταγράφονται οι μεταβιβάσεις εισοδημάτων μεταξύ των επιμέρους ομάδων νοικοκυριών (H1-H15). Ορισμένα συμπεράσματα προκύπτουν από τα στοιχεία αυτά. Πρώτον, οι μεταβιβάσεις μεταξύ των τριών ομάδων νοικοκυριών (πλούσια, μεσαία, φτωχά) με αρχηγό μετανάστη είναι μηδενικές, ενώ σχετικά περιορισμένες είναι και οι μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά αυτά από τα νοικοκυριά με αρχηγό έλληνα. Δεύτερον, οι μεταβιβάσεις⁵⁷ μεταξύ των νοικοκυριών λαμβάνουν χώρα κυρίως μεταξύ αυτών μεσαίου εισοδήματος. Τέλος, ενώ καταγράφονται κάποιες μεταβιβάσεις από τις πλούσιες ομάδες νοικοκυριών προς τις μεσαίες δεν καταγράφονται αντίστοιχες ροές από τις μεσαίες ομάδες νοικοκυριών προς τις φτωχές.

2.4.7 Μεταβιβάσεις εισοδημάτων από τους θεσμικούς τομείς στις ομάδες των νοικοκυριών(Δ3, Ε3, ΣΤ3)

Είναι εύκολα αντιληπτό να προσδιοριστούν οι διαφορές στη διάρθρωση των εισοδημάτων των θεσμικών τομέων, που είναι το αποτέλεσμα των διαφορών στην κατοχή των συντελεστών της παραγωγής, της ζήτησης για συντελεστές της παραγωγής καθώς αυτή προκύπτει από την ισχύουσα διάρθρωση της παραγωγής, και του υφιστάμενου συστήματος μεταβιβαστικών πληρωμών. Οι μεταβιβαστικές πληρωμές μεταξύ των τομέων δεν συμπεριλαμβάνονται στους Εθνικούς Λογαριασμούς, δεδομένου ότι το συνολικό καθαρό υπόλοιπό τους είναι μηδέν. Παρόλα αυτά η σημασία τους είναι σημαντική για τον προσδιορισμό των σχετικών εισοδημάτων και η καταχώρησή τους μεταξύ των παραπάνω τομέων αποτελεί ένα πρόσθετο στοιχείο στατιστικής πληροφόρησης που περιέχεται στον ΠΚΛ. Ο Πίνακας Π1.14 στο εμφανίζει τις μεταβιβάσεις εισοδημάτων από τις επιχειρήσεις, τον δημόσιο τομέα και τον εξωτερικό τομέα προς τις ομάδες των νοικοκυριών. Σύμφωνα με τον πίνακα αυτόν οι επιχειρήσεις υπό μορφή μερισμάτων, ενοικίων, διανεμόμενων κερδών κ.ά μεταβίβασαν προς τα νοικοκυριά 41,045.7 εκατ. ευρώ το 2004. Τα ποσά αυτά κατανεμήθηκαν με βάση την ΕΟΠ2004/05 καθώς και με βάση την

⁵⁷ Ο Πίνακας μεταβιβάσεων εισοδημάτων μεταξύ ομάδων νοικοκυριών προέκυψε από τη δήλωση των νοικοκυριών στην ΕΟΠ 2004/05 για την συμμετοχή τους στην οικονομική ενίσχυση άλλων νοικοκυριών στο εσωτερικό και επίσης από τη δήλωση για οικονομική ενίσχυση που έλαβαν από άλλα νοικοκυριά στο εσωτερικό της χώρας. Στη συνέχεια με την μέθοδο RAS και με την υπόθεση ότι η πιθανότητα είναι η ίδια ένα νοικοκυριό να μεταβιβάσει ή να εισπράξει εισόδημα από κάποιο άλλο νοικοκυριό, προσδιορίστηκε ο πίνακας μεταβιβάσεων 15X15.

δειγματοληπτική έρευνα EU-SILC του 2004. Ο δημόσιος τομέας μεταβίβασε εισοδήματα προς τα νοικοκυριά υπό μορφή συντάξεων, επιδομάτων (π.χ. ανεργίας) καθώς και υπό μορφή δαπανών των τόκων του δημοσίου χρέους. Το συνολικό ποσό ανέρχεται στα 37,717 εκατ. ευρώ. Τα νοικοκυριά με αρχηγό που δεν εργάζεται (στην πλειοψηφία αυτών των νοικοκυριών ο αρχηγός είναι συνταξιούχος) λαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο αυτών των μεταβιβάσεων λόγω κυρίως των συντάξεων. Τέλος, ο εξωτερικός τομέας μεταβιβάζει εισοδήματα προς τα νοικοκυριά, υπό μορφή κυρίως εμβασμάτων (2,447 εκατ. ευρώ). Όσο αφορά τώρα τα νοικοκυριά των μεταναστών φαίνεται να λαμβάνουν συνολικά 530 εκατ. ευρώ από τα οποία το 80% διοχετεύονται προς τα μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά. Τα παραπάνω συνολικά μεγέθη αντλήθηκαν από τους Εθνικούς Λογαριασμούς καθώς και από ειδικά ερωτηματολόγια με αναλυτικότερα στοιχεία εθνικών λογαριασμών που στέλνονται στην Ε.Ε. Το μόνο μέγεθος που προσδιορίζεται έμμεσα είναι η μεταβίβαση των επιχειρήσεων προς τα νοικοκυριά.

2.4.8 Κατανάλωση Νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες (φατνίο Γ1)

Οι καταναλωτικές δαπάνες των θεσμικών τομέων για εγχώρια και εισαγόμενα αγαθά αντιπροσωπεύουν τα αντίστοιχα καταναλωτικά πρότυπα, που είναι αποτέλεσμα των διαφορών στα εισοδηματικά επίπεδα και τις προτιμήσεις. Αυτό έχει σαν συνέπεια μια ανισοκατανομή στα εισοδήματα να οδηγήσει σε μεταβολή της ζήτησης για εγχώρια και εισαγόμενα αγαθά, με αποτέλεσμα την μεταβολή της παραγωγής, της απασχόλησης, των εισοδημάτων, του ισοζυγίου πληρωμών, των τιμών, των φορολογικών εσόδων κλπ. Ο πίνακας Π1.6 παρουσιάζει το καταναλωτικό πρότυπο των 15 ομάδων νοικοκυριών με ταξινόμηση την λειτουργική διάκριση, έναντι του πίνακα Π.1.15.α. του παραρτήματος όπου παρουσιάζεται η κατανάλωση των 15 ομάδων νοικοκυριών κατά κλαδική διάρθρωση, όπως είναι δομημένος ο ΠΚΛ. Τα καταναλωτικά μερίδια των 15 βασικών ειδών της ταξινόμησης COICOP που χρησιμοποιεί η ΕΣΥΕ εκτιμήθηκαν από τα αποτελέσματα της ΕΟΠ 2004/05 για καθεμία από τις επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά για το σύνολο του πληθυσμού, η διάρθρωση της καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά σε σχέση με το εισόδημα. Πράγματι, διακρίνεται μια αντίστροφη σχέση μεταξύ του επιπέδου του εισοδήματος και του καταναλωτικού μεριδίου των νοικοκυριών για δαπάνες διατροφής και ποτών-καπνού, ενώ η σχέση αυτή γίνεται θετική για τις δαπάνες, αναψυχής και εκπαίδευσης. Το μερίδιο της διατροφής για τα νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός είναι φτωχός μετανάστης (26,2%) είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου μεριδίου για τα νοικοκυριά με αρχηγό πλούσιο μετανάστη (12,8%). Παρόμοια σχέση παρατηρείται, και στα ελληνικά νοικοκυριά. Συσχετίζοντας τα καταναλωτικά πρότυπα των 15 ομάδων νοικοκυριών προκύπτει ότι το καταναλωτικό πρότυπο των νοικοκυριών των μεταναστών (στο σύνολό τους) είναι περισσότερο κοντά με τα καταναλωτικά πρότυπα του μέσου ελληνικού νοικοκυριού. Το ίδιο ισχύει για τα φτωχά νοικοκυριά μεταναστών που πλησιάζουν το καταναλωτικό πρότυπο των φτωχών ελλήνων νοικοκυριών

περισσότερο έναντι των φτωχών αγροτικών νοικοκυριών, όπως είχε υποτεθεί σε παλαιότερες μελέτες. Τα πλούσια νοικοκυριά μεταναστών δαπανούν συγκριτικά μεγαλύτερα ποσά για αγορά αυτοκινήτου και για αναψυχή από τα αντίστοιχα μερίδια των ελληνικών νοικοκυριών. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ο αριθμός των μεταναστών που εμπίπτουν στα πλούσια νοικοκυριά είναι μικρός και επομένως τα στοιχεία θα πρέπει να αξιολογούνται με επιφύλαξη. Ο βαθμός αστικότητας (των ελληνικών νοικοκυριών) δεν παρουσιάζει αξιοσημείωτες διαφορές, ενώ οι διαφορές μέσα στα αστικά νοικοκυριά, ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο του αρχηγού (δεξιότητες), φαίνεται να είναι εντονότερες, όσον αφορά τουλάχιστον τη διατροφή και την εκπαίδευση. Στον πίνακα Π1.15.γ. στο παράρτημα υπολογίζεται η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών. Τα φτωχά νοικοκυριά μεταναστών δαπανούν κατά μέσο όρο 906 ευρώ το μήνα, έναντι 1,725 ευρώ των μεσαίων νοικοκυριών και 3,178 ευρώ των πλουσίων νοικοκυριών των μεταναστών. Τα ποσά αυτά μπορούν να συγκριθούν με την μέση δαπάνη των νοικοκυριών της χώρας που ανέρχεται σε 2,317 ευρώ τον μήνα. Επομένως, το 98% των νοικοκυριών των μεταναστών (φτωχά και μεσαίου εισοδήματος) δαπανούν κατά μέσο όρο τον μήνα 1,444 ευρώ, δαπάνη η οποία αντιστοιχεί στο 62% της μέσης μηνιαίας συνολικής δαπάνης.

Πίνακας Π1.6. Εκατοστιαία διάθρηση καταναλωτικής δαπάνης στις ομάδες των νοικοκυριών

	Τρόφιμα	Ποτά - Καπνός	Ένδυση - Υπόδηση	Δαπάνες Κατοικίας	Δαπάνες θέρμανσης κατοικίας	Δαπάνες Ηλεκτρισμού	Διαρκή Αγαθά	Υγεία
Νοικοκυριά μεταναστών	20.1	5.1	7.6	23.3	1.3	1.5	0.9	4.3
Φ.	26.2	4.4	6.2	28.1	2.2	2.1	0.6	5.0
Μ.	18.6	5.3	7.9	22.5	1.2	1.4	1.0	4.1
Π.	12.8	4.4	10.6	11.8	0.5	0.6	0.2	4.7
Νοικοκυριά ελλήνων	15.4	3.3	7.0	25.8	1.9	1.4	0.7	6.1
Φ. εργαζόμενα αγροτικά	27.5	6.2	6.1	22.3	4.4	1.9	0.9	4.4
Μ. εργαζόμενα αγροτικά	18.8	4.4	7.2	19.4	2.7	1.5	0.7	6.9
Π. εργαζόμενα αγροτικά	12.3	3.6	6.2	18.2	1.5	0.8	0.8	6.7
Φ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	23.6	5.9	5.0	26.2	2.9	2.2	0.4	4.8
Μ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	16.3	4.5	7.4	23.6	1.7	1.9	0.8	5.0
Π. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	9.4	2.7	7.9	21.8	1.0	0.8	0.8	5.8
Φ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	18.7	2.0	5.0	30.5	3.3	2.5	0.1	4.5
Μ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	14.5	2.8	8.0	24.4	1.6	1.3	0.7	5.0
Π. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	9.1	2.1	8.1	25.4	1.0	0.8	0.5	5.8
Φ. με μη εργαζόμενο αρχηγό	26.3	2.8	3.5	34.5	4.4	2.2	0.6	8.0
Μ. με μη εργαζόμενο αρχηγό	18.5	3.2	6.1	30.6	2.3	1.6	0.7	7.1
Π. με μη εργαζόμενο αρχηγό	10.2	2.1	6.7	27.6	1.2	0.9	0.9	7.1
Σύνολο νοικοκυριών	15.6	3.4	7.0	25.8	1.8	1.3	0.7	6.0

	Εκπαι- δευση	Δαπάνες Μεταφορ ών	Καύσιμα Μεταφορών	Αναψυχή - Τουρισμός	Λοιπές Υπηρεσίες Αγοράς	Δαπάνες Επικοινωνι- ών - Internet	Δαπάνες αγοράς μέσων μεταφο- ράς	Σύνολο
Νοικοκυριά μεταναστών	3.0	6.0	2.6	10.0	7.0	4.0	3.3	100.0
Φ.	2.3	5.1	1.8	6.9	4.2	4.5	0.3	100.0
Μ.	2.9	6.3	2.8	10.3	7.9	3.9	4.0	100.0
Π.	8.5	6.1	3.2	21.6	5.3	3.3	6.4	100.0
Νοικοκυριά ελλήνων	4.4	4.5	3.1	11.6	6.7	3.9	4.2	100.0
Φ. εργαζόμενα αγροτικά	2.5	3.1	2.8	8.5	4.1	5.0	0.4	100.0
Μ. εργαζόμενα αγροτικά	5.2	4.1	3.7	11.4	6.1	3.9	4.1	100.0
Π. εργαζόμενα αγροτικά	5.4	4.9	4.1	13.2	9.7	2.8	9.8	100.0
Φ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	3.5	3.9	3.2	8.7	4.3	5.1	0.5	100.0
Μ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	5.4	4.9	3.8	11.8	6.3	4.5	2.1	100.0
Π. εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	5.0	4.6	3.2	13.3	7.3	3.5	13.0	100.0
Φ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	1.8	5.5	3.1	9.4	5.4	8.3	0.0	100.0
Μ. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	6.6	5.2	3.8	13.2	6.1	4.9	1.8	100.0
Π. εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	7.3	5.2	3.2	14.0	7.9	3.4	6.2	100.0
Φ. με μη εργαζόμενο αρχηγό	0.6	2.0	1.1	6.3	3.3	4.3	0.1	100.0
Μ. με μη εργαζόμενο αρχηγό	1.6	4.0	2.6	10.2	6.4	3.7	1.6	100.0
Π. με μη εργαζόμενο αρχηγό	4.5	4.7	2.5	11.9	9.1	3.0	7.8	100.0
Σύνολο νοικοκυριών	4.4	4.5	3.1	11.6	6.7	3.9	4.1	100.0

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία πρωτογενών αποτελεσμάτων ΕΟΠ 2004/05, ΕΣΥΕ

2.4.9 Δαπάνες Νοικοκυριών για Κοινωνική Ασφάλιση και Άμεσους Φόρους (Γ5)

Στον πίνακα εισροών – εκροών υπάρχει σαφής διαχωρισμός των ασφαλιστικών εισφορών για κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, σε πραγματικές εργοδοτικές εισφορές και τεκμαρτές εισφορές, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο φαντίο Α2 που αναφέρεται στη διανομή της προστιθέμενης αξίας στους συντελεστές εργασίας και στο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνονται οι εργοδοτικές εισφορές. Στη συνέχεια, οι εργαζόμενοι, μέσω των νοικοκυριών αποδίδουν στο δημόσιο το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών (εργοδοτών και εργαζομένων). Η διάθρωση της δαπάνης των ασφαλιστικών εισφορών προσδιορίζεται με βάση τους απασχολούμενους κατά κλάδο, τις αμοιβές, το ποσοστό των ασφαλιστικών εισφορών, όπως εμφανίζονται στους αναλυτικούς πίνακες του Κοινωνικού Προϋπολογισμού για τα εισοδήματα του 2004 και τέλος με βάση τα στοιχεία του πίνακα που συνδέει τους συντελεστές εργασίας με τα νοικοκυριά (προέρχεται από το φαντίο Β3).

Εκτός από τις ασφαλιστικές εισφορές, τα νοικοκυριά πληρώνουν άμεσους φόρους. Το συνολικό ποσό των φόρων είναι εθνικολογιστικό μέγεθος το οποίο και διαχωρίζεται σε άμεση φορολογία νοικοκυριών και άμεση φορολογία επιχειρήσεων. Η κατανομή του συνολικού ποσού στις ομάδες των νοικοκυριών προέκυψε με βάση το συνολικό τους εισόδημα καθώς και με βάση το Στατιστικό Δελτίο Φορολογικών Δεδομένων για τα εισοδήματα του 2004 του Υπουργείου Οικονομικών. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία προσδιορίστηκε η μέση φορολογική επιβάρυνση για διάφορες εισοδηματικές ομάδες νοικοκυριών. Για τα νοικοκυριά των μεταναστών θεωρήθηκε ότι η μέση φορολογική επιβάρυνση είναι σημαντικά

χαμηλότερη έναντι των ελληνικών νοικοκυριών. Το συνολικό ποσό των ασφαλιστικών εισφορών και του φόρου εισοδήματος ανέρχεται στα 33,827 εκατ. ευρώ για το 2004. Από τα παραπάνω, τα νοικοκυριά των μεταναστών συμμετέχουν κατά 488 εκατ. ευρώ που αντιστοιχεί στο 1.44% της συνολικής δαπάνης.

2.4.10 Αποταμιεύσεις Νοικοκυριών και μεταβιβάσεις εισοδημάτων στο εξωτερικό (Γ7, Γ6)

Το υπόλοιπο της στήλης Γ του συνοπτικού πίνακα είναι οι αποταμιεύσεις των νοικοκυριών. Αναλυτικά εμφανίζονται στο Πίνακα Π.16. στο παράρτημα. Το συνολικό ποσό της αποταμίευσης, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος για το σύνολο των νοικοκυριών είναι 10,393 εκατ. ευρώ. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όλα τα νοικοκυριά είχαν θετική αποταμίευση για το 2004. Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα πολλές ομάδες νοικοκυριών δανείστηκαν χρήματα. Οι ομάδες αυτές εντοπίζονται κυρίως στα αστικά νοικοκυριά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού του νοικοκυριού. Αντίθετα νοικοκυριά με μη εργαζόμενο αρχηγό είχαν θετικές αποταμιεύσεις. Τα νοικοκυριά των μεταναστών αποταμίευσαν περίπου 400 εκατ. ευρώ εξαιτίας της συσταλτικής καταναλωτικής συμπεριφοράς τους, όπως σημειώσαμε παραπάνω.

2.4.11 Λογαριασμοί Δημοσίου

Οι καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου ανέρχονται το 2004 σε 27,789 εκατ. ευρώ, από τις οποίες 20,901 εκατ. ευρώ αφορούν αμοιβές εργαζομένων (στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην άμυνα κλπ). Ο δημόσιος τομέας μεταβιβάζει στα νοικοκυριά 37,717 εκατ. ευρώ που αφορούν συντάξεις, επιδόματα, και δαπάνες τόκων του δημοσίου χρέους (η δαπάνη των τόκων ήταν 8,945 εκατ. ευρώ). Επίσης ο δημόσιος τομέας μεταβιβάζει εισοδήματα στις επιχειρήσεις υπό μορφή επιδοτήσεων (421 εκατ. ευρώ). Από την πλευρά των εσόδων εισπράττει φορολογικά έσοδα κατά την παραγωγική διαδικασία (19,973 εκατ. ευρώ), άμεσους φόρους και ασφαλιστικές εισφορές από τα νοικοκυριά (33,827 εκατ. ευρώ) και 5,927 εκατ. ευρώ από τις επιχειρήσεις. Ο λογαριασμός του δημοσίου τομέα ισοσκελίζεται με παθητικό (αρνητική αποταμίευση) 3,959 εκατ. ευρώ. Αν σε αυτό το ποσό προσθέσουμε τώρα και τις δαπάνες για επενδύσεις καθώς και τις καθαρές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις προκύπτουν οι καθαρές δανειακές ανάγκες οι οποίες φθάνουν το 6,8% του ΑΕΠ το 2004.

2.4.12 Ισορροπία των Λογαριασμών

Για κάθε θεσμικό φορέα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχει ο λογαριασμός εσόδων - δαπανών. Στην στήλη αναφέρονται οι δαπάνες των φορέων, ενώ στην αντίστοιχη σειρά τα εισοδήματα που αποκτώνται μέσω της παραγωγικής διαδικασίας και τις μεταβιβάσεις που έχουν από άλλους θεσμικούς φορείς. Η επικρατούσα αντίληψη για την ισορροπία του λογαριασμού των ομάδων των νοικοκυριών είναι να

υπολογιστεί η αποταμίευση ως η διαφορά των εσόδων από τα έξοδα και έτσι να ισοσκελιστεί ο πίνακας. Στην περίπτωση αυτή η άθροιση όλων των αποταμιεύσεων θα πρέπει να συμφωνεί με την αποταμίευση των νοικοκυριών όπως έχει προσδιοριστεί από στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος κατά την οποία διαχωρίστηκε η αποταμίευση των ιδιωτών σε αποταμίευση νοικοκυριών και σε αποταμίευση επιχειρήσεων. Αυτή η πρακτική θα έχει ως αποτέλεσμα να αποδεχτούμε αναντίρροπα το μέγεθος των εισοδημάτων και των μεταβιβάσεων, καθώς και την αρχική διάρθρωση που προέκυψε κατόπιν της επεξεργασίας όλων των δειγματοληπτικών ερευνών. Η άλλη πρακτική συνίσταται στον επαναπροσδιορισμό των εισοδημάτων και των μεταβιβάσεων μέσα στα νοικοκυριά ώστε η αποταμίευση που θα προκύπτει από την ισοσκέλιση των λογαριασμών (εσόδων – εξόδων) των νοικοκυριών να είναι ένα σταθερό ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος και εξωγενώς προσδιορισμένο. Σε παλαιότερους ΠΚΛ είχε υιοθετεί αυτή η πρακτική για το κλείσιμο των λογαριασμών. Τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος η οριακή ροπή της αποταμίευσης στην Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα ενώ πλέον πολλά νοικοκυριά έχουν αρνητική αποταμίευση. Για τον λόγο αυτό ακολουθήθηκε η πρώτη μεθοδολογική προσέγγιση ισορροπίας των λογαριασμών.

2.5 Συμβολή οικονομικών μεταναστών στο ΑΕΠ - Συμπεράσματα.

Με βάση το εναρμονισμένο σύστημα Εθνικών Λογαριασμών ESA 95 που ακολουθεί και η χώρα μας, η εκτίμηση του ΑΕΠ εμφανίζεται με τρεις εναλλακτικές προσεγγίσεις. Την προσέγγιση της δαπάνης, την προσέγγιση της δημιουργίας του εισοδήματος και την προσέγγιση της παραγωγής. Ανάλογες δυνατότητες υπολογισμού του ΑΕΠ παρέχονται και από τον ολοκληρωμένο πίνακα κοινωνικής λογιστικής της παρούσας μελέτης. Οι εκτιμήσεις αυτές για την ομάδα των οικονομικών μεταναστών παρουσιάζονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα.

Ωστόσο μία σημαντική παρατήρηση θα πρέπει να γίνει πριν από την παρουσίαση αυτών των αποτελεσμάτων. Οι εκτιμήσεις αυτές αναφέρονται στην *άμεση* και μόνο συμβολή των οικονομικών μεταναστών στα διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη. Η προσέγγιση του ΠΚΛ που αξιοποιήθηκε από την παρούσα μελέτη είναι στατική και κατά συνέπεια δεν καταγράφει τις δευτερογενείς θετικές ή αρνητικές επιδράσεις της παρουσίας των μεταναστών στο οικονομικό σύστημα της χώρας. Τέτοιες δευτερογενείς επιδράσεις είναι για παράδειγμα η τυχόν εκτόπιση ημεδαπών συντελεστών παραγωγής από την αγορά εργασίας, οι μεταβολές στο καταναλωτικό πρότυπο των ελληνικών νοικοκυριών, οι μεταβολές στις τιμές και η υποκατάσταση μεταξύ των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής κ.ά. Μόνο με την κατασκευή και αξιοποίηση ενός υποδείγματος γενικής ισορροπίας το οποίο θα μπορεί να αποτυπώνει και να αναπαραγάγει στην συγκεκριμένη χρονική στιγμή τα επιμέρους στοιχεία του ΠΚΛ, μπορούμε να έχουμε πλήρεις εκτιμήσεις των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων της μετανάστευσης στο οικονομικό σύστημα της χώρας μας. Η κατασκευή ενός τέτοιου υποδείγματος το οποίο, επιπλέον, θα δώσει τη δυνατότητα εκτίμησης των πραγματικών επιπτώσεων εναλλακτικών σεναρίων οικονομικής ή

μεταναστευτικής πολιτικής, αποτελεί και το επόμενο βήμα της όλης προσπάθειας των συγγραφέων. Το βήμα αυτό βρίσκεται πέρα από τις φιλοδοξίες της παρούσας μελέτης.

Πίνακας Π1.7. Συμμετοχή των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε εκατ. ευρώ)

(α) Από την πλευρά του λογαριασμού της δαπάνης (άμεση εκτίμηση)	
--- Κατανάλωση νοικοκυριών μεταναστών	3,351
--- Επενδύσεις σε κατοικίες νοικοκυριών μεταναστών	565
Σύνολο	3,916
ως ποσοστό στο ΑΕΠ (2004: 167,169 εκατ. ευρώ)	2.3%
Το 2,3% εμφανίζεται χαμηλότερο έναντι του (β) εφ' όσον τα εισοδήματά τους οι μετανάστες δεν τα δαπανούν εξολοκλήρου, αλλά ένα μέρος αυτών με μορφή εμβασμάτων το μεταβιβάζουν στο εξωτερικό	
(β) Από την πλευρά της δημιουργίας του εισοδήματος (άμεση εκτίμηση)	
--- Εισόδημα από εργασία εργαζομένων μεταναστών	4,381
--- Εισόδημα από διανομή του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος	364
Σύνολο	4,745
ως ποσοστό στο ΑΕΠ (2004: 167,169 εκατ. ευρώ)	2.8%
(γ) Από την πλευρά της απασχόλησης εργαζομένων (μισθωτοί) (άμεση εκτίμηση)	
--- Ακαθάριστοι μισθοί στο σύνολο της οικονομίας ως % στο ΑΕΠ	34.5%
--- Συμμετοχή μεταναστών στην απασχόληση	10.2%
--- Σχέση των μέσων αποδοχών ελλήνων και μεταναστών	0.72
Σύνολο (ως % στο ΑΕΠ)	2.5%

Έχοντας πάντα κατά νου την προηγούμενη παρατήρηση, από τα αποτελέσματα του Πίνακα Π1.7 προκύπτει ότι από την πλευρά της δαπάνης τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών καταναλώνουν το 3.1% της συνολικής αξίας των αγαθών και υπηρεσιών που καταναλώνονται στην χώρα και επενδύουν το 6.5% των συνολικών επενδύσεων των νοικοκυριών κυρίως σε κατοικίες ή το 1.3% των συνολικών επενδύσεων της χώρας. Η τελευταία εκτίμηση προέκυψε από την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας δανεισμού των νοικοκυριών που έγινε για λογαριασμό της Τράπεζας της Ελλάδος και στην οποία το 4.92% των νοικοκυριών με αρχηγό μετανάστη εμφανίζεται να έχει λάβει δάνειο για αγορά ή ανέγερση κατοικίας, ενώ ένα επιπλέον 0.4% και 0.5% των μεταναστών έχει λάβει τραπεζικό δάνειο για επισκευή της κατοικίας του ή αγορά οικοπέδου. Έτσι, η καταναλωτική και επενδυτική δαπάνη των μεταναστών συμβάλει από μόνη της στο 2.3% του ΑΕΠ της χώρας. Το τελευταίο ποσοστό φαίνεται να είναι υποεκτιμημένο καθώς δεν συμπεριλαμβάνει και τις μεταβιβάσεις εμβασμάτων των μεταναστών προς το εξωτερικό. Οι εν λόγω μεταβιβάσεις εκτιμήθηκαν για το 2004 από την μελέτη σε 454.3 εκατομμύρια ευρώ.

Από την πλευρά των λογαριασμών δημιουργίας του εισοδήματος οι εκτιμήσεις της μελέτης ανεβάζουν την συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ στο 2.8%. Η συμβολή αυτή προέρχεται από την ανάλογη συμβολή των αμοιβών εξαρτημένης εργασίας (μισθών και ημερομισθίων) των μεταναστών κατά 7.6% στο σύνολο των μισθών της χώρας καθώς και την μικρή μόνο συμμετοχή τους (0.5%) στην αντίστοιχη αμοιβή του κεφαλαίου (κέρδη).

Τέλος από την πλευρά της απασχόλησης των μεταναστών η οποία αποτελεί το 10.2% της συνολικής απασχόλησης της χώρας και με δεδομένη την σχέση των μέσων αποδοχών ελλήνων και μεταναστών προκύπτει μία ανάλογη συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ ίση με 2.5%.

Συνοψίζοντας, από όλες τις εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης προκύπτει ότι η άμεση συμβολή των μεταναστών στη δημιουργία του ΑΕΠ της χώρας ανήλθε το 2004 σε 2.5%-2.8%. Το ποσοστό αυτό δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί ως το ελάχιστο ποσοστό καθώς δεν συμπεριλαμβάνει τις έμμεσες ή δευτερογενείς επιδράσεις της παρουσίας των μεταναστών στο οικονομικό κύκλωμα της χώρας.

2.6 Βιβλιογραφία Δεύτερου Κεφαλαίου

2.6.1 Ελληνόγλωσση

ΕΣΥΕ, “Ερευνες Εργατικού Δυναμικού”, Αθήνα

ΕΣΥΕ, “Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004-05, Αθήνα

ΕΣΥΕ, Δ/νση Εθνικών Λογαριασμών, Πίνακες Εισροών - Εκροών, Αθήνα

ΕΣΥΕ, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Δ/νση Μελετών, Στοιχεία από Αναθεωρημένους Εθνικούς Λογαριασμούς, Αθήνα

Ζωγραφάκης, Σ. και Σαρρής Α. (1997) “Ένα Δυναμικό Υπόδειγμα Γενικής Ισορροπίας για την Ελληνική Οικονομία” Τελική Έκθεση Έρευνας προς ΓΓΕΤ, για πρόγραμμα ΕΚΒΑΝ

Ζωγραφάκης, Σ. (1996). “Οικονομική Πολιτική και Επιπτώσεις στην Εξέλιξη Διανομής Εισοδήματος στην Ελλάδα. Αναλυτική Προσέγγιση με χρήση Υπολογιστικού Υποδείγματος Γενικής Ισορροπίας ” Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ζωγραφάκης, Σ., Μητράκος, Θ. (2005), ‘Κοινωνικοί δείκτες και μετανάστευση στην Ελλάδα’, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Πρακτικά Συνεδρίου ‘Φτώχεια, Αποκλεισμός & Κοινωνικές Ανισότητες’, Σεπτέμβριος, Λαύριο.

Καβουνίδη, Τ. (2002), ‘Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών’, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα.

Κρητικίδης, Γ. (2004), ‘Οι μετανάστες στις περιφέρειες της χώρας’, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ενημέρωση, Νο 110, Οκτώβριος, Αθήνα.

Λαμπριανίδης, Λ. και Λυμπεράκη, Α. (2001), *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής

Λιανός, Θ. (2003), Σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική διερεύνηση, *Μελέτες*, 51, Αθήνα: ΚΕΠΕ

Λιανός, Θ., Σαρρής, Α. και Κατσέλη, Λ. (1998), ‘Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας: Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας’, στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας, σ. 534-544

Λυμπεράκη, Α., Πελαγίδης, Τ. (2000), *Ο «Φόβος του Ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Αθήνα: Πόλις

Μάρκοβα, Ε. (2001), ‘Η παρουσία των Βούλγαρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία’, στο Μαργάκης, Αθ., Παρσανόγλου, Δ., Παύλου, Μ. επ., *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 246-276

Σαρρής Α., Ζωγραφάκης Σ. (2004), “Μακροοικονομικές και Αναδιανεμητικές Επιπτώσεις στην Ελληνική Οικονομία από μία Αναμόρφωση του Φορολογικού Συστήματος: Εμπειρική Ανάλυση με Χρήση πολυκλαδικού Υποδείγματος Γενικής Ισορροπίας”, Μελέτη Νο 54, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα.

Σαρρής, Α., Ζωγραφάκης Σ., Κάπρος, Π. Αναστασάκης Ζ., Κουτσουβέλης Π., Τουρίμπαμπας Ν., (1980), ‘Κατασκευή Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής για την Ελλάδα’, ερευνητική εργασία για την ΓΓΕΤ, Αθήνα, 1995.

Σαρρής. Α. (2001) “Στρατηγική Ανάπτυξης του Ελληνικού Αγροτικού Τομέα ” Τελική Έκθεση, Υπουργείο Γεωργίας.

Σκούντζος, Θ.Α. (1986), “Πίνακες Εισροών - Εξροών της Ελληνικής Οικονομίας 1960-1980”, ΚΕΠΕ, Αναλύσεις στατιστικών στοιχείων Νο 6, Αθήνα.

Σκούντζος, Θ.Α., Ν. Τουρίμπαμπας, Π. Λίβας, Γ. Ματθαίος, Ζ. Αναστασάκου (1985), “Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής της Ελληνικής Οικονομίας, Έτος 1975”, ΚΕΠΕ, Αναλύσεις στατιστικών στοιχείων Νο 3, Αθήνα.

2.6.2 Ξενόγλωσση

Bagavos, Ch., Papadopoulou, D. (2006) *Immigration and Immigrants' Incorporation to the Greek Society*, Scientific Company of Social Policy, Athens. (in Greek)

Balamou,-Eudokia; Psaltopoulos,-Demetrios (2006), Nature of Rural-Urban Interdependencies and Their Diffusion Patterns in Southern Greece: An Interregional SAM Model, *Review-of-Urban-and-Regional-Development-Studies*, 18(1): 60-83.

Baldwin-Edwards, M. (2004b) “Albanian Emigration and the Greek Labour Market: Economic Symbiosis and Social Ambiguity”, *South-East Europe Review*, Vol.1, pp.S51-56.

Blancas,-Andres, (2006), Interinstitutional Linkage Analysis: A Social Accounting Matrix Multiplier Approach for the Mexican Economy, *Economic-Systems-Research*, 18(1): 29-59.

Cavounidis, J. (2002a) “Migration in Southern Europe and the Case of Greece”, *International Migration*, Vol.40, No.1, pp.45-70.

Chiswick, B. R. (1982), “The Impact of Immigration on the Level and Distribution of Economic Well-Being” in B.R.Chiswick (editor), “The gateway: US immigration issues and policies”, Washington DC, American Enterprise Institute, pp. 289-313.

Chiswick, B. R. (1995), “The Economic Consequences of Immigration: Application to the United States and Japan” paper presented at the CEPR Workshop on “The Political Economy of Illegal Immigration” Halkidiki, Greece, 14/16 September 1995.

Chletsos, M. & Karasavoglou, A. (1997) “Migration in Southern Europe and the Case of Greece”, *International Migration*, Vol.40, No.1, pp.45-70.

Chletsos, M. et al (2005) *Economic Aspects of Immigration. Effects on the Agricultural Sector*, Institute of Migration Policy (IMEPO). (in Greek)

Cholezas, I., Tsakoglou, P., (2006), “The Socioeconomic Impact of Immigration to Greece: A Literature Review”, ΚΕΠΕ (unpublished paper).

Civic, A., Gedeshi, I., Shehi, D., (1999), “Migrations, agriculture and rural development in Albania, Bulgaria and the F.Y.R. of Macedonia: The case of Albania”, European Commission – Brussels, The Ace Phare Programme, NR P-96-6070R.

Dihaiou M. (1994) “Present Realities and Future Prospects among Greek Returnees,” *International Migration* Vol. 32 No. 1.

Drud Arne, Wafik Grais, Graham Pyatt (1985), “An Approach to Macroeconomic Model Building based on Social Accounting Principles”, Working Paper, The World Bank.

Drud Arne, Wafik Grais, Graham Pyatt (1986), “Macroeconomic Model based on Social Accounting Principles”, *Journal for Policy Modeling*, 8(1), pp111-145.

Easterly William (1989), “A Consistency Framework for Macroeconomic Analysis”, Working Papers No 234, The World Bank.

- Fakiolas R. (1994), "Migration to and from Greece during the last four decades," pp571-592 in *Essays in honour of Constantine G. Drakatos*, Papazissis publishers.
- Fakiolas, R. & King, R. (1996) "Emigration, Return, Immigration: A Review and Evaluation of Greece's Postwar Experience of International Migration", *International Journal of Population Geography*, Vol. 2, pp.171-190.
- Fakiolas, R. (1999) "Socio-Economic Effects of Immigration in Greece", *Journal of European Social Policy*, Vol.9, No.3, pp.211-229.
- Ferri, J., Gómez, A., Martín, J., (2001), "General equilibrium effects of increasing immigration: the case of Spain", Working Paper 01-02, Departamento de Análisis Económico, Universidad de Valencia.
- Glytsos N. (1995), "The Socio-economic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece," *International Migration*, Vol. 33 No. 2.
- Glytsos N. (1997), "Remitting Behaviour of 'Temporary' and 'Permanent' Migrants: The Case of Greeks in Germany and Australia," *Labour*, Vol. 11 No. 3.
- Glytsos N. 1995. Problems and policies regarding the socioeconomic integration of returnees and foreign workers in Greece. *International Migration*, Vol. XXXIII-2, pp. 155-172.
- Glytsos N. and L. Katseli (2002), "Greek Migration: The Two Faces of Janus," paper presented to the CEPR conference "European Migration: What do we know?" Munich, November 1997.
- Gropas, R. & Triandafyllidou, A. (2005a) "Active Civic Participation of Immigrants in Greece", Country Report for the European Research Project POLITIS.
- Gropas, R. & Triandafyllidou, A. (2005b) "Migration in Greece at a Glance", ELIAMEP.
- Iosifides T. and King R. (1999), "Socio-Spatial Dynamics and Exclusion of Three Immigrant Groups in the Athens Conurbation," in Baldwin-Edwards M. and Arango J., eds. (1999) *Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe*, Frank Cass, London and *South European Society and Politics*, Vol.3, No.3, pp.205-229.
- Jacques Poot and Bill Cochrane (2004), 'Measuring the Economic Impact of Immigration: A Scoping Paper', Immigration Research Programme, prepared by Population Studies Centre University of Waikato.
- Janvry,-Alain-de; Kanbur,-Ravi,-eds, (2006), *Poverty, Inequality and Development: Essays in Honor of Erik Thorbecke*, Economic Studies in Inequality, Social Exclusion and Well-Being. New York: *Springer*, xiii, 385.
- Jorgenson, D. W., (1984), "Econometric Methods for General Equilibrium Analysis", in *Applied General Equilibrium Analysis*, H. Scarf and J. Shoven (eds.), Cambridge University Press, pp. 139-202.
- Jorgenson, D. W., (1997), "Welfare – Measuring Social Welfare", Volume 2, The MIT Press.
- Kanellopoulos, C.N. (2005) "Illegally Resident Third Country Nationals in Greece: State Approaches Towards them, their Profile and Social Situation", European Migration Network and KEPE.
- Karafolas S. (1998), "Migrant Remittances in Greece and Portugal," *International Migration*, vol. 26 no. 3.
- Kasimis, C and A. Papadopoulos, 2005. The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy and society. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, (1), p.p.: 99-127.

- Kasimis, C. (2002), "What scares us is what saves us all": The social and economic implications of migrant labour employment in Greek agriculture," paper presented to the conference, *Immigration and Integration in Northern Versus Southern Europe*, Netherlands Institute at Athens, November.
- Kasimis, C., Kassimi, Chryssa (2004), 'Greece: A History on Migration', Migration Information Source, Migration Policy Institute, June
- Kasimis, C., Papadopoulos, G., Zakopoulou, E. (2003), 'Migrants in Rural Greece', *Sociologia Ruralis*, 43/2, pp 167-184
- Keuschnigg, C. (2001), *Eastern Enlargement to the EU: Economic Costs and Benefits for the EU Present Member States? 'The case of Austria':* Keuschnigg, C., Kohler, W., 'The case of Denmark': Kristensen, T., Jensen Rørmose, P., 'The case of Germany': Keuschnigg, C., Kohler, W., Keuschnigg, M., 'The case of Italy': Grassini, M., European Commission, Budget, 2001.
- Khadr Ali, Klauss Schmidt-Hebel (1989), "A Method for Macroeconomic Consistency in Current and Constant Prices", Working Papers No 306, The World Bank.
- King, R. and Rebello, S. (1990), "Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications", *Journal of Political Economy*, vol. 98(1): s126-151.
- Kiprianos, P., Balias, S. & Passas, V. (2003) "Greek Policy towards Immigration and Immigrants", *Social Policy & Administration*, Vol.37, No.2, pp.148-164.
- Kneller, R., Bleaney, M.F., and Gemmell, N. (1999), "Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries", *Journal of Public Economics*, vol. 74: 171-190.
- Labrianidis, L., Lyberaki, A., Tinios, P. & Hatziprokopiou. P. (2004) "Inflow of Migrants and Outflow of Investment: Aspects of Interdependence between Greece and the Balkans", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.30, No.6, pp.1-26.
- Lazaridis, G. & Poyago-Theotoky, J. (1999) "Undocumented Migrants in Greece: Issues of Regularization", *International Migration*, Vol.37, No.4, pp.715-740.
- Lenzen,-Manfred; Schaeffer,-Roberto, (2004), Environmental and Social Accounting for Brazil, *Environmental-and-Resource-Economics*, 27(2): 201-26.
- Lianos and Papakonstantinou (1996) Contemporary immigration in Greece: An economic appraisal. Centre for Economic Programming and Research (KEPE), January, 2003, Athens (in Greek).
- Lianos T. (2003), "Brain Drain and Brain Loss: Immigrants to Greece," Athens University of Economics and Business, mimeo.
- Lianos T., A. Sarris and L. Katseli (1996), "Illegal Immigration and Local Labour Markets: The Case of Northern Greece," *International Migration*, vol. 34 no. 3.
- Lianos, T. (2001), 'Illegal Immigrants in Greece and their choice of destination', *International Migration*, 39/2, pp 3-28
- Lianos, T. (2004b) "Report on Immigration to Greece", European Migration Network and KEPE.
- Lianos, T., Benos, Th. (2003) *The Criminality of Foreigners*, KEPE, Study No.41. (in Greek)
- Markova E. and A. Sarris (1997), "The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market," *South European Society and Politics*, vol. 2 no. 2.

- Mercenier, J., and T.N. Srinivasan (1994), "Applied General Equilibrium and Economic Development: Present Achievements and Future Trends", Ann Arbor, The University of Michigan Press.
- Mikrakis, A., and A. Triantafyllidou (1994), "Greece: The 'Other' Within", Social Science Information, vol. 33, No.4, pp. 787-805.
- Moussourou L. M. (1991), *Migration and Migration Policy in Greece and Europe*, Gutenberg, Athens (in Greek).
- OECD (2000), *Knowledge and Skills for Life: first results from PISA 2000*, Paris.
- OECD (2001). OECD Economic Surveys: Greece. Paris.
- OECD (2005), 'The Economic Impact of Migration', Chapter 5, Economic Surveys, Greece, July 2005.
- Petrinioti, X. (1993), "Immigration towards Greece, A First Assessment, and Analysis" (in Greek), Athens, Odisseas publications.
- Petronoti, M. and Triandafyllidou, A. (2003), 'Recent immigration flows to Greece', *EKKE Τετράδια Εργασίας 2003/2*
- Petropoulos N. (1990), "Repatriation 1971-1986: Conclusions from the micro-census 1985-1986, and proposals for economic policy," in GSGA, *Research Project of Emigration – Repatriation of Greek Population*, vol. A, pp 89-107 (in Greek).
- Pradhan,-Basanta-K; Saluja,-M-R; Singh,-Shalabh-K (2006), Social Accounting Matrix for India: Concepts, Construction and Applications, New Delhi and Thousand Oaks, Calif., *Sage Publications*, 437.
- Psimmenos, I. (1995), "Immigration from the Balkans: Social Exclusion in Athens" (in Greek), Athens, Glory Book and Papazissis publishers.
- Pyatt Graham and Roe A.R., (1977), "Social Accounting for Development Planning with Special Reference to Sri Lanka", Cambridge University Press, Cambridge.
- Pyatt Graham and Thorbecke E., (1976) "Planning Techniques for a Better Future", Geneva: International Labour Office.
- Pyatt Graham, J. I. Round (1988), "Social Accounting Matrices, A Basis for Planning", A World Bank Symposium, The World Bank, Washington, D.C., USA.
- Pyatt Graham, J. I. Round, (1977) "Social Accounting Matrices for Development Planning", Review of Income and Wealth, Series 23, No 4, pp. 339-364.
- Robinson, S. (1988), "Multisectoral Models" in H. Chenery and T.N. Srinivasan (editors) Handbook of Development Economics, vol. II, Amsterdam, North Holland
- Robinson, S., (1989), "Multisectoral Models", Handbook of Development Economics, Volume II., 886-935.
- Rovolis, A, and A. Tragaki, 2006, Ethnic Characteristics and Geographical Distribution of Immigrants in Greece. *European Urban and Regional Studies*, Vol. 13, No. 2, 99-111.
- Sabethai I. (2000), "The Greek labour market: features, problems and policies," *Economic Bulletin*, Bank of Greece, December.
- Santos,-Susana-G, (2004), Portuguese Net Borrowing and the Government Budget Balance a SAM Approach, *Journal-of-Policy-Modeling*, 26(6): 703-17

- Sarris A. and E. Markova (2001), "The decision to legalize by Bulgarian illegal immigrants in Greece," in S. Djajic (ed.) (2001) *International Migration: Trends Policies and Economic Impacts*, Routledge Publishers, pp 162-179.
- Sarris A. and S. Zografakis (1999), "A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy," *Journal of Population Economics*, Vol. 12, pp 155-182.
- Sarris A., "Macroeconomic Policies and Household Incomes: A Dynamic Computable General Equilibrium Analysis for Tanzania", Cornell University Food and Nutrition Policy Program Savage Hall, Ithaca New York 14853, August 1993.
- Schneider, F. and D.H. Enste (2000), "Shadow economies: size, causes, and consequences", *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXVIII, March.
- Stone, R. (1962), "Multiple Classification in Social Accounting", *Bulletin of the International Statistical Institute*, XXXIX.
- Tapinos, G. and A. de Rugy (1994), "The Macroeconomic Impact of Immigration: Review of the Literature Published since the mid-1970s", in Organisation for Economic Cooperation and Development, *Trends in International Migration*, SOPEMI Annual Report 1993, Paris.
- Thorbecke, E., Jung, Hong-Sang (1996), "A multiplier decomposition method to analyze poverty alleviation", *Journal of Development Economics*, Vol. 48, pp 279-300.
- Triantafyllidou, A. (1996), "Greek Migration Policy: A Critical Note", *Review of Modern Greek Studies*, vol. 1, No. 1, pp. 15-22.
- Triantafyllidou, A., and A. Mikrakis (1995), "Greece: A Ghost is Wandering through the Capital", in B. Baumgart and A. Favell (editors), *New Xenophobia in Europe*, London, Kluwer Law International.
- Unger K. (1981), "Greek emigration to and return from West Germany," *Ekistics* No. 290, September-October.
- Unger K. (1983), *Die Rückkehr der Arbeitsemigranten: Eine Studie zur Remigration nach Griechenland*, Breitenbach, Saarbrücken.
- Venturini A. (1999), "Do immigrants working illegally reduce the natives' legal employment? Evidence from Italy," *Population Economics*, Vol. 12, No. 1.
- Wilhelmina Roel P., (2004), "Macro-economic determinants of international migration in Europe", University Library Groningen, ISBN 90-361-9022-3.

2.7 Παράρτημα Δεύτερου Κεφαλαίου

2.7.1 Διαθέσιμα Στατιστικά στοιχεία

Για την κατασκευή του ΠΚΛ χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω πηγές στατιστικής πληροφόρησης:

1. Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΣΥΕ) – Επεξεργασία
2. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (4 τρίμηνα) (ΕΣΥΕ) – Επεξεργασία
3. Πίνακες Εισροών Εκροών της Ελληνικής Οικονομίας (ΕΣΥΕ) – Επεξεργασία
4. Στατιστικό Δελτίο Φορολογικών Δεδομένων για τα εισοδήματα του 2004 - ΚΕΠΥΟ
5. Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (ΕΣΥΕ) – Επεξεργασία
6. Εθνικοί Λογαριασμοί - Σειρά ετών (ΕΣΥΕ και Υπ. Οικονομίας και Οικονομικών) καθώς και Ερωτηματολόγια προς Eurostat
7. Στοιχεία Κοινωνικού Προϋπολογισμού και Ασφαλιστικών Ταμείων (ΓΤΚΑ)
8. Έρευνα Διάρθρωσης και Κατανομής Αμοιβών (ΕΣΥΕ) – Επεξεργασία
9. Στοιχεία Απογραφής Πληθυσμού (ΕΣΥΕ)
10. Έρευνα Δανεισμού των Νοικοκυριών της Τραπέζης της Ελλάδος – Επεξεργασία

2.7.2 Πίνακες Εισροών - Εκροών

Οι Πίνακες Εισροών-Εκροών (ΠΕΕ) περιγράφουν τα βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά μιας οικονομίας σε ένα συγκεκριμένο χρόνο και απαραίτητοι για την κατασκευή ενός ΠΚΛ. Ως σύστημα οργάνωσης της πληροφόρησης, οι Πίνακες παρέχουν αφενός τη δυνατότητα για το σχηματισμό μίας στατικής μεν, αλλά σχετικά ολοκληρωμένης εικόνας, για τη διάρθρωση μιας οικονομίας, αφετέρου, παρέχουν σημαντικό μέρος της στατιστικής βάσης για τη δημιουργία ενός Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής που αποτελεί το βασικό λογιστικό σχήμα ενός αξιόπιστου υποδείγματος γενικής ισορροπίας.

Ο Πίνακας εισροών-εκροών που χρησιμοποιήθηκε αναφέρεται στο έτος 2004. Ο Πίνακας αυτός περιλαμβάνει τους παρακάτω τομείς παραγωγικών δραστηριοτήτων:

- τον τομέα των αγροτικών δραστηριοτήτων
- τον τομέα των αγοραίων (market) μη αγροτικών και μη χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων
- τον τομέα των χρηματοδοτικών δραστηριοτήτων και
- τον τομέα των μη-αγοραίων (non-market) δραστηριοτήτων.

Επίσης περιέχει τους παρακάτω πίνακες :

- Την μήτρα παραγωγής (Make Matrix),

- Τους λογαριασμούς παραγωγής (Production Accounts) σε κύρια και δευτερεύουσα κατανομή της Α.Α.Π. κατά προϊόν και τους λογαριασμούς δημιουργίας εισοδήματος κατά κλάδο,
- Την μήτρα ενδιάμεσων χρήσεων (Matrix of intermediate uses) κατά προϊόν και κλάδο,
- Τα ισοζύγια χρήσεων και προσφοράς (Use and Supply Balances), και τέλος
- Την μήτρα των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού και κατά κλάδο.

Η μήτρα παραγωγής (make matrix) αποτελεί σημαντικό εργαλείο των εισροών-εκροών. Οι σειρές της make matrix δείχνουν, από το ένα μέρος, τα παραγόμενα εγχωρίως, κύρια και δευτερεύοντα, προϊόντα της διανεμηθείσας παραγωγής (distributed production), ενώ από την άλλη, οι στήλες παρουσιάζουν, σε βασικές τιμές, τους κλάδους (ή τους θεσμικούς τομείς) στους οποίους παράγεται η πραγματική παραγωγή (actual output) για τα διάφορα κύρια και δευτερεύοντα προϊόντα.

2.7.3 Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) ⁵⁸

Οι ΕΟΠ διενεργούνται και δημοσιεύονται σε ομαδοποιημένη μορφή από την ΕΣΥΕ. Η πρώτη ΕΟΠ πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα Απρίλιος 1957 - Μάρτιος 1958 στις αστικές περιοχές της χώρας, ενώ η δεύτερη στο διάστημα Μάιος 1963 - Απρίλιος 1964 στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές. Όλες οι επόμενες ΕΟΠ κάλυψαν δειγματοληπτικά το σύνολο του πληθυσμού της χώρας και πραγματοποιήθηκαν στις περιόδους: Ιανουάριος 1974 - Δεκέμβριος 1974, Νοέμβριος 1981 - Οκτώβριος 1982, Νοέμβριος 1987 - Οκτώβριος 1988, Οκτώβριος 1993 - Σεπτέμβριος 1994 και Οκτώβριος 1998 - Σεπτέμβριος 1999. Η πλέον πρόσφατη έρευνα υλοποιήθηκε στην περίοδο Φεβρουάριος 2004 έως Ιανουάριος 2005 και τα ομαδοποιημένα αποτελέσματά της δημοσιοποιήθηκαν πρόσφατα. Κάθε αναφορά στη συνέχεια της μελέτης στις ΕΟΠ θα αφορά τις έξι τελευταίες έρευνες, 1974, 1981/82, 1987/88, 1993/94, 1998/99 και 2004/05 οι οποίες γενικά ακολούθησαν την ίδια μεθοδολογία και κάλυψαν δειγματοληπτικά όλα τα νοικοκυριά της χώρας ανεξάρτητα από το μέγεθος ή άλλα χαρακτηριστικά τους.

Ο κύριος σκοπός των ΕΟΠ είναι η αναθεώρηση από την ΕΣΥΕ του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή με τον υπολογισμό νέων συντελεστών στάθμισης των διαφόρων κατηγοριών καταναλωτικής δαπάνης. Ωστόσο, το στατιστικό υλικό των ερευνών αυτών μπορεί να αξιοποιηθεί για τη μέτρηση και διερεύνηση των οικονομικών ανισοτήτων, την ανάλυση των διαχρονικών μεταβολών του επιπέδου διαβίωσης και των διαφόρων χαρακτηριστικών των νοικοκυριών, την εκτίμηση της συνολικής ιδιωτικής κατανάλωσης, κ.λπ. Οι έρευνες αυτές συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τις καταναλωτικές δαπάνες (πραγματικές και

⁵⁸ Για μία αναλυτική περιγραφή και παρουσίαση των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων των ΕΟΠ βλ. ΕΣΥΕ (1977, 1986, 1990, 1998, 2004).

τειμαρτές), τα εισοδήματα, τις ανέσεις κατοικίας, τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά και τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των μελών τους. Καλύπτουν το σύνολο του πληθυσμού της χώρας με εξαίρεση τις κάθε είδους συλλογικές συμβιώσεις (όπως οικοτροφεία, νοσοκομεία, φυλακές), τα νοικοκυριά που είχαν περισσότερους από τρεις οικοτρόφους, και τα νοικοκυριά με μέλη ξένους υπηκόους που υπηρετούν σε ξένες διπλωματικές αποστολές.

Η συλλογή των πληροφοριών γίνεται με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης κατά την οποία οι ερευνήτριες - υπάλληλοι της ΕΣΥΕ, για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων επισκέπτονται τα επιλεγόμενα νοικοκυριά επί 7 συνεχείς ημέρες (από την ΕΟΠ 1993/94 και για όλες τις επόμενες επί 14 ημέρες). Για την επιλογή του δείγματος εφαρμόζεται η μέθοδος της πολυσταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας με ενιαίο γενικό κλάσμα δειγματοληψίας 2/1000 (για την ΕΟΠ 1974 ήταν 3/1000) και μονάδα έρευνας και ανάλυσης το νοικοκυριό. Με βάση το σχέδιο δειγματοληψίας που υιοθετείται, η τελική μονάδα δειγματοληψίας είναι η κατοικία. Έτσι, ερευνώνται όλα τα νοικοκυριά που κατά το χρόνο της έρευνας μένουν στις κατοικίες που έχουν επιλεγεί.⁵⁹ Η επιλογή των κατοικιών στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και στις πρωτεύουσες των νομών, όπου έχει προηγηθεί κατάρτιση καταλόγων κατοικιών, γίνεται από την ΕΣΥΕ με βάση το διάστημα δειγματοληψίας και με τη βοήθεια ειδικού πίνακα επιλογής. Στις υπόλοιπες περιοχές η επιλογή των κατοικιών γίνεται από την ερευνήτρια κατά την πρώτη ημέρα της έρευνας.⁶⁰ Για τη στρωματοποίηση του δείγματος χρησιμοποιούνται συνήθως οι γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας (ΥΠΑ), ο βαθμός αστικότητας, και ο δήμος ή η κοινότητα ή το οικοδομικό τετράγωνο. Το δείγμα ισοκατανέμεται μέσα στο έτος, με τρόπο ώστε να επιλέγονται 4 ισοδύναμα και ανεξάρτητα μεταξύ τους δείγματα, που αντιστοιχούν στα 4 τρίμηνα της κάθε έρευνας.

Μονάδα έρευνας και ανάλυσης των ΕΟΠ αποτελεί το νοικοκυριό. Μέλη νοικοκυριού είναι τα άτομα συγγενικά ή μη τα οποία το αποτελούν, δηλαδή διαμένουν στην κατοικία και τρώνε κυρίως εκεί. Για τους σκοπούς της έρευνας, ένα από τα μέλη κάθε νοικοκυριού το οποίο αναγνωρίζεται από τα υπόλοιπα μέλη ως υπεύθυνος, με την έννοια ότι έχει την ευθύνη για τη λήψη των κυριότερων αποφάσεων που αφορούν τη διαχείριση του νοικοκυριού γενικά, θεωρείται ως υπεύθυνος αυτού.

Για μία σειρά λόγων, οι ΕΟΠ αποτελούν τις πλέον κατάλληλες πηγές στατιστικών στοιχείων για τη μελέτη πολλών κοινωνικών φαινομένων όπως είναι η ανισότητα, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός

⁵⁹ Αν η κατοικία που έχει επιλεγεί είναι κενή, δευτερεύουσα ή εξοχική, εγκαταλείπεται. Αν σε μια κατοικία μένει νοικοκυριό με το οποίο η επικοινωνία της ερευνήτριας δεν είναι δυνατή λόγω προσωρινής απουσίας, άρνησης συνεργασίας, κ.λπ., η ερευνήτρια αντικαθιστά την κατοικία με την αμέσως επόμενη.

⁶⁰ Η ερευνήτρια εντοπίζει αρχικά τη μονάδα επιφανείας και στη συνέχεια απαριθμεί όλες τις κατοικίες της μονάδας επιλέγοντας ταυτόχρονα ορισμένες από αυτές, με βάση το διάστημα δειγματοληψίας που έχει κάθε μονάδα και με τη βοήθεια ειδικού πίνακα επιλογής. Η εκτίμηση των διαστημάτων δειγματοληψίας γίνεται με βάση τον αριθμό των νοικοκυριών που έχει η κάθε μονάδα στην πλησιέστερη απογραφή πληθυσμού πριν από κάθε έρευνα, και με τρόπο ώστε η πιθανότητα επιλογής για κάθε νοικοκυριό να είναι ίση με το γενικό κλάσμα δειγματοληψίας.

κ.ά. Είναι οι μόνες έρευνες νοικοκυριών οι οποίες συλλέγουν ταυτόχρονα πληροφορίες σχετικά με τις πραγματικές και τεκμαρτές καταναλωτικές δαπάνες (σε ανάλυση 900 περίπου διαφορετικών κωδικών / ειδών), τα εισοδήματα (σε ανάλυση 70 περίπου διαφορετικών πηγών προέλευσης), τις ανέσεις κατοικίας (είδος κατοικίας, τετραγωνικά, αριθμός δωματίων, έτος κατασκευής κ.ά), τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά (ύπαρξη ΙΧ αυτοκινήτου, οικιακών συσκευών, κ.λπ.) και τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των μελών τους (επαγγελματική κατάσταση, δημογραφικά χαρακτηριστικά, κ.λπ.). Τα κύρια χαρακτηριστικά των ΕΟΠ αλλά και των άλλων ερευνών νοικοκυριών που ακολουθούν παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 1.

2.7.4 Έρευνες Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC)

Η έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC, European Union-Statistics on Income and Living Conditions) στις χώρες της ΕΕ είναι μία επαναλαμβανόμενη δειγματοληπτική έρευνα, με την οποία σε διαφορετικές χρονικές στιγμές (“κύματα”) συλλέχθηκαν πληροφορίες από τα ίδια νοικοκυριά (περίπου 60.000 στις 15 χώρες της ΕΕ) και άτομα του αρχικού δείγματος, ανεξάρτητα αν τα άτομα αυτά μετακινήθηκαν ή όχι σε άλλο νοικοκυριό. Τα πρώτα αποτελέσματα της τελευταίας για το 2003 παρουσιάστηκαν πρόσφατα για την χώρα μας από την ΕΣΥΕ (σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών) ενώ είναι διαθέσιμα και τα αποτελέσματα για το 2004. Η έρευνα καλύπτει δειγματοληπτικά όλα τα ιδιωτικά νοικοκυριά με συγχρονικό (cross sectional) και διαχρονικό (longitudinal) τρόπο, προβλέποντας την αντικατάσταση του 1/4 των νοικοκυριών κάθε χρόνο. Ο κοινός σχεδιασμός και η κατάρτιση των ερωτηματολογίων του EU-SILC σύμφωνα με τις οδηγίες και την επίβλεψη της Eurostat φαίνεται να έχει εξασφαλίσει σε υψηλό βαθμό τη συγκρισιμότητα των στοιχείων μεταξύ των χωρών της ΕΕ.

Βασικός στόχος της έρευνας είναι η μελέτη, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε σχέση, κυρίως, με το εισόδημα τους. Η έρευνα πρόκειται να αποτελέσει την πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται αφορούν το χρηματικό εισόδημα όλων των μελών των νοικοκυριών από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχεται (με ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές παροχές), την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας τους, τις συνθήκες στέγασής τους, το επίπεδο εκπαίδευσης και την επαγγελματική τους κατάρτιση, την κατάσταση της υγείας τους και διάφορους άλλους κοινωνικούς δείκτες σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσής τους. Το πλούσιο αυτό στατιστικό υλικό αποτελεί την συνέχεια των πρωτογενών ερευνών του Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (European Community Household Panel, βλ. Eurostat 1996a, 1996b, 1997) που κάλυψε για όλες τις χώρες της ΕΕ την περίοδο 1994-2001 (για την Ελλάδα και ορισμένες άλλες χώρες η έρευνα

υλοποιήθηκε και για το 2002). Και οι δύο προηγούμενες έρευνες υλοποιούνται για την χώρα μας από την ΕΣΥΕ.

Το προηγούμενο υλικό φαίνεται ιδιαίτερα χρήσιμο στην μελέτη θεμάτων κυρίως σχετικά με τις οικονομικές ανισότητες (διαστάσεις, δομή, εξελίξεις κ.λπ.), τη φτώχεια (χαρακτηριστικά φτωχών, προσδιοριστικοί παράγοντες, διαστάσεις κ.λπ.) και τον κοινωνικό αποκλεισμό, την κοινωνική συνοχή, τις ανισότητες στις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών, τη διάρθρωση της απασχόλησης, την εκτίμηση συναρτήσεων αμοιβών και άλλα. Επιπλέον, το πρωτογενές υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί στην ανάλυση της αποτελεσματικότητας των επιμέρους κοινωνικών παροχών και επιδομάτων και συνεπώς στη διαμόρφωση και στην άσκηση της κοινωνικής πολιτικής στη χώρα μας⁶¹. Τέλος, ο κοινός σχεδιασμός και η κατάρτιση των ερωτηματολογίων της έρευνας, σύμφωνα με τις οδηγίες και την επίβλεψη της Eurostat, φαίνεται να εξασφαλίζει σε υψηλό βαθμό την συγκρισιμότητα των στοιχείων μεταξύ όλων των χωρών της ΕΕ.

Η έρευνα είναι δειγματοληπτική, με τον σχεδιασμό *rotational integrated design*, που επιλέχτηκε ως ο πλέον κατάλληλος για ενιαία συγχρονική και διαχρονική έρευνα. Η τελική δειγματοληπτική μονάδα είναι το νοικοκυριό. Οι μονάδες ανάλυσης είναι τα νοικοκυριά και τα μέλη τους. Η διαχρονική δομή του δείγματος είναι τέσσερα εναλλασσόμενα υποδείγματα (*panels*), καθένα από τα οποία είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού και διάρκειας τεσσάρων χρόνων. Για κάθε δύο διαδοχικά χρόνια υπάρχει μερική επικάλυψη (75%) των *panels*. Κάθε χρόνο ένα *panel* εγκαταλείπει το δείγμα και ένα νέο *panel* επιλέγεται. Το σχήμα εναλλαγής έχει αρχίσει από τον πρώτο χρόνο (2003). Για να υπάρξει πλήρες δείγμα τον πρώτο χρόνο της έρευνας, τα τέσσερα *panels* άρχισαν ταυτόχρονα. Για τη διαχρονική συνιστώσα της έρευνας, τα άτομα που επιλέχθηκαν αρχικά θα ερευνηθούν για περίοδο τεσσάρων χρόνων ίση με τη διάρκεια του κάθε *panel*.

Το μέγεθος του δείγματος της έρευνας EU-SILC έχει προσδιοριστεί σε 8000 περίπου νοικοκυριά, ώστε να επιτευχθεί το 'ελάχιστο αποτελεσματικό μέγεθος δείγματος' των 4750 και 3500 νοικοκυριών για τη συγχρονική και διαχρονική συνιστώσα της έρευνας, αντίστοιχα, όπως ορίζει ο κανονισμός της Eurostat. Ο προσδιορισμός αυτού του δειγματικού μεγέθους στηρίχθηκε σε πρόβλεψη ποσοστού ανταπόκρισης τουλάχιστον 75% και τιμής *design effect* ίσης περίπου με 1.3. Η έρευνα EU-SILC βασίζεται σε δισταδιακή στρωματοποιημένη δειγματοληψία νοικοκυριών από πλαίσιο δειγματοληψίας, που έχει δημιουργηθεί με βάση τα στοιχεία της Απογραφής Πληθυσμού του 2001 και καλύπτει πλήρως τον πληθυσμό αναφοράς. Ειδικότερα, το δείγμα των ιδιωτικών νοικοκυριών επιλέγεται σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο ένα τυχαίο δείγμα μονάδων επιφάνειας (κατοικημένων γεωγραφικών περιοχών που περιλαμβάνονται από φυσικά ή τεχνητά όρια) επιλέγεται με συστηματική δειγματοληψία από κάθε τελικό

⁶¹ Για μια επισκόπηση των μελετών που αξιοποιούν το υλικό αυτό βλ. Θ. Μητράκος και Π.Τσακλόγλου (1998)

στρώμα με πιθανότητα επιλογής της κάθε μονάδας, αναλογική του αριθμού ιδιωτικών νοικοκυριών που αυτή περιέχει. Στο δεύτερο στάδιο ένα συστηματικό τυχαίο δείγμα ιδιωτικών νοικοκυριών επιλέγεται, με δεδομένο δειγματοληπτικό κλάσμα, από το σύγχρονο πληθυσμό νοικοκυριών (με βάση προμέτρηση που γίνεται στο πεδίο) κάθε επιλεγμένης μονάδας επιφάνειας.

Ο σχεδιασμός της δειγματοληψίας περιλαμβάνει δύο επίπεδα στρωμάτωσης: Το πρώτο επίπεδο είναι γεωγραφική στρωμάτωση που βασίζεται στην διαμέριση της Χώρας στις Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης (Υ.Π.Α.), που αντιστοιχούν στο Ευρωπαϊκό επίπεδο διαμέρισης NUTS II, ενώ τα δύο πολεοδομικά συγκροτήματα Αθήνας και Θεσσαλονίκης συγκροτούν χωριστά γεωγραφικά στρώματα. Το δεύτερο επίπεδο στρωμάτωσης είναι η ταξινόμηση των οικισμών, μέσα σε κάθε Υ.Π.Α., σε τέσσερις κατηγορίες αστικότητας σύμφωνα με το μέγεθος του πληθυσμού τους. Η στρωμάτωση των δύο μεγάλων πολεοδομικών συγκροτημάτων έγινε κατά απογραφικές εποπτείες.

Η επιτυχία της έρευνας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα του ερευνητή να δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τα μέλη του νοικοκυριού, έτσι, ώστε να συγκεντρώσει τις πληροφορίες που απαιτούνται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων είναι η μέθοδος PAPI, και μέθοδος CATI για όσους καταχωρούσαν τις πληροφορίες της έρευνας σε φορητούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Η τεχνική ήταν η Face to Face, δηλαδή η επικοινωνία με κάθε ερευνώμενο, ενώ σε περιπτώσεις προσωρινής απουσίας η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων γινόταν, κατ' εξαίρεση, δι' αντιπροσώπου. Ας σημειωθεί τέλος ότι κάθε χρόνο την EU-SILC συνοδεύουν ειδικές επικεντρωμένου στόχου έρευνες (ανάπτυξη και διενέργεια modules με επικεντρωμένο στόχο). Τέτοιες είναι η έρευνα για τη διαγεννητική μεταβίβαση της φτώχειας (2005), η έρευνα για την πολιτιστική και κοινωνική συμμετοχή (2006), ενώ στο ίδιο πλαίσιο έχουν προγραμματιστεί η έρευνα για την καταλληλότητα της στέγης (2007) και η έρευνα για την υπερχρέωση και οικονομική επιβάρυνση των νοικοκυριών (2008).

2.7.5 Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ)

Η έρευνα Εργατικού Δυναμικού διενεργείται δειγματοληπτικά από την ΕΣΥΕ σε τριμηνιαίο επίπεδο από το 1998 (παλαιότερα μόνο κατά το Β' τρίμηνο κάθε έτους). Βασικός σκοπός της έρευνας είναι η συγκέντρωση πολύ αναλυτικών στοιχείων απασχόλησης και ανεργίας των μελών των νοικοκυριών ηλικίας 15 ετών και άνω. Ειδικότερα επιδιώκεται: Πρώτον, η αναλυτική καταγραφή της κατάστασης απασχόλησης του πληθυσμού των μελών του νοικοκυριού ηλικίας 15 ετών και άνω σε συνδυασμό με το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης στο σύνολο της χώρας και κατά περιφέρειες. Δεύτερον, η μελέτη της διάρθρωσης του εργατικού δυναμικού (απασχολούμενοι, άνεργοι) κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ομάδες ατομικών επαγγελμάτων, θέση στο επάγγελμα, ώρες εργασίας κ.λ.π. Τρίτον, η παρακολούθηση της χρονικής διάρκειας της ανεργίας, σε συνδυασμό με το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο

εκπαίδευσης, την περιοχή και ορισμένα χαρακτηριστικά της τελευταίας τους εργασίας όπως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας και ομάδες ατομικών επαγγελματιών. Τέταρτον, η μελέτη της κατάστασης απασχόλησης των μελών του νοικοκυριού ένα χρόνο πριν, η μελέτη της ύπαρξης ή μη δεύτερης εργασίας για τους απασχολούμενους κ.λ.π.

Ως προς τον σχεδιασμό της έρευνας, η μονάδα επιφάνειας είναι ένα σύνολο γειτονικών κτιρίων, μέσα στα οποία βρίσκονται οι κατοικίες που θα ερευνηθούν. Μια μονάδα επιφάνειας μπορεί να είναι ένα ή περισσότερα οικοδομικά τετράγωνα και συνήθως περιλαμβάνει τουλάχιστον 80 κατοικούμενες κατοικίες. Οι κατοικίες της κάθε μονάδας επιφάνειας έχουν χωριστεί σε τρία υποσύνολα, το δείγμα δ1, το δείγμα δ2 και το δείγμα δ3. Κάθε νοικοκυριό που ανήκει στο δείγμα της έρευνας (δ1, δ2, ή δ3) ερευνάται επί έξι διαδοχικά τρίμηνα. Όταν συμπληρωθούν έξι επισκέψεις στα νοικοκυριά μιας μονάδας επιφάνειας (δηλαδή έπειτα από ενάμισι χρόνο) αλλάζει συνολικά το δείγμα για τη συγκεκριμένη μονάδα, δηλαδή, αν μέχρι στιγμής ερευνώνται οι κατοικίες του δείγματος δ1, αρχίζουν στη συνέχεια να ερευνώνται οι κατοικίες του δείγματος δ2. Όταν ερευνηθούν επί έξι φορές και οι κατοικίες του δείγματος δ3 γίνεται νέα επιλογή μονάδας επιφάνειας και καινούργιος κατάλογος.

Αφού η έρευνα διεξάγεται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους είναι λογικό να αναμένεται ότι ο ερευνητής θα βρει (τους θερινούς κυρίως μήνες) κατοικούμενες από νοικοκυριά κάποιες κατοικίες που είναι χαρακτηρισμένες ως κενές ή δευτερεύουσες. Σε αυτή την περίπτωση το νοικοκυριό δεν ερευνάται. Μια κατοικία θεωρείται δευτερεύουσα ακόμα και στην περίπτωση που το νοικοκυριό μένει σε αυτή και τους έξι θερινούς μήνες. Έτσι δεν συμπληρώνεται δελτίο της έρευνας για τις κατοικίες που είναι κενές, δευτερεύουσες, εξοχικές, αποτελούν επαγγελματική στέγη κλπ. καθώς και για αυτές που δεν είναι δυνατή η συνεργασία με τα νοικοκυριά που διαμένουν ή διαμένουν νοικοκυριά με μέλη ξένων διπλωματικών αποστολών. Επισημαίνουμε ότι, οι κατοικίες αυτές δεν αντικαθίστανται.

Το μέγεθος του δείγματος της τελευταίας έρευνας Εργατικού Δυναμικού υπολογίστηκε λαμβάνοντας υπόψη τα δειγματοληπτικά σφάλματα (συντελεστής μεταβλητικότητας) της ΕΕΔ από το 1998 και μετά και τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού του 2001. Αρχικά προσδιορίστηκαν τα τυπικά σφάλματα (συντελεστές μεταβλητικότητας - CV) των εκτιμήσεων της έρευνας όπως προκύπτουν από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο διάστημα 1998-2003, για μεγέθη ίσα με το 5% του ενεργού πληθυσμού κάθε περιοχής. Ακολουθώντας με βάση την υπόθεση ότι τα αναμενόμενα τυπικά σφάλματα των εκτιμήσεων της νέας έρευνας θα ήταν ανάλογα με τα τυπικά σφάλματα της προηγούμενης, αφού διατηρήθηκε ο ίδιος σχεδιασμός με την προηγούμενη έρευνα, εκτιμήθηκαν τα μεγέθη του δείγματος σε κάθε περιφέρεια, ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα τυπικά σφάλματα της έρευνας θα βρίσκονται μέσα στα όρια που ο κανονισμός της Eurostat (CV μικρότερο του 8%). Τέλος στον υπολογισμό του μεγέθους του δείγματος ελήφθη υπόψη και το ποσοστό αρνήσεων σε κάθε περιφέρεια αφού οι μη

απαντήσεις θα μειώσουν το τελικό μέγεθος δείγματος, λόγω μη αντικαταστάσεων των νοικοκυριών σε περίπτωση άρνησης ή απουσίας τους. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι κάθε χρόνο την ΕΕΔ συνοδεύουν ειδικές επικεντρωμένου στόχου έρευνες (ανάπτυξη και διενέργεια modules με επικεντρωμένο στόχο). Για τα επόμενα έτη οι έρευνες αυτές θα αφορούν την φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων (2005), τη μετάβαση από την απασχόληση στη σύνταξη (2006), τα εργατικά ατυχήματα και συνθήκες υγείας στο χώρο εργασίας (2007) και την απασχόληση των μεταναστών (2008).

2.7.6 Έρευνες Δανεισμού των νοικοκυριών της Τράπεζας Ελλάδος

Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός χρέωσης των ελληνικών νοικοκυριών, ιδίως η έκταση του δανεισμού τους σε σχέση με το εισόδημα και την περιουσία τους, καθώς και επιμέρους άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά της δανειοληπτικής τους συμπεριφοράς, η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤΕ) επανέλαβε το 2005 τη δειγματοληπτική έρευνα που για πρώτη φορά είχε διεξαγάγει το 2002. Η υλοποίηση και των δύο αυτών ερευνών, για λογαριασμό της ΤΕ, έγινε από την ICAP.

Η έρευνα του 2005 άρχισε στις 20 Σεπτεμβρίου και ολοκληρώθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2005 και κάλυψε 6.000 νοικοκυριά από αστικές και ημιαστικές περιοχές της Ελλάδος με εξαίρεση τα νησιά (η Κρήτη συμπεριελήφθη στην έρευνα). Η έρευνα που είχε διεξαγάγει η Τράπεζα της Ελλάδος το 2002 είχε καλύψει μόνο τα μέλη των νοικοκυριών που είχαν ηλικία 25 ετών και άνω (25+), ενώ στη νέα έρευνα συμμετείχαν όλα τα μέλη των νοικοκυριών ηλικίας 18 ετών και άνω.

Η δειγματοληψία ήταν τυχαία και στρωματοποιημένη κατά γεωγραφικό διαμέρισμα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος ως προς τον ερευνώμενο πληθυσμό. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας έδωσε έμφαση στο θέμα του δανεισμού των νοικοκυριών και για κάθε είδος δανείου κατέγραφε τη διάρκεια, το αρχικό ποσό και το οφειλόμενο υπόλοιπο του δανείου καθώς και το ύψος της τελευταίας δόσης που καταβλήθηκε. Ωστόσο, συλλέχθηκαν επίσης πληροφορίες για το εισόδημα του νοικοκυριού και την περιουσία του καθώς και για την σύνθεση και τα δημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των μελών του. Στη έρευνα του 2005, το ερωτηματολόγιο είχε εμπλουτιστεί με ερωτήσεις σχετικά με την προσωπική αντίληψη των ερωτηθέντων ως προς το βαθμό ευκολίας αποπληρωμής των δανείων τους σε συνδυασμό με την κάλυψη άλλων συνήθων πάγιων εξόδων τους, καθώς και με ερωτήσεις που διερευνούσαν την ευκολία πρόσβασής τους στον τραπεζικό δανεισμό.

Από την πρόσφατη έρευνα ελήφθησαν ολοκληρωμένες απαντήσεις - δηλ. από όλα τα ενήλικα μέλη 18 ετών και άνω- από 3.120 νοικοκυριά, επομένως ο μέσος βαθμός ανταπόκρισης διαμορφώθηκε στο 52%, έναντι 38% το 2002. Ο βαθμός ανταπόκρισης των αρχικά επιλεγμένων νοικοκυριών στις έρευνες της ΤΕ διαφέρει σημαντικά από τη μια γεωγραφική περιοχή στην άλλη. Ειδικότερα, μειώνεται ανάλογα με το βαθμό αστικότητας της γεωγραφικής περιοχής δηλ. είναι σχετικά περιορισμένος στην Αθήνα και υψηλός στις ημιαστικές περιοχές. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι γενικά ο πληθυσμός στα μεγάλα αστικά

κέντρα και ιδίως στην Αθήνα είναι αραιετά επιφυλακτικός σε αυτού του είδους τις έρευνες. Σε κάθε περίπτωση όμως, η διαφοροποίηση του βαθμού ανταπόκρισης ανά γεωγραφική περιοχή έχει επιπτώσεις στην αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Για να απαλειφθεί η επίδραση του παράγοντα αυτού στην αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, τα στοιχεία σταθμίστηκαν έτσι ώστε να αποτυπώνουν τη διάρθρωση του πληθυσμού κατά περιφέρεια. Επίσης, προσαρμόστηκε και η κατανομή του μεγέθους των νοικοκυριών του δείγματος ώστε να είναι ανάλογη με την αντίστοιχη κατανομή στον πληθυσμό, όπως αυτή προκύπτει από τα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού το 2001.

Ο σχετικά χαμηλός βαθμός ανταπόκρισης των νοικοκυριών στην έρευνα της ΤΕ ίσως να οφείλεται σε μια γενικότερη επιφύλαξη των νοικοκυριών απέναντι στις δειγματοληπτικές έρευνες, στον πολύ προσωπικό χαρακτήρα των ερωτήσεων, στην πολυπλοκότητα του ερωτηματολογίου ή και στο πλήθος των στοιχείων που ζητούνταν σχετικά με το δανεισμό των νοικοκυριών. Στο βαθμό που ισχύουν τέτοιοι λόγοι, μπορεί να θεωρηθεί ότι η συμπεριφορά των νοικοκυριών που δεν απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι παρόμοια με τη συμπεριφορά αυτών που απάντησαν και συνεπώς είναι δυνατόν να συναχθούν βάσιμα συμπεράσματα σε σχέση με τη εν γένει συμπεριφορά του συνόλου των νοικοκυριών που έχουν δανειακές υποχρεώσεις. Στο βαθμό όμως που τα ερωτηθέντα νοικοκυριά απέφυγαν να δηλώσουν τα δάνειά τους ή να συμμετάσχουν στην έρευνα γενικά, εξαιτίας κάποιας ιδιαίτερης δανειοληπτικής ή άλλης συμπεριφοράς (π.χ. του μεγάλου αριθμού ή των υπέρογκων ποσών δανείων είτε για άλλους παρόμοιους λόγους που σχετίζονται άμεσα με τη δανειοληπτική τους συμπεριφορά), επηρεάζεται η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και τα αποτελέσματα της έρευνας θα είναι μεροληπτικά και δεν θα αντανακλούν επακριβώς τα χαρακτηριστικά του συνόλου του πληθυσμού. Ωστόσο, από τη σύγκριση στοιχείων της έρευνας με εκείνα που οι τράπεζες υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος ενισχύεται η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας (βλ. Έκθεση του Διοικητή για το 2005, Αθήνα 2006, Τράπεζα της Ελλάδος): Πράγματι, η σύγκριση αυτή συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η δανειοληπτική συμπεριφορά των νοικοκυριών που δεν απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι γενικά παρόμοια με αυτή των νοικοκυριών που έλαβαν μέρος στην έρευνα και συνεπώς ενισχύει την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας. Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά τα κύρια χαρακτηριστικά των τεσσάρων ερευνών νοικοκυριών το πρωτογενές αναλυτικό υλικό των οποίων αξιοποιήθηκε στην κατασκευή του νέου Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής για το 2004.

Πίνακας 1. Στοιχεία δειγματοληψίας των ερευνών νοικοκυριών που αξιοποιήθηκαν στην κατασκευή του ΠΚΛ 2004

Στοιχεία έρευνας	ΕΟΠ	EU-SILC	ΕΕΔ	Τράπεζα Ελλάδος	Παρατηρήσεις
Συχνότητα διεξαγωγής της έρευνας	5 - 7 έτη	Ετήσια	Τριμηνιαία συνεχής	3 έτη	Πριν το 1998 η ΕΕΔ διεξαγόταν μόνο στο Β' τρίμηνο κάθε έτους
Τελευταία διαθέσιμη περίοδος	2004/05	2004	2005 IV	Τέλος 2005	
Προηγούμενες διαθέσιμες περίοδοι (που κάλυψαν το σύνολο της χώρας)	1974, 1981/82, 1987/88, 1993/94, 1998/99	ECHP: 1994-2001 και 2002, EU-SILC: 2003	1981-97 Β' τρίμηνο, 1998-2005 όλα τα τρίμηνα	Τέλος 2002	Το EU-SILC αντικατέστησε το ECHP
Κύριος σκοπός έρευνας	Αναθεώρηση ΔΤΚ, HICP	Εισοδήματα, συνθήκες διαβίωσης	Απασχόληση, ανεργία	Δανεισμός, υπερχρέωση νοικοκυριών	Πλήθος άλλων στοιχείων
Τύπος έρευνας	Συγχρονική	Συγχρονική και διαχρονική	Συγχρονική και διαχρονική	Συγχρονική	
Τεχνική δειγματοληψίας	Τυχαία επιλογή δείγματος με ενιαίο γενικό κλάσμα δειγματοληψίας	Εναλλαγή (rotation) κάθε έτος του 1/4 του δείγματος	Εναλλαγή (rotation) κάθε τρίμηνο του 1/6 του δείγματος	Τυχαία επιλογή δείγματος 6000 νοικοκυριών	Σε όλες τις έρευνες η δειγματοληψία είναι δισταδιακή και στρωματοποιημένη
Κλάσμα δειγματοληψίας	2/1000	2/1000	Περίπου 2/100	Περίπου 2/1000	3/1000 στην ΕΟΠ του 1974. ΕΕΔ: Δεν είναι σταθερό για όλες τις περιοχές
Πλαίσιο δειγματοληψίας, απογραφή:	2001	2001	2001	2001	
Τελική μονάδα δειγματοληψίας	Κατοικία	Κατοικία	Κατοικία	Νοικοκυριό	
Στρωματοποίηση κατά:	1ο στάδιο: ΥΠΑ 2ο: Αστικότητα-Οικοδομικό τετράγωνο	1ο στάδιο: ΥΠΑ 2ο: Αστικότητα-Οικοδομικό τετράγωνο	1ο στάδιο: ΥΠΑ 2ο: Αστικότητα-Οικοδομικό τετράγωνο	1ο στάδιο: ΥΠΑ 2ο: Αστικότητα	
Μονάδα έρευνας	Ιδιωτικά νοικοκυριά	Ιδιωτικά νοικοκυριά	Ιδιωτικά νοικοκυριά	Ιδιωτικά νοικοκυριά	Εξαιρούνται οι συλλογικές συμβιώσεις και οι ξένες διπλωματικές αποστολές
Τεχνική συγκέντρωσης στοιχείων	Προσωπική συνέντευξη με ερωτηματολόγιο (PAPI)	Προσωπική συνέντευξη με ερωτηματολόγιο (PAPI), με Η/Υ (CAPI) και με τηλέφωνο (CATI)	Προσωπική συνέντευξη με ερωτηματολόγιο (PAPI) και με τηλέφωνο (CATI)	Προσωπική συνέντευξη και αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια για τα μέλη 18+ (PAPI)	ΕΟΠ: Ερευνήτριες υπάλληλοι της ΕΣΥΕ EU-SILC, ΕΕΔ: Ιδιώτες συνεργάτες και υπάλληλοι της ΕΣΥΕ
Σύνολο δείγματος κατοικιών (τελευταία διαθέσιμη έρευνα)	6801	7175	46602	6000	
Κατοικίες κατοικούμενες που ερευνήθηκαν	6718	6252	31378	3120	
Response rate (%)	61,2%	88%	90,6%	52%	
Non-response rate (%)	39,8%	12%	9,4%	48%	
Γεωγραφική κάλυψη	13 ΥΠΑ	13 ΥΠΑ (Ελλάδα), 15 χώρες ΕΕ	13 ΥΠΑ	10 ΥΠΑ	ΤΕ: εξαιρέθηκαν οι αγροτικές περιοχές καθώς και οι ΥΠΑ Ιονίων νήσων, Βορείου και Νοτίου Αιγαίου

Στοιχεία έρευνας	ΕΟΠ	EU-SILC	ΕΕΔ	Τράπεζα Ελλάδος	Παρατηρήσεις
Στοιχεία:					
Εισοδήματα	✓	✓	Μισθοί	✓	
Καταναλωτικές δαπάνες	✓	-	-	-	
Τεκμαρτά	✓	Μερικώς	✓	✓	
Δημογραφικά χαρ. μελών νοικοκυριών	✓	✓	✓	✓	
Απασχόληση μελών	15+	15+	15+	18+	
Συνθήκες στέγασης και κοινωνικοί δείκτες	✓	✓	-	Μερικώς	
διαβίωσης, πρόσβασης κ.λπ.					
Περιουσία και δανεισμός	-	-	-	✓	

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ και ΤΕ.

2.7.7 Η μέθοδος RAS

Η μέθοδος *RAS* αναπτύχθηκε από το *Τμήμα Εφαρμοσμένης Οικονομικής του Cambridge*⁶² με σκοπό την επίτευξη εκτιμήσεων συντελεστών εισροών - εκροών για άλλα χρόνια, εκτός του έτους απογραφής. Όμως, όπως αναφέρεται στα αντίστοιχα κεφάλαια της εργασίας αυτής, η μέθοδος έχει χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή και άλλων πινάκων, τελείως διαφορετικών από τους πίνακες των εισροών-εκροών.

Με βάση τις ετήσιες αξίες του καθαύριστου προϊόντος, και της προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο, μπορούμε να υπολογίσουμε τις συνολικές αγορές που πραγματοποιεί κάθε κλάδος από τους υπόλοιπους. Επομένως, μπορούμε να υπολογίσουμε τα ετήσια σύνολα κατά στήλη στον πίνακα εισροών-εκροών. Πολλαπλασιάζοντας τώρα την μήτρα των συντελεστών του έτους βάσης, με τη στήλη του καθαύριστου προϊόντος, και υποθέτοντας σταθερούς συντελεστές, επιτυγχάνουμε εκτιμήσεις των συνολικών πωλήσεων από κάθε κλάδο προς όλους τους άλλους κλάδους. Οι εκτιμήσεις αυτές μπορούν να συγκριθούν με τη γνωστή στήλη των συνολικών ενδιάμεσων πωλήσεων για την ίδια περίοδο. Αν υπάρχουν διαφορές, αυτές κατανέμονται στην αρμόζουσα σειρά κατ' αναλογία προς το μέγεθος της ροής σε κάθε στοιχείο της σειράς. Η κατανομή αυτή των σφαλμάτων, κάνει αποδεκτά σταθερά πρότυπα πωλήσεων για κάθε κλάδο, δηλαδή θεωρείται ότι κάθε κλάδος μεταβάλλει τις πωλήσεις του προς τους λοιπούς κλάδους, κατά ενιαίο και ανάλογο τρόπο. Επομένως, εάν ο κλάδος Α πουλάει στον κλάδο Β διπλάσια απ' όσο πουλάει στον κλάδο Γ, θα εξακολουθεί και μετά να πουλάει την διπλάσια ποσότητα. Η νέα μήτρα διακλαδικών ροών που προκύπτει, αθροίζεται κατά στήλη για να δώσει τις εκτιμηθείσες συνολικές αγορές κάθε κλάδου από τους υπόλοιπους. Η εκτίμηση, συγκρίνεται με τη σειρά των συνολικών κλαδικών αγορών, και οι διαφορές κατανέμονται κατά στήλη, πάλι αναλογικώς με το μέγεθος της ροής σε κάθε στοιχείο της στήλης. Αυτή η διαδικασία αποκλείει την υποκατάσταση μεταξύ των διαφόρων τύπων ενδιάμεσων προϊόντων, δηλαδή το πρότυπο για κάθε κλάδο θεωρείται σταθερό (σταθερή τεχνολογία). Η νέα μήτρα αθροίζεται και πάλι

⁶² R. Stone, "Multiple Classification in Social Accounting", Bulletin of the International Statistical Institute, xxxix (1962).

κατά σειρά και τα σύνολα συγκρίνονται με τα γνωστά. Οι διαφορές κατανέμονται, και η διαδικασία αυτή συνεχίζεται μέχρι τα σφάλματα φθάσουν σ' ένα αποδεκτό μέγεθος.

Η παραδοχή περί σταθερών προτύπων πωλήσεων είναι ασυνεπής με την παραδοχή περί σταθερών προτύπων αγορών, όμως η διαδικασία διαδοχικής προσέγγισης εξασφαλίζει συμβιβαστική λύση, στα οποία και τα δύο μεταβάλλονται. Η μέθοδος αυτή, είναι μία τεχνική που εξασφαλίζει συνέπεια μεταξύ των γνωστών αξιών των συνολικών κλαδικών πωλήσεων και της μήτρας των συντελεστών εισροών-εκροών. Ενδέχεται να υπάρχουν και άλλες μήτρες οι οποίες να ικανοποιούν αυτή την συνέπεια, καθώς επίσης η μέθοδος RAS δεν εγγυάται ότι θα δώσει τα καλύτερα αποτελέσματα. Όμως δίδει μία βέλτιστη μαθηματική λύση με την παραδοχή περί σταθερών συντελεστών.

2.8 Πίνακες Παραρτήματος Δεύτερου Κεφαλαίου

Πίνακας Π.1.8. (Α1). Μήτρα Ενδιάμεσων Χρήσεων (30X30) κατά Προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ).

	A	B	CA	CB	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN	E	F	G	H
A	1,479.3	2.3	0.0	0.0	5,297.2	256.8	0.1	16.3	2.1	0.0	15.2	5.0	0.0	2.0	0.0	0.0	0.0	8.5	0.0	0.0	54.8	347.2
B	0.0	3.0	0.0	0.0	24.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	532.0
CA	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.6	0.0	0.4	1.2	3,423.5	19.7	0.6	98.8	26.5	0.2	0.3	0.9	1.0	693.8	0.0	292.1	10.4
CB	7.6	0.0	0.0	4.7	12.2	0.0	0.0	0.0	0.2	7.1	30.4	1.7	199.8	117.4	0.4	0.3	0.0	1.1	0.4	274.7	6.0	0.0
DA	394.8	10.4	4.1	0.7	2,186.6	0.4	18.4	0.1	6.7	0.9	16.8	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.2	0.1	35.1	22.6	2,863.9
DB	8.0	28.8	2.0	0.4	3.6	847.2	7.1	1.1	10.7	1.1	3.3	8.1	1.6	6.7	2.1	0.4	1.4	38.3	0.5	1.9	91.0	31.9
DC	1.2	0.0	0.0	0.0	0.7	5.9	106.1	0.1	0.1	0.3	0.1	0.1	0.3	0.5	0.2	0.1	0.1	0.9	0.0	0.0	1.7	0.0
DD	0.0	5.9	0.0	1.1	24.9	0.2	0.4	133.5	0.2	0.0	0.4	0.3	6.2	6.8	2.0	8.0	3.2	176.7	0.1	864.1	6.4	0.0
DE	1.6	4.7	0.1	0.3	314.7	76.5	4.1	20.9	642.5	1.2	98.0	19.3	26.0	11.7	3.8	8.3	1.5	118.8	0.6	14.5	442.6	201.1
DF	647.1	96.3	11.6	44.0	224.8	73.6	2.8	24.1	72.5	204.4	82.9	17.3	192.7	165.3	25.0	15.2	12.9	30.3	342.1	470.8	425.2	235.9
DG	562.9	0.9	3.4	6.7	171.6	133.4	38.8	29.8	106.1	22.4	824.3	360.1	24.7	56.2	10.7	40.5	10.8	60.3	4.7	342.6	649.5	62.2
DH	0.0	0.0	1.6	8.2	20.0	55.2	31.6	30.6	54.5	4.2	24.2	51.9	16.2	26.9	8.8	39.8	11.1	47.0	2.6	526.8	368.6	6.9
DI	0.0	0.0	0.2	0.4	2.2	0.5	0.4	0.3	0.2	1.5	3.6	1.5	323.5	46.5	1.8	7.8	4.9	2.1	0.1	2,660.6	5.0	27.2
DJ	17.8	0.0	12.7	6.3	359.1	13.5	2.3	18.9	53.8	4.6	55.1	35.9	21.7	2,401.4	119.4	261.6	75.9	125.1	10.6	3,688.1	50.2	0.7
DK	22.0	0.0	5.4	9.3	3.1	5.4	0.5	1.6	7.3	1.3	1.5	1.9	5.8	30.1	70.8	2.5	8.2	3.2	21.0	340.4	12.3	6.8
DL	0.0	0.0	17.7	10.0	0.8	11.2	0.1	2.6	5.3	9.0	6.9	5.4	19.1	48.9	162.7	511.3	20.4	8.1	23.1	713.2	222.1	7.4
DM	0.1	20.6	3.0	6.7	0.8	0.0	0.0	0.7	1.5	0.0	0.3	0.0	3.4	0.5	0.8	1.2	232.9	0.4	1.0	11.3	640.5	0.0
DN	0.0	0.0	0.0	0.0	14.8	15.0	0.0	1.8	22.1	2.4	2.0	4.5	123.8	275.5	207.0	8.6	4.9	151.3	0.6	41.1	23.1	26.0
E	192.5	0.2	35.8	15.4	117.7	109.0	5.0	16.4	54.8	41.9	78.2	45.4	141.5	329.0	9.0	17.5	13.0	38.5	310.5	52.2	192.3	427.8
F	52.0	0.0	2.7	1.3	3.2	0.8	0.0	1.6	1.4	1.7	0.6	2.0	1.9	1.7	0.2	0.6	0.9	2.0	20.8	115.4	137.0	94.2
G	492.5	32.9	13.8	26.6	1,102.1	289.3	58.2	63.4	188.9	70.2	156.4	71.2	209.7	340.6	83.2	87.3	32.2	138.7	166.0	1,510.4	1,214.9	1,162.5
H	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.2	0.0	1.4	1.3	2.9	0.6	0.1	0.1	4.5	0.3	0.0	0.0	0.1	1.3	36.3	15.0	0.4
I	35.5	49.5	11.9	6.0	99.6	68.6	2.4	8.2	31.9	5.8	23.5	15.3	21.8	29.3	8.8	18.6	8.2	31.0	12.9	176.1	3,066.2	489.9
J	23.1	13.5	11.2	2.7	279.7	135.6	7.0	26.7	54.7	45.7	46.1	43.7	100.2	167.9	27.6	61.7	18.9	53.5	22.6	647.9	720.3	137.7
K	12.4	3.4	9.2	53.0	605.0	377.6	17.5	20.7	139.8	30.9	231.7	72.7	70.8	145.1	35.8	53.4	16.5	109.4	52.1	537.6	3,376.1	1,108.8
L	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
M	0.0	0.0	0.0	0.3	1.6	4.9	0.1	0.1	0.5	0.3	1.4	0.4	0.7	0.4	0.1	2.9	1.0	1.1	0.0	0.1	1.3	0.2
N	6.6	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.1
O	0.0	0.0	0.0	0.9	0.4	0.0	0.0	2.0	16.6	1.9	2.9	1.1	3.2	2.1	0.1	0.0	0.5	4.0	4.8	5.6	371.5	479.4
P	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
TOT	3,957	272	146	205	10,872	2,481	303	423	1,478	3,885	1,727	767	1,613	4,244	781	1,148	480	1,155	1,692	13,067	12,409	8,261

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Συνέχεια Πίνακα Π1.8

	I	J	K	L	M	N	O	P	TOT
A	0.1	0.0	0.5	31.5	0.1	17.1	5.5	0.0	7,542
B	0.0	0.0	0.1	9.1	0.1	4.7	0.0	0.0	574
CA	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4,571
CB	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	664
DA	142.4	0.0	11.4	110.6	1.3	124.2	6.4	0.0	5,962
DB	1.7	10.1	1.1	67.5	0.1	26.4	11.3	0.0	1,215
DC	0.4	0.0	0.2	14.7	0.0	2.0	2.1	0.0	138
DD	0.0	7.8	0.0	0.7	0.0	0.0	14.7	0.0	1,264
DE	31.5	121.2	216.1	54.5	27.2	21.3	48.0	0.0	2,533
DF	1,661.8	212.8	64.4	207.5	53.5	150.9	107.6	0.0	5,875
DG	51.9	18.8	89.6	47.6	29.6	850.8	63.3	0.0	4,674
DH	101.5	0.0	5.4	5.6	0.1	0.1	3.4	0.0	1,453
DI	0.0	0.0	58.3	0.0	0.0	16.0	1.6	0.0	3,166
DJ	0.7	5.1	73.1	261.9	0.0	2.5	2.3	0.0	7,680
DK	5.2	0.0	26.8	2,046.5	0.9	14.8	3.6	0.0	2,658
DL	99.2	0.0	108.8	219.2	21.5	259.3	0.8	0.0	2,514
DM	232.2	0.0	4.6	308.3	0.2	20.5	17.9	0.0	1,509
DN	1.9	49.1	117.1	27.9	29.5	28.5	26.4	0.0	1,205
E	215.6	103.8	54.5	164.8	47.4	112.0	78.5	0.0	3,020
F	55.3	70.7	1,313.3	352.3	33.3	100.2	35.3	0.0	2,403
G	942.6	120.5	344.0	277.6	38.8	201.5	120.4	0.0	9,556
H	263.4	29.1	58.9	107.8	4.2	21.4	138.7	0.0	688
I	1,194.1	445.4	177.3	478.8	69.4	78.1	186.7	0.0	6,851
J	118.8	6,856.1	158.4	121.0	12.2	28.7	10.4	0.0	9,954
K	606.8	1,080.8	1,023.1	977.7	273.0	398.3	487.5	0.0	11,927
L	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0
M	0.8	22.6	26.2	14.6	11.4	0.1	0.0	0.0	93
N	1.7	14.4	2.8	199.1	1.0	23.9	0.0	0.0	251
O	240.8	40.3	384.4	41.6	40.5	57.6	1,010.1	0.0	2,713
P	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0
TOT	5,970	9,209	4,321	6,148	695	2,561	2,382	0	102,654

Πίνακας Π.1.9. (Α2). Διανομή Προστιθέμενης Αξίας Παραγωγής κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ)

		A	B	CA	CB	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL
A. Προστιθέμενη Αξία - Εξηρητημένη Εργασία - Μισθοί / Ημερομίσθια		1,001	178	179	228	1,589	1,033	102	177	727	186	623	243	582	847	416	278
1 Μετανάστης με λίγες δεξιότητες	L₁	320	7	1	14	124	87	5	27	13	2	2	18	31	102	32	9
2 Μετανάστης με περισσότερες δεξιότητες	L₂	9	8	0	1	4	10	5	5	7	5	6	1	7	5	8	0
3 Έλληνας, Μισθωτός με λίγες δεξιότητες	L₃	583	132	140	160	999	741	67	122	351	71	330	159	434	553	190	99
4 Έλληνας, Μισθωτός με περισσότερες δεξιότητες	L₄	89	31	39	53	462	195	26	23	356	107	285	65	110	187	186	170
B. Προστιθέμενη Αξία -Αυτοαπασχόληση - Ελευθέρια επαγγέλματα		3,998	95	1	20	102	78	18	34	169	2	24	12	52	64	14	72
5 Έλληνας, Μη μισθωτός με λίγες δεξιότητες	L₅	3,885	93	1	20	17	9	1	3	6	2	5	3	6	9	4	2
6 Έλληνας, Μη μισθωτός με περισσότερες δεξιότητες	L₆	113	3	0	0	85	69	17	31	163	0	19	10	46	55	10	71
Γ. Προστιθέμενη Αξία - Αμοιβή Κεφαλαίου	K	2,721	599	247	198	2,328	1,121	123	194	445	1,210	281	119	602	816	14	283
Συνολική Προστιθέμενη Αξία		7,720	872	427	446	4,018	2,233	243	405	1,341	1,397	928	374	1,237	1,726	444	633
		DM	DN	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	TOT	
A. Προστιθέμενη Αξία - Εξηρητημένη Εργασία - Μισθοί / Ημερομίσθια		472	422	1,338	4,116	4,272	2,103	4,728	3,401	2,377	11,405	7,506	4,236	2,060	767	57,591	
1 Μετανάστης με λίγες δεξιότητες	L₁	15	32	6	1,479	198	250	75	4	81	1	4	18	87	508	3,551	
2 Μετανάστης με περισσότερες δεξιότητες	L₂	4	7	0	194	50	85	41	9	44	27	26	114	35	111	830	
3 Έλληνας, Μισθωτός με λίγες δεξιότητες	L₃	264	258	759	2,192	2,359	1,281	2,608	1,188	532	5,301	484	1,091	1,162	137	24,747	
4 Έλληνας, Μισθωτός με περισσότερες δεξιότητες	L₄	189	126	572	251	1,666	487	2,004	2,200	1,720	6,076	6,991	3,012	776	11	28,463	
B. Προστιθέμενη Αξία -Αυτοαπασχόληση - Ελευθέρια επαγγέλματα		15	78	2	1,779	5,003	1,369	1,054	200	2,732	0	108	1,279	669	19	19,062	
5 Έλληνας, Μη μισθωτός με λίγες δεξιότητες	L₅	3	4	0	1,397	3,793	1,165	948	117	337	0	32	0	319	18	12,199	
6 Έλληνας, Μη μισθωτός με περισσότερες δεξιότητες	L₆	12	73	2	382	1,211	204	106	83	2,394	0	76	1,278	350	1	6,863	
Γ. Προστιθέμενη Αξία - Αμοιβή Κεφαλαίου	K	338	394	1,357	6,878	11,053	8,668	8,675	1,464	17,514	17	185	2,639	3,007	-19	70,543	
Συνολική Προστιθέμενη Αξία		825	894	2,697	12,774	20,328	12,139	14,456	2,137	22,623	11,422	7,799	8,154	5,736	767	147,196	

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.10. (Α5). Έσοδα Δημόσιου Τομέα και διάρθρωση κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ)

	A	B	CA	CB	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL
Σύνολο Εσόδων Δημοσίου	-1,766	41	2	39	4,038	1,579	355	147	248	3,214	722	199	585	766	541	581
-Μη εκπεστέος ΦΠΑ	293	37	0	38	1,987	1,551	343	144	243	638	697	193	571	753	484	547
-Λοιποί Έμμεσοι Φόροι	1	0	2	0	2,652	5	2	0	2	2,522	6	1	6	1	22	1
- Άμεσοι Φόροι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Δαπάνες Κοινωνικής Ασφάλισης	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Επιδοτήσεις	-2,095	0	0	0	-638	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Λοιπά Έσοδα	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Φόροι Εισαγωγών	36	4	0	0	38	23	10	2	3	53	19	6	7	12	35	33
	DM	DN	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	TOT	
Σύνολο Εσόδων Δημοσίου	1,493	531	204	364	412	2,150	482	470	2,190	0	0	0	388	0	19,973	
-Μη εκπεστέος ΦΠΑ	495	523	197	329	412	2,038	704	6	443	0	0	0	232	0	13,900	
-Λοιποί Έμμεσοι Φόροι	949	1	6	35	0	112	0	464	1,747	0	0	0	155	0	8,693	
- Άμεσοι Φόροι	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
- Δαπάνες Κοινωνικής Ασφάλισης	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
- Επιδοτήσεις	0	0	0	0	0	0	-223	0	0	0	0	0	0	0	-2,957	
- Λοιπά Έσοδα	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
- Φόροι Εισαγωγών	50	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	337	

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.11. (Α6, ΣΤ1): Εξωτερικός Τομέας και Διάρθρωση Εισαγωγών και Εξαγωγών κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ).

	A	B	CA	CB	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	616	235	4	131	1,939	1,711	53	54	199	837	1,259	297	286	1,641	729	627
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	1,094	188	4,001	105	3,674	2,283	542	421	1,390	1,150	4,705	972	614	2,910	5,790	3,689
Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών	-478	47	-3,996	26	-1,735	-572	-489	-367	-1,191	-313	-3,446	-675	-328	-1,269	-5,061	-3,063
	DM	DN	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	TOT	
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	709	337	0	172	2,093	8,144	9,879	211	1,645	0	0	0	1,323	0	35,132	
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	7,766	1,316	107	111	2	1,325	1,823	380	2,097	0	306	109	320	0	49,190	
Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών	-7,057	-979	-107	61	2,091	6,819	8,056	-169	-452	0	-306	-108	1,003	0	-14,058	

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.12α. (Β3). Διανομή προστιθέμενης αξίας παραγωγής από τους εργαζόμενους στα νοικοκυριά (2004, σε εκατ. ευρώ)

		Μετανάστες		Έλληνες				Σύνολο
				Μισθωτοί		Αυτοαπασχολούμενοι		
		με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες	με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες	με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες	
Ομάδες Νοικοκυριών		L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	
Νοικοκυριά μεταναστών		3,369	717	13	66	0	0	4,165
1 Φτωχά νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₁	983	185	4	0	0	0	1,172
2 Μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₂	2,297	505	0	66	0	0	2,868
3 Πλούσια νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₃	89	26	9	0	0	0	125
Νοικοκυριά ελλήνων		181	114	24,734	28,397	12,199	6,863	72,488
4 Φτωχά εργαζόμενα αγροτικά	H ₄	11	0	305	12	1,487	0	1,815
5 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα αγροτικά	H ₅	5	0	1,939	549	4,088	0	6,581
6 Πλούσια εργαζόμενα αγροτικά	H ₆	0	0	286	557	1,149	0	1,992
7 Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₇	0	0	879	72	0	0	952
8 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₈	21	6	13,108	1,980	2,088	155	17,359
9 Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₉	0	0	3,369	1,066	743	449	5,627
10 Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₀	0	20	8	214	0	0	242
11 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₁	7	8	533	9,817	0	3,068	13,433
12 Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₂	8	43	462	10,141	0	2,312	12,966
13 Φτωχά, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₃	17	0	407	90	707	0	1,221
14 Μεσαίου εισοδήματος, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₄	103	17	2,957	2,760	1,937	0	7,774
15 Πλούσια, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₅	9	19	481	1,138	0	879	2,526
Σύνολο νοικοκυριών		3,551	830	24,747	28,463	12,199	6,863	76,653

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.12β. Ποσοστιαία διάρθρωση της διανομής της προστιθέμενης αξίας από τους εργαζόμενους στα νοικοκυριά (σε %).

		Μετανάστες		Έλληνες				Σύνολο	
				Μισθωτοί		Αυτοαπασχολούμενοι			
		με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες	με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες	με λίγες δεξιότητες	με περισσότερες δεξιότητες		
Ομάδες Νοικοκυριών									
Νοικοκυριά μεταναστών		94.9	86.3	0.1	0.2	0.0	0.0	5.4	
1	Φτωχά νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₁	27.7	22.3	0.0	0.0	0.0	0.0	1.5
2	Μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₂	64.7	60.9	0.0	0.2	0.0	0.0	3.7
3	Πλούσια νοικοκυριά οικονομικών μεταναστών	H ₃	2.5	3.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
Νοικοκυριά ελλήνων		5.1	13.7	99.9	99.8	100.0	100.0	94.6	
4	Φτωχά εργαζόμενα αγροτικά	H ₄	0.3	0.0	1.2	0.0	12.2	0.0	2.4
5	Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα αγροτικά	H ₅	0.1	0.0	7.8	1.9	33.5	0.0	8.6
6	Πλούσια εργαζόμενα αγροτικά	H ₆	0.0	0.0	1.2	2.0	9.4	0.0	2.6
7	Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₇	0.0	0.0	3.6	0.3	0.0	0.0	1.2
8	Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₈	0.6	0.7	53.0	7.0	17.1	2.3	22.6
9	Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες του αρχηγού	H ₉	0.0	0.0	13.6	3.7	6.1	6.5	7.3
10	Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₀	0.0	2.4	0.0	0.8	0.0	0.0	0.3
11	Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₁	0.2	0.9	2.2	34.5	0.0	44.7	17.5
12	Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού	H ₁₂	0.2	5.2	1.9	35.6	0.0	33.7	16.9
13	Φτωχά, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₃	0.5	0.0	1.6	0.3	5.8	0.0	1.6
14	Μεσαίου εισοδήματος, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₄	2.9	2.1	11.9	9.7	15.9	0.0	10.1
15	Πλούσια, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H ₁₅	0.3	2.3	1.9	4.0	0.0	12.8	3.3
Σύνολο νοικοκυριών			100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.13. (Γ3). Μεταβιβάσεις από νοικοκυριά σε νοικοκυριά (2004, σε εκατ. ευρώ)

Ομάδες Νοικοκυριών		H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	H ₆	H ₇	H ₈	H ₉	H ₁₀	H ₁₁	H ₁₂	H ₁₃	H ₁₄	H ₁₅	TOT
Νοικοκυριά μεταναστών																	
Φτωχά νοικοκυριά	H₁	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Μεσαίου εισοδήματος	H₂	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.0	0.3	0.3	0.0	0.1	0.3	0.0	0.8	0.5	2.6
Πλούσια νοικοκυριά	H₃	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Νοικοκυριά ελλήνων																	
Φτωχά εργαζόμενα αγροτικά	H₄	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.2	0.0	0.3	0.3	0.0	0.1	0.3	0.0	0.8	0.5	2.8
Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα αγροτικά	H₅	0.0	0.0	0.0	0.1	1.7	2.0	0.1	3.6	3.3	0.0	1.1	3.1	0.2	8.5	5.8	29.5
Πλούσια εργαζόμενα αγροτικά	H₆	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	0.3	0.2	0.9
Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με (-)λίγες δεξιότητες	H₇	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.4	0.0	0.8	0.7	0.0	0.2	0.6	0.0	1.8	1.2	6.1
Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	H₈	0.0	0.3	0.0	0.5	13.3	16.1	0.7	28.9	26.5	0.0	8.7	24.5	1.4	68.0	46.1	234.9
Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με (-) δεξιότητες	H₉	0.0	0.0	0.0	0.1	2.0	2.4	0.1	4.3	3.9	0.0	1.3	3.6	0.2	10.0	6.8	34.7
Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	H₁₀	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0	0.2	0.2	0.0	0.1	0.2	0.0	0.4	0.3	1.5
Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	H₁₁	0.0	0.1	0.0	0.1	3.9	4.7	0.2	8.5	7.8	0.0	2.6	7.2	0.4	20.0	13.6	69.0
Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με (+) δεξιότητες	H₁₂	0.0	0.1	0.0	0.1	2.7	3.3	0.1	5.8	5.3	0.0	1.8	4.9	0.3	13.7	9.3	47.4
Φτωχά, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₃	0.0	0.1	0.0	0.2	5.0	6.1	0.3	10.9	10.0	0.0	3.3	9.2	0.5	25.6	17.4	88.5
Μεσαίου εισοδήματος, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₄	0.0	1.0	0.0	1.6	44.9	54.5	2.3	97.6	89.5	0.0	29.4	82.8	4.7	229.6	155.9	793.8
Πλούσια, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₅	0.0	0.2	0.0	0.2	6.8	8.3	0.4	14.9	13.6	0.0	4.5	12.6	0.7	34.9	23.7	120.8
Σύνολο νοικοκυριών	TOT	0.0	1.8	0.0	2.9	81.1	98.3	4.2	176.1	161.5	0.0	53.1	149.4	8.5	414.4	281.4	1,432.7

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.14. (Δ3, Ε3, ΣΤ3). Μεταβιβάσεις στα Νοικοκυριά από Επιχειρήσεις, Δημ. Τομέα, Εξωτ. Τομέα (2004, σε εκατ. ευρώ και σε % διάρθρωση).

		Επιχει- ρήσεις	Δημ. Τομέας	Εξωτ. Τομέας	Σύνολο	Επιχει- ρήσεις	Δημ. Τομέας	Εξωτ. Τομέας	Σύνολο
Νοικοκυριά μεταναστών		363.7	142.0	23.8	529.5	68.7	26.8	4.5	100.0
1 Φτωχά νοικοκυριά	H₁	63.3	38.0	0.3	101.5	62.3	37.4	0.3	100.0
2 Μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά	H₂	297.0	100.1	23.5	420.6	70.6	23.8	5.6	100.0
3 Πλούσια νοικοκυριά	H₃	3.4	3.9	0.0	7.4	46.6	53.4	0.0	100.0
Νοικοκυριά ελλήνων		40,682.0	37,575.2	2,073.6	80,330.8	50.6	46.8	2.6	100.0
4 Φτωχά εργαζόμενα αγροτικά	H₄	552.3	292.0	21.4	865.7	63.8	33.7	2.5	100.0
5 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα αγροτικά	H₅	3,429.2	1,288.3	53.7	4,771.3	71.9	27.0	1.1	100.0
6 Πλούσια εργαζόμενα αγροτικά	H₆	938.2	366.5	0.0	1,304.7	71.9	28.1	0.0	100.0
7 Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες	H₇	446.8	173.4	15.6	635.8	70.3	27.3	2.5	100.0
8 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες	H₈	9,860.2	1,816.0	141.9	11,818.2	83.4	15.4	1.2	100.0
9 Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με λίγες δεξιότητες	H₉	4,237.0	467.0	126.4	4,830.4	87.7	9.7	2.6	100.0
10 Φτωχά εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες	H₁₀	39.4	2.4	0.0	41.8	94.2	5.8	0.0	100.0
11 Μεσαίου εισοδήματος εργαζόμενα μη αγροτ. με περισσότερες δεξιότητες	H₁₁	2,783.4	498.4	119.5	3,401.3	81.8	14.7	3.5	100.0
12 Πλούσια εργαζόμενα μη αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες	H₁₂	5,342.4	730.4	30.9	6,103.8	87.5	12.0	0.5	100.0
13 Φτωχά, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₃	1,108.1	4,250.3	130.6	5,489.1	20.2	77.4	2.4	100.0
14 Μεσαίου εισοδήματος, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₄	8,477.2	21,165.1	1,124.2	30,766.5	27.6	68.8	3.7	100.0
15 Πλούσια, με μη εργαζόμενο αρχηγό	H₁₅	3,467.7	6,525.3	309.3	10,302.3	33.7	63.3	3.0	100.0
Σύνολο νοικοκυριών	ΤΟΤ	41,045.7	37,717.2	2,446.8	81,209.7	50.5	46.4	3.0	100.0

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφέων, 2004

Πίνακας Π.1.15.α. (Γ1). Κατανάλωση Νοικοκυριών κατά κλάδο (2004, σε εκατ. ευρώ)

	Νοικοκυριά Μεταναστών			Ελληνικά Νοικοκυριά												
	Φ	Μ	Π	Αγροτικά			Αστικά με λίγες δεξιότητες			Αστικά με περισσότερες δεξιότητες			Μη εργαζόμενα			
Κλάδοι	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	H ₆	H ₇	H ₈	H ₉	H ₁₀	H ₁₁	H ₁₂	H ₁₃	H ₁₄	H ₁₅	TOT
A	34.6	73.6	2.5	56.2	235.4	53.2	42.7	577.5	148.6	1.8	151.1	146.6	249.6	936.2	155.4	2,864.8
B	3.6	11.9	0.2	7.0	36.2	7.6	6.6	117.6	36.4	0.6	34.6	46.6	33.6	173.6	48.7	564.9
CA	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
CB	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
DA	160.2	470.3	19.3	228.2	1,209.7	268.4	232.1	3,644.3	993.4	10.8	877.7	959.9	854.3	4,067.2	727.2	14,723.0
DB	31.8	168.5	10.3	30.6	402.6	132.8	27.8	1,230.4	731.4	1.5	382.4	726.8	91.7	1,168.5	512.1	5,649.3
DC	12.3	36.4	1.9	15.5	84.2	21.7	16.7	314.3	127.8	1.2	106.1	144.4	41.0	263.5	64.8	1,251.9
DD	0.3	0.9	0.0	0.7	3.8	1.6	0.3	6.6	3.1	0.0	1.7	1.3	2.0	14.9	6.7	43.8
DE	13.8	41.0	1.6	10.3	98.8	30.2	17.7	438.4	144.9	1.7	175.2	225.4	50.8	348.5	116.8	1,715.2
DF	14.4	59.2	3.0	24.8	230.0	69.0	36.4	748.1	263.3	2.7	221.2	284.9	98.3	695.2	182.9	2,933.5
DG	10.1	40.7	1.8	15.3	124.6	27.1	17.5	431.2	161.5	1.1	113.9	190.7	111.3	599.3	144.4	1,990.4
DH	0.6	12.6	0.2	1.3	37.3	21.8	1.4	143.5	74.8	0.0	34.9	86.2	4.1	98.9	66.9	584.3
DI	1.8	9.9	0.0	1.7	27.4	12.8	2.5	92.4	63.1	0.0	27.6	133.6	13.0	115.0	95.9	596.8
DJ	0.0	0.2	0.0	0.8	10.9	0.6	0.0	17.4	28.9	0.0	6.4	13.2	2.1	40.5	94.6	215.4
DK	3.9	17.1	0.6	4.4	31.0	9.2	4.0	114.3	59.1	0.2	36.4	60.6	17.8	129.4	49.4	537.5
DL	6.2	31.2	3.8	4.5	44.1	17.2	9.0	183.2	108.1	0.5	52.7	125.2	8.9	109.0	53.7	757.3
DM	0.6	28.1	2.9	1.0	73.0	58.1	1.2	136.8	379.9	0.0	39.1	212.8	0.7	113.8	181.4	1,229.3
DN	11.9	53.3	0.9	8.9	119.1	82.1	9.4	408.7	294.5	0.5	139.8	332.2	25.5	340.0	224.1	2,050.8
E	19.3	44.5	0.9	24.6	113.1	20.7	30.1	385.2	102.0	2.1	106.5	105.6	128.7	500.7	95.1	1,679.1
F	0.8	12.4	1.0	6.3	36.5	17.1	1.4	99.4	74.5	0.0	17.1	64.4	22.0	192.9	79.8	625.8
G	29.5	246.3	12.3	61.0	1,192.7	449.5	76.1	3,395.5	2,169.5	4.6	849.2	1,914.9	357.2	5,293.6	2,150.3	18,202.0
H	63.9	326.4	37.4	105.6	1,041.6	366.6	103.2	3,417.9	1,707.3	7.0	1,109.0	1,886.9	339.7	3,374.5	1,156.6	15,043.5
I	64.2	187.5	11.2	60.8	362.2	86.4	75.1	1,454.3	532.0	8.8	485.4	595.9	251.2	1,447.9	378.1	6,001.1
J	7.1	41.4	2.1	13.1	117.8	45.8	15.4	510.7	243.8	1.5	166.4	297.6	28.1	393.4	147.0	2,031.1
K	129.0	314.9	9.9	132.1	677.5	189.0	177.1	3,216.2	1,146.5	14.9	1,004.8	1,485.8	957.8	4,563.5	1,155.1	15,174.1
L	5.8	25.0	0.3	4.7	31.6	7.4	8.7	142.5	43.6	0.4	45.2	75.7	37.9	180.6	47.3	656.7
M	6.7	40.0	9.1	10.7	138.6	46.8	22.5	721.8	232.2	0.6	282.9	466.4	11.7	155.7	83.5	2,229.3
N	38.9	113.5	6.5	40.3	391.5	213.4	46.1	1,260.3	701.4	3.8	397.2	733.5	247.7	1,682.0	627.9	6,504.2
O	18.6	103.5	7.2	24.1	241.2	69.1	30.6	1,028.1	491.7	2.2	301.6	594.8	101.1	1,007.2	367.6	4,388.8
P	0.0	3.0	0.4	0.0	11.9	7.2	0.0	40.2	69.3	0.0	48.3	178.8	7.6	281.8	118.1	766.6
TOT	689.9	2,513.5	147.5	894.3	7,124.3	2,332.4	1,011.8	24,277.1	11,132.6	68.5	7,214.2	12,090.7	4,095.1	28,287.1	9,131.4	111,010.5

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.15.β. Κατανάλωση Νοικοκυριών κατά κλάδο (σε % διάρθρωση)

Κλάδοι	Νοικοκυριά Μεταναστών			Ελληνικά Νοικοκυριά												TOT
	Φ	Μ	Π	Αγροτικά			Αστικά με λίγες δεξιότητες			Αστικά με λίγες δεξιότητες			Μη εργαζόμενα			
				Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	
A	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	H ₆	H ₇	H ₈	H ₉	H ₁₀	H ₁₁	H ₁₂	H ₁₃	H ₁₄	H ₁₅	
B	5.0	2.9	1.7	6.3	3.3	2.3	4.2	2.4	1.3	2.7	2.1	1.2	6.1	3.3	1.7	2.6
CA	0.5	0.5	0.1	0.8	0.5	0.3	0.7	0.5	0.3	0.9	0.5	0.4	0.8	0.6	0.5	0.5
CB	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
DA	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
DB	23.2	18.7	13.1	25.5	17.0	11.5	22.9	15.0	8.9	15.8	12.2	7.9	20.9	14.4	8.0	13.3
DC	4.6	6.7	7.0	3.4	5.7	5.7	2.7	5.1	6.6	2.2	5.3	6.0	2.2	4.1	5.6	5.1
DD	1.8	1.4	1.3	1.7	1.2	0.9	1.7	1.3	1.1	1.8	1.5	1.2	1.0	0.9	0.7	1.1
DE	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0
DF	2.0	1.6	1.1	1.1	1.4	1.3	1.7	1.8	1.3	2.5	2.4	1.9	1.2	1.2	1.3	1.5
DG	2.1	2.4	2.1	2.8	3.2	3.0	3.6	3.1	2.4	3.9	3.1	2.4	2.4	2.5	2.0	2.6
DH	1.5	1.6	1.2	1.7	1.7	1.2	1.7	1.8	1.5	1.6	1.6	1.6	2.7	2.1	1.6	1.8
DI	0.1	0.5	0.2	0.1	0.5	0.9	0.1	0.6	0.7	0.0	0.5	0.7	0.1	0.3	0.7	0.5
DJ	0.3	0.4	0.0	0.2	0.4	0.5	0.3	0.4	0.6	0.0	0.4	1.1	0.3	0.4	1.1	0.5
DK	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	0.3	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	1.0	0.2
DL	0.6	0.7	0.4	0.5	0.4	0.4	0.4	0.5	0.5	0.3	0.5	0.5	0.4	0.5	0.5	0.5
DM	0.9	1.2	2.6	0.5	0.6	0.7	0.9	0.8	1.0	0.7	0.7	1.0	0.2	0.4	0.6	0.7
DN	0.1	1.1	2.0	0.1	1.0	2.5	0.1	0.6	3.4	0.0	0.5	1.8	0.0	0.4	2.0	1.1
E	1.7	2.1	0.6	1.0	1.7	3.5	0.9	1.7	2.6	0.7	1.9	2.7	0.6	1.2	2.5	1.8
F	2.8	1.8	0.6	2.8	1.6	0.9	3.0	1.6	0.9	3.1	1.5	0.9	3.1	1.8	1.0	1.5
G	0.1	0.5	0.7	0.7	0.5	0.7	0.1	0.4	0.7	0.0	0.2	0.5	0.5	0.7	0.9	0.6
H	4.3	9.8	8.4	6.8	16.7	19.3	7.5	14.0	19.5	6.7	11.8	15.8	8.7	18.7	23.5	16.4
I	9.3	13.0	25.4	11.8	14.6	15.7	10.2	14.1	15.3	10.2	15.4	15.6	8.3	11.9	12.7	13.6
J	9.3	7.5	7.6	6.8	5.1	3.7	7.4	6.0	4.8	12.8	6.7	4.9	6.1	5.1	4.1	5.4
K	1.0	1.6	1.4	1.5	1.7	2.0	1.5	2.1	2.2	2.2	2.3	2.5	0.7	1.4	1.6	1.8
L	18.7	12.5	6.7	14.8	9.5	8.1	17.5	13.2	10.3	21.8	13.9	12.3	23.4	16.1	12.6	13.7
M	0.8	1.0	0.2	0.5	0.4	0.3	0.9	0.6	0.4	0.6	0.6	0.6	0.9	0.6	0.5	0.6
N	1.0	1.6	6.2	1.2	1.9	2.0	2.2	3.0	2.1	0.9	3.9	3.9	0.3	0.6	0.9	2.0
O	5.6	4.5	4.4	4.5	5.5	9.1	4.6	5.2	6.3	5.5	5.5	6.1	6.0	5.9	6.9	5.9
P	2.7	4.1	4.9	2.7	3.4	3.0	3.0	4.2	4.4	3.2	4.2	4.9	2.5	3.6	4.0	4.0
Q	0.0	0.1	0.3	0.0	0.2	0.3	0.0	0.2	0.6	0.0	0.7	1.5	0.2	1.0	1.3	0.7
TOT	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.15.γ. Μέση μηνιαία κατανάλωση Νοικοκυριών κατά κλάδο (2004, σε ευρώ)

Νοικοκυριά Μεταναστών							Ελληνικά Νοικοκυριά									
Κλάδοι	Αγροτικά			Αστικά με λίγες δεξιότητες			Αστικά με περισσότερες δεξιότητες			Μη εργαζόμενα						ΤΟΤ
	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	
	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	H ₆	H ₇	H ₈	H ₉	H ₁₀	H ₁₁	H ₁₂	H ₁₃	H ₁₄	H ₁₅	
A	45.5	50.5	53.2	67.9	82.5	123.2	45.5	56.8	68.0	25.6	52.9	61.2	45.8	60.6	77.1	59.8
B	4.7	8.2	4.1	8.5	12.7	17.6	7.1	11.6	16.7	8.2	12.1	19.4	6.2	11.2	24.2	11.8
CA	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
CB	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
DA	210.4	322.7	415.7	276.1	423.8	621.8	247.8	358.2	454.4	153.0	307.5	400.6	156.6	263.2	361.0	307.3
DB	41.8	115.6	221.7	37.0	141.1	307.8	29.7	120.9	334.6	21.4	134.0	303.4	16.8	75.6	254.2	117.9
DC	16.2	25.0	41.1	18.7	29.5	50.2	17.8	30.9	58.5	17.3	37.2	60.3	7.5	17.1	32.2	26.1
DD	0.4	0.6	0.0	0.8	1.3	3.6	0.4	0.6	1.4	0.0	0.6	0.6	0.4	1.0	3.4	0.9
DE	18.1	28.1	34.9	12.4	34.6	70.1	18.9	43.1	66.3	24.2	61.4	94.1	9.3	22.6	58.0	35.8
DF	18.9	40.7	65.7	30.0	80.6	160.0	38.8	73.5	120.4	37.4	77.5	118.9	18.0	45.0	90.8	61.2
DG	13.3	27.9	38.4	18.5	43.7	62.8	18.7	42.4	73.9	15.1	39.9	79.6	20.4	38.8	71.7	41.5
DH	0.8	8.6	5.1	1.5	13.1	50.6	1.4	14.1	34.2	0.0	12.2	36.0	0.7	6.4	33.2	12.2
DI	2.4	6.8	0.0	2.0	9.6	29.7	2.7	9.1	28.9	0.0	9.7	55.8	2.4	7.4	47.6	12.5
DJ	0.0	0.2	0.0	1.0	3.8	1.4	0.0	1.7	13.2	0.0	2.2	5.5	0.4	2.6	46.9	4.5
DK	5.1	11.7	13.0	5.3	10.9	21.3	4.3	11.2	27.0	2.4	12.8	25.3	3.3	8.4	24.5	11.2
DL	8.1	21.4	82.2	5.5	15.5	39.8	9.6	18.0	49.5	7.1	18.5	52.2	1.6	7.1	26.6	15.8
DM	0.7	19.3	63.4	1.2	25.6	134.5	1.3	13.4	173.8	0.0	13.7	88.8	0.1	7.4	90.0	25.7
DN	15.6	36.6	19.4	10.7	41.7	190.2	10.0	40.2	134.7	7.2	49.0	138.6	4.7	22.0	111.3	42.8
E	25.3	30.5	20.4	29.8	39.6	47.9	32.1	37.9	46.6	29.7	37.3	44.1	23.6	32.4	47.2	35.0
F	1.0	8.5	21.0	7.7	12.8	39.6	1.5	9.8	34.1	0.0	6.0	26.9	4.0	12.5	39.6	13.1
G	38.7	169.0	265.8	73.8	417.9	1,041.4	81.3	333.7	992.4	64.4	297.5	799.2	65.5	342.6	1,067.4	379.9
H	83.9	224.0	806.4	127.8	364.9	849.3	110.2	335.9	781.0	98.2	388.5	787.5	62.3	218.4	574.1	314.0
I	84.4	128.7	241.4	73.6	126.9	200.3	80.2	142.9	243.3	123.7	170.1	248.7	46.1	93.7	187.7	125.2
J	9.3	28.4	44.5	15.9	41.3	106.2	16.5	50.2	111.5	21.3	58.3	124.2	5.1	25.5	73.0	42.4
K	169.5	216.1	213.6	159.8	237.4	437.8	189.0	316.1	524.5	210.4	352.0	620.1	175.6	295.3	573.4	316.7
L	7.7	17.2	5.7	5.7	11.1	17.2	9.3	14.0	20.0	5.9	15.8	31.6	6.9	11.7	23.5	13.7
M	8.9	27.4	197.0	12.9	48.6	108.5	24.0	71.0	106.2	8.6	99.1	194.7	2.1	10.1	41.5	46.5
N	51.1	77.9	139.7	48.8	137.2	494.4	49.2	123.9	320.9	53.4	139.2	306.1	45.4	108.9	311.7	135.7
O	24.5	71.1	155.9	29.2	84.5	160.2	32.7	101.1	224.9	31.0	105.7	248.2	18.5	65.2	182.5	91.6
P	0.0	2.1	9.4	0.0	4.2	16.6	0.0	4.0	31.7	0.0	16.9	74.6	1.4	18.2	58.6	16.0
ΤΟΤ	906.4	1,725.0	3,178.5	1,082.2	2,496.1	5,404.0	1,080.2	2,386.2	5,092.7	965.6	2,527.4	5,046.2	750.8	1,830.6	4,533.0	2,316.8

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.16. (Γ5, Γ6 και Γ7). Άμεσοι Φόροι, Κοινωνική Ασφάλιση, Αποταμίευση και Μεταβιβάσεις των Νοικοκυριών στον Εξωτερικό τομέα (2004, σε εκατ. ευρώ).

	Νοικοκυριά Μεταναστών						Ελληνικά Νοικοκυριά										TOT
	Φ	Μ	Π	Αγροτικά			Αστικά με λίγες δεξιότητες			Αστικά με περισσότερες δεξιότητες			Μη εργαζόμενα				
				Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π	Φ	Μ	Π		
H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	H ₆	H ₇	H ₈	H ₉	H ₁₀	H ₁₁	H ₁₂	H ₁₃	H ₁₄	H ₁₅			
Άμεσοι Φόροι	0.3	11.2	1.9	6.5	354.0	440.2	3.8	888.4	1,407.7	0.6	463.0	2,400.0	19.4	1,386.5	1,976.4	9,360	
Κοινωνική Ασφάλιση	129.4	330.1	15.8	519.2	1,980.1	605.6	327.1	5,816.3	1,882.8	78.3	4,607.2	4,437.9	367.1	2,509.2	861.0	24,467	
Σύνολο	129.8	341.2	17.7	525.8	2,334.1	1,045.8	330.9	6,704.7	3,290.5	79.0	5,070.1	6,837.9	386.4	3,895.7	2,837.3	33,827	
Άμεσοι Φόροι ως % στο συνολικό εισόδημα	0.03	0.34	1.44	0.24	3.11	13.35	0.24	3.02	13.42	0.22	2.74	12.55	0.28	3.52	15.26	5.9	
Αποταμίευση	436.1	4.1	-38.7	1,259.0	1,661.9	-281.1	243.8	-1,948.6	-4,367.0	137.8	4,539.4	-436.3	2,308.5	6,499.6	374.0	10,393	
Αποταμίευση ως % στο διαθέσιμο εισόδημα	38.1	0.1	-33.9	58.3	18.4	-12.5	19.3	-8.6	-60.6	66.8	38.4	-3.6	36.0	18.3	3.7	8.3	
Μεταβιβάσεις στον Εξωτερικό Τομέα	18.1	430.8	5.4	1.6	180.7	102.5	2.9	202.8	274.9	0.0	26.0	475.0	0.0	237.6	324.6	2,283	

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.17. (Ε1) Κατανάλωση Δημόσιου Τομέα και ποσοστιαία διάρθρωση κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ).

		σε %	
Κλαδική διάκριση	ESA95	Δαπάνη	διάρθρωση
25 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις κλπ	K	166.1	0.6
26 Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	L	16,913.5	60.9
27 Εκπαίδευση	M	6,478.1	23.3
28 Υγεία και κοινωνική μέριμνα	N	4,068.5	14.6
29 Παραγωγή άλλων υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου	O	162.3	0.6
Σύνολο		27,788.5	100.0

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Πίνακας Π.1.18. (Ζ1-Η1-Θ1-Ι1). Λογαριασμοί Επενδύσεων και Μεταβολές Αποθεμάτων κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ).

Κλαδική διάκριση	ESA95	Επενδύσεις Νοικοκυριών σε κατοικίες	Επενδύσεις Επιχειρήσεων	Επενδύσεις Δημόσιου Τομέα	Μεταβολές αποθεμάτων	Σύνολο
1 Γεωργία, θήρα και δασοκομία	A	0.0	25.1	8.5	-51.4	-17.9
4 Ορυχεία και λατομεία ενεργειακών υλικών	CB	0.0	0.0	0.0	-0.5	-0.5
5 Παραγωγή τροφίμων –ποτών - καπνού	DA	0.0	0.0	0.0	-21.9	-21.9
8 Κατεργασία ξύλου και παραγωγή προϊόντων ξύλου	DD	12.9	0.1	0.0	21.7	34.6
9 Παραγωγή χάρτου και προϊόντων του - Εκδόσεις - Εκτυώσεις	DE	0.0	0.0	10.1	0.0	10.1
11 Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	DG	0.0	0.0	0.0	158.0	158.0
12 Παραγωγή πλαστικών, ελαστικών υλών και προϊόντων	DH	0.0	0.0	0.0	-21.8	-21.8
14 Επεξεργασία βασικών μετάλλων, παραγωγή μεταλλικών προϊόντων	DJ	0.0	101.7	7.9	0.0	109.6
15 Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού	DK	0.0	3,451.2	192.5	-12.2	3,631.5
16 Κατασκευή ηλεκτρικού εξοπλισμού και οπτικών συσκευών	DL	0.0	2,056.3	115.1	-18.5	2,152.9
17 Κατασκευή εξοπλισμού μεταφορών	DM	0.0	6,982.4	53.9	81.1	7,117.4
18 Λοιπές μεταποιητικές δραστηριότητες μ.α.κ.	DN	0.0	258.3	44.2	0.0	302.5
20 Κατασκευές	F	7,276.2	10,043.7	5,795.5	0.0	23,115.4
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο : επισκευές οχημάτων και ειδών						
21 νοικοκυριού	G	621.4	2,263.4	517.6	-102.7	3,299.7
25 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρ.δραστ.	K	726.5	1,575.5	16.9	0.0	2,318.8
29 Παραγωγή άλλων υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου	O	0.0	239.4	0.0	0.0	239.4
Σύνολο		8,637.0	26,996.9	6,762.0	31.9	42,427.9

ΠΗΓΗ: Μέρος του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

3. Τρίτο Κεφάλαιο: Επιπτώσεις των μεταναστών στην Ελληνική Οικονομία - Προσέγγιση με βάση ενός υπολογιστικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας

3.1 Χαρακτηριστικά του υποδείγματος

Το υπόδειγμα ανήκει στην τάξη των νεοκλασικών CGE⁶³ υποδειγμάτων που παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά από τον Johansen (1960) και στη συνέχεια εφαρμόστηκαν⁶⁴ τόσο στην ανάλυση

⁶³ Ένα υπόδειγμα CGE είναι μια αριθμητική παρουσίαση των βασικών σχέσεων του Βαλρασιανού συστήματος γενικής ισορροπίας όπως αυτό έχει διαμορφωθεί από το θεώρημα γενικής ισορροπίας των Arrow-Debreu. Ο παλαιότερος πρόγονος της σημερινής εμπειρικής έρευνας είναι το υπόδειγμα του Johansen (1979). Το υπόδειγμα CGE κέρδισε σημαντική αναγνώριση με την ερευνητική εργασία που είχε την βοήθεια της Παγκόσμιας Τράπεζας. Περιγραφές του CGE μπορεί να βρεθούν στις εργασίες των: Shoven & Whalley (1972), (1984), Hudson & Jorgenson (1974), (1977), Adelman & Robinson (1978), Deardorff & Stern (1982), Dervis, De Melo & Robinson (1982), Lysy (1983), Cordon et al. (1985), Blitzer & Eckaus (1986), Devarajan & Siera (1986), Levy (1987), Pereira & Shoven (1988), Decaluwe & Martens (1987), (1988), De Melo (1988). Όσον αφορά τα προβλήματα που αφορούν τον κανόνα κλεισίματος “closure rule”, που είναι μεγάλης σημασίας για την αξιολόγηση των ιδιοτήτων του CGE, έχουν αναφερθεί οι Rattso (1982), Taylor & Lysy (1979), και οι Dewatripont & Michel (1987). Προεκτάσεις του παραδοσιακού υποδείγματος CGE που περιλαμβάνουν ένα υπό-υπόδειγμα σύνδεσης του χρηματοοικονομικού-νομισματικού τομέα μπορεί να βρεθούν στις εργασίες των Bourguignon et al. (1991), De Melo Martha, Leduc & Razmara (1989) και Π. Κάπρος (1991). Επίσης προεκτάσεις που αφορούν ελλείμματα εξωτερικού εμπορίου αναφέρονται στις εργασίες των Kharas & Shashiro (1987) και Lewis & Urata (1984). Η θεωρητική διάθρωση του CGE απαιτεί από τις αγορές να εξισορροπούν μέσω του μηχανισμού των τιμών. Αυτή η διαδικασία ονομάζεται συνήθως προσαρμογή τιμών των αγορών. Οι εμπειρικές εφαρμογές του υποδείγματος CGE δεν υποθέτουν πάντα εξισορρόπηση αγορών μέσω του μηχανισμού των τιμών. Σε αντίθεση, οι συγγραφείς συχνά χρησιμοποιούν μη νεοκλασικές υποθέσεις που αφορούν ακαμψίες αγορών και ατέλειες, σε μια προσπάθεια να συλλάβουν τις μακροοικονομικές δυνάμεις που επικρατούν στην πραγματικότητα (βλέπε Robinson (1986), Bourguignon (1983), (1989), (1991), Proost & Van Regemorter (1992). Σε αυτές τις περιπτώσεις, μερικές από τις αγορές του υποδείγματος μπορεί να εξισορροπούν μέσω της προσαρμογής των τιμών, ενώ άλλες αγορές περιέχουν ένα ενδογενή καθορισμό του επιπέδου των τιμών (όπως αυτών που παραδοσιακά βρίσκεται σε μακρο-οικονομετρικά υποδείγματα υποθέτοντας υπερβάλλουσα προσφορά) ο οποίος εγγυάται μια ισορροπία με προσαρμογή ποσοτήτων ή ακόμα άλλοι υποθέτουν ακαμψίες συγκεκριμένων τιμών.

⁶⁴ Θα μπορούσαμε γενικά να διακρίνουμε τρεις κύριους άξονες γύρω από τους οποίους αναπτύχθηκαν τα εφαρμοσμένα υποδείγματα γενικής ισορροπίας: Στον πρώτο άξονα διακρίνουμε το μακροοικονομικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας των Hudson και Jorgenson (1978). Είναι το πρώτο υπόδειγμα που περιγράφει αναλυτικά την ενέργεια, την οποία εντάσσει στα πλαίσια της γενικευμένης ισορροπίας του Leontief. Ο κύριος σκοπός του Jorgenson ήταν να μελετήσει συγκεκριμένα προβλήματα πολιτικής και κυρίως στον τομέα της ενέργειας. Η γενικευμένη θεωρία του Leontief βασίζεται στο στατικό σύστημα του πίνακα εισροών-εκροών, αλλά θεωρεί κάθε στήλη του πίνακα σαν αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του παραγωγού-κλάδου. Η συμπεριφορά ελαχιστοποίησης του κόστους του παραγωγού και η υπόθεση σταθερών αποδόσεων κλίμακας επιτρέπει τον υπολογισμό του βέλτιστου ποσοστού κάθε συντελεστή παραγωγής και την ενδογενεποίηση όλων των τεχνικών συντελεστών, ενώ από την αναπαράσταση της συμπεριφοράς του καταναλωτή, μέσω της μεγιστοποίησης της συνάρτησης έμμεσης χρησιμότητας, προκύπτει ο υπολογισμός της ενεργειακής και μη-ενεργειακής ζήτησης. Οι τιμές ισορροπίας θεωρείται ότι προκύπτουν από το βέλτιστο μοναδιαίο κόστος του παραγωγού, βάσει του θεωρήματος μη-υποκατάστασης του Samuelson. Το υπόδειγμα αυτό ενώ απέχει από το πρωτότυπο υπόδειγμα του Walras, εισάγει δύο καινοτομίες στην κατασκευή των εφαρμοσμένων υποδειγμάτων ισορροπίας: πρώτον χρησιμοποιούνται σύνθετες συναρτησιακές σχέσεις που δίνουν μία καλύτερη αναπαράσταση της πραγματικότητας και δεύτερο οι σχέσεις εκτιμώνται με οικονομετρικές εκτιμήσεις, γεγονός που ήταν ανύπαρκτο από άλλους ερευνητές. Στον

αναπτυσσόμενων όσο και στην ανάλυση των αναπτυγμένων χωρών (για περαιτέρω μελέτη βλέπε Dervis, de Mello, και Robinson (1982), Robinson (1989), Shoven και Walley (1984) και (1992), και Gunning και Keyzer (1995)). Το υπόδειγμα που κατασκευάστηκε έχει κοινά χαρακτηριστικά με το αρχικό ευρωπαϊκό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GEM-E3⁶⁵ (Capros, P., 1997).

Το υπόδειγμα αποτελείται από τρεις τύπους αγορών, δηλαδή την αγορά αγαθών, την αγορά συντελεστών και την αγορά του εξωτερικού εμπορίου. Στη πραγματικότητα υπάρχει μία ακόμη αγορά, δηλαδή η αγορά χρήματος, αλλά σύμφωνα με την γενική πρακτική που ακολουθείται σ' αυτά τα υποδείγματα η αγορά αυτή δεν περιλαμβάνεται, έτσι ώστε το υπόδειγμα να εκτιμά πραγματικά οικονομικά μεγέθη και σχετικές τιμές. Αυτό επιτυγχάνεται από τον κατάλληλο "τύπο κανονικοποίησης", που αυθαίρετα θέτει κάποια τιμή ή το δείκτη τιμών ίσα με τη μονάδα.

Βασίστηκε στον Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής (ΠΚΛ ή SAM (social accounting matrix)) του 2004 που κατασκευάστηκε για την Ελλάδα (βλέπε Κεφάλαιο 2). Ο ΠΚΛ διακρίνει τριάντα κλάδους της οικονομίας και έξι τύπους συντελεστών εργασίας. Το κεφάλαιο είναι συγκεκριμένο και σταθερό σε κάθε κλάδο στη βραχυχρόνια περίοδο.

Υπάρχουν δεκαπέντε κατηγορίες νοικοκυριών που διακρίνονται από την υπηκοότητα του αρχηγού του νοικοκυριού (μετανάστης ή έλληνας), από την εκπαίδευση του αρχηγού (δεξιότητες), από τον τομέα απασχόλησης του αρχηγού του νοικοκυριού (αγροτικός ή μη αγροτικός) και από το επίπεδο δαπάνης-εισοδήματος (φτωχό ή μεσαίου εισοδήματος ή πλούσιο νοικοκυριό).

δεύτερο άξονα έρευνας, συναντάμε την ανησυχία των ερευνητών για την εισαγωγή δυναμικών προβλημάτων στα υποδείγματα γενικής ισορροπίας. Ο κύριος εκφραστής αυτού του άξονα είναι ο Manne (1977) και οι συνεργάτες του, οι οποίοι ενδιαφέρθηκαν κατ' αρχήν για θέματα που αφορούσαν την ενέργεια, ενώ αργότερα επεκτάθηκαν και σε άλλα γενικότερα θέματα. Στον τρίτο άξονα βρίσκονται τα πολυκλαδικά υποδείγματα προγραμματισμού που κατασκευάστηκαν στην Διεθνή Τράπεζα. Οι οικονομολόγοι και τραπεζίτες που παρακολουθούν και μελετούν τα προβλήματα των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, υποστηρίζουν ότι η χρησιμοποίηση και επέκταση κατ' αρχήν λεπτομερειικών υποδειγμάτων είναι απαραίτητη για την ανάλυση διαρθρωτικών προβλημάτων. Η χρησιμοποίηση και επέκταση κατ' αρχήν του υποδείγματος Leontief φάνηκε ανεπαρκής. Η ύπαρξη συνέπειας εξασφαλίστηκε με την πρόσθεση της μήτρας κοινωνικής λογιστικής (Social Accounting Matrix) και αργότερα υιοθετήθηκε η έννοια της γενικής ισορροπίας. Κλασσικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο των Dervis Kemal, Jaime De Melo, και Sherman Robinson (1982). Τα υποδείγματα τύπου Διεθνής Τράπεζας είναι εκείνα που προσεγγίζουν περισσότερο τον πραγματικό κόσμο.

⁶⁵ Το υπόδειγμα στηρίχθηκε μεθοδολογικά στο αρχικό Ευρωπαϊκό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GEM-E3 της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, ενσωματώνει λεπτομέρειες και χαρακτηριστικά ώστε να μπορεί να εξετάζει και να διερευνά σε βάθος διαρθρωτικές μεταβολές σε πληθυσμιακές μονάδες (εισοδηματικές ροές, μεταβολές στις καταναλωτικές δαπάνες, μεταβολές στις αποταμιεύσεις και στις επενδύσεις, μεταβολές και διάρθρωση στους φόρους και στην κοινωνική ασφάλιση κ.λ.π.). Το υπόδειγμα χρησιμοποιεί συγγενής φιλοσοφία με το GEM-E3, όσον αφορά στην σύνδεση του υποδείγματος με τις βάσεις δεδομένων και στον υπολογισμό των παραμέτρων και των ελαστικωτήτων (calibration). Η διαφορά έναντι του GEM-E3 συνίσταται στο γεγονός ότι το υπόδειγμα δίνει έμφαση στη διανομή του εισοδήματος αφού επιτρέπει την λειτουργία πολλών ομάδων νοικοκυριών και πολλών συντελεστών 'εργασίας', όπου κάθε ομάδα νοικοκυριών προσπαθεί να επιτύχει την βέλτιστη ευημερία. Αντίθετα, το GEM-E3 δίνει έμφαση στην ενέργεια και στην διασύνδεσή του με όλες τις Ευρωπαϊκές Χώρες.

Το υπόδειγμα περιέχει μία, μη-γραμμική τυποποίηση, ακολουθώντας την παράδοση του D. Jorgerson, καθώς και τον υπολογισμό για το έτος βάσης, όλων εκείνων των παραμέτρων που απαιτούνται για την ισορροπία όλων των εξισώσεων. Επιπλέον περιλαμβάνονται νέα χαρακτηριστικά, όπως η ύπαρξη διαφορετικών θεωρήσεων εξισορρόπησης αγορών καθώς και άλλα θεσμικά χαρακτηριστικά εξασφαλίζοντας ρυθμίσιμες δυναμικές διαδικασίες.

Η συμπεριφορά των υποδειγμάτων τύπου CGE δεν εξαρτάται τόσο πολύ από τη λεπτομέρειά τους στους σχετικούς κλάδους και θεσμούς, αλλά από αυτό που είναι γνωστό ως “κανόνες περάτωσης” (“closure rules”). Αυτοί οι κανόνες αφορούν τις βασικές υποθέσεις σχετικά με τη μακροοικονομική συμπεριφορά της οικονομίας. Υπάρχουν τρεις τύποι μακροοικονομικών κανόνων, ο προσδιορισμός των οποίων απαιτούνται για την λειτουργία των υποδειγματος αυτού του τύπου. Ο πρώτος έχει να κάνει με τον τρόπο προσαρμογής των αγορών εργασίας. Ο δεύτερος έχει να κάνει με τον τρόπο που προσδιορίζονται οι επενδύσεις στο υπόδειγμα και τέλος μεγάλης σημασίας είναι ο τρόπος που προσαρμόζεται ο εξωτερικός τομέας. Υπάρχει και ένας τέταρτος κανόνας, που αφορά την διαδικασία νομισματικής προσαρμογής, αλλά στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν χρειάζεται διότι το χρήμα δεν ενσωματώνεται στο υπόδειγμα.

Στο συγκεκριμένο υπόδειγμα η αγορά εργασίας προσαρμόζεται με δύο διαφορετικές εναλλακτικές θεωρήσεις. Η πρώτη θεώρηση αφορά την νεοκλασική μορφή όπου οι μέσοι ονομαστικοί μισθοί για κάθε τύπο εργασίας προσαρμόζονται ώστε να διατηρείται η ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, οι οποίες με την σειρά τους εξαρτώνται ενδογενώς από τους πραγματικούς μισθούς. Στην περίπτωση αυτή η εικαθάριση της αγοράς (κανόνας περάτωσης - closure rule) γίνεται βάσει της τιμής.

Η δεύτερη θεώρηση ενσωματώνει νεοκλασικά χαρακτηριστικά για κάποιους τύπους εργασίας όπου οι ονομαστικοί μισθοί διατηρούνται σταθεροί στη βραχυχρόνια περίοδο (ίσως εξαιτίας συνδικαλιστικών διαπραγματεύσεων ή άλλους λόγους ακαμψίας π.χ. θεσμικό πλαίσιο), και η απασχόληση των τύπων αυτών εργασίας στη βραχυχρόνια περίοδο προσδιορίζεται ενδογενώς. Μία τέτοια υπόθεση θα μπορούσε να δημιουργήσει αθέλητη ανεργία για δεδομένους τύπους ειδικοτήτων, πολύ πάνω από την υποτιθέμενη σταθερή ανεργία, που είναι συμβατή με τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας. Υπάρχει, από πολύ παλιά, διαφωνία μεταξύ των διαφορετικών σχολών οικονομικής σκέψης όσον αφορά στον πιο κατάλληλο κανόνα προσαρμογής της αγοράς εργασίας. Είναι μάλλον δίκαιο να πούμε ότι κάποιοι τύποι αγοράς εργασίας εμφανίζονται να είναι πιο ευέλικτοι από άλλους. Για παράδειγμα η αγορά μισθωτής εργασίας με λίγες δεξιότητες θα πρέπει να είναι λιγότερο ευέλικτη έναντι της αγοράς μισθωτής εργασίας με περισσότερες δεξιότητες, εφ’ όσον η πρώτη μπορεί να είναι η περισσότερο συνδικαλιστική οργανωμένη. Στο πλαίσιο της ανάλυσής μας εξετάζουμε διάφορους τύπους ευελιξίας, χωρίς όμως να είναι κανείς σίγουρος για την καλύτερη υπόθεση σχετικά με τη συμπεριφορά της προσαρμογής.

Ο κανόνας περάτωσης για τις επενδύσεις είναι να εξειδικεύσουμε τις συναρτήσεις επενδύσεων και να αφήσουμε τις συνολικές αποταμιεύσεις να προσαρμόζονται στα δεδομένα επίπεδα των πραγματικών επενδύσεων. Αυτός είναι κεϋνσιανού τύπου κανόνας. Σε αντίθεση με αυτόν, ο νεοκλασικός κανόνας θα έκανε τα συνολικά επίπεδα επενδύσεων να εξαρτώνται από το διαθέσιμο ποσό αποταμιεύσεων. Πιστεύουμε ότι η κεϋνσιανού τύπου δομή επένδυσης εμφανίζεται πιο κατάλληλη, όπως διαπιστώνεται τα τελευταία χρόνια, όπου οι τράπεζες έχουν πλεονάζοντα δανειακά κεφάλαια για δανειοδότηση. Έτσι η επένδυση περιορίζεται από τη ζήτηση και όχι από την προσφορά κεφαλαίων.

Ο τελευταίος κανόνας περάτωσης αφορά τον εξωτερικό τομέα. Η υπόθεση εδώ είναι ότι η ζήτηση για τις ελληνικές εξαγωγές έχει υψηλή αλλά όχι άπειρη ελαστικότητα και ότι τα διαθέσιμα κεφάλαια εισροών από το εξωτερικό (εμβάσματα, ξένες εισροές κεφαλαίων, μεταβιβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης κτλ) είναι εξωγενώς προσδιορισμένα.

Το υπόδειγμα διακρίνει τα νοικοκυριά σε δύο ομάδες:

1. Η πρώτη ομάδα αφορά τα νοικοκυριά που ο αρχηγός είναι μετανάστης. Κριτήριο για τον ορισμό ενός ατόμου ως μετανάστη θεωρήσαμε την δήλωση της υπηκοότητάς του (βλέπε κατασκευή ΠΚΛ). Τα νοικοκυριά με αρχηγό μετανάστη αποτελούν τα νοικοκυριά μεταναστών.
2. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν τα νοικοκυριά που ο αρχηγός είναι έλληνας. Στη συνέχεια τα ελληνικά νοικοκυριά διακρίνονται σε αγροτικά νοικοκυριά, σε μη αγροτικά νοικοκυριά και σε μη εργαζόμενα νοικοκυριά. Τα μη αγροτικά ελληνικά νοικοκυριά (δηλαδή τα ημιαστικά και αστικά νοικοκυριά) διακρίνονται επιπλέον σε νοικοκυριά που ο αρχηγός έχει λίγες δεξιότητες και σε νοικοκυριά που ο αρχηγός διαθέτει περισσότερες δεξιότητες.

Οι δεξιότητες ταυτίζονται με την κλίμακα των εκπαιδευτικών βαθμίδων, θεωρώντας ότι όσοι έχουν τελειώσει μέχρι και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνονται στα άτομα με τις λίγες δεξιότητες. Διαφορετικά όσοι έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση συμπεριλαμβάνονται στα άτομα με τις λίγες δεξιότητες. Τέλος, κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες νοικοκυριών διακρίνεται σε φτωχό νοικοκυριό, μεσαίο νοικοκυριό και σε πλούσιο νοικοκυριό, ανάλογα με το συνολικό ύψος του εισοδήματός του.

Φτωχό νοικοκυριό θεωρήθηκε αυτό που η μέση ισοδύναμη κατά κεφαλή δαπάνη είναι μικρότερη από το 60% της διαμέσου δαπάνης, ενώ ως πλούσιο νοικοκυριό θεωρήθηκε αυτό που η μέση ισοδύναμη κατά κεφαλή δαπάνη είναι μεγαλύτερη του 120% της διαμέσου δαπάνης στο σύνολο της χώρας. Τα νοικοκυριά που βρίσκονται ανάμεσα στα φτωχά και στα πλούσια ορίστηκαν ως μεσαία νοικοκυριά.

Ο συντελεστής παραγωγής ‘εργασία’ διακριθίκε σε 6 ομάδες εργαζομένων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Η πρώτη και η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τους εργαζόμενους οικονομικούς μετανάστες που διακρίνονται ανάλογα με τον βαθμό εξειδίκευσής⁶⁶ τους (η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει τους μετανάστες με λίγες δεξιότητες ενώ η δεύτερη τους μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες). Η τρίτη και η τέταρτη ομάδα περιλαμβάνει τους έλληνες μισθωτούς (εξηρητημένη εργασία), ανάλογα και πάλι με τις δεξιότητές τους, ενώ η πέμπτη και έκτη ομάδα περιλαμβάνει τους έλληνες αυτοαπασχολούμενους (μη εξηρητημένη εργασία), ανάλογα με τις δεξιότητές τους.

Στον ΠΚΛ υπάρχει ένας μόνο τύπος επιχείρησης που περιλαμβάνει όλους τους διαφορετικούς τύπους επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Σε μία ιδανική κατάσταση, θα ήταν σιόπιμο να υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός τύπων επιχειρήσεων (π.χ. επιχειρήσεις ανεπίσημου και επίσημου τομέα, ή ανάλογα με το μέγεθός τους όπως μικρές, μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτό θα μπορούσε εν μέρει να υλοποιηθεί μετά την εκτίμηση του παγίου κεφαλαίου (fixed capital) και των αποσβέσεων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας που ολοκληρώνεται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ).

Κάθε κλάδος παράγει ένα συγκεκριμένο προϊόν. Αυτό το προϊόν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εγχώρια κατανάλωση ή για εξαγωγές (δεν είναι όλα τα προϊόντα εξαγωγίμα). Η κατανομή του προϊόντος μεταξύ της εγχώριας κατανάλωσης και των εξαγωγών γίνεται με βάση το σύστημα CET (σταθερής ελαστικότητας μετασχηματισμού) που χρησιμοποιείται αρκετά σε τέτοιου είδους υποδείγματα. Το εγχωρίως διαθέσιμο προϊόν από την παραγωγική διαδικασία με τη σειρά του συνδέεται με τον τρόπο “Armington” CES (βλέπε Dervis de Melo and Robinson, 1982 ή Robinson, 1989) με το διαφοροποιημένο εισαγόμενο προϊόν για να παραχθεί ένα σύνθετο προϊόν που είναι διαθέσιμο στην εγχώρια αγορά για να αγοραστεί από όλους τους θεσμικούς φορείς τόσο ως ενδιάμεσο και τελικό όσο και ως επενδυτικό αγαθό. Υπάρχουν κάποια προϊόντα που δεν είναι εμπορεύσιμα με αποτέλεσμα να μην εκτίθενται σε εισαγωγές. Στην περίπτωση αυτή το σύνθετο προϊόν είναι απλά το εγχωρίως παραγόμενο προϊόν.

Η παραγωγή στο υπόδειγμα προσδιορίζεται χρησιμοποιώντας πολύ-επίπεδες CES συναρτήσεις παραγωγής. Στο πρώτο επίπεδο η συνολική προσφορά του κλάδου προσδιορίζεται από μία συνάρτηση CES δύο τύπων σύνθετων συντελεστών. Ο πρώτος συντελεστής είναι μία συνολική CES κεφαλαίου και ενέργειας, ενώ ο δεύτερος είναι μία CES της συνολικής εισροής εργασίας και του συνόλου του ενδιάμεσου

⁶⁶ Ο (Chiswick, 1982, 1995) δείχνει ότι η εισροή χαμηλής ειδίκευσης εργατικού δυναμικού σε μία οικονομία θα αυξήσει τα οριακά προϊόντα του κεφαλαίου και του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού βραχυπρόθεσμα, ενώ θα μειώσει το οριακό προϊόν του μη εξειδικευμένου γηγενούς εργατικού δυναμικού. Έτσι θα διευρυνθούν οι διαφορές των αποδοχών ανάμεσα στους δύο τύπους εργατικού δυναμικού. Επίσης θα μειωθεί το συνολικό εισόδημα των γηγενών μη ειδικευμένων εργαζομένων, ενώ θα αυξηθεί το συνολικό εισόδημα της οικονομίας καθώς και αυτό των ειδικευμένων εργαζομένων και των κατόχων του κεφαλαίου.

αγαθού. Η συνολική συνάρτηση ενδιαμέσου προϊόντος είναι μία συνάρτηση CES δεικαπέντε τύπων σύνθετων προϊόντων διαθέσιμων στην οικονομία για αγορά όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Η συνάρτηση συνολικής εισροής εργασίας είναι μία πολύ-επίπεδη CES συνάρτηση διάφορων τύπων εργασίας. Στο πρώτο επίπεδο υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι εργασίας, δηλαδή μισθωτής από μετανάστες, μισθωτής από έλληνες και αυτοαπασχολούμενης από έλληνες. Στο δεύτερο επίπεδο κάθε κύριος τύπος εργασίας είναι μία συνολική CES συνάρτηση των δύο τύπων δεξιοτήτων στην εργασία, δηλαδή εργασία με λίγες δεξιότητες και εργασία με περισσότερες δεξιότητες. Αυτός ο τύπος πολύ-επίπεδης CES δομής επιτρέπει ευρεία ευελιξία στο πεδίο των σχέσεων συμπληρωματικότητας και υποκατάστασης μεταξύ των συντελεστών.

Στο υπόδειγμα το κεφάλαιο υποτίθεται σταθερό μέσα στον κάθε κλάδο στη βραχυχρόνια περίοδο και η προσφορά προσδιορίζεται από τη μεγιστοποίηση των κερδών. Αυτή η υπόθεση είναι που ορίζει μία θετική κλίση της καμπύλης προσφοράς και επιτρέπει την ισορροπία να επιτευχθεί με μεταβολές των τιμών. Όλοι οι τύποι συντελεστών εργασίας μετακινούνται ελεύθερα μεταξύ των κλάδων στη βραχυχρόνια περίοδο. Η συνολική τους προσφορά στην οικονομία εξαρτάται στη βραχυχρόνια περίοδο από τις συναρτήσεις προσφοράς εργασίας που με τη σειρά τους εξαρτώνται από τον πραγματικό μισθό κάθε τύπου εργασίας σε σχέση με τον πραγματικό μισθό στη αρχική κατάσταση. Οι βέλτιστοι τεχνολογικοί συντελεστές προέρχονται από το γνωστό λήμμα του Shephard, κάνοντας την υπόθεση ότι το απόθεμα κεφαλαίου και η εργασία είναι αναλογικά των βέλτιστων ροών. Η ζήτηση κεφαλαίου εκφράζει την επιθυμητή ζήτηση για κεφαλαιακό απόθεμα. Μια που το κεφαλαιακό απόθεμα είναι σταθερό σε αυτήν την περίοδο, το διαθέσιμο κεφαλαιακό απόθεμα περιορίζεται και η επιθυμητή ζήτηση κεφαλαίου προσαρμόζεται στο διαθέσιμο απόθεμα κεφαλαίου μέσω του ποσοστού απόδοσης των υπηρεσιών κεφαλαίου. Αυτό ικανοποιεί επίσης την συνθήκη μηδενικού κέρδους.

Οι τιμές στο υπόδειγμα προσδιορίζονται ως ακολούθως. Οι τιμές για το εγχωρίως παραγόμενο προϊόν και οι έξι τύποι εργασίας προσδιορίζονται ενδογενώς από την ισορροπία στις αντίστοιχες αγορές αγαθών και συντελεστών.

Η τιμή του ξένου συναλλάγματος λαμβάνεται ως σταθερή και τίθεται ίση με τη μονάδα (numeraire). Η Ελλάδα θεωρείται μικρή χώρα όσον αφορά στις εισαγωγές με αποτέλεσμα οι τιμές όλων των εισαγόμενων θέτονται εξωγενώς. Όσον αφορά στις εξαγωγές η Ελλάδα θεωρείται ότι παράγει διαφοροποιημένα προϊόντα. Η παγκόσμια ζήτηση για κάθε εξαγώγιμο ελληνικό προϊόν εξειδικεύεται και πρέπει να εξισορροπεί με την προσφορά των εξαγώγιμων. Έτσι, οι διεθνείς τιμές αυτών των εξαγώγιμων προϊόντων προσδιορίζονται ενδογενώς μέσω της ισορροπίας ζήτησης-προσφοράς σε κάθε μία αγορά εξαγώγιμων.

Οι εγχώριες τιμές των εμπορεύσιμων προϊόντων προέρχονται από τις διεθνείς τιμές και τους δασμούς στις εισαγωγές. Οι τιμές για τα σύνθετα διαθέσιμα εγχωρίως προϊόντα σχηματίζονται από τις τιμές των εγχώρια παραγόμενων και εισαγόμενων προϊόντων με τον τυπικό τρόπο του Armington ως συναρτήσεις CES. Το ίδιο ισχύει και για τις τιμές των σύνθετων συντελεστών. Στην περίπτωση αυτή, όμως, το κόστος της εργασίας που βαρύνει τις επιχειρήσεις προσαρμόζεται από τις αντίστοιχες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Οι τελικές τιμές των αγαθών που αγοράζονται από τους τελικούς καταναλωτές προσαρμόζονται από τους έμμεσους φόρους στην προστιθέμενη αξία. Ομοίως οι τιμές των παραγωγών προσαρμόζονται από τους έμμεσους φόρους και τις επιδοτήσεις.

Τα αγαθά που πράγματι αγοράζονται από τους τελικούς χρήστες (νοικοκυριά, επιχειρήσεις και κράτος) για κατανάλωση και επένδυση δεν είναι όμοια με τα σύνθετα αγαθά των κλάδων που είναι διαθέσιμοι να τα πουλήσουν, αλλά είναι συνδυασμοί αυτών. Για παράδειγμα το αγαθό τρόφιμα, συνίσταται από αγροτικά προϊόντα, προϊόντα τροφίμων μεταποιητικών κλάδων, προϊόντα του κλάδου του εμπορίου κλπ. Ομοίως το επενδυτικό αγαθό “κατασκευές” συνίσταται από προϊόντα διάφορων κλάδων. Αυτό σημαίνει ότι οι τιμές αγοράς των τελικών αυτών προϊόντων είναι γραμμικοί συνδυασμοί των τιμών των σύνθετων αγαθών από τους κλάδους, σύμφωνα με τους συντελεστές της συνάρτησης που προσδιορίζουν τη φυσική εμφάνιση των προϊόντων. Στην βιβλιογραφία, τέτοιου είδους πίνακες που μετασχηματίζουν τα προϊόντα των κλάδων σε προϊόντα που αγοράζονται από τελικούς χρήστες καλούνται μεταβατικοί πίνακες, και είναι διαφορετικοί για τα καταναλωτικά και για τα επενδυτικά αγαθά.

Εκτός από τις τιμές αγοράς που υπολογίστηκαν με τον τρόπο αυτό, στο υπόδειγμα υπάρχουν επίσης τιμές που χρησιμοποιήθηκαν για την κατανάλωση των διακριτών αγαθών. Αυτές οι τιμές είναι ουσιαστικά “κόστη του χρήστη” και επίσης συνθέτονται από τις τιμές των σύνθετων αγαθών των κλάδων. Για παράδειγμα το κόστος του χρήστη αυτοκινήτων εξαρτάται από την τιμή της ενέργειας, την τιμή των υπηρεσιών, τα επιτόκια, την ισοτιμία κλπ. Ομοίως για το κόστος του χρήστη κατοικιών το οποίο είναι διαφορετικό από την τιμή αγοράς για καινούρια σπίτια.

Η προστιθέμενη αξία της παραγωγικής διαδικασίας κατανέμεται σε διάφορους θεσμικούς φορείς σύμφωνα με σταθερούς συντελεστές κατανομής. Αυτοί προσδιορίζονται από την ιδιοκτησία στο έτος βάσης των αντίστοιχων τύπων συντελεστών παραγωγής. Για παράδειγμα κάθε κατηγορία νοικοκυριού απολαμβάνει μέρος των συνολικών αποδοχών του κάθε ένα συντελεστή από τις οκτώ κατηγορίες εργασίας. Το μέρος που κατανέμεται σε ένα τύπο νοικοκυριών εξαρτάται από την ιδιοκτησία του συντελεστή αυτού από την συγκεκριμένη κατηγορία νοικοκυριών στο έτος βάσης. Αυτοί οι διανεμητικοί αριθμοί (συντελεστές), που προσδιορίζουν την αντιστοιχία μεταξύ της λειτουργικής και της προσωπικής διανομής εισοδήματος, έχουν προσδιοριστεί από χωριστή διαδικασία, έξω από το υπόδειγμα, που βασίζεται σε λεπτομερή ανάλυση των δειγματοληπτικών ερευνών (ΕΟΠ του 2004). Η συνολική αμοιβή

κεφαλαίου κατευθύνεται στις ιδιωτικές, κρατικές και ξένες επιχειρήσεις βάση της αντίστοιχης ιδιοκτησίας κεφαλαίου σε κάθε κλάδο στο έτος βάσης.

Τα νοικοκυριά λαμβάνουν εισοδήματα από τις υπηρεσίες των συντελεστών εργασίας, όπως δείχθηκε παραπάνω, από μερίσματα από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, από τον δημόσιο τομέα (δηλαδή μεταβιβαστικές πληρωμές όπως συντάξεις και άλλα επιδόματα), από μεταβιβάσεις από άλλα νοικοκυριά (συνολικό άθροισμα ίσο με μηδέν εντός όλων των κατηγοριών των νοικοκυριών) και από τον εξωτερικό τομέα (μεταβιβάσεις όπως τα εμβάσματα).

Το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ισούται με τα εισοδήματα που αποκτούν τα μέλη των νοικοκυριών από την παραγωγική διαδικασία (αμοιβή εργασίας) μαζί με τα εισοδήματα από τους υπόλοιπους θεσμικούς φορείς (δημόσιος τομέας, επιχειρήσεις, υπόλοιπος κόσμος, άλλα νοικοκυριά) μείον τα εισοδήματα που μεταβιβάζουν στο δημόσιο τομέα (άμεση φορολογία, εισφορές για κοινωνική ασφάλιση) και τα εισοδήματα που μεταβιβάζουν σε άλλες κατηγορίες νοικοκυριών.

Οι επιχειρήσεις μεταβιβάζουν εισοδήματα στα νοικοκυριά που αφορούν μερίσματα και ενοίκια ενώ οι μεταβιβάσεις του δημόσιου τομέα στα νοικοκυριά αφορούν τις συντάξεις, τα επιδόματα ανεργίας, τόκους δημοσίου χρέους καθώς και λοιπές μεταβιβάσεις.

Ο υπόλοιπος κόσμος μεταβιβάζει εισοδήματα στα νοικοκυριά όπως συντάξεις, μεταβιβαστικές πληρωμές και εισοδηματικές ενισχύσεις. Επομένως, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών υπολογίζεται από τις καθαρές αποδοχές που προέρχονται από τους κλάδους, τους συντελεστές και τους θεσμικούς φορείς μείον τις πληρωμές τους στους θεσμικούς φορείς και τους συντελεστές. Οι επιχειρήσεις λαμβάνουν εισόδημα από την παραγωγική διαδικασία (απόδοση από την προστιθέμενη αξία κεφαλαίου) και επίσης κάποιες μεταβιβάσεις από τον δημόσιο τομέα. Πληρώνουν άμεσους φόρους και μερίσματα και με τα υπόλοιπα συνιστούν τις ενδογενώς προσδιορισμένες αποταμιεύσεις τους.

Τα νοικοκυριά προσδιορίζουν τις συνολικές καταναλωτικές τους δαπάνες από την συνάρτηση δαπάνης που εξαρτάται από το τρέχον πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα, το πραγματικό εισόδημα και το διαθέσιμο εισόδημα της προηγούμενης περιόδου. Ο αποπληθωριστής τιμών καταναλωτή που χρησιμοποιείται στο υπόδειγμα είναι ένας σταθμισμένος μέσος όρος των τιμών καταναλωτή όλων των προϊόντων που καταναλώνονται και υπολογίζεται ενδογενώς. Η καταναλωτική συμπεριφορά των νοικοκυριών ακολουθεί μία πολυεπίπεδη διάρθρωση.

Στο πρώτο επίπεδο τα νοικοκυριά κατανέμουν τη συνολική καταναλωτική δαπάνη σε αγορές διαρκών αγαθών, σε δαπάνες μη διαρκών αγαθών που η χρήση τους συνδέεται με διαρκή αγαθά (π.χ καύσιμα για αυτοκίνητα, έξοδα συντήρησης κατοικιών, κλπ.) και άλλες δαπάνες για μη διαρκή αγαθά. Η ζήτηση για νέες αγορές διαρκών προσδιορίζεται από το επιθυμητό απόθεμα διαρκών αγαθών μείον το προηγούμενο απόθεμα διαρκών αγαθών συν τις αποσβέσεις διαρκών αγαθών. Το επιθυμητό απόθεμα

διαρκών αγαθών είναι συνάρτηση που είναι ανάλογη της συνολικής δαπάνης και αντιστρόφως ανάλογη του κόστους χρήστη του αντίστοιχου διαρκούς αγαθού. Η δαπάνη για τη χρήση ενός διαθέσιμου διαρκούς αγαθού εξαρτάται από το προηγούμενο απόθεμα διαρκών αγαθών και από τις τιμές των προϊόντων που χρησιμοποιούνται από διαρκή αγαθά (για παράδειγμα ενέργεια κλπ). Η κατανομή της υπόλοιπης δαπάνης σε μη διαρκή αγαθά γίνεται στη βάση ενός γραμμικού συστήματος δαπάνης (LES).

Υπάρχουν τέσσερις τύποι επενδύσεων στο υπόδειγμα. Πρώτο, έχουμε επενδύσεις σε κατοικίες από νοικοκυριά. Δεύτερο, έχουμε επενδύσεις από επιχειρήσεις, τρίτο έχουμε επενδύσεις από τον δημόσιο τομέα και τέλος επενδύσεις σε αποθέματα. Η αξία των επενδύσεων σε κατοικίες προσδιορίζεται απλά από ένα σταθερό ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Το πραγματικό ποσό επενδύσεων σε κατοικίες προσδιορίζεται με διαίρεση με το κόστος των αγορών νέων κατοικιών. Επενδύσεις των επιχειρήσεων προσδιορίζονται για κάθε ξεχωριστό κλάδο από τις συναρτήσεις επενδύσεων που εξαρτώνται θετικά από την τρέχουσα απόδοση κεφαλαίου και αρνητικά από το κόστος αγοράς νέου τύπου κεφαλαίου από τον κλάδο, από το επιτόκιο (εξωγενώς προσδιορισμένο) και από το ποσοστό υποτίμησης (εξωγενώς προσδιορισμένο). Οι συνολικές πραγματικές δημόσιες επενδύσεις είναι μία μεταβλητή πολιτικής και η κατανομή της σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας προσδιορίζεται από σταθερούς συντελεστές. Μεταβολές στις επενδύσεις αποθεμάτων προσδιορίζονται από τη διαφορά μεταξύ των επιθυμητών αποθεμάτων (που είναι με τη σειρά τους ίσα με σταθερό ποσοστό της τρέχουσας παραγωγής) και προηγούμενα αποθέματα.

Η συνολική πραγματική δημόσια δαπάνη είναι μεταβλητή πολιτικής. Η κατανομή της δημόσιας δαπάνης σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας γίνεται από σταθερούς συντελεστές κατανομής. Η δυναμική του υποδείγματος είναι απλή. Αποθέματα κεφαλαίου και οικοδομών εκσυγχρονίζονται μετά την υποτίμηση. Η αύξηση του πληθυσμού είναι εξωγενής και η σύνθεση του νοικοκυριού παραμένει η ίδια σε όλες τις χρονικές περιόδους.

Το φορολογητέο εισόδημα ισούται με το διαθέσιμο εισόδημα πλέον τους άμεσους φόρους. Το μέσο φορολογητέο ατομικό εισόδημα για κάθε μία από τις 15 ομάδες νοικοκυριών προσδιορίζεται με βάση το φορολογητέο εισόδημα και τον αριθμό των φορολογουμένων της κάθε ομάδας. Με βάση τις φορολογικές κλίμακες και τους φορολογικούς συντελεστές με τους οποίους φορολογήθηκαν τα εισοδήματα του 2004 και με βάση το μέσο ανά φορολογούμενο φορολογητέο εισόδημα προσδιορίζουμε το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων.

Ο μέσος φόρος για κάθε ομάδα νοικοκυριών εξαρτάται από τα φορολογικά κλίμακα, τους φορολογικούς συντελεστές, το φορολογητέο εισόδημα το οποίο είναι ίσο με το διαθέσιμο εισόδημα και τέλος από τον αριθμό των φορολογουμένων. Στο υπόδειγμα οι φόροι υπολογίζονται με βάση το μέσο νοικοκυριό για κάθε κατηγορία από τις 15 που περιλαμβάνονται στο υπόδειγμα. Τα έσοδα από άμεση

φορολογία νοικοκυριών εξαρτώνται από τον αριθμό των φορολογουμένων και τον μέσο φόρο εισοδήματος ανά ομάδα νοικοκυριών, όπως έχει προσδιοριστεί προηγουμένως.

Το εισόδημα αποτελεί μια ενδογενή μεταβλητή. Σε κάθε ομάδα νοικοκυριών το μέσο ατομικό φορολογητέο εισόδημα μεταβάλλεται (αυξάνεται ή μειώνεται) ανάλογα με τις εξωγενείς μεταβολές που επιλέγουμε να υιοθετήσουμε στο υπόδειγμα (π.χ. μια αύξηση στις δαπάνες για συντάξεις θα οδηγήσει σε αύξηση του εισοδήματος στις ομάδες εκείνες των νοικοκυριών που έχουν εισοδήματα από αυτές). Το νέο εισόδημα, ανάλογα με το ύψος του, θα φορολογηθεί με βάση τα πραγματικά κλιμάκια φορολογίας και τους αντίστοιχους φορολογικούς συντελεστές. Επομένως μία αύξηση ενός εισοδήματος μπορεί να φορολογηθεί σε μεγαλύτερη φορολογική κλίμακα δυναμικά μέσα στο υπόδειγμα. Με την ίδια λογική μπορούμε να προσδιορίσουμε το φόρο που καλείται να πληρώσει κάθε νοικοκυριό αν μεταβληθούν οι φορολογικές κλίμακες ή οι φορολογικοί συντελεστές.

3.2 Διαφορές με άλλα υποδείγματα

Τα υποδείγματα γενικής ισορροπίας διαφέρουν σημαντικά από τα παραδοσιακά μακροοικονομικά νεοκλασικά υποδείγματα. Τα υποδείγματα γενικής ισορροπίας βασίζονται σε μία πλήρη κλαδική περιγραφή των οικονομικών ροών της οικονομίας (δηλαδή στον πλήρη κύκλο παραγωγή - εισόδημα κατανάλωση) σε αντίθεση με τα παραδοσιακά που εξηγούν κυρίως τα συνολικά μεγέθη. Ακόμα αναλύουν με λεπτομέρεια τις παραγωγικές και επενδυτικές διαδικασίες της οικονομίας χωρίς να βασίζονται στην κλασική υπόθεση του πλεονάζοντος παραγωγικού δυναμικού και κατ'επέκταση στο ότι τα συνολικά οικονομικά μεγέθη εξαρτώνται μόνο από τη ζήτηση, όπως παραπάνω έχουμε αναφέρει. Τέλος τα υποδείγματα αυτά επιτρέπουν τη διερεύνηση επιμέρους κλαδικών και εισοδηματικών μέτρων πολιτικής (π.χ. μεταβολές σε δασμούς, έμμεσους φόρους, επιδοτήσεις κλπ.) καθώς και τη διερεύνηση των επιπτώσεων στην κατανομή εισοδήματος, αν τα στοιχεία το επιτρέπουν.

Η κυριότερη όμως διαφορά υποδειγμάτων γενικής ισορροπίας με τα νεο-κλασικά υποδείγματα βρίσκεται στον μηχανισμό ισορροπίας της κάθε αγοράς (αγορά εργασίας, εξωτερικό εμπόριο, κλάδοι κλπ.). Στα νεο-κλασικά υποδείγματα σε όλες τις αγορές γίνεται η υπόθεση της πλεονάζουσας προσφοράς. Έτσι οι αγορές ισορροπούν μέσω απλής σχέσης προσαρμολογίας σε μεγέθη όγκου: η προσφορά προσαρμόζεται στη ζήτηση, ενώ η τιμή της αγοράς ταυτίζεται με την τιμή που διαμορφώνεται από την προσφορά. Αυτή η υπόθεση μπορεί να οδηγήσει σε ανισορροπίες σε αγορές που εκφράζονται με την υποαπασχόληση παραγωγικού δυναμικού, την ανεργία και το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών. Αντίθετα, τα υποδείγματα γενικής ισορροπίας αναπαριστούν τις αγορές με πολύ πιο γενικό τρόπο: με χωριστά την συμπεριφορά προσφοράς και ζήτησης και την διαδικασία προσδιορισμού της τιμής ισορροπίας της αγοράς.

Στα νεο-κείνσιανά υποδείγματα οι προσομοιώσεις περιέχουν ανισορροπίες των αγορών που μάλιστα μπορούν να διακινούνται στο χρόνο. Αυτό αποτελεί όμως μειονέκτημα για την διερεύνηση αναπτυξιακών επιλογών και γι' αυτό τα υποδείγματα αυτά χρησιμοποιούνται κυρίως για βραχυπρόθεσμες και μεσοχρόνιες προβλέψεις και ανάλυση συγκυρίας. Αντίθετα, η προσομοίωση του υποδείγματος γενικής ισορροπίας εμπεριέχει ισορροπημένες αγορές και έτσι είναι δυνατή η απ' ευθείας αξιολόγηση εναλλακτικών διαρθρωτικών και αναπτυξιακών επιλογών ή μεταβολών.

Στα υποδείγματα γενικής ισορροπίας μπορούμε να βρούμε ποιοι τομείς ισορροπούν μέσω των τιμών και ποιοι μέσω των ποσοτήτων. Επίσης να γίνει η σύγκριση για εναλλακτικούς κανόνες κλεισίματος (π.χ. ο κλασσικός κανόνας που λέγει ότι η ενδογενής επένδυση ισούται με την αποταμίευση, ο κείνσιανός κανόνας που επιτρέπει την υποαπασχόληση της εργατικής δύναμης κλπ.).

Πόσο καλό είναι το χρησιμοποιούμενο υπόδειγμα για την συγκεκριμένη ανάλυση, και πόσο καλά απεικονίζει τον τρόπο λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας; Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι ότι ο τύπος του υποδείγματος που χρησιμοποιείται είναι ο πιο κατάλληλος για την μελέτη των προβλημάτων που θέσαμε δηλαδή τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των μεταναστευτικών ρευμάτων, αλλά κυριότερα τις αναδιανεμητικές τάσεις αυτών. Η δομή του υποδείγματος, δηλαδή οι εξισώσεις συμπεριφοράς είναι βασικά υποθέσεις του κατασκευαστή του υποδείγματος.

Η μόνη άμυνα στην κριτική που μπορεί να ασκηθεί σε αυτό το βασικό σημείο, είναι ότι οι υποθέσεις που χρησιμοποιούνται είναι αυτές που λίγο ή πολύ έχουν καθιερωθεί στην βιβλιογραφία και διεθνή εμπειρία. Τέτοιου είδους υποδείγματα δεν μπορούν να αντιπαρατεθούν με δυναμικά στοιχεία, όπως π.χ. τα οικονομετρικά υποδείγματα, έτσι ώστε να ελεγχθεί το κατά πόσο αναπαράγουν προηγούμενα δεδομένα. Είναι βασικά υποδείγματα “διαμέτρησης - calibration”. Αυτό όμως είναι και ένα από τα σημαντικά πλεονεκτήματά τους διότι τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την διαμέτρηση είναι διαρθρωτικά και ενέχουν πολύ μεγαλύτερη λεπτομέρεια από συνολικά μακροοικονομικά μεγέθη.

Τα υποδείγματα τύπου CGE αποτελούνται από μία σειρά εξισώσεων που περιγράφουν τις διάφορες συνθήκες παραγωγής, κατανάλωσης, διανομής εισοδήματος, αποταμιεύσεων και επενδύσεων, και διεθνούς εμπορίου. Οι εξισώσεις αυτές περιγράφουν μία “αρχική ισορροπία” της οικονομίας. Το υπόδειγμα που περιγράφουν οι εξισώσεις προσαρμόζεται με την μέθοδο της διαμέτρησης (calibration) στα στοιχεία για ένα έτος βάσης μίας οικονομίας, έτσι ώστε η λύση του για το συγκεκριμένο έτος βάσης να αναπαράγει ακριβώς τα μεγέθη της οικονομίας στο έτος βάσης. Για διαφορετικά έτη το υπόδειγμα λύνεται με διαφορετικές εξωγενείς μεταβλητές.

Η ανάλυση των μέτρων πολιτικής με το υπόδειγμα είναι μία διαδικασία δύο βημάτων: σε πρώτη φάση κατασκευάζεται ένα σενάριο αναφοράς στο οποίο δεν συμπεριλαμβάνονται τα υπό εξέταση μέτρα πολιτικής και το οποίο προσομοιώνεται με το υπόδειγμα. Σε δεύτερη φάση προστίθενται στο σενάριο

αναφοράς τα μέτρα πολιτικής και η προσομοίωση επαναλαμβάνεται με τις νέες υποθέσεις. Η εκτίμηση των μέτρων πολιτικής γίνεται με σύγκριση των αποτελεσμάτων της προσομοίωσης και του αντίστοιχου έτους βάσης. Η αξιολόγηση γίνεται μέσω των επιπτώσεων που έχουν τα μέτρα πολιτικής σε μακροοικονομικούς δείκτες όπως στην διαφορική ανάπτυξη των κλάδων, στις αναδιανεμητικές επιπτώσεις, στο ΑΕΠ, στην απασχόληση κλπ. Σημαντικές επίσης μπορεί να είναι οι επιπτώσεις στην διανομή εισοδήματος, στην ανεργία, στα δημοσιονομικά και στο εμπορικό ισοζύγιο. Οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις μπορούν να εκτιμηθούν από το υπόδειγμα σε δύο επίπεδα: αναδιανομή του πλούτου μεταξύ των πρωτογενών συντελεστών και αναδιανομή του πλούτου μεταξύ κοινωνικών ή οικονομικών ομάδων στο εσωτερικό κάθε συντελεστή (π.χ. σε κατηγορίες νοικοκυριών).

Οι οικονομικοί παράγοντες αλληλεπιδρούν στις αγορές μέσω των συναρτήσεων προσφοράς και ζήτησης τους ταυτόχρονα σε όλες τις αγορές. Το υπόδειγμα υπολογίζει το διάνυσμα των τιμών εκείνων που οδηγούν σε εξισορρόπηση της προσφοράς και ζήτησης, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει την πλήρη χρησιμοποίηση όλων των πόρων που υπάρχουν διαθέσιμοι στην οικονομία. Η βάση των υποδειγμάτων γενικής ισορροπίας είναι ότι όλες οι αγορές φτάνουν σε ισορροπία μέσω της μεταβολής των τιμών. Αυτή η διαδικασία συνήθως ονομάζεται προσαρμογή των αγορών στις τιμές. Αυτή η προσαρμογή δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι η οικονομία βρίσκεται σε συνθήκες τέλει ανταγωνισμού και μπορεί να συμπεριλάβει και άλλα καθεστώτα της αγοράς.

Το υπόδειγμα υπολογίζει ενδογενώς το διάνυσμα τιμών εκείνων για τις οποίες όλες οι αγορές ισορροπούν ταυτόχρονα. Έτσι το υπόδειγμα μπορεί να αναλύσει σενάρια πολιτικής σχετιζόμενα με διαφορετικές πολιτικές. Οι καμπύλες προσφοράς και ζήτησης οι οποίες αλληλεπιδρούν μέσω των αγορών, παριστάνονται μέσω της μικροοικονομικής συμπεριφοράς των οικονομικών παραγόντων. Οι τελευταίοι είναι οι παραγωγοί, οι καταναλωτές, το κράτος και ο εξωτερικός τομέας. Ως παραγωγοί θεωρούνται οι κλάδοι - στήλες του πίνακα εισροών εκροών. Ο στόχος τους είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους τους υπό περιορισμούς που σχετίζονται με την υπάρχουσα τεχνολογία και την περιορισμένη παραγωγική τους δυνατότητα. Αυτή η τελευταία μπορεί να αλλάξει διαχρονικά μέσω των επενδύσεων. Οι παραγωγοί είναι επίσης καταναλωτές αγαθών και υπηρεσιών (ενδιάμεση κατανάλωση), εργασίας και κεφαλαίου. Οι καταναλωτές ταυτίζονται με τα νοικοκυριά και αντιπροσωπεύονται από έναν αντιπροσωπευτικό καταναλωτή. Τα νοικοκυριά ζητούν αγαθά και υπηρεσίες, αποτελώντας μέρος της τελικής ζήτησης όπως αυτή φαίνεται στον πίνακα εισροών εκροών. Τα νοικοκυριά στοχεύουν στην μεγιστοποίηση της διαχρονικής συνάρτησης χρησιμότητας τους με περιορισμό το διαχρονικό τους εισόδημα. Πάνω σε αυτή τη βάση παίρνοντας τη λύση μόνιμης κατάστασης βρίσκονται οι συναρτήσεις ζήτησης για κατανάλωση, αποταμίευση καθώς και η προσφορά εργασίας (μέσω της ζήτησης για leisure).

Η συμπεριφορά του δημόσιου τομέα είναι ως επί το πλείστον εξωγενής και αφορά τις κρατικές δαπάνες και επενδύσεις, το σύστημα φορολογίας και την κοινωνική πολιτική. Στο σημείο ισορροπίας η προσφορά ισούται με τη ζήτηση ενώ οι τιμές είναι συμβατές με την συμπεριφορά βελτιστοποίησης των οικονομικών παραγόντων. Στο σημείο ισορροπίας οι παραγωγοί επιτυγχάνουν μηδενικά κέρδη (συμπεριλαμβανομένου του περιθωρίου κέρδους) και οι καταναλωτές έχουν χρησιμοποιήσει πλήρως το διαθέσιμο εισόδημα τους. Η ισορροπία αντιστοιχεί σε κάποιου τύπου διανομή εισοδήματος μεταξύ των οικονομικών παραγόντων. Το τελικό ισοζύγιο εσόδων / εξόδων κατά οικονομικό παράγοντα μπορεί να τον οδηγήσει σε έλλειμμα ή πλεόνασμα ανάλογα με την απόφαση του για κατανάλωση ή αποταμίευση.

Το υπόδειγμα εξασφαλίζει ότι το έλλειμμα κάποιων οικονομικών παραγόντων χρηματοδοτείται από το πλεόνασμα των υπολοίπων κατά τρόπο ώστε το αλγεβρικό άθροισμα των πλεονασμάτων να είναι μηδέν. Σε κάθε ενδιάμεσο βήμα μέχρι το σημείο ισορροπίας ο νόμος του Walras δεν ικανοποιείται κατ' ανάγκη. Η πορεία προς την ισορροπία έγκειται στην κατάλληλη διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των οικονομικών παραγόντων ώστε να μετακινηθεί η λύση κοντύτερα προς το νόμο του Walras.

Στα υποδείγματα γενικής ισορροπίας ο κατασκευαστής πρέπει να ορίσει μία απόλυτη τιμή γιατί από κατασκευή το υπόδειγμα έχει ένα βαθμό ελευθερίας μια και η λύση εξαρτάται μόνο από τις σχετικές τιμές και όχι από το απόλυτο επίπεδο τους. Τα πλεονεκτήματα των υποδειγμάτων γενικής ισορροπίας για την υποστήριξη της λήψης αποφάσεων σε θέματα πολιτικής είναι ευρέως γνωστά σε σχέση με τα παραδοσιακά μακροοικονομικά υποδείγματα. Τα υποδείγματα γενικής ισορροπίας προσφέρουν μία ουδέτερη βάση για την συγκριτική αξιολόγηση μέτρων πολιτικής αφού εξασφαλίζουν την συγκρισιμότητα των σεναρίων δεδομένου ότι κάθε φορά η οικονομία παραμένει σε κατάσταση γενικής ισορροπίας. Επιπρόσθετα, αυτά τα υποδείγματα περιγράφουν την συμπεριφορά των οικονομικών παραγόντων σε μικροοικονομική βάση ενώ μπορούν να περιγράψουν και διαρθρωτικά δεδομένα της οικονομίας χωρίς την ανάγκη να καταφεύγουν σε περιγραφικές ή στατιστικές συσχετίσεις. Αυτό ακριβώς το γεγονός επιτρέπει την ανάλυση διαρθρωτικών αλλαγών. Τα υποδείγματα αυτού του τύπου χρησιμοποιούνται ευρέως για την ανάλυση των αναδιανεμητικών επιπτώσεων των μέτρων πολιτικής. Η τεχνολογική πρόοδος και οι επενδύσεις υποδομής είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικές καθόσον μπορούν να μεταβάλλουν θετικά την παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής οδηγώντας εκ του ασφαλούς σε βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία.

3.3 Μηχανισμός λειτουργίας του υποδείγματος

Υπάρχουν πολλοί τρόποι ισορροπίας μίας οικονομίας. Για παράδειγμα ένας τρόπος αφορά ισορροπία με μεταβολές μόνο των τιμών, ενώ ένας άλλος τρόπος αφορά σταθερές ονομαστικές τιμές και μεταβολές των ποσοτήτων ζήτησης. Οι διαφορετικοί αυτοί τρόποι έχουν γίνει αντικείμενο μεγάλης και συνεχιζόμενης διαμάχης και διαφωνιών μεταξύ οικονομολόγων, και αποτελούν την βασική διαφορά

μεταξύ διαφόρων σχολών όπως οι κλασικοί, οι νεοκλασικοί, οι Κεϋνσιανοί, οι Μαρξιστές, κλπ. Ο τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται αυτή η ισορροπία συχνά καλείται και μακροοικονομικό “κλείσιμο” του υποδείγματος.

Ο συνολικός μηχανισμός λειτουργίας του υποδείγματος είναι ο παρακάτω:

- ❖ Ο καταναλωτής (εγχώριος αγοραστής με την ευρεία έννοια του όρου) έχει την δυνατότητα να επιλέξει για κατανάλωση εγχώρια παραγόμενα αγαθά και αγαθά τα οποία εισάγονται από τον υπόλοιπο κόσμο. Η ζήτηση αυτή κατανέμεται ακολουθώντας τον ορισμό του Armington, όπου οι κλάδοι και οι τομείς της οικονομίας χρησιμοποιούν ένα σύνθετο προϊόν, το οποίο συνδυάζει τόσο τα εγχωρίως παραχθέντα αγαθά όσο και τα εισαγόμενα αγαθά, καθώς μεταξύ τους θεωρούνται ως μη τελείως υποκατάστατα.
- ❖ Ο εγχώριος καταναλωτής επιδιώκοντας να ελαχιστοποιήσει το συνολικό του κόστος (χρησιμοποιούμε δηλαδή την δυαδική μορφή έχοντας συνάρτηση κόστους τύπου CES η οποία αντί για τις ποσότητες έχει τις αντίστοιχες τιμές), αποφασίζει να συνδυάσει τα δύο αυτά αγαθά, στο σημείο στο οποίο ο οριακός λόγος υποκατάστασης να ισούται με το λόγο των τιμών των εγχωρίων αγαθών με αυτές των εισαγόμενων.
- ❖ Η τιμή ζήτησης για το σύνθετο αγαθό ορίζεται σαν συνάρτηση της τιμής του εγχωρίως παραχθέντος αγαθού και των τιμών των εισαγόμενων αγαθών, όπου με βάση τις συνθήκες πρώτης τάξης προκύπτει η ζήτηση για εγχώρια αγαθά και η ζήτηση για εισαγωγές.
- ❖ Ο παραγωγός (εγχώριος), από την δική του πλευρά, παράγει αγαθά τα οποία πρόκειται να τα διαθέσει τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και για εξαγωγές προς τον υπόλοιπο κόσμο. Για να παράγει τα αγαθά αυτά χρησιμοποιεί εργασία, κεφάλαιο, ενδιάμεσα αγαθά και ενέργεια.
- ❖ Σύμφωνα με το υπόδειγμα το κεφάλαιο το οποίο θα χρησιμοποιήσει ο παραγωγός είναι σταθερό στην συγκεκριμένη περίοδο και οι επενδυτικές αποφάσεις θα επηρεάσουν μόνο την παραγωγή της επομένης περιόδου. Αν δεν υπήρχε αυτός ο περιορισμός, ο παραγωγός θα μπορούσε να λειτουργούσε σε συνθήκες σταθερών αποδόσεων κλίμακας (constant returns of scale) όπου θα ήταν δυνατόν να προσφέρει οποιαδήποτε ποσότητα αγαθών έχοντας το ίδιο μοναδιαίο κόστος παραγωγής (η καμπύλη του οριακού κόστους είναι παράλληλη στον οριζόντιο άξονα). Όμως, με σταθερό κεφάλαιο στην εξεταζόμενη περίοδο, μία αύξηση της ζήτησης θα οδηγούσε σε αύξηση του μοναδιαίου κόστους παραγωγής (η καμπύλη οριακού κόστους έχει θετική κλίση).

- ❖ Ο παραγωγός για κάθε συγκεκριμένη τιμή μπορεί να παράγει μία ορισμένη ποσότητα αγαθών ελαχιστοποιώντας κάθε φορά το κόστος παραγωγής. Επομένως, η προσφερόμενη ποσότητα αγαθών εξαρτάται από την τιμή. Για κάθε ποσότητα που θα ζητήσει να προσφέρει ο παραγωγός στην εγχώριο αγορά ή για εξαγωγές γνωρίζει το αντίστοιχο μοναδιαίο κόστος παραγωγής (δεχόμενοι την υπόθεση του τέλει ανταγωνισμού με μηδενικά κέρδη (zero profit condition) και με τιμή πώλησης η οποία ταυτίζεται με το μοναδιαίο κόστος παραγωγής).
- ❖ Η συνάρτηση παραγωγής είναι τύπου nested-CES και αναλύεται σε τέσσερα επίπεδα (όπως αναφέρθηκε παραπάνω).
- ❖ Λύνοντας το πρόβλημα της βελτιστοποίησης έχουμε προσδιορίσει, με βάση τις συνθήκες πρώτης τάξης, τις συναρτήσεις ζήτησης για τους συντελεστές παραγωγής.
- ❖ Οι παραγωγοί υπολογίζοντας μία αρχική ζήτηση αγαθών και γνωρίζοντας το μοναδιαίο κόστος παραγωγής γι' αυτήν την συγκεκριμένη ποσότητα αγαθών, προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα έσοδα από την πώληση του αγαθού. Έχουν την δυνατότητα να διαθέσουν τα αγαθά τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και για εξαγωγές προς τον υπόλοιπο κόσμο, σε διαφορετικές τιμές.
- ❖ Η απόφαση για τον βέλτιστο συνδυασμό προσφερόμενων αγαθών στην εγχώρια αγορά και προσφερόμενων αγαθών στον υπόλοιπο κόσμο, προσδιορίζεται στο υπόδειγμα από μία συνάρτηση σταθερής ελαστικότητας μετασχηματισμού (CET), θεωρώντας ότι οι πωλητές προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα έσοδά τους από τις πωλήσεις των αγαθών σύμφωνα με τον παραπάνω περιορισμό.
- ❖ Η ταυτότητα των πωλήσεων, η οποία προσδιορίζει τα συνολικά έσοδα από τις πωλήσεις στην εγχώρια αγορά και στο εξωτερικό εξασφαλίζεται να ισούται με τα συνολικά κόστη από το υπόδειγμα.
- ❖ Από τις συνθήκες πρώτης τάξης της παραπάνω συνάρτησης μετασχηματισμού προκύπτουν οι συναρτήσεις προσφοράς των επιχειρήσεων για την εγχώρια αγορά και για τον υπόλοιπο κόσμο, οι οποίες είναι συναρτήσεις των εγχώριων τιμών και των τιμών που αναφέρονται στον υπόλοιπο κόσμο αντιστοίχως.
- ❖ Οι παραγωγοί, επομένως, από την μία πλευρά ελαχιστοποιούν το κόστος παραγωγής παράγοντας αγαθά τα οποία στη συνέχεια έχουν την δυνατότητα να τα προσφέρουν στην εγχώρια αγορά και στον υπόλοιπο κόσμο σε διαφορετικές τιμές μεγιστοποιώντας τα έσοδα τους.

- ❖ Με βάση τα παραπάνω και θεωρώντας ότι όλες οι αγορές του οικονομικού συστήματος είναι πλήρως ανταγωνιστικές, ο μηχανισμός των τιμών επιφέρει την αναγκαία ισορροπία εξισώνοντας προσφερόμενες και ζητούμενες ποσότητες:
- ❖ Η πρώτη ισορροπία αναφέρεται στην προσφερόμενη και ζητούμενη ποσότητα από εγχώριους αγοραστές, για εγχώρια παραγόμενα προϊόντα. Από αυτή την ισορροπία, προσδιορίζεται η τιμή που αγοράζουν οι εγχώριοι αγοραστές εγχώρια παραγόμενα προϊόντα.
- ❖ Η δεύτερη ισορροπία αναφέρεται στην προσφερόμενη και ζητούμενη ποσότητα από και προς τον υπόλοιπο κόσμο. Η ζητούμενη ποσότητα για εξαγωγές προσδιορίζεται από μία εξίσωση η οποία είναι συνάρτηση των διεθνών τιμών και των τιμών των εξαγωγών. Από αυτή την ισορροπία προσδιορίζεται η τιμή που απολαμβάνουν οι παραγωγοί διαθέτοντας τα προϊόντα τους στον υπόλοιπο κόσμο.
- ❖ Τα μέλη των νοικοκυριών συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία προσφέροντας την εργασία τους. Η προσφορά εργασίας στο συγκεκριμένο υπόδειγμα εξαρτάται από τον μέσο πραγματικό μισθό για κάθε τύπο εργασίας, ενώ η ζήτηση για τους διαφορετικούς τύπους εργασίας προσδιορίζεται από την συνάρτηση παραγωγής.
- ❖ Η τρίτη ισορροπία του υποδείγματος αναφέρεται στην ισορροπία προσφοράς - ζήτησης της αγοράς εργασίας, προσδιορίζοντας τον μέσο μισθό ισορροπίας για κάθε τύπο εργασίας.
- ❖ Η προστιθέμενη αξία παραγωγής κατευθύνεται στους συντελεστές εργασία και κεφάλαιο (πρώτη διάκριση - λειτουργική⁶⁷ διανομή του εισοδήματος (functional distribution income) που έχει σχέση με τα μερίδια του εθνικού εισοδήματος που προκύπτουν από

⁶⁷ Στη βιβλιογραφία η πρώτη αναφορά σχετικά με θέματα που αναφέρονται στην σχέση της διανομής του εισοδήματος (distribution income) και της ανάπτυξης, παρουσιάζεται στο άρθρο με τίτλο *“Economic Growth and Income Equality”* του Kuznets (1955 και 1966). Σύμφωνα μ’ αυτό το άρθρο, το μέγεθος της προσωπικής διανομής του εισοδήματος στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν περιορισμένο από το 1930 και μετά. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στην γνωστή υπόθεση (*U-hypothesis*) σύμφωνα με την οποία η οικονομική ανάπτυξη έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ανισότητας και ακολούθως στην μείωσή της, ενώ υπήρξε η αφετηρία για ένα νέο κεφάλαιο της οικονομικής ανάπτυξης με σημαντικό πεδίο έρευνας.

Σύμφωνα με υποδείγματα που έχουν κατασκευαστεί για να εξετάσουν προβλήματα διανομής εισοδήματος σε διάφορες χώρες⁶⁷, αυτοί οι τρεις τύποι διανομής, αντιδρούν διαφορετικά, με μικρότερη ή μεγαλύτερη ευαισθησία, στα σενάρια πολιτικής [Adelman⁶⁷, Robinson (1989)]. Στα υποδείγματα αυτά, η λειτουργική διανομή του εισοδήματος εμφανίζεται περισσότερο ευαίσθητη στις εξωγενείς επιδράσεις και στα σενάρια πολιτικής, σε αντίθεση με την προσωπική διανομή. Επίσης, η αρχική κατάσταση της διάρθρωσης του εισοδήματος, όπως αποτυπώνεται στους πίνακες κοινωνικής λογιστικής, αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην πορεία εξεύρεσης λύσης, εφ’ όσον πολλές φορές η διαδικασία οδηγείται σε αποτυχία όταν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μέσα στις πληθυσμιακές ομάδες (μεγάλη ανισότητα). Αντίθετα μεταβολές στις τιμές ή στις ποσότητες φαίνεται να επηρεάζουν λιγότερο τα εισοδήματα.

την συνολική παραγωγική διαδικασία). Αυτός ο τύπος διανομής συνδέεται και με την κλαδική διανομή του εισοδήματος (extended functional distribution income), εφόσον η λειτουργική διανομή αναφέρεται σε κάθε κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας χωριστά.

- ❖ Το εισόδημα από την εργασία που κατευθύνεται στα νοικοκυριά είναι ανάλογο του ύψους του μισθού ισορροπίας που διαμορφώνεται, την συμμετοχή των διαφόρων μελών των νοικοκυριών στους διαφόρους τύπους απασχόλησης, καθώς επίσης και την συμμετοχή τους στους διαφόρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Ο τρίτος αυτός τύπος διανομής αναφέρεται στην προσωπική διανομή του εισοδήματος (size distribution income).
- ❖ Ταυτόχρονα, στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, στις δημόσιες επιχειρήσεις και στον υπόλοιπο κόσμο, ο οποίος συμμετείχε στην παραγωγική διαδικασία, κατευθύνεται η προστιθέμενη αξία παραγωγής του συντελεστή “κεφάλαιο”.
- ❖ Τα νοικοκυριά, εκτός από τα εισοδήματα που απέκτησαν με βάση την εργασία των μελών τους στην παραγωγική διαδικασία, λαμβάνουν και μεταβιβαστικές πληρωμές. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις μεταβιβάζουν εισοδήματα στα νοικοκυριά (μερίσματα, ενοίκια κ.λ.π.), το δημόσιο (με συντάξεις, επιδόματα ανεργίας, τόκοι δημόσιου χρέους κ.λ.π.), ο υπόλοιπος κόσμος (με εμβάσματα) και τέλος τα ίδια νοικοκυριά μεταβιβάζουν εισοδήματα σε άλλα νοικοκυριά (οικονομική βοήθεια).
- ❖ Ταυτόχρονα πληρώνουν φόρους στο κράτος (άμεση φορολογία) και εισφορές για κοινωνική ασφάλιση. Το καθαρό εισόδημα που απομένει είναι το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Το ύψος αυτό του διαθέσιμου εισοδήματος θα αποτελέσει την βάση από την οποία το νοικοκυριό θα αποφασίσει για την καταναλωτική και επενδυτική του συμπεριφορά.
- ❖ Αντίστοιχα οι επιχειρήσεις λαμβάνουν μεταβιβαστικές πληρωμές από το δημόσιο (τόκοι δημόσιου χρέους) και από τον υπόλοιπο κόσμο. Πληρώνουν στο κράτος φόρους (άμεση φορολογία) με βάση τα κέρδη τους.
- ❖ Τα νοικοκυριά θεωρώντας το συνολικό τους διαθέσιμο εισόδημα, αποφασίζουν το μέγεθος της καταναλωτικής τους δαπάνης. Αυτή εξαρτάται από την μεταβολή του πραγματικού τους διαθέσιμου εισοδήματος, της καταναλωτικής δαπάνης της προηγούμενης περιόδου και την μεταβολή του αριθμού των μελών του νοικοκυριού.

- ❖ Αυτή την συνολική καταναλωτική δαπάνη αποφασίζουν να την διαθέσουν για αγορά διαρκών και μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών (με δεδομένες ποσότητες αγαθών για στοιχειώδη διαβίωση). Αγοράζοντας διαρκή καταναλωτικά αγαθά έχουν υπολογίσει την αξία της κατανάλωσης των μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών που σχετίζονται με τα διαρκή (αγοράζοντας μία οικιακή ηλεκτρική συσκευή ή ένα αυτοκίνητο έχουν υπολογίσει το κόστος χρήσης του αγαθού αυτού σε ηλεκτρικό ρεύμα ή βενζίνη αντίστοιχα).
- ❖ Εκτός από κατανάλωση, τα νοικοκυριά αποφασίζουν και για επενδύσεις που αφορούν τις κατοικίες. Η συνολική ζήτηση για το σύνθετο αγαθό μέσα στο υπόδειγμα υπολογίζεται από το άθροισμα των παρακάτω συστατικών εγχώριας ζήτησης (ενδιάμεσης και τελικής): ζήτηση για ενδιάμεσες καταναλώσεις στην διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας, ζήτηση για κατανάλωση από τα νοικοκυριά, ζήτηση για νέες επενδύσεις σε κατοικίες από τα νοικοκυριά, ζήτηση για νέες επενδύσεις από τις επιχειρήσεις, ζήτηση για κατανάλωση από το δημόσιο, ζήτηση για επενδύσεις από το δημόσιο, ζήτηση για αποθέματα. Η ζήτηση αυτή καλύπτεται από εγχώρια προϊόντα (τα οποία προορίζονται για την εγχώρια αγορά) και από εισαγωγές.
- ❖ Στο υπόδειγμα, παρουσιάζεται μια συνάρτηση προσφοράς εξαγωγών έτσι ώστε να αντανακλά την απόφαση των παραγωγών σχετικά με τον βέλτιστο συνδυασμό παραγόμενων αγαθών που προσφέρονται στην εγχώρια αγορά, και των αγαθών που προσφέρονται στην παγκόσμια αγορά. Η συμπεριφορά του παραγωγού μπορεί να προσαρμοστεί στο υπόδειγμα με μια συνάρτηση σταθερής ελαστικότητας μετασχηματισμού (CET). Ο παραγωγός επιδιώκει να μεγιστοποιήσει τα συνολικά του έσοδα από τις πωλήσεις του, κάτω από τον περιορισμό της CET. Τα μερίσματα και τα ενοίκια που πληρώνουν οι επιχειρήσεις στα νοικοκυριά είναι ανάλογα των καθαρών εσόδων των επιχειρήσεων. Οι μεταβιβάσεις του δημόσιου τομέα στα νοικοκυριά εξαρτώνται από τον αριθμό των εργαζομένων κατά κλάδο και το ύψος των επιδοτήσεων στους ανέργους. Τέλος, προσδιορίζεται το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, όπως έχουμε ήδη αναφερθεί παραπάνω.
- ❖ Η γενική σχεδίαση της κατανάλωσης των νοικοκυριών όπως αυτή έχει χρησιμοποιηθεί στο υπόδειγμα χρησιμοποιεί ένα ολοκληρωμένο υπόδειγμα καταναλωτικής ζήτησης για μη-διαρκή και διαρκή καταναλωτικά αγαθά το οποίο έχει αναπτυχθεί και εφαρμοστεί σε μια LES συνάρτηση δαπάνης από τους Conrad and Schroder, (1991). Στο υπόδειγμα πρώτα υπολογίζεται η συνολική καταναλωτική δαπάνη για κάθε κατηγορία νοικοκυριού

και η οποία εξαρτάται από την δαπάνη της προηγούμενης περιόδου, την μεταβολή του διαθέσιμου εισοδήματος, την μεταβολή του πληθυσμού και τις τιμές. Στο επόμενο βήμα, τα νοικοκυριά κατανέμουν την συνολική καταναλωτική τους δαπάνη μεταξύ δαπάνης σε μη-διαρκή καταναλωτικά αγαθά και διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Τα μη-διαρκή καταναλωτικά αγαθά, διακρίνονται σε προϊόντα (αγροτικά προϊόντα, τρόφιμα, ένδυση, κ.λ.π.), υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση, αναψυχή, κ.λ.π.) και τέλος υπηρεσίες που έχουν σχέση με την ενέργεια όπως δαπάνη ηλεκτρισμού, δαπάνη για καύσιμα αυτοκινήτου κ.λ.π. Οι υπηρεσίες αυτές που αφορούν την ενέργεια έχουν άμεση σχέση με την δαπάνη διαρκών καταναλωτικών αγαθών (αυτοκίνητα, ηλεκτρικές συσκευές, συστήματα θέρμανσης κ.λ.π.).

- ❖ Η ζήτηση κεφαλαίου για τα επόμενα χρόνια, η οποία καθορίζει την ζήτηση επενδύσεων των επιχειρήσεων, προσδιορίζεται μέσω των βέλτιστων αποφάσεων που αφορούν τις εισροές των παραγωγικών συντελεστών για τα επόμενα χρόνια. Η επιθυμητή ζήτηση για κεφάλαιο (K) (όπως αυτή έχει προέλθει από την μακροχρόνια ελαχιστοποίηση κόστους κάτω από τον περιορισμό της συνάρτησης παραγωγής) είναι μια συνάρτηση του βέλτιστου μακροχρόνιου κόστους κεφαλαίου και της αναμενόμενης ποσότητας παραγωγής με τον αναμενόμενο αποπληθωριστή παραγωγής. Η επενδυτική ζήτηση κάθε κλάδου μετασχηματίζεται σε ζήτηση κατά προϊόν διαμέσου των σταθερών τεχνολογικών συντελεστών, προερχόμενων από μια επενδυτική μήτρα κατά προϊόν και κατά κλάδο. Η συγκεκριμένη επενδυτική ζήτηση μαζί με την επενδυτική ζήτηση των νοικοκυριών (που στην περίπτωση μας είναι οι επενδύσεις σε νέες κατοικίες) και τις δημόσιες επενδύσεις (οι οποίες είναι εξωγενές στο υπόδειγμα) αποτελούν την συνολική ζήτηση για επενδυτικά αγαθά. Η ποσότητα της συνολικής ζήτησης για σύνθετο αγαθό υπολογίζεται ως το άθροισμα των διαφόρων κατηγοριών εγχώριας ζήτησης (ενδιάμεση και τελική).
- ❖ Η ζήτηση αγαθών από τους καταναλωτές, τους παραγωγούς, και τον δημόσιο τομέα αποτελούν την συνολική εγχώρια ζήτηση. Αυτή η συνολική ζήτηση κατανέμεται μεταξύ εγχώριων προϊόντων και εισαγόμενων, ακολουθώντας τον ορισμό του Armington. Για την αγορά εργασίας, θεωρείται, ως δεδομένο, ότι η ευκαμψία μισθών εξασφαλίζει πλήρη απασχόληση.
- ❖ Από την πλευρά της ζήτησης έχουμε την ζήτηση εργασίας από τις επιχειρήσεις (όπως αυτή προκύπτει από την συμπεριφορά της παραγωγής τους), ενώ από την πλευρά της προσφοράς έχουμε τον συνολικό αριθμό των απασχολούμενων. Η συνθήκη ισορροπίας υπολογίζει το ύψος του μισθού για κάθε συντελεστή εργασίας.

- ❖ Η ισορροπία ανάμεσα στη ζήτηση για εξαγωγές από τον υπόλοιπο κόσμο και στη συνάρτηση προσφοράς για εξαγωγές προκύπτει η τιμή ισορροπίας για εξαγωγές. Ακολουθώντας τους ορισμούς του ΠΚΛ το υπόδειγμα κάνει διάκριση μεταξύ 8 κατηγοριών εισπράξεων: τους έμμεσους φόρους, τους άμεσους φόρους, τον φόρο προστιθέμενης αξίας, τις επιδοτήσεις παραγωγής, τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, τους εισαγωγικούς φόρους, τις μεταβιβαστικές πληρωμές από το εξωτερικό, και τις εισπράξεις από τις δημόσιες επιχειρήσεις. Αυτές οι εισπράξεις προέρχονται από τις πωλήσεις προϊόντων (όπως αυτές μετρούνται εντός των παραγωγικών τμημάτων στον ΠΚΛ) και από τους διάφορους άλλους θεσμικούς φορείς της οικονομίας. Οι εισπράξεις από πωλήσεις προϊόντων εκφρασμένες σε αξία, οι οποίες περιέχουν τους έμμεσους φόρους, τον ΦΠΑ, τις επιδοτήσεις και τους δασμούς, υπολογίζονται από τις αντίστοιχες εισπράξεις σε αξία, δοθέντος της φορολογικής βάσης και του φορολογικού συντελεστή.
- ❖ Σύμφωνα με τον πίνακα κοινωνικής λογιστικής τα έσοδα του δημόσιου τομέα κατά κλάδο δραστηριότητας είναι οι έμμεσοι φόροι, ο φόρος προστιθέμενης αξίας και οι δασμοί επί των εισαγωγών. Στα έσοδα αυτά προστίθενται και οι επιδοτήσεις επί της παραγωγής με αρνητικό πρόσημο. Οι εισφορές για κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων κατά κλάδο δραστηριότητας, αντίθετα, αναφέρονται στον ΠΚΛ και στο συγκεκριμένο υπόδειγμα στις δαπάνες των νοικοκυριών προς το δημόσιο. Τα μέλη των νοικοκυριών κατά την διαδικασία διανομής της προστιθέμενης αξίας παραγωγής, μαζί με τους μισθούς εισπράττουν και την δαπάνη για κοινωνική ασφάλιση (την δική τους συμμετοχή μαζί με την συμμετοχή των εργοδοτών). Αυτή την δαπάνη τα νοικοκυριά την αποδίδουν στο δημόσιο.
- ❖ Οι άμεσοι φόροι που αποδίδουν οι επιχειρήσεις στο δημόσιο είναι ανάλογοι των καθαρών εσόδων των επιχειρήσεων, όπου καθαρά έσοδα θεωρούνται τα έσοδα από την διανομή της προστιθέμενης αξίας του συντελεστή κεφαλαίου που εισπράττουν οι επιχειρήσεις μείον τις μεταβιβάσεις των επιχειρήσεων στα νοικοκυριά.
- ❖ Οι ακαθάριστες αποταμιεύσεις ανά θεσμικό φορέα υπολογίζονται από την διαφορά μεταξύ των εσόδων (τα οποία αποτελούνται από τις εισπράξεις ανά κλάδο συν το εισόδημα από τους συντελεστές και τους θεσμικούς φορείς) και των δαπανών (οι οποίες περιέχουν την τελική κατανάλωση και τις μεταβιβαστικές πληρωμές προς τους θεσμικούς φορείς και τους συντελεστές παραγωγής).

- ❖ Η ικανότητα δανεισμού, ή το πλεόνασμα - θετικό ή αρνητικό - των θεσμικών φορέων υπολογίζεται αφαιρώντας τις επενδύσεις και τις μεταβολές των αποθεμάτων από τις ακαθάριστες αποταμιεύσεις για κάθε θεσμικό φορέα χωριστά.

3.4 Ένα τυπικό υπολογιστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας

Στο βασικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας οι τρεις αγορές δηλαδή η αγορά προϊόντος, η αγορά εργασίας και η αγορά εξωτερικού εμπορίου, με τις αντίστοιχες τιμές, δηλαδή την τιμή του προϊόντος, τον μέσο μισθό και τέλος την τιμή του συναλλάγματος, θεωρούμε ότι βρίσκονται σε ισορροπία δηλαδή η συνολική ζήτηση ισούται με την συνολική προσφορά και επομένως οι παραπάνω τιμές διαμορφώνονται ταυτόχρονα (η ταυτόχρονη ισορροπία των αγορών προσδιορίζει τις αντίστοιχες τιμές).

Η πρώτη αγορά που ξεκινάμε ν' αναλύσουμε είναι η αγορά του εξωτερικού εμπορίου. Στην κλασική θεωρία του διεθνούς εμπορίου διακρίνουμε δύο περιπτώσεις σε σχέση με το αν η χώρα μπορεί ή όχι να επιβάλει τις τιμές της. Αν μπορεί να επιβάλει τις τιμές της, τότε οι τιμές εξωτερικού εμπορίου είναι όμοιες με αυτές της παραγωγής. Στην αντίθετη περίπτωση, οι τιμές είναι οι ίδιες με τις εξωτερικές τιμές⁶⁸ εκφρασμένες στο εθνικό νόμισμα.

Ο καταναλωτής είναι σε θέση να καταναλώσει τα εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα (D_i) ή τα προϊόντα τα οποία εισάγονται [εμπορεύσιμα] (M_i) και τα οποία θεωρούμε ότι δεν είναι τέλεια υποκατάστατα. Έτσι η ζήτηση αυτή κατανέμεται μεταξύ εγχωρίων παραγόμενων προϊόντων και προϊόντων τα οποία εισάγονται, *ακολουθώντας τον ορισμό του Armington*. Σύμφωνα μ' αυτό τον ορισμό οι κλάδοι και οι τομείς της οικονομίας χρησιμοποιούν ένα σύνθετο προϊόν (Q_i), το οποίο συνδυάζει τόσο τα εγχωρίως παραχθέντα αγαθά όσο και τα εισαγόμενα αγαθά, καθώς μεταξύ τους θεωρούνται ως μη τελείως υποκατάστατα. Ο εγχώριος καταναλωτής επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει το συνολικό του κόστος και αποφασίζει να συνδυάσει εισαγόμενα αγαθά με εγχωρίως παραχθέντα, έτσι ώστε, ο οριακός λόγος υποκατάστασης να ισούται με το λόγο των τιμών των εγχωρίων αγαθών με αυτές των εισαγόμενων.

Για την σχέση αυτή ανάμεσα στα εισαγόμενα και εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα μπορεί να χρησιμοποιηθεί μία συνάρτηση χρησιμότητας τύπου CES⁶⁹ η οποία έχει την γενική μορφή:

⁶⁸ Τα υποδείγματα γενικής ισορροπίας αρχικά είχαν εφαρμοστεί σε μικρές χώρες (π.χ. Καμερούν, Ταϊλάνδη, Τουρκία, Μεξικό, Κορέα κλπ) και επομένως είχε υιοθετηθεί η περίπτωση κατά την οποία η χώρα δεν μπορεί να επιβάλει τις τιμές της και άρα είναι δέκτης τιμών.

⁶⁹ Πολλές φορές αντί για την συνάρτηση (3.1) μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την δυαδική της μορφή. Σύμφωνα με αυτή την μορφή, ο καταναλωτής προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει το κόστος από την κατανάλωση των εγχωρίως

$$Q_i = \bar{B}_i [\delta_i M_i^{-p_i} + (1 - \delta_i) D_i^{-p_i}]^{-1/p_i} = f_i(M_i, D_i) \quad (3.1)$$

όπου \bar{B}_i , δ_i είναι παράμετροι και $\sigma_i = 1/(1 + \rho_i)$ είναι η ελαστικότητα υποκαταστάσεως.

Οι καταναλωτές διαλέγουν τα δύο προϊόντα M_i, D_i σε σχέση με τις αντίστοιχες σχετικές τιμές τους PM_i, PD_i και ελαχιστοποιούν το κόστος ανά μονάδα χρησιμότητας, δηλαδή:

$$P_i Q_i = PD_i D_i + PM_i M_i \quad (3.2)$$

όπου Q_i είναι το σύνθετο προϊόν και P_i η τιμή του.

Μετασχηματίζοντας τώρα την (3.1) έχουμε:

$$Q_i^{-p_i} = \bar{B}_i^{-p_i} \delta_i M_i^{-p_i} + \bar{B}_i^{-p_i} (1 - \delta_i) D_i^{-p_i} \quad (3.3)$$

Παραγωγίζοντας μερικώς ως προς M_i, D_i έχουμε:

$$-p_i Q_i^{-(1+p_i)} \partial Q_i = -\bar{B}_i^{-p_i} \delta_i p_i M_i^{-(1+p_i)} \partial M_i \quad (3.4)$$

$$-p_i Q_i^{-(1+p_i)} \partial Q_i = -\bar{B}_i^{-p_i} (1 - \delta_i) p_i D_i^{-(1+p_i)} \partial D_i \quad (3.5)$$

Από τις (3.4) και (3.5) έχουμε αντίστοιχα:

$$\frac{\partial Q_i}{\partial M_i} = \delta_i \bar{B}_i^{-p_i} \cdot \left(\frac{M_i}{Q_i} \right)^{-(1+p_i)} \quad (3.6)$$

$$\frac{\partial Q_i}{\partial D_i} = (1 - \delta_i) \bar{B}_i^{-p_i} \cdot \left(\frac{D_i}{Q_i} \right)^{-(1+p_i)} \quad (3.7)$$

Γνωρίζουμε ότι το πρώτο μέρος των εξισώσεων (3.6) και (3.7) ισούται με τις αντίστοιχες τιμές των δύο προϊόντων (σε τελείως ανταγωνιστικές αγορές), δηλαδή ισχύει:

$$\frac{\partial Q_i}{\partial M_i} = PM_i \quad (3.8)$$

$$\frac{\partial Q_i}{\partial D_i} = PD_i \quad (3.9)$$

και εισαγόμενων προϊόντων. Στη περίπτωση αυτή αντί για την (3.1) έχουμε μία συνάρτηση κόστους τύπου CES η οποία αντί για τις ποσότητες έχει τις αντίστοιχες τιμές:

$$P_i = \frac{1}{B_i} \left[\delta_i^{\sigma_i} PM_i^{(1-\sigma_i)} + (1 - \delta_i)^{\sigma_i} PD_i^{(1-\sigma_i)} \right]^{1/(1-\sigma_i)} \quad (3.1\alpha)$$

Αν διαιρέσουμε την (3.6) με την (3.7), τότε:

$$\frac{\partial Q_i / \partial M_i}{\partial Q_i / \partial D_i} = \frac{\delta_i}{1 - \delta_i} \left(\frac{D_i}{M_i} \right)^{1 + \rho_i} \quad (3.10)$$

και χρησιμοποιήσουμε την (3.8) και την (3.9) στην (3.10) τότε:

$$\frac{\partial Q_i / \partial M_i}{\partial Q_i / \partial D_i} = \frac{PM_i}{PD_i} = \frac{\delta_i}{1 - \delta_i} \left(\frac{D_i}{M_i} \right)^{1 + \rho_i} \quad (3.11)$$

Η (3.11) αν λυθεί ως προς M_i τότε προκύπτει η συνάρτηση ζήτησης για εισαγωγές, όπου το μέγεθος της ελαστικότητας υποκαταστάσεως φανερώνει την ευαισθησία του λόγου M_i/D_i σε μεταβολές του λόγου των τιμών PD_i/PM_i .

$$M_i = \left(\frac{\delta_i}{1 - \delta_i} \right)^{\sigma_i} \left(\frac{PD_i}{PM_i} \right)^{\sigma_i} D_i \quad (3.12)$$

όπου $\sigma_i = 1/(1 + \rho_i)$ είναι η ελαστικότητα υποκαταστάσεως (trade-substitution) μεταξύ των δύο προϊόντων.

Για την εξίσωση των τιμών των εισαγωγών, δεχόμενοι την προϋπόθεση ότι η χώρα είναι μικρή άρα δεν μπορεί να επηρεάσει την τιμή αυτή, ισούται:

$$PM_i = \overline{PW}_i (1 + tm_i) ER \quad (3.13)$$

όπου \overline{PW}_i είναι η διεθνής τιμή των εισαγωγών (world price) σε δολάρια, tm_i είναι το ποσοστό φόρου των εισαγωγών (tariff rate) και ER είναι η διμερής τιμή συναλλάγματος (exchange rate).

Για τις εξαγωγές, υποθέτουμε ότι εφόσον η χώρα είναι μικρή, η τιμή των εξαγωγών παραμένει σταθερή ανεξάρτητα από το μέγεθος της ποσότητας που εξάγεται (ελαστική συνάρτηση ζήτησης). Υποθέτουμε λοιπόν ότι αν PE_i είναι τα έσοδα των εξαγωγών του κλάδου i , από την πώληση μίας μονάδος προϊόντος στο εξωτερικό και PWE_i είναι η διεθνής τιμή των εξαγωγών (world price) τότε η PE_i μπορεί να γραφεί:

$$PE_i = PWE_i (1 + t e_i) ER \quad (3.14)$$

όπου te_i είναι το ποσοστό επιδότησης των εξαγωγών (export subsidy rate). Αν $PE_i > PD_i$ τότε ολόκληρη η εγχώρια παραγωγή θα εξάγεται ενώ αν $PE_i < PD_i$ οι εξαγωγές E_i θα είναι μηδενικές. Επομένως στην ενδιάμεση περίπτωση δηλαδή $PE_i = PD_i$ τότε $E_i \geq 0$.

Η (3.14) μπορεί επομένως να γραφεί:

$$PWE_i = \frac{PD_i}{(1+te_i)ER} \quad (3.15)$$

Η (3.15) είναι η εξίσωση των τιμών των εξαγωγών, η οποία τιμή PWE_i , είναι ενδογενώς καθορισμένη, και η οποία εξαρτάται από το κόστος παραγωγής, το ύψος των επιδοτήσεων και από την τιμή του συναλλάγματος.

Για την συνάρτηση ζήτησης των εξαγωγών, υποθέτουμε ότι η ζήτηση εξαρτάται από μία μέση διεθνή τιμή, η οποία συνήθως είναι εξωγενές μεταβλητή και από την τιμή των εξαγωγών, δηλαδή:

$$E_i = E_i(\Pi_i, PWE_i) \quad (3.16)$$

όπου Π_i είναι μία μέση σταθμισμένη διεθνή τιμή για όλες τις χώρες, και η οποία είναι εξωγενώς ορισμένη. Στα εφαρμοσμένα υποδείγματα η συνάρτηση ζήτησης για εισαγωγές έχει συνήθως την μορφή:

$$E_i = \bar{E}_0 \left(\frac{\Pi_i}{PWE_i} \right)^{\eta_i} \quad (3.17)$$

όπου η_i είναι η ελαστικότητα ζήτησης εξαγωγών, \bar{E}_0 είναι μία σταθερά στην περίπτωση που $\Pi_i = PWE_i$.

Η γενική ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών (balance of payments) επιτυγχάνεται όταν:

$$EF = \sum_{i=1}^n \overline{PW}_i M_i - \sum_{i=1}^n PWE_i E_i - \bar{F} = 0 \quad (3.18)$$

όπου M_i και E_i είναι οι εισαγωγές και εξαγωγές αντίστοιχα, \bar{F} είναι οι καθαρές εισροές κεφαλαίου και η οποία είναι εξωγενής μεταβλητή (όταν δεν υπάρχει νομισματικό υπο-υπόδειγμα).

Σε ορισμένα υποδείγματα υπάρχει και η αντίστοιχη συνάρτηση προσφοράς εξαγωγών. Αυτή η συνάρτηση προκύπτει με παρόμοιες υποθέσεις που είχαμε κάνει για τις εισαγωγές. Θεωρούμε ότι οι παραγωγοί κάθε κλάδου έχουν την δυνατότητα να διαθέσουν το προϊόν τους στην εγχώρια αγορά ή να το εξάγουν, με μόνο κριτήριο την μεγιστοποίηση των κερδών τους. Ξεκινώντας από μία συνάρτηση τύπου CET (συνάρτηση σταθερής ελαστικότητας μετασχηματισμού) και με περιορισμό την μεγιστοποίηση των εσόδων καταλήγουμε στη συνάρτηση προσφοράς για εξαγωγές:

$$\frac{E_i}{D_i} = \left(\frac{PE_i}{PD_i} \right)^{\psi_i} \left(\frac{1 - \gamma_i}{\gamma_i} \right)^{\psi_i} \quad (3.19)$$

όπου ψ_i είναι η ελαστικότητα μετασχηματισμού ενώ ισχύει ότι $D_i = Q_i - E_i$.

Για την συνάρτηση προσφοράς κάθε κλάδου i , έχουν χρησιμοποιηθεί στα διάφορα υποδείγματα γενικής ισορροπίας συναρτήσεις παραγωγής τύπου Cobb-Douglas, CES (Nested), CES (Value-Added, fixed coefficient intermediate use of composite inputs), 2 επίπεδα CES κλπ.

Έστω ότι στην συνάρτηση παραγωγής χρησιμοποιούμε μόνο δύο συντελεστές, την εργασία και το κεφάλαιο (το οποίο κεφάλαιο υποθέτουμε ότι είναι εξωγενές στο υπόδειγμα μας). Αν θέσουμε \bar{A}_i την τεχνολογική πρόοδο η οποία δέχεται μόνο θετικές τιμές και η οποία είναι εξωγενής μεταβλητή (λειτουργεί δηλαδή σαν ένας απλός πολλαπλασιαστικός συντελεστής), η γενική μορφή της συνάρτησης παραγωγής μπορεί να γραφεί:

$$X_i^s = \bar{A}_i g_i(\bar{K}_i, L_i) \quad (3.20)$$

όπου X_i^s είναι η συνολική συνάρτηση προσφοράς, και $g_i(-)$ είναι μία συνάρτηση παραγωγής τύπου CES. Η εργασία η οποία χρησιμοποιείται στη συνάρτηση παραγωγής (3.20) μπορεί σε δεύτερο στάδιο να διακριθεί σε διάφορες υποκατηγορίες (ανάλογα του είδους της εργασίας όπως π.χ. μορφή ειδίκευσης, αν είναι μισθωτή ή όχι κ.λ.π.), συνδεόμενες μεταξύ τους με μία συνάρτηση τύπου CES με σταθερή ελαστικότητα υποκαταστάσεως μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών τύπου εργασίας⁷⁰.

Έτσι η γενική μορφή της συνάρτησης εργασίας μπορεί να γραφεί:

$$L_i = H_i(L_{1i}, L_{2i}, \dots, L_{mi}) \quad (3.21)$$

όπου m είναι οι συνολικές κατηγορίες τύπων εργασίας και $H_i(-)$ είναι μία συνάρτηση CES.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία του τέλει ανταγωνισμού θα πρέπει οι μισθοί (W) να εξισώνονται με το οριακό προϊόν ώστε να έχουμε μεγιστοποίηση των κερδών. Δηλαδή θα πρέπει να ισχύει:

$$PN_i \left(\frac{\partial X_i}{\partial L_{ki}} \right) = W_k \quad (3.22)$$

⁷⁰ Διακρίνοντας την εργασία σε τρεις κατηγορίες π.χ. αγροτική L_1 , αστική ειδικευμένη L_2 , αστική ανειδίκευτη L_3 (για την Ελλάδα υπάρχουν αντίστοιχα στοιχεία για μισθωτούς, ημερομίσθιους και αυτοαπασχολούμενους) και χρησιμοποιώντας συνάρτηση παραγωγής τύπου Cobb-Douglas μπορούμε να έχουμε για κάθε κλάδο μία συνάρτηση παραγωγής τύπου

$$X_i^s = \bar{A}_i L_{1i}^{\alpha_{1i}} L_{2i}^{\alpha_{2i}} L_{3i}^{\alpha_{3i}} K_i^{\alpha_{4i}} \quad \text{όπου} \quad \alpha_{4i} = 1 - \sum_k \alpha_{ki}$$

Σ' αυτό το υπόδειγμα υπολογίζεται ο μέσος μισθός κάθε κατηγορίας εργασίας και προκύπτει από την ισότητα προσφοράς και ζήτησης εργασίας:

$$L_k^D = \bar{L}_k^S \quad (3.23)$$

όπου L_k^D είναι το σύνολο κάθε κατηγορία εργασίας (θεωρούμε σταθερή την προσφορά εργασίας):

$$L_k^D = \sum_i^n L_{ki} \quad (3.24)$$

Η προστιθέμενη αξία (Net Price) για κάθε κλάδο υπολογίζεται από την παρακάτω εξίσωση:

$$PN_i = PD_i - \sum_j P_j \alpha_{ij} - td_i PD_i \quad (3.25)$$

όπου α_{ij} είναι οι τεχνολογικοί συντελεστές που προκύπτουν από τον πίνακα εισροών - εκροών, td_i είναι το ποσοστό των έμμεσων φόρων και P_j είναι η τιμή του σύνθετου προϊόντος του κλάδου.

Στο εξωτερικό εμπόριο, χρησιμοποιήσαμε την έννοια του σύνθετου προϊόντος, το οποίο οι καταναλωτές επιλέγουν από τον συνδυασμό του εγχώριου και εισαγόμενου προϊόντος. Επειδή οι συναρτήσεις ζήτησης δεν είναι ανεξάρτητες (Walras's law) χρειάζονται μία τιμή ομαλοποίησης (price normalization) για να κλείσει το σύστημα. Όπως στο τυπικό νεοκλασικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας είχαμε n μεταβλητές και $(n-1)$ ανεξάρτητες εξισώσεις (numeraire), και μπορούσαμε να λύσουμε το υπόδειγμα μόνο ως προς τις σχετικές τιμές (δηλαδή προσδιορίζοντας αυθαίρετα μία τιμή εκφράζαμε όλες τις άλλες τιμές σαν λόγο αυτής της τιμής), έτσι και σ' αυτό το υπόδειγμα μία εξίσωση δεν είναι ανεξάρτητη.

Αν λύσουμε την (3.2) ως προς P_i και αντικαταστήσουμε το σύνθετο αγαθό Q_i με το δεύτερο μέρος της (3.1) αφού προηγουμένως διαιρέσουμε και τα δύο της μέλη με D_i (μπορούμε αφού είναι ομογενής πρώτου βαθμού), τότε έχουμε:

$$P_i = \frac{PD_i + PM_i \cdot \frac{M_i}{D_i}}{f_i\left(\frac{M_i}{D_i}, 1\right)} \quad (3.26)$$

Η (3.26) είναι η εξίσωση για την τιμή του σύνθετου αγαθού και εξαρτάται από τις ποσότητες και τις τιμές των εγχωρίως και εισαγόμενων προϊόντων.

Συνδέοντας τις τιμές του σύνθετου αγαθού με ένα δείκτη τιμών καταναλωτή (δηλαδή προσθέτοντας μία παραπάνω εξίσωση), μπορούμε να ξεπεράσουμε το πρόβλημα του numeraire. Έτσι αν ορίσουμε σαν \bar{P} ένα δείκτη τιμών μπορούμε να έχουμε:

$$\sum_{i=1}^n \Omega_i P_i = \bar{P} \quad (3.27)$$

όπου Ω_i είναι μία στάθμιση όπου ισχύει: $\sum_{i=1}^n \Omega_i = 1$

Επομένως, χρησιμοποιώντας την (3.27) η οποία είναι μία μόνο εξίσωση, στο υπόδειγμα μας ο αριθμός των ανεξαρτήτων εξισώσεων με τον αριθμό των ενδογενών μεταβλητών θα είναι ίσος.

Το καθαρό εισόδημα μετά την αφαίρεση των φόρων από την εργασία και το κεφάλαιο είναι αντίστοιχα:

$$R_L = \sum_i \sum_k W_k \cdot L_{ki} (1 - t_k) \quad (3.28)$$

$$R_K = \sum_i \left(P N_i X_i - \sum_k W_k L_{ki} \right) \cdot (1 - tk_i) \quad (3.29)$$

όπου t_k και tk_i είναι το ποσοστό του άμεσου φόρου στην εργασία και στο κεφάλαιο. Σύμφωνα με την (3.28), το συνολικό καθαρό εισόδημα από τον συντελεστή εργασία για τον κάθε ένα κλάδο ξεχωριστά, ισούται με το γινόμενο του μέσου μισθού κάθε κατηγορίας εργασίας (που προκύπτει από την ισορροπία προσφοράς-ζήτησης) επί την εργασία που απασχολήθηκε σ'αυτή την κατηγορία, μετά την αφαίρεση του άμεσου φόρου που αναλογεί σε κάθε κατηγορία. Για να βρούμε το συνολικό εισόδημα του συντελεστή κεφαλαίου (3.29), αφαιρούμε από την προστιθέμενη αξία του που παράγει ο κάθε κλάδος, την αμοιβή του συντελεστή εργασία, και κατόπιν πολλαπλασιάζουμε επί το ποσοστό του άμεσου φόρου που αναλογεί στον κάθε κλάδο ξεχωριστά.

Τα έσοδα του δημόσιου τομέα είναι οι άμεσοι φόροι που πληρώνουν τα νοικοκυριά από το εισόδημα που αποκτούν από την διάθεση του συντελεστή εργασία (προκύπτουν από την 3.28), οι άμεσοι φόροι που πληρώνουν οι κάτοχοι του κεφαλαίου (3.29), οι δασμοί (3.13) και τέλος οι έμμεσοι φόροι από την κατανάλωση (3.25). Επίσης ο δημόσιος τομέας έχει σαν έξοδο τις επιδοτήσεις που πληρώνει για τις εξαγωγές των προϊόντων που διαθέτει στο εξωτερικό (3.15):

$$R_G = \sum_i \sum_k t_k W_k L_{ki} \quad (\text{άμεσοι φόροι από εργασία}) \quad (3.30)$$

$$+ \sum_i tk_i \cdot \left(P N_i X_i - \sum_k W_k L_{ki} \right) \quad (\text{άμεσοι φόροι από κεφάλαιο})$$

$$\begin{aligned}
& + \sum_i t m_i \overline{P W_i} E R \cdot M_i && (\text{δασμοί από τις εισαγωγές}) \\
& + \sum_i t d_i X_i^S P D_i && (\text{έμμεσοι φόροι από την κατανάλωση}) \\
& - \sum_i t e_i P W E_i E R \cdot E_i && (\text{επιδοτήσεις εξαγωγών})
\end{aligned}$$

Η τρίτη αγορά που μένει να εξετάσουμε είναι η αγορά προϊόντος. Γνωρίζουμε ότι η συνολική ζήτηση κάθε κλάδου ισούται με την ζήτηση για εγχώρια παραγόμενα προϊόντα συν τις εξαγωγές. Δηλαδή:

$$X_i^D = D_i + E_i \quad (3.31)$$

Η ζήτηση για εγχώρια παραγόμενα προϊόντα αποτελεί το άθροισμα τριών επιμέρους τμημάτων. Την ζήτηση για επενδύσεις (Y), την συνολική κατανάλωση (C) και την ενδιάμεση ζήτηση (V).

$$D_i = d_i \cdot (Y_i + C_i + V_i) \quad (3.32)$$

Ο δείκτης d_i είναι το ποσοστό των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων (D_i) στο συνολικό σύνθετο προϊόν (Q_i), εφ' όσον το δεύτερο μέρος της (3.32) περιλαμβάνει την ζήτηση για το σύνθετο αγαθό. Ο δείκτης αυτός προκύπτει ως εξής:

$$Q_i = f(M_i, D_i) = f\left(\frac{M_i}{D_i}, 1\right) = f(m_i, 1) \cdot D_i \Rightarrow \frac{Q_i}{D_i} = f(m_i, 1) \Rightarrow \frac{D_i}{Q_i} = d_i = f^{-1}(m_i, 1) \quad (3.33)$$

Στην (3.32) μπορούν να προστεθούν και οι μεταβολές αποθεμάτων που για λόγους απλοποίησης εδώ παραλείπονται. Η ενδιάμεση ζήτηση (V_i) προσδιορίζεται με βάση τους τεχνολογικούς συντελεστές του πίνακα εισροών-εκροών δηλαδή:

$$V_i = \sum_j \alpha_{ij} X_j \quad (3.34)$$

Η συνολική κατανάλωση ισούται με την κατανάλωση των νοικοκυριών (οι οποίοι είναι κάτοχοι του συντελεστή εργασία), την κατανάλωση των επιχειρήσεων (οι οποίοι είναι κάτοχοι του συντελεστή κεφαλαίου) και τέλος την δημόσια κατανάλωση.

$$C_i = C_{iL} + C_{iK} + C_{iG} \quad (3.35)$$

Κάθε ένα από αυτά τα υποσύνολα προσδιορίζεται με βάση ένα σταθερό ποσοστό δαπανών (\bar{q}_{ij}), την οριακή ροπή για αποταμίευση (\bar{S}_j), τα έσοδα (R_j) και τέλος από την τιμή του σύνθετου αγαθού (P_i):

$$C_{ij} = \bar{q}_{ij} \left(1 - \bar{S}_j \right) \cdot \left(\frac{R_j}{P_i} \right), \text{ όπου } j = K, L, G \quad (3.36)$$

Το τελευταίο μέρος που απομένει να δούμε είναι η ζήτηση για επενδύσεις. Γνωρίζοντας τις οριακές ροπές για αποταμίευση κάθε κατηγορίας υπολογίζουμε την συνολική επένδυση για ολόκληρη την οικονομία:

$$TINV = \bar{S}_L R_L + \bar{S}_K R_K + \bar{S}_G R_G \quad (3.37)$$

Από την συνολική επένδυση $TINV$ μπορούμε με βάση τον πίνακα επενδύσεων (investment matrix) να περάσουμε στην επένδυση κατά κλάδο και κατά προϊόν.

Η ισορροπία στην αγορά προϊόντων επιτυγχάνεται όταν η προσφερόμενη ποσότητα ισούται με την ζητούμενη, δηλαδή:

$$X_i^D - X_i^S = 0, \text{ όπου } X_i^D = D_i + E_i \quad (3.38)$$

3.5 Επιπτώσεις της παρουσίας των μεταναστών στην Ελληνική οικονομία

Όταν εξετάστηκε για πρώτη φορά η επίδραση μεταναστών στα μακροοικονομικά μεγέθη [δηλαδή στο ΑΕΠ, στις επενδύσεις, στην κατανάλωση, στην απασχόληση, στο εξωτερικό εμπόριο, καθώς και στις τιμές, στους μισθούς και στα εισοδήματα διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων (βλέπε κεφάλαιο 2 – Sarris&Zografakis, 1999)], οι μετανάστες είχαν θεωρηθεί ότι την περίοδο εκείνοι ήταν όλοι παράνομοι. Επομένως, οι μισθοί τους θα έπρεπε να ήταν μικρότεροι από αυτούς των ντόπιων κατά ένα σταθερό ποσοστό, ενώ εξ' αιτίας του ότι είχαν θεωρηθεί παράνομοι, δεν πλήρωναν ασφαλιστικές εισφορές ούτε και συμμετείχαν στην φορολογία εισοδήματος. Στη συνέχεια, έστειλαν με τη μορφή εμβασμάτων ένα σταθερό ποσοστό του εισοδήματός τους (47%) στο εξωτερικό και καταναλώνουν το υπόλοιπο στην ελληνική αγορά. Η καταναλωτική συμπεριφορά των μεταναστών είχε ταυτιστεί με αυτή των φτωχότερων ελληνικών αγροτικών νοικοκυριών εφ' όσον τα φτωχότερα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά βρισκόνταν στο κατώτατο εισοδηματικό κλίμακιο. Η συνολική εισροή μεταναστών αντιστοιχούσε στο 3,2% του συνολικού εργατικού δυναμικού της Ελλάδας (του 1996). Αυτή η εισροή κυρίως διοχετευόταν στον αγροτικό τομέα και στον κατασκευαστικό κλάδο. Από πλευράς δεξιοτήτων, όλοι οι μετανάστες εργαζόμενοι θεωρήθηκαν ότι ήταν χαμηλής ειδίκευσης. Με βάση τις παραπάνω υποθέσεις και με τα στατιστικά δεδομένα της περιόδου εκείνης (ΠΚΛ του 1988), η συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ ήταν θετική (+1.5%). Το επίπεδο των τιμών μειωνόταν (-2%) και αυτό οδηγούσε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Στην αγορά εργασίας 50 περίπου χιλιάδες έλληνες έχαναν την εργασία τους. Η μείωση του πραγματικού μισθού, στο σύνολο της οικονομίας, έφθανε το 6%. Ταυτόχρονα, υπήρχαν σημαντικά αναδιανεμητικά αποτελέσματα. Δύο

ομάδες νοικοκυριών που αντιστοιχούσαν στο 37% του ελληνικού πληθυσμού φαινόταν ότι είχαν πρόβλημα. Αυτές οι ομάδες αποτελούνταν από φτωχά ή μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά με αρχηγό ο οποίος δεν διέθετε κάποιες μορφής ειδίκευσης. Στις παραπάνω ομάδες τα πραγματικά τους εισοδήματα μειώνονταν. Αντίθετα, φαινόταν να ωφελούνταν όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες νοικοκυριών. Μπορεί στο σύνολο της οικονομίας η απασχόληση από έλληνες εργαζόμενους να περιοριζόταν, όμως είχαμε 20 χιλιάδες νέες θέσεις απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης στον αστικό τομέα και 5 χιλιάδες στους αγρότες αυτοαπασχολούμενους. Τα αποτελέσματα ωστόσο μετριάζονταν όταν υιοθετούνταν ακαμψίες στην αγορά εργασίας.

Σε αυτή την μελέτη προσπαθούμε να ερευνήσουμε το ίδιο θέμα με καλύτερες προϋποθέσεις. Το πρώτο ζήτημα είναι να καθορίσουμε τον αριθμό των μεταναστών που βρίσκονταν στην Ελλάδα το 2004. Η συμμετοχή των μεταναστών στο εργατικό δυναμικό της χώρας από το 3,2% που είχε προσδιοριστεί στην προηγούμενη μελέτη τώρα πλέον προσεγγίζει το 10%⁷¹ (βλέπε και Κεφάλαιο 2). Επομένως, τώρα μπορούμε να εκτιμήσουμε με περισσότερη ακρίβεια την συνολική τους συμβολή στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας. Γνωρίζουμε καλύτερα πόσοι είναι, τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, εκπαίδευση, αριθμός παιδιών κλπ), πόσοι εργάζονται και σε ποιους κλάδους απασχολούνται, το καταναλωτικό τους πρότυπο, τις επενδυτικές τους δραστηριότητες (αγορά κατοικιών κλπ), το μέγεθος των χρηματικών εμβασμάτων, το μέγεθος των ασφαλιστικών εισφορών τους καθώς και άλλες μεταβιβάσεις εισοδημάτων που τους αφορούν (επιδόματα, φόρος εισοδήματος κ.ά).

⁷¹ Ο συνολικός πληθυσμός των οικονομικών μεταναστών, σύμφωνα με εκτιμήσεις ερευνητών, κυμαίνεται από εξακόσιες χιλιάδες μέχρι και ένα εκατομμύριο περίπου άτομα. Το κάτω όριο προσδιορίζεται με βάση την απογραφή πληθυσμού του 2001 (έχουν αφαιρεθεί οι κάτοικοι με υπηκοότητα Δυτικής Ευρώπης, Βόρειας Αμερικής, Ιαπωνίας και Ισραήλ που καταγράφησαν στην απογραφή), ενώ το πάνω όριο προσδιορίζεται με βάση εκτιμήσεις που στηρίζονται στις νέες αφίξεις των μεταναστών μετά το 2001. Πάντως, όλες οι δειγματοληπτικές έρευνες, της ΕΣΥΕ μετά το 2001, καταγράφουν αριθμό μεταναστών μικρότερο της απογραφής πληθυσμού. Το πρώτο εξάμηνο του 1998, σύμφωνα με τις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, οι αλλοδαποί που εργάζονταν στην Ελλάδα έφθαναν τους 143,7 χιλιάδες. Έξι χρόνια μετά, την αντίστοιχη περίοδο του 2004, ο αριθμός τους διαμορφώνεται στις 277,8 χιλιάδες (δηλαδή διπλασιάστηκαν). Αυτό μπορεί να οφείλεται, εν μέρει στην βελτίωση της καταγραφής των αλλοδαπών από την ΕΣΥΕ καθώς επίσης και στην υιοθέτηση της απογραφής πληθυσμού του 2001 στην δειγματοληψία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού. Παρόλο αυτή την μεγάλη αύξηση, ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων μεταναστών είναι σημαντικά μικρότερος της απογραφής πληθυσμού, στην οποία το 2001 είχαν καταγραφεί περίπου 385 χιλιάδες άτομα (βλέπε Κεφάλαιο 1).

Αλλοδαποί (σε χιλιάδες)					
	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί	Σύνολο	Ποσοστό ανεργίας
1998 α' εξάμηνο	143.7	24.3	60.9	228.9	14.5
2004 α' εξάμηνο	277.8	30.7	130.4	439.0	10.0
Μεταβολή	134.1	6.4	69.5	210.0	-4.5

Πηγή: Επεξεργασία Ερευνών Εργατικού Δυναμικού

Υπάρχει μεγάλος αριθμός σεναρίων που μπορούμε να εξετάσουμε, σύμφωνα με το παραπάνω υπόδειγμα. Επιλέγουμε να διερευνήσουμε και να παρουσιάσουμε τρία διαφορετικά σενάρια:

- ο Με το πρώτο σενάριο θέλουμε να δώσουμε έμφαση στην συμμετοχή των μεταναστών στη τελική ζήτηση. Το σενάριο αυτό, με τον τρόπο που το εξετάζουμε, είναι ουτοπικό. Γιατί από την μια υποθέτουμε, τι θα συμβεί αν οι μετανάστες αποφασίσουν να μην καταναλώνουν, από την άλλη όμως συμμετέχουν στην παραγωγική εργασία ως απασχολούμενοι.
- ο Στο δεύτερο σενάριο, εξετάζουμε τι συμβαίνει όταν αυξάνεται ο αριθμός των μεταναστών. Το σενάριο αυτό μας βοηθά να καταλάβουμε περισσότερο το τι θα συμβεί στην αγορά εργασίας των μεταναστών, όπου εκεί αναμένουμε να συναντήσουμε τις μεγαλύτερες επιδράσεις. Με βάση αυτές τις επιδράσεις μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις αντιδράσεις των ίδιων των μεταναστών όταν αυξάνεται ο αριθμός τους.
- ο Στο τρίτο σενάριο, προσπαθούμε να εξετάσουμε τι θα συμβεί στην οικονομία και εν γένει στην διανομή του εισοδήματος, αν υποθέσουμε ότι ο αριθμός των μεταναστών αρχίζει σταδιακά να περιορίζεται. Στην πρώτη φάση ο αριθμός τους μειώνεται κατά 10% περίπου, στη δεύτερη κατά το ήμισυ και στην τρίτη φάση σχεδόν το σύνολό τους. Και αυτό το σενάριο είναι ουτοπικό, μιας και η πλειοψηφία των μεταναστών έχει σχεδόν ενσωματωθεί και είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας. Ο λόγος που εξετάζεται είναι για να καταγραφεί η επίπτωση τους στην οικονομία, από την αντίθετη τώρα πλευρά. Στην παλαιότερη μελέτη εξετάστηκαν οι επιδράσεις των μεταναστών όταν έρχονται στην Ελλάδα. Τώρα πλέον βρίσκονται εδώ, εργάζονται, συμμετέχουν στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας. Αν θέλουμε να μετρήσουμε την συμβολή τους θα πρέπει να εξετάσουμε τι θα συμβεί αν φύγουν.

Τα αποτελέσματα του υποδείγματος περιλαμβάνουν την πλήρη προβολή του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής, των πινάκων των Εθνικών Λογαριασμών, του πίνακα Εισροών-Εκροών, της Αγοράς Εργασίας, των δημοσίων οικονομικών και εσόδων. Υπολογίζει επίσης, το σύνολο των αναδιανεμητικών επιδράσεων όπως είναι οι μεταβολές στα πραγματικά εισοδήματα των πληθυσμιακών ομάδων. Από τις παραπάνω πληροφορίες επιλέξαμε να παρουσιάσουμε έναν μικρό αριθμό αποτελεσμάτων και να κωδικοποιήσουμε ορισμένα από τα αποτελέσματα κάθε σεναρίου. Τα αποτελέσματα, όπως τα παραθέτουμε, για λόγους οικονομίας χώρου, αναφέρονται στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, χωρίς την κλαδική διάσταση τους. Εν τούτοις, αν παρατηρούνται αξιοσημείωτες μεταβολές μέσα στους κλάδους ή στα προϊόντα τότε γίνεται ιδιαίτερη αναφορά.

Τα παρακάτω αποτελέσματα υποβλήθηκαν σε αρκετά σενάρια ευαισθησίας που χρησιμοποιήθηκαν για να δείξουν την έκταση κατά την οποία τα αποτελέσματα εξαρτώνται από τις υποθέσεις του συγκεκριμένου υποδείγματος. Μία από τις υποθέσεις που φαίνεται να είναι κρίσιμη για το

αποτέλεσμα είναι αυτή που προσδιορίζει την αντίδραση της προσφοράς εργασίας ντόπιων εργαζομένων (κυρίως αυτών με τις λιγότερες δεξιότητες) στον πραγματικό μισθό στους διάφορους κλάδους. Κάτω από το βασικό σενάριο η ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας των ντόπιων κατοίκων σε σχέση με τον πραγματικό μισθό στους παραπάνω κλάδους έχει τεθεί ίση με 0,4. Η τιμή αυτή είναι συνεπής με εμπειρικές εκτιμήσεις των ελαστικοτήτων της προσφοράς εργασίας από αρκετές χώρες (βλέπε Pencavel (1986) και Killingsworth and Heckman (1986)). Τα αποτελέσματα του υποδείγματος, επίσης, δεν εμφανίζουν ευαισθησία ως προς τις ελαστικότητες υποκατάστασης, που έχουμε υποθέσει μεταξύ εγχώριων και εισαγόμενων αγαθών (ελαστικότητες Armington) ή ως προς τις ελαστικότητες μετασχηματισμού μεταξύ εγχώριων και εξαγόμενων αγαθών. Πειράματα στα οποία οι ελαστικότητες τέθηκαν στο μισό ή στο διπλάσιο των βασικών τους τιμών δεν παράγουν αποτελέσματα με σημαντική διαφορά από αυτά του βασικού σεναρίου.

Η πρώτη στήλη των πινάκων που ακολουθούν (Πίνακας 3.1 - Πίνακας 3.3 μαζί με τους πίνακες στο Παράρτημα του κεφαλαίου Πίνακας Π3.1-Πίνακας Π3.5) εμφανίζει σε απόλυτα μεγέθη τις τιμές των μεταβλητών για το έτος αναφοράς που είναι το 2004. Στη συνέχεια, οι υπόλοιπες στήλες καταγράφουν τις μεταβολές του υπό εξέταση σεναρίου με βάση τις τιμές του έτους βάσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι μεταβολές αυτές εμφανίζονται είτε υπό μορφή ποσοστιαίων μεταβολών είτε με την μορφή απόλυτων διαφορών (όπως για παράδειγμα τα μεγέθη της απασχόλησης).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έμφαση που θα δοθεί στην ανάλυση των παρακάτω σεναρίων θα στηριχθεί σε ορισμένα μόνο αποτελέσματα, χωρίς την ανάλογη σε βάθος ανάλυση. Τα ίδια τα σενάρια εξ' άλλου δεν προσφέρονται για μεγαλύτερη ανάλυση (π.χ. δημοσιονομικές επιπτώσεις, επιπτώσεις στην κλαδική παραγωγή, στο εμπόριο, στην κατανάλωση, στις επενδύσεις κλπ).

3.5.1 Σενάριο 1: Ποια είναι η συμμετοχή των μεταναστών στην ζήτηση; Τι θα άλλαζε αν τα νοικοκυριά των μεταναστών σταματούσαν να καταναλώνουν και να επενδύουν;

Με βάση τον Πίνακα 3.1 η μείωση της ζήτησης, εξαιτίας της μη κατανάλωσης των μεταναστών μείωσε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Η μείωση της ζήτησης πίεσε τις τιμές προς τα κάτω και επομένως βοήθησε στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών με μια μικρή αύξηση των εξαγωγών και με μία πολύ μεγαλύτερη μείωση των εισαγωγών. Οι επενδύσεις περιορίστηκαν ενώ αν και αυξήθηκαν οι πραγματικοί μισθοί εν τούτοις τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών μειώθηκαν. Η μείωση αυτή των εισοδημάτων περιόρισε και την δαπάνη των νοικοκυριών. Από πλευράς απασχόλησης, περίπου 100 με 124 χιλιάδες θέσεις εργασίας χάνονται. Από αυτές τις θέσεις 85 με 100 χιλιάδες περίπου αντιστοιχούν σε Έλληνες εργαζόμενους. Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών φαίνεται να αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες πιέσεις.

Τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνονται λογικά. Οι μετανάστες, ως καταναλωτές, δημιουργούν μια επιπλέον ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών η οποία για να καλυφθεί απαιτείται η απασχόληση τουλάχιστον 100 χιλιάδων ελλήνων εργαζομένων. Νέες θέσεις εργασίας που βελτιώνουν τη θέση των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών. Ο 'μύθος' ότι οι μετανάστες αυξάνουν την ανεργία, μάλλον φαίνεται να είναι προβληματικός με βάση αυτό το σενάριο. Αποκωδικοποιώντας ορισμένα από τα αποτελέσματα του παραπάνω σεναρίου, έχουμε:

- μείωση του ΑΕΠ από 1,3% έως 1,55%
- μείωση των τιμών 5% με 6%
- χάνονται 85 με 110 χιλ. θέσεις εργασίας για Έλληνες και 15 χιλ. θέσεις για μετανάστες εργαζόμενους.
- αυξάνονται οι πραγματικοί μισθοί.
- οι μειώσεις των τιμών βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών και περιορίζουν τις εισαγωγές.
- ο τομέας των κεφαλαιουχικών αγαθών, των κατασκευών και ο πρωτογενής τομέας δέχονται τις μεγαλύτερες πιέσεις στην παραγωγή.
- τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών μειώνονται σε αντίθεση με των πλουσίων ή μεσαίου εισοδήματος ελληνικών νοικοκυριών με περισσότερες δεξιότητες του αρχηγού.
- τα έσοδα του κράτους από τον φόρο εισοδήματος, τον ΦΠΑ κλπ περιορίζονται και το έλλειμμα αυξάνεται

3.5.2 Σενάριο 2: Ποια θα ήταν η επιπλέον επίπτωση αν αυξανόταν ο αριθμός τους κατά 215 χιλ. άτομα (το σύνολο των οικογενειών τους);

Στο δεύτερο σενάριο, με την αύξηση του αριθμού των μεταναστών, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τρεις σημαντικές συνιστώσες, έναντι μόνον μίας με βάση το προηγούμενο σενάριο, ώστε να μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε τα αποτελέσματα. Η πρώτη συνιστώσα συνδέεται με την επιπλέον ζήτηση λόγω της αύξησης του αριθμού των μεταναστών. Όπως παρατηρήσαμε νωρίτερα, περισσότεροι μετανάστες σημαίνει περισσότερη ζήτηση με ότι αυτό συνεπάγεται σύμφωνα με το σενάριο 1 (για παράδειγμα αναμένουμε την αύξηση των τιμών). Όμως, εκτός των μεταβολών στη ζήτηση, εδώ έχουμε και μεταβολές στην αγορά εργασίας. Αυτή είναι η δεύτερη συνιστώσα η οποία και δημιουργεί πολλές ενδιαμέσες αλληλεπιδράσεις στο οικονομικό σύστημα. Η αύξηση της προσφοράς εργασίας από πλευράς μεταναστών μεταφράζεται σε μείωση των πραγματικών μισθών για όλους τους τύπους εργασίας, η οποία

δεν είναι και απόλυτα ισομερής. Η μείωση του κόστους παραγωγής, λόγω μείωσης των πραγματικών μισθών βοηθά τους παραγωγούς να μειώσουν τις τιμές, όμως εν μέρει περιορίζεται λόγω των επιπλέον μεταναστών με την αυξημένη ζήτηση. Επίσης, λόγω της μείωσης των πραγματικών μισθών αυξάνεται και η απασχόληση. Από τους νέους μετανάστες που έρχονται, εκατό χιλιάδες βρίσκουν μια θέση στην αγορά εργασίας, ενώ 25 χιλιάδες νέες θέσεις θα καλυφθούν και από Έλληνες. Η τρίτη σημαντική συνιστώσα αυτού του σεναρίου έχει να κάνει με την σημαντική μείωση των μισθών στους αρχικούς μετανάστες. Η θέση τους επιβαρύνεται σημαντικά. Επομένως, το πλεονέκτημα της αυξημένης ζήτησης περιορίζεται εξαιτίας των μειώσεων των πραγματικών εισοδημάτων των νοικοκυριών των μεταναστών. Η ελληνική οικονομία μπορεί να κέρδισε σε ευημερία, περισσότεροι μετανάστες μπορεί να βρήκαν θέσεις απασχόλησης, όμως η ευημερία μέσα στους μετανάστες μειώθηκε. Οι νέοι μετανάστες δυσκολεύουν τη θέση των παλαιότερων, οι οποίοι αναγκάζονται να αποδεχτούν μισθούς χαμηλότερους (Πίνακες 3.2 και Π3.3 στο παράρτημα).

Συνοπτικά αποτελέσματα του δεύτερου σεναρίου

- αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,74%
- μείωση των τιμών κατά 2,25%
- μικρή βελτίωση του Ισοζυγίου πληρωμών
- δημιουργούνται επιπλέον των 100 χιλιάδων θέσεων εργασίας άλλες 25 χιλ. για Έλληνες εργαζόμενους
- οι πραγματικοί μισθοί μειώνονται (2,5% για Έλληνες μισθωτούς με λίγες δεξιότητες έως 1,8% για αυτοαπασχολούμενους με περισσότερες δεξιότητες).
- οι μειώσεις των μισθών στους μετανάστες είναι μεγάλες. Κυμαίνονται από 28% έως και 52%.

3.5.3 Σενάριο 3: Ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις στην οικονομία, αν οι μετανάστες αποχωρούσαν τμηματικά από τη χώρα μας;

Το πρώτο κύμα που αποχωρεί αποτελείται από το 10% του πληθυσμού των μεταναστών, το δεύτερο κύμα αποτελείται από το 50% και το τρίτο κύμα αποτελείται από το 90%. Εξετάζονται 3 διαφορετικές αγορές εργασίας ανάλογα τον βαθμό ευελιξίας που υιοθετείται: πλήρη ευελιξία (νεοκλασική προσέγγιση), πλήρη ευελιξία μόνον για τους μισθωτούς (Έλληνες και μετανάστες), πλήρη ευελιξία μόνον για τους μετανάστες.

Το τρίτο σενάριο διαφέρει εν μέρει με το δεύτερο σενάριο γιατί εξετάζεται σε ακραίες καταστάσεις. Η αποχώρηση των μεταναστών δεν οφείλεται στο ότι δεν μπορούν να βρουν θέσεις απασχόλησης στην αγορά εργασίας. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το θεσμικό πλαίσιο αναγκάζει τους

μετανάστες να φύγουν ή οι ίδιοι έχουν βρει καταλληλότερη χώρα υποδοχής σε σύγκριση με την Ελλάδα. Αν συνδυάσουμε τα αποτελέσματα των δύο παραπάνω σεναρίων (1 και 2), είναι εύκολο να προσεγγίσουμε το τι αναμένεται να συμβεί.

Οι μετανάστες που δεν αποχωρούν βελτιώνουν συνεχώς την θέση τους. Αυτό είναι αναμενόμενο, εφ' όσον όσο λιγότεροι βρίσκονται μέσα στη χώρα, τόσο καλύτερα μπορούν να διαπραγματευτούν τις απολαβές τους. Το νέο στοιχείο που καταγράφεται είναι ότι οι θέσεις εργασίας που εγκαταλείπουν οι μετανάστες δεν καλύπτονται πάντα από Έλληνες, ανάλογα πάντα από τον βαθμό ευελιξίας της αγοράς εργασίας που υποθέτουμε (Πίνακας 3.3 καθώς και ο Πίνακας Π3.4 στο παράρτημα). Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών ελληνικών νοικοκυριών, μετά την αποχώρηση των μεταναστών, έχουν βελτιωθεί περισσότερο έναντι των άλλων νοικοκυριών. Όσο αυξάνεται ο αριθμός των μεταναστών που αποχωρούν τόσο περισσότερη ευδιάκριτη καθίσταται η βελτίωση των πραγματικών εισοδημάτων των φτωχών νοικοκυριών. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι θέσεις εργασίας που καλύπτουν οι Έλληνες είναι θέσεις εργασίας με χαρακτηριστικά που βρίσκονται σε μέλη φτωχών νοικοκυριών που διαθέτουν λίγες δεξιότητες. Αν οι μετανάστες κάλυπταν θέσεις υψηλής ειδίκευσης που απαιτούσαν πολλές δεξιότητες τότε θα αναμέναμε άλλες ομάδες ελληνικών νοικοκυριών να ήταν οι περισσότερες κερδισμένες, ή διαφορετικά, αν οι μετανάστες κάλυπταν θέσεις απασχόλησης με την ίδια αναλογία που καλύπτουν τις ίδιες θέσεις οι Έλληνες εργαζόμενοι (ανάλογα των δεξιοτήτων τους), τότε η αποχώρηση των μεταναστών θα προκαλούσε ισομερή αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων όλων των ομάδων των νοικοκυριών.

Συνοπτικά αποτελέσματα του τρίτου σεναρίου

☞ οι τιμές αυξάνονται.

☞ οι θέσεις απασχόλησης που αφήνουν οι μετανάστες δεν καλύπτονται σε αναλογία 1 προς 1.

☞ Στην πλήρη ευελιξία, στην αρχή και οι Έλληνες χάνουν 3,7 χιλ. θέσεις εργασίας. Στη συνέχεια η αναλογία είναι: οι μετανάστες αφήνουν 204 χιλ. οι Έλληνες καλύπτουν τις 15 χιλ. Όταν οι μετανάστες εγκαταλείπουν 340 χιλ. οι Έλληνες θα καλύψουν τις 204 χιλ. Όσο περιορίζεται η ευελιξία στους Έλληνες, τόσες περισσότερες θέσεις καλύπτουν, έναντι αυτών που εγκαταλείπουν οι μετανάστες.

☞ το ΑΕΠ μειώνεται. Το Ισοζύγιο Πληρωμών επιδεινώνεται.

☞ οι πραγματικοί μισθοί (στην πλήρη ευελιξία) αυξάνονται. Οι αυξήσεις των μισθών στους μετανάστες που απομένουν είναι μεγάλες. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις στους Έλληνες καταγράφονται στους εργαζόμενους με λιγότερες δεξιότητες. Όταν υπάρχει ακαμψία στην αγορά εργασίας των Ελλήνων, οι πραγματικοί τους μισθοί μειώνονται και γι' αυτό αυξάνονται οι θέσεις εργασίας που καλύπτουν.

■ υπάρχει έντονη αναδιανεμητική επίδραση. Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών Ελλήνων αυξάνονται σημαντικά. Αντίθετα τα μεσαίου εισοδήματος καθώς και τα πλούσια νοικοκυριά αντιμετωπίζουν είτε μικρές αυξήσεις είτε μειώσεις των πραγματικών εισοδημάτων τους, ανάλογα το μέγεθος της ακαμψίας της αγοράς εργασίας.

3.5.4 Σενάρια που δεν εξετάστηκαν

Η εξέταση των παραπάνω σεναρίων αποσκοπούσε στην διερεύνηση των επιπτώσεων των μεταναστών στην ελληνική οικονομία. Θα μπορούσαμε εναλλακτικά να είχαμε εξετάσει περισσότερο πραγματικά σενάρια, όπως για παράδειγμα τι σημαίνει από δημοσιονομικής πλευράς η ενσωμάτωση των παράνομων μεταναστών στην επίσημη αγορά εργασίας (που περιλαμβάνει ασφαλιστικές εισφορές καθώς και φόρους εισοδήματος). Άλλα σενάρια που θα μπορούσαν να εξεταστούν θα ήταν η εκτίμηση των αναγκών της ελληνικής οικονομίας από μετανάστες (κατά κλάδο δραστηριότητας, ανάγκες για εξειδικευμένους ή ανειδίκευτους μετανάστες, ανάγκες για εποχιακή απασχόληση κλπ). Τέλος, θα μπορούσαμε για όλα τα παραπάνω ζητήματα να διερευνήσουμε τις μακροχρόνιες επιπτώσεις λύνοντας το μακροοικονομικό υπόδειγμα δυναμικά για μια σειρά ετών. Όμως τα παραπάνω αποτελούν αντικείμενο μιας άλλης έρευνας.

Πίνακας 3.1 Μεταβολές σε βασικά μακροοικονομικά μεγέθη με βάση το Σενάριο 1

Σε σταθερές τιμές (σε εκατ. ευρώ)	Ελληνική Οικονομία Μακρο-οικονομικά μεγέθη 2004	Σενάριο: Οι μετανάστες δεν καταναλώνουν και δεν επενδύουν σε ποσοστιαίες μεταβολές		
		Ευελιξία μισθών στους μετανάστες	Ευελιξία μισθών στους μισθωτούς έλληνες και στους μετανάστες	Πλήρη ευελιξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων
ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών	147,195.9	-1.32%	-1.21%	-1.06%
ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	167,169.1	-1.54%	-1.44%	-1.30%
Ιδιωτικές Επενδύσεις	34,752.0	-3.64%	-3.60%	-3.72%
Εξαγωγές (Σύνολο)	35,132.0	0.69%	0.81%	1.06%
Εισαγωγές (Σύνολο)	49,189.8	-3.92%	-4.03%	-4.39%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Σύνολο πληθυσμού	94,322.2	-3.08%	-3.03%	-3.04%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Ελληνικών νοικοκυριών	91,539.1	-0.36%	-0.34%	-0.35%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως % στο ΑΕΠ	-9.56	0.03	-0.08	-0.28
Ελλειμμα (-) / Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης ως % στο ΑΕΠ	-6.43	0.11	-0.09	-0.15
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Πληθωρισμός) - (Δείκτης: 2004=100)	100	-5.19%	-5.69%	-6.93%
Πραγματικός Μισθός - Σύνολο Οικονομίας - (Δείκτης: 2004=100)	100	5.32%	4.64%	3.65%
Ποσοστό ανεργίας στους έλληνες εργαζόμενους	10.58%	12.99%	12.79%	12.46%
Πραγματικός μισθός σε ομάδες εργαζομένων (Δείκτης: 2004=100)				
μετανάστες με λίγες δεξιότητες	100	5.83%	5.64%	5.32%
μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	100	3.90%	3.61%	3.38%
έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	100	5.19%	3.95%	3.81%
έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	100	5.19%	4.02%	3.90%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	100	5.19%	5.69%	2.57%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	100	5.19%	5.69%	2.22%
Απασχολούμενοι - Σύνολο Πληθυσμού (σε χιλιάδες)				
Σύνολο Πληθυσμού	4,519.0	-123.7	-114.7	-99.7
- Έλληνες	4,056.2	-109.1	-100.2	-85.1
- Μετανάστες	462.7	-14.6	-14.5	-14.6
- Μετανάστες με λίγες δεξιότητες	388.1	-12.7	-12.6	-12.7
- Μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	74.6	-1.9	-1.9	-1.9
- Έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	1,680.1	-46.3	-37.6	-39.0
- Έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	1,086.5	-22.7	-19.0	-19.7
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	984.6	-31.3	-33.7	-21.1
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	305.1	-8.8	-9.9	-5.2

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας 3.2 Μεταβολές σε βασικά μακροοικονομικά μεγέθη με βάση το Σενάριο 2

Σε σταθερές τιμές (σε εκατ. ευρώ)	Ελληνική Οικονομία Μακροοικονομικά μεγέθη 2004	Αύξηση του αριθμού των μεταναστών κατά κατά 215 χιλ. άτομα
ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών	147,195.9	0.75%
ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	167,169.1	0.72%
Ιδιωτικές Επενδύσεις	34,752.0	0.55%
Εξαγωγές (Σύνολο)	35,132.0	0.53%
Εισαγωγές (Σύνολο)	49,189.8	-0.24%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Σύνολο πληθυσμού	94,322.2	0.66%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Ελληνικών νοικοκυριών	91,539.1	0.13%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως % στο ΑΕΠ	-9.56	-0.56
Ελλειμμα (-) / Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης ως % στο ΑΕΠ	-6.43	-0.41
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Πληθωρισμός) - (Δείκτης: 2004=100)	100	-2.25%
Πραγματικός Μισθός - Σύνολο Οικονομίας - (Δείκτης: 2004=100)	100	-5.35%
Ονομαστικός Μισθός - Σύνολο Οικονομίας - (Δείκτης: 2004=100)	100	-7.60%
Ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της οικονομίας	10.06%	
Ποσοστό ανεργίας στους έλληνες εργαζόμενους	10.58%	10.04%
Πραγματικός μισθός σε ομάδες εργαζομένων (Δείκτης: 2004=100)		
μετανάστες με λίγες δεξιότητες	100	-28.49%
μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	100	-51.88%
έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	100	-2.51%
έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	100	-2.49%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	100	-2.08%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	100	-1.84%
Απασχολούμενοι - Σύνολο Πληθυσμού (σε χιλιάδες)		
Σύνολο Πληθυσμού	4,519.0	124.8
- Έλληνες	4,056.2	24.8
- Μετανάστες	462.7	100.0
- Μετανάστες με λίγες δεξιότητες	388.1	76.4
- Μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	74.6	23.6
- Έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	1,680.1	11.5
- Έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	1,086.5	6.0
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	984.6	5.9
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	305.1	1.4

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας 3.3 Μεταβολές σε βασικά μακροοικονομικά μεγέθη με βάση το Σενάριο 3

Μείωση του αριθμού των μεταναστών κατά :

Σε σταθερές τιμές (σε εκατ. ευρώ)	Μακροοικονομικά μεγέθη 2004	90%	50%	10%	90%	50%	10%	90%	50%	10%
		Ευελιξία μισθών στους μετανάστες			Ευελιξία μισθών στους μισθωτούς έλληνες και στους μετανάστες			Πλήρη ευελιξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων		
ΑΕΠ σε τιμές συντελεστών	147,195.9	-1.57%	-0.94%	-0.14%	-4.28%	-1.32%	-0.18%	-9.80%	-2.17%	-0.20%
ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	167,169.1	-2.14%	-1.04%	-0.17%	-6.77%	-1.42%	-0.19%	-29.50%	-2.38%	-0.21%
Ιδιωτικές Επενδύσεις	34,752.0	12.95%	-0.61%	-0.17%	9.34%	-0.67%	-0.17%	12.49%	-0.36%	-0.15%
Εξαγωγές (Σύνολο)	35,132.0	-3.75%	-0.39%	-0.01%	-6.57%	-0.88%	-0.06%	-15.41%	-2.15%	-0.10%
Εισαγωγές (Σύνολο)	49,189.8	8.40%	-0.27%	-0.17%	11.75%	0.38%	-0.11%	30.81%	2.42%	-0.04%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Σύνολο πληθυσμού	94,322.2	-1.85%	-1.27%	-0.24%	-2.42%	-1.32%	-0.25%	-2.83%	-1.29%	-0.25%
Ιδιωτική Κατανάλωση : Ελληνικών νοικοκυριών	91,539.1	0.62%	-0.03%	-0.01%	0.07%	-0.07%	-0.01%	-0.24%	-0.06%	-0.01%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως % στο ΑΕΠ	-9.56	3.18	0.54	0.06	4.90	0.96	0.10	8.51	1.89	0.13
Ελλειμμα (-) / Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης ως % στο ΑΕΠ	-6.43	2.05	-0.96	-0.24	5.38	-0.23	-0.17	12.03	0.30	-0.16
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Πληθωρισμός) - (Δείκτης: 2004=100)	100	22.34%	1.15%	-0.08%	40.88%	3.65%	0.14%	139.45%	10.70%	0.37%
Πραγματικός Μισθός - Σύνολο Οικονομίας - (Δείκτης: 2004=100)	100	7.87%	6.19%	0.99%	32.43%	9.04%	1.22%	124.93%	15.60%	1.41%
Ποσοστό ανεργίας στους έλληνες εργαζόμενους	10.58%	-3.79%	9.34%	10.54%	1.74%	9.92%	10.60%	6.08%	10.25%	10.66%
Πραγματικός μισθός σε ομάδες εργαζομένων (Δείκτης: 2004=100)										
μετανάστες με λίγες δεξιότητες	100	1901.39%	189.29%	17.68%	2117.71%	188.83%	17.76%	6455.86%	334.44%	17.87%
μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	100	234.72%	0.28%	-9.91%	938.70%	62.59%	-9.85%	1996.83%	78.03%	-9.83%
έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	100	-22.34%	-1.15%	0.08%	14.56%	3.38%	0.54%	33.42%	4.47%	0.56%
έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	100	-22.34%	-1.15%	0.08%	10.75%	2.92%	0.48%	23.68%	3.67%	0.50%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	100	-22.34%	-1.15%	0.08%	-40.88%	-3.65%	-0.14%	31.63%	4.00%	0.47%
έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	100	-22.34%	-1.15%	0.08%	-40.88%	-3.65%	-0.14%	24.77%	2.92%	0.35%
Απασχολούμενοι - Σύνολο Πληθυσμού (σε χιλιάδες)										
Σύνολο Πληθυσμού	4,519.0	343.6	-102.0	-23.2	85.1	-135.4	-26.2	-135.3	-188.7	-28.9
- Έλληνες	4,056.2	652.0	56.4	2.0	401.3	30.0	-1.0	204.2	15.1	-3.7
- Μετανάστες	462.7	-308.4	-158.4	-25.2	-316.2	-165.4	-25.2	-339.5	-203.9	-25.2
- Μετανάστες με λίγες δεξιότητες	388.1	-265.8	-142.9	-24.8	-267.5	-143.7	-24.7	-287.7	-177.7	-24.7
- Μετανάστες με περισσότερες δεξιότητες	74.6	-42.5	-15.5	-0.5	-48.7	-21.7	-0.5	-51.8	-26.2	-0.5
- Έλληνες μισθωτοί με λίγες δεξιότητες	1,680.1	307.5	28.2	1.3	51.1	-3.0	-1.9	98.2	7.4	-1.7
- Έλληνες μισθωτοί με περισσότερες δεξιότητες	1,086.5	111.7	8.2	-0.1	13.1	-3.7	-1.4	31.4	0.4	-1.2
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με λίγες δεξιότητες	984.6	189.1	17.3	0.8	261.0	28.9	1.9	60.3	6.5	-0.6
- Έλληνες αυτοαπασχολούμενοι με περισσότερες δεξιότητες	305.1	43.7	2.7	0.0	76.1	7.8	0.4	14.2	0.8	-0.2

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

3.6 Συμπεράσματα Τρίτου Κεφαλαίου

Η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομία είναι θετική. Όσο περισσότεροι ενσωματώνονται οι μετανάστες που ζουν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα, τόσο περισσότερο αυξάνεται η θετική τους συμβολή στην ευημερία της χώρας. Μεγαλύτερη ενσωμάτωση μεταφράζεται σε μικρότερες εκροές κεφαλαίων από πλευράς μεταναστών, μεταφράζεται σε αύξηση της εθνικής αποταμίευσης, σε μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ.

Η μεγαλύτερη ενσωμάτωση οδηγεί την αγορά εργασίας των μεταναστών στην επίσημη οικονομία εις βάρος της ανεπίσημης και της παραοικονομίας. Αυτό μεταφράζεται σε αυξημένα φορολογικά έσοδα και ασφαλιστικές εισφορές.

Η μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να αναγνωρίζει την θετική συμβολή των μεταναστών στην Ελληνική οικονομία. Ταυτόχρονα όμως, επειδή δημιουργούνται σημαντικές αναδιανεμητικές επιδράσεις, θα πρέπει οι ασκούντες την οικονομική πολιτική να λαμβάνουν πρόνοια για τις ομάδες που πλήττονται. Οι ομάδες αυτές εντοπίζονται κυρίως στα φτωχά νοικοκυριά, τα μέλη των οποίων, έχοντας τις ίδιες δεξιότητες, ανταγωνίζονται τις παραπάνω θέσεις απασχόλησης.

Οι μετανάστες δεν καταλαμβάνουν μόνον θέσεις εργασίας. Η παρουσία τους δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας για έλληνες εργαζόμενους. Η πλεονάζουσα ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, εξαιτίας των μεταναστών, μπορεί να οδηγεί αρχικά πιέσεις στις τιμές, όμως η παρουσία τους με τον περιορισμό του κόστους παραγωγής και της μείωσης των πραγματικών μισθών ωθεί τους παραγωγούς στην αύξηση της παραγωγής με αύξηση της απασχόλησης και ικανοποίησης της πλεονάζουσας ζήτησης.

Οι μετανάστες δεν καταλαμβάνουν πάντα θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να τις είχαν οι έλληνες εργαζόμενοι. Πολλές από αυτές τις θέσεις εργασίας μένουν κενές, είτε γιατί οι έλληνες εργαζόμενοι δεν τις επιθυμούν, είτε γιατί οι αμοιβές είναι ιδιαίτερα χαμηλές και δεν τους προσελκύουν.

Η περαιτέρω αύξηση των μεταναστών δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στους παλαιούς μετανάστες που βλέπουν τα εισοδήματά τους να περιορίζονται. Η ενσωμάτωση των μεταναστών μπορεί να τους προστατέψει από παρόμοιες δυσμενείς επιδράσεις.

3.7 Βιβλιογραφία Τρίτου Κεφαλαίου

3.7.1 Ελληνόγλωσση

Ζωγραφάκης, Σ. (1996). “Οικονομική Πολιτική και Επιπτώσεις στην Εξέλιξη Διανομής Εισοδήματος στην Ελλάδα. Αναλυτική Προσέγγιση με χρήση Υπολογιστικού Υποδείγματος Γενικής Ισορροπίας ” Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ζωγραφάκης, Σ, και Σαρρής Α. (1997) “Ένα Δυναμικό Υπόδειγμα Γενικής Ισορροπίας για την Ελληνική Οικονομία” Τελική Έκθεση Έρευνας προς ΓΓΕΤ, για πρόγραμμα ΕΚΒΑΝ

Σαρρής, Α. και Ζωγραφάκης Σ. (2000) “Οι Αναδιανεμητικές Τάσεις της Υποτίμησης της Δραχμής” Μελέτες Οικονομικής Πολιτικής (Έκδοση ΕΜΟΠ), Νοέμβριος.

3.7.2 Ξενόγλωσση

Barro, R. (1990), “Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth”, Journal of Political Economy, vol. 98(1): 101-117.

Bassanini, Rasmussen και Scarpetta (2000), “The Economic Effects of Employment – Conditional Income support schemes for the Low-Paid: An illustration from a CGE model applied to four OECD countries (OECD, Economics Department Working Papers No. 224.

Bourguignon, F., W.H. Branson, Jaime de Melo (1989), “Adjustment and Distribution: A Counterfactual Analysis”, Working Papers No 215, The World Bank.

Capros P., T.Georgakopoulos, S. Zografakis, D. Van Regemorter, S. Proost (1997): “Coordinated versus uncoordinated European carbon tax solutions analysed with GEM-E3 linking the EU-12 countries”, in S. Proost (editor) *“Economic Aspects of Environmental Policy”*, forthcoming in Edward Elgar Publishers.

Capros P., T.Georgakopoulos, S. Zografakis, S. Proost, D. Van Regemorter, K. Conrad, T. Schmidt, and Y. Smeers (1996): “Double Dividend Analysis: First results of a general equilibrium model linking the EU-12 countries”, in C. Carraro and D. Siniscalco (editors) *“Environmental*

Clements K. W., (1980), “A General Equilibrium Econometric Model of the Open Economy”, International Economic Review, Vol. 21, No. 2, June, 1980.

Conrad K. and M. Schröder (1991): “Demand for durable and nondurable goods, environmental policy and consumer welfare”, Journal of Applied Econometrics, vol. 6, pp. 271-286.

Davidson J., D. Hendry, F. Srba and S. Yeo, (1978), "Econometric modeling of the aggregate time-series relationship between consumer's expenditure and income in the UK", *Economic Journal*, 88, December.

de Melo, Martha, M. Leduc, S. Razmara (1989), "A Policy Model for Tunisia with Real and Financial Flows", Working Papers No 157, The World Bank.

Deleau M., Malgrange P., and Muet P. A., (1984), "A Study of the short-run and long-run properties of Macroeconometric Models", in *Contemporary Macroeconomic Modeling*, Malgrange and Muet (eds.), Basic Blackwell, Oxford.

Dervis K., De Melo J., Robinson S., (1982) "General equilibrium models for development policy", A World Bank Research Publication, Cambridge University Press.

Devarajan S., J. D. Lewis and S. Robinson, (1991), "From stylized to Applied Models: Building Multisector CGE Models for Policy Analysis", paper presented in fifth IIASA, Task Force.

Drud Arne, Wafik Grais, Graham Pyatt (1985), "An Approach to Macroeconomic Model Building based on Social Accounting Principles", Working Paper, The World Bank.

Easterly William (1989), "A Consistency Framework for Macroeconomic Analysis", Working Papers No 234, The World Bank.

Frey, B., and F. Schneider (2000) "Informal and Underground Economy" Forthcoming in Orley Ashenfelter: *International Encyclopedia of Social and Behavioral Science*, Bd. 12 Economics, Amsterdam: Elsevier Science Publishing Company.

GEM-E3: Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο (Π. Κάπρος και άλλοι), CES/KULeuven (D. Van Regemorter, S. Proost), University of Mannheim (C. Conrad, T. Schmidt), CORE (Y. Smeers, E. Michiels), University Strathclyde, CEA.

Gordon, R.H. and Nielsen, S.B.(1997), "Tax evasion in an open economy: Value added vs. income taxation", *Journal of Public Economics* 66, 173-197.

Gunning, J.W., and Keyzer, M. (1995), *Applied General Equilibrium Models for Policy Analysis*" in J. Behrman and T.N. Srinivasan (editors). *Handbook of Development Economics*, vol. IIIB, Amsterdam, North Holland.

Harris R. G., (1984), "Applied General Equilibrium Analysis of Small Open Economies with Scale Economies and Imperfect Competition", *American Economic Review*, Vol. 74 No. 5, pp.1016-1032.

- Houthakker, M. S. and L. D. Taylor, (1970), "Consumer Demand in the US", Harvard University Press.
- Jorgenson, D. W., (1984), "Econometric Methods for General Equilibrium Analysis", in *Applied General Equilibrium Analysis*, H. Scarf and J. Shoven (eds.), Cambridge University Press, pp. 139-202.
- Jorgenson, D. W., (1997), "Welfare – Measuring Social Welfare", Volume 2, The MIT Press.
- Khadr Ali, Klauss Schmidt-Hebel (1989), "A Method for Macroeconomic Consistency in Current and Constant Prices", Working Papers No 306, The World Bank.
- King, R. and Rebello, S. (1990), "Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications", *Journal of Political Economy*, vol. 98(1): s126-151.
- Kneller, R., Bleaney, M.F., and Gemmell, N. (1999), "Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries", *Journal of Public Economics*, vol. 74: 171-190.
- Marshall J., Klauss Schmidt-Hebel (1989), "Economic and Policy Determinants of Public Sector Deficits", Working Papers No 321, The World Bank.
- Mercenier, J., and T.N. Srinivasan (1994), "Applied General Equilibrium and Economic Development: Present Achievements and Future Trends", Ann Arbor, The University of Michigan Press.
- Nieuwenhuis, A. and Boone, J. (1998), "Tax policy and the labor market: A sensitivity analysis with an AGE model" CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, The Hague
- Nielsen, S. B., P. Schou and J. K. Sørensen, (2002), "Elements of income tax evasion and avoidance in Denmark", *Swedish Economic Policy Review* 9, 139-164
- Philips, R. L., (1983), "Computing equilibria in generalized equilibrium models", Ph.D. Dissertation, Department of Engineering-Economic Systems, Stanford University, Stanford, CA.
- Robinson, S. (1988), "Multisectoral Models" in H. Chenery and T.N. Srinivasan (editors) *Handbook of Development Economics*, vol. II, Amsterdam, North Holland
- Robinson, S., (1989), "Multisectoral Models", *Handbook of Development Economics*, Volume II., 886-935.
- Rutherford, T., (1982), "Applied general equilibrium modeling", Ph.D. Dissertation, Department of Operations Research, Stanford University, Stanford, CA.

Sarris A., “Macroeconomic Policies and Household Incomes: A Dynamic Computable General Equilibrium Analysis for Tanzania”, Cornell University Food and Nutrition Policy Program Savage Hall, Ithaca New York 14853, August 1993.

Sarris, A. H. and Zografakis S. (1999), A Computable General Equilibrium Assessment of the Impact of Illegal Immigration on the Greek Economy”, *Journal of Population Economics*, vol. 12, No. 1.

Schneider, F. (2002). *Shadow Economy*. Johannes Kepler University Linz Department of Economics

Schneider, F. and D.H. Enste (2000), “Shadow economies: size, causes, and consequences”, *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXVIII, March.

Shoven, J. B. and J. Whalley, (1984), “Applied General Equilibrium Models of Taxation and International Trade: An Introduction and Survey”, *Journal of Economic Literature*, Vol. XXII, September, pp. 1007-1051.

Shoven, J. B. and J. Whalley, (1992), “Applying General Equilibrium”, Cambridge, Cambridge University Press.

Stone, R. (1962), “Multiple Classification in Social Accounting”, *Bulletin of the International Statistical Institute*, XXXIX.

3.8 Πίνακες Τρίτου Κεφαλαίου

Πίνακας Π3.1 Μεταβολές στα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών με βάση το σενάριο 1

	Ελληνική Οικονομία Μακρο-οικονομικά μεγέθη 2004	Οι μετανάστες δεν καταναλώνουν και δεν επενδύουν		
		Ευελιξία μισθών στους μετανάστες	Ευελιξία μισθών στους μισθωτούς έλληνες και στους μετανάστες	Πλήρη ευελιξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων
		εκατοστιαίες μεταβολές	εκατοστιαίες μεταβολές	εκατοστιαίες μεταβολές
Μή Εργαζόμενα				
Φτωχά	6,393	-3.0%	-2.6%	-2.9%
Μεσαία	34,333	-1.6%	-1.4%	-1.3%
Πλούσια	9,264	-1.1%	-0.8%	-0.6%
Αγροικά				
Φτωχά	13,167	-1.27%	-0.74%	-1.60%
Μεσαία	2,193	-2.57%	-1.50%	-3.52%
Μεσαία	8,907	-0.96%	-0.62%	-1.16%
Πλούσια	2,066	-1.23%	-0.48%	-1.46%
Μη Αγροικά με λίγες δεξιότητες				
Φτωχά	30,874	-1.54%	-1.57%	-1.71%
Μεσαία	1,281	-4.24%	-3.19%	-4.81%
Μεσαία	22,790	-1.70%	-1.86%	-1.98%
Πλούσια	6,803	-0.49%	-0.30%	-0.22%
Μη Αγροικά με περισσότερες δεξιότητες				
Φτωχά	24,131	1.02%	1.03%	0.93%
Μεσαία	213	-17.34%	-9.63%	-20.21%
Μεσαία	12,075	1.49%	1.38%	1.26%
Πλούσια	11,843	0.87%	0.85%	0.97%
Νοικοκυριά Μεταναστών				
Φτωχά	3,626	-46.26%	-43.93%	-44.60%
Μεσαία	1,130	-40.09%	-37.56%	-38.37%
Μεσαία	2,388	-48.53%	-46.68%	-46.75%
Πλούσια	108	-60.77%	-49.87%	-62.22%
Σύνολο Ελληνικών Νοικοκυριών				
	68,171	-1.06%	-0.91%	-1.01%
-Φτωχά ελληνικά νοικοκυριά				
	10,080	-3.36%	-2.56%	-3.64%
-Μεσαία ελληνικά νοικοκυριά				
	78,106	-1.09%	-1.04%	-1.07%
-Πλούσια ελληνικά νοικοκυριά				
	29,975	-0.20%	-0.02%	0.05%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας Π3.2 Μεταβολές στα δημόσια οικονομικά με βάση το σενάριο 1

Ελληνική Οικονομία Μακρο-οικονομικά μεγέθη 2004	Οι μετανάστες δεν καταναλώνουν και δεν επενδύουν			
	Ευελιξία μισθών στους μετανάστες	Ευελιξία μισθών στους μισθωτούς έλληνες και στους μετανάστες	Πλήρη ευελιξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων	
	εκατοστιαίες μεταβολές	εκατοστιαίες μεταβολές	εκατοστιαίες μεταβολές	
Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	9,360.0	9,136.5	9,000.2	8,566.6
Μεταβολή		-223.5	-359.8	-793.4
Φόρος Επιχειρήσεων				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	5,359.0	4,737.4	4,722.3	4,667.7
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		-621.6	-636.7	-691.3
ΦΠΑ				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	13,900.0	12,716.9	12,679.7	12,559.0
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		-1,183.2	-1,220.3	-1,341.1
Λοιποί Έμμεσοι Φόροι				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	8,693.2	8,084.7	8,052.0	7,968.1
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		-608.6	-641.2	-725.1
Φόροι Εισαγωγών				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	336.7	323.3	323.0	322.0
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		-13.4	-13.7	-14.8
Εισφορές στην Κοινωνική Ασφάλιση				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	22,691.2	22,723.4	22,229.7	22,156.8
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		32.2	-461.5	-534.4
Επιδοτήσεις				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	-2,956.8	-2,740.6	-2,732.0	-2,684.7
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		216.2	224.8	272.2
Έλλειμμα/ Πλεόνασμα Προϋπολογισμού				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	-10,756.0	-9,831.9	-10,089.9	-10,024.6
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		924.1	666.1	731.5
Ως % στο ΑΕΠ	-6.4%	-6.3%	-6.5%	-6.6%
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών				
Τρέχουσες Τιμές σε εκατ. ευρώ	-15,989.5	-14,831.9	-14,907.6	-14,991.3
Μεταβολή σε σταθερές τιμές		1,157.6	1,081.9	998.2
Ως % στο ΑΕΠ	9.56%	9.5%	9.6%	9.8%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας Π3.3 Μεταβολές στα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών με βάση το σενάριο 2

	Ελληνική Οικονομία Μακροοικονομικά μεγέθη 2004	Αύξηση του αριθμού των μεταναστών κατά 215 χιλ. άτομα
	Απόλυτα μεγέθη	εκατοσπαίεις μεταβολές
Μή Εργαζόμενα	49,990	1.51%
Φτωχά	6,393	1.6%
Μεσαία	34,333	1.5%
Πλούσια	9,264	1.7%
Αγροτικά	13,167	0.50%
Φτωχά	2,193	0.10%
Μεσαία	8,907	0.55%
Πλούσια	2,066	0.72%
Μη Αγροτικά με λίγες δεξιότητες	30,874	0.21%
Φτωχά	1,281	0.36%
Μεσαία	22,790	0.02%
Πλούσια	6,803	0.84%
Μη Αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες	24,131	0.18%
Φτωχά	213	-2.40%
Μεσαία	12,075	0.02%
Πλούσια	11,843	0.40%
Νοικοκυριά Μεταναστών	3,626	-20.17%
Φτωχά	1,130	-18.19%
Μεσαία	2,388	-21.37%
Πλούσια	108	-14.55%
Σύνολο Ελληνικών Νοικοκυριών	118,161	0.79%
-Φτωχά ελληνικά νοικοκυριά	10,080	1.03%
-Μεσαία ελληνικά νοικοκυριά	78,106	0.71%
-Πλούσια ελληνικά νοικοκυριά	29,975	0.91%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας Π3.4 Μεταβολές στα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών με βάση το σενάριο 3

	Ελληνική Οικονομία Μακρο-οικονομικά μεγέθη 2004	α) 90%	α) 50%	α) 10%	α) 90%	α) 50%	α) 10%	α) 90%	α) 50%	α) 10%
		Ευελξία μισθών στους μετανάστες			Ευελξία μισθών στους μισθωτούς έλληνες και στους μετανάστες			Πλήρη ευελξία μισθών σε όλες τις ομάδες εργαζομένων		
Μή Εργαζόμενα										
Φτωχά	6,393	30.5%	4.3%	0.5%	16.8%	3.0%	0.3%	23.0%	6.1%	0.4%
Μεσαία	34,333	13.4%	2.4%	0.3%	5.8%	1.6%	0.3%	-11.2%	0.8%	0.2%
Πλούσια	9,264	18.1%	2.1%	0.2%	7.1%	1.1%	0.1%	10.3%	0.8%	0.1%
Αγροτικά										
Φτωχά	13,167	12.11%	0.85%	0.09%	-8.05%	-1.25%	-0.10%	-1.20%	1.18%	0.09%
	2,193	26.62%	2.86%	0.27%	-7.71%	-1.31%	-0.12%	29.77%	5.79%	0.30%
Μεσαία	8,907	8.43%	0.34%	0.04%	-6.73%	-1.04%	-0.08%	-10.46%	0.51%	0.04%
Πλούσια	2,066	12.58%	0.89%	0.13%	-14.14%	-2.07%	-0.16%	5.86%	-0.79%	0.03%
Μη Αγροτικά με λίγες δεξιότητες										
	30,874	11.27%	-0.14%	-0.04%	7.11%	0.07%	-0.01%	0.37%	0.88%	0.03%
Φτωχά	1,281	47.47%	3.75%	0.30%	13.26%	-0.06%	-0.07%	101.57%	6.58%	0.27%
Μεσαία	22,790	10.29%	-0.26%	-0.06%	9.73%	0.49%	0.02%	0.16%	1.47%	0.06%
Πλούσια	6,803	7.76%	-0.48%	-0.05%	-2.84%	-1.31%	-0.11%	-17.98%	-2.16%	-0.11%
Μη Αγροτικά με περισσότερες δεξιότητες										
	24,131	-4.44%	-1.01%	-0.07%	-7.19%	-1.14%	-0.08%	-17.84%	-1.86%	-0.06%
Φτωχά	213	146.42%	17.32%	0.83%	-5.53%	-5.91%	-2.01%	304.07%	25.29%	0.09%
Μεσαία	12,075	-8.10%	-1.17%	-0.06%	-8.31%	-0.99%	-0.03%	-25.40%	-1.63%	-0.01%
Πλούσια	11,843	-3.43%	-1.17%	-0.09%	-6.08%	-1.20%	-0.09%	-15.92%	-2.59%	-0.11%
Νοικοκυριά Μεταναστών										
	3,626	277.00%	46.72%	7.59%	288.19%	45.21%	7.16%	860.30%	75.32%	7.56%
Φτωχά	1,130	268.50%	55.50%	7.51%	273.58%	53.33%	6.98%	816.55%	86.45%	7.45%
Μεσαία	2,388	270.62%	42.32%	7.73%	297.36%	42.63%	7.51%	858.24%	69.61%	7.77%
Πλούσια	108	506.78%	52.06%	5.48%	238.58%	17.44%	1.19%	1363.09%	85.33%	4.09%
Σύνολο Ελληνικών Νοικοκυριών										
	68,171	10.35%	0.94%	0.12%	2.66%	0.36%	0.07%	-4.88%	0.62%	0.10%
-Φτωχά ελληνικά νοικοκυριά										
	10,080	34.25%	4.21%	0.41%	10.57%	1.50%	0.13%	40.42%	6.50%	0.36%
-Μεσαία ελληνικά νοικοκυριά										
	78,106	8.61%	0.83%	0.12%	3.35%	0.58%	0.10%	-10.00%	0.60%	0.13%
-Πλούσια ελληνικά νοικοκυριά										
	29,975	6.86%	0.13%	0.04%	-1.82%	-0.59%	-0.03%	-6.78%	-1.32%	-0.04%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

4. Τέταρτο Κεφάλαιο: Εκτίμηση της παράνομης μετανάστευσης και της συμβολής της στην οικονομία

4.1 Εισαγωγή

Η συστηματική εισροή μεταναστών στη χώρα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, δεν συνοδεύθηκε από την εφαρμογή συγκροτημένων μέτρων καταγραφής τους. Μόλις το 1998 γίνεται η πρώτη προσπάθεια καταγραφής και ελέγχου των ροών της μετανάστευσης μέσω της εφαρμογής νομοθετημάτων νομιμοποίησης των μεταναστών. Ωστόσο, το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης στη χώρα παραμένει υπαρκτό, ενώ η εξέταση και μελέτη του είναι τουλάχιστον ελλιπής. Στην κατεύθυνση αυτή η παρούσα μελέτη θα επιδιώξει, στο μέτρο του δυνατού, να παρουσιάσει ορισμένα αδρά δεδομένα σε σχέση με την παράνομη μετανάστευση στη χώρα μας.

Ειδικότερα, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια εκτίμησης του αριθμού των παράνομων μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια καθώς και της συμμετοχής τους στην οικονομική δραστηριότητα μέσα από το πλαίσιο ενός Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής, αντίστοιχο με αυτόν που κατασκευάστηκε στο κεφάλαιο 2. Ο νέος ΠΚΛ αποτελεί μια διαφορετική απεικόνιση των μεγεθών εστιάζοντας την προσοχή στην διάκριση των μεταναστών σε νόμιμους και παράνομους. Πιο συγκεκριμένα αυτό το κεφάλαιο, χρησιμοποιώντας δημοσιευμένα και αδημοσίευτα στατιστικά στοιχεία, εκτιμά την έκταση της παράνομης μετανάστευσης στη χώρα, καταγράφει την κοινωνική και κυρίως την οικονομική τους κατάσταση, αναλύει σε πρώτο στάδιο τις επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία, και παρουσιάζει ορισμένα αδρά αποτελέσματα σε σχέση με την συμβολή της στο ΑΕΠ και τις άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές. Προς τούτο αξιοποιεί στοιχεία από την Απογραφή του 2001, τα Υπουργεία Δημόσιας Τάξης και Εσωτερικών, τα τρία προγράμματα νομιμοποίησης των μεταναστών στην χώρα μας (Π.Δ. 358/97 και Π.Δ. 359/97, Ν. 2910/2001, Ν. 3586/2005), τα στοιχεία της φυσικής κίνησης πληθυσμού της ΕΣΥΕ, καθώς και πρωτογενή στοιχεία από τις έρευνες νοικοκυριών της ΕΣΥΕ που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (ΕΟΠ, ΕΕΔ, EU-SILC).

Στην επόμενη ενότητα του κεφαλαίου παρουσιάζονται οι εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης για την παράνομη μετανάστευση. Στην συνέχεια παρουσιάζεται ο ΠΚΛ που κατασκευάστηκε ειδικά για την εκτίμηση των επιπτώσεων της παράνομης μετανάστευσης στην Ελληνική οικονομία, ενώ στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται οι επιπτώσεις αυτές σε σχέση κυρίως με το ΑΕΠ και συνοψίζονται τα ευρήματα του κεφαλαίου.

4.2 Εκτιμήσεις των μεταναστευτικών ροών και του αριθμού των παράνομων μεταναστών.

Σε προηγούμενα κεφάλαια είχαμε επισημάνει ότι δεν είναι εύκολο να διακρίνουμε από τις διάφορες δειγματοληπτικές έρευνες της ΕΣΥΕ τα άτομα εκείνα που πιστεύουμε ότι έχουν την ιδιότητα του οικονομικού μετανάστη. Η μόνη αξιοποιήσιμη μεταβλητή είναι η υπηκοότητα και πιθανόν η χώρα γέννησης. Από εκεί και πέρα θα πρέπει να γίνουν ορισμένες υποθέσεις. Αν είναι δύσκολο να εντοπίσουμε τους οικονομικούς μετανάστες, τότε γίνεται ακόμα δυσκολότερο να διακρίνουμε μέσα από αυτούς ποιοι πιθανόν δεν είναι νόμιμοι⁷². Θα πρέπει εξάλλου εξαρχής να σημειωθεί ότι το να είναι κάποιος νόμιμος (ή παράνομος), αυτό δεν συνεπάγεται ότι την επόμενη χρονική στιγμή διατηρεί αυτή την ιδιότητα του νόμιμου (ή παράνομου), εφόσον το χαρακτηριστικό αυτό μπορεί να μεταβληθεί ανά πάσα στιγμή, αφού προσδιορίζεται από διατάξεις, ημερομηνίες, πολιτικές που συχνά αλλάζουν ή ανανεώνονται.

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της έρευνας της παράνομης μετανάστευσης, είναι η έλλειψη αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων. Σημαντικό υλικό που έχει χρησιμοποιηθεί στη χώρα μας από πολλούς ερευνητές προέρχεται κυρίως από τα δύο προγράμματα νομιμοποίησης που έλαβαν χώρα το 1998/99 (Π.Δ. 358/97 και Π.Δ. 359/97) και 2001/02 (Ν. 2910/2001). Η παρούσα μελέτη στηρίχθηκε κυρίως σε επίσημα και όσο το δυνατό αξιόπιστα στοιχεία, συνδυάζοντας το προηγούμενο υλικό των νομιμοποιήσεων με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού, την φυσική κίνηση του πληθυσμού και τον εκτιμώμενο από την ΕΣΥΕ πληθυσμό της χώρας, καθώς και την βάση δεδομένων μεταναστών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Επιπλέον, αξιοποιήθηκαν οι ανακοινώσεις του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης σε σχέση με τα πρώτα στοιχεία της τρίτης προσπάθειας νομιμοποίησης που βρίσκεται σε εξέλιξη από τον Απρίλιο του 2005 (Ν. 3586/2005). Τέλος, η μελέτη χρησιμοποιεί και στο κεφάλαιο αυτό τα πρωτογενή στοιχεία από τις διαθέσιμες έρευνες νοικοκυριών της ΕΣΥΕ.

Παρά την αξιοποίηση από την πλευρά της μελέτης όλων των διαθέσιμων εναλλακτικών στοιχείων μετανάστευσης (νόμιμης και παράνομης), είναι γεγονός ότι πολλές διαστάσεις της παράνομης μετανάστευσης δεν μπορούν επαρκώς να τεκμηριωθούν. Σε κάθε περίπτωση, η μελέτη αυτών των θεμάτων δεν μπορεί να στηρίζεται πάντοτε σε γερή βάση. Η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων δεν είναι εφικτή καθώς στηρίζεται συχνά σε υποθέσεις και χονδρικές εκτιμήσεις, εξαιτίας τις έλλειψης αναλυτικών και αξιόπιστων στοιχείων. Αυτό επιτρέπει σε πολλούς ερευνητές να διατυπώσουν πρόχειρα συμπεράσματα δίχως να είναι σε θέση να επιβεβαιώσουν ή να διαψεύσουν αυτά στηριζόμενοι σε επιστημονική και επακριβή τεκμηρίωση. Για τον περιορισμό του εν λόγω προβλήματος η παρούσα

⁷² Στο προηγούμενο κεφάλαιο δεν θεωρήθηκαν ως οικονομικοί μετανάστες αυτοί που είχαν υπηκοότητα κράτους της Δυτικής Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, της Ιαπωνίας και ορισμένων άλλων κρατών.

μελέτη προσπάθησε με έναν κριτικό τρόπο να συνδυάσει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες παρουσιάζοντας στη συνέχεια εναλλακτικά σενάρια εκτιμήσεων των διαστάσεων της παράνομης μετανάστευσης. Με τον τρόπο αυτό παρέχει ένα εύρος εκτίμησης του πιθανού αριθμού των παράνομων μεταναστών μειώνοντας με τον τρόπο αυτό το πιθανό σφάλμα εκτίμησης και την εξαγωγή εσφαλμένων συμπερασμάτων.

4.2.1 Εκτίμηση του αποθέματος των μεταναστών

Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις της μελέτης για τις μεταναστευτικές ροές και το απόθεμα των μεταναστών στην περίοδο 1991-2006. Οι εκτιμήσεις αυτές στηρίζονται κυρίως στα δημοσιευμένα στοιχεία της φυσικής κίνησης (γεννήσεις – θάνατοι) και του υπολογιζόμενου πληθυσμού της ΕΣΥΕ που δημοσιεύθηκαν πρόσφατα.⁷³ Για την διερεύνηση της αξιοπιστίας των υπολογισμών, τα στοιχεία που προκύπτουν από τις εκτιμήσεις της μελέτης για την ροή και το απόθεμα των μεταναστών συγκρίνονται με τα στοιχεία της πρόσφατης απογραφής πληθυσμού 2001. Στον ίδιο πίνακα παρουσιάζονται και οι εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ για την ροή των μεταναστών καθώς αυτές χρησιμοποιήθηκαν από το αρμόδιο τμήμα για την εκτίμηση του υπολογιζόμενου πληθυσμού στην ίδια περίοδο.⁷⁴

Από την πλευρά της μελέτης οι εκτιμήσεις των μεταναστευτικών ροών στο έτος t προέκυψαν ως η διαφορά του εκτιμώμενου από την ΕΣΥΕ πληθυσμού μεταξύ των δύο ετών ($P_{t+1}-P_t$), προσαυξημένης κατά την φυσική κίνηση του πληθυσμού (δηλ. πλέον Γεννήσεις μείον Θάνατοι στο έτος t). Οι εν λόγω υπολογισμοί έγιναν τόσο στην αρχή όσο και στο μέσον του έτους, ενώ όπως είναι φυσικό το απόθεμα των μεταναστών έχει προκύψει από το άθροισμα των επιμέρους ροών. Τα δεδομένα που προέκυψαν από αυτές τις εκτιμήσεις της μελέτης σε σχέση με το απόθεμα των μεταναστών στην αρχή (796,1 χιλιάδες άτομα) και το μέσον του 2001 (814,8 χιλιάδες) είναι άμεσα συγκρίσιμα με τα αποτελέσματα της πρόσφατης απογραφής πληθυσμού (762 χιλιάδες μετανάστες), δεδομένης της πιθανότητας μη κάλυψης μικρού μέρους κυρίως παράνομων μεταναστών (περίπου 40 χιλιάδες) από την απογραφή. Οι αντίστοιχες εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ για 755,5 χιλιάδες μετανάστες στην αρχή του 2001 και 774,5 στο μέσο φαίνεται ότι έχουν προσαρμοστεί στα δεδομένα της απογραφής. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις εκτιμήσεις της μελέτης για το απόθεμα των μεταναστών θα πρέπει να προστεθεί και μέρος τουλάχιστον του αποθέματος των 111 χιλιάδων μεταναστών που καταγράφηκε από την απογραφή του 1991. Έτσι το συνολικό μέγεθος των μεταναστών στην χώρα μας που προκύπτει από τις εκτιμήσεις της μελέτης για τα

⁷³ Βλέπε Δελτίου Τύπου: Στατιστικές Φυσικής Κίνησης Πληθυσμού, Πειραιάς 13/09/2006, www.statistics.gr.

⁷⁴ Οι εκτιμήσεις αυτές δεν έχουν, προς το παρόν επίσημα δημοσιευτεί. Όπως προέκυψε από συζητήσεις με στελέχη του αρμόδιου τμήματος (Στατιστικών Φυσικής Κίνησης) οι εν λόγω εκτιμήσεις έχουν σταλεί στη Eurostat και αναμένεται να δημοσιευτούν σύντομα.

τελευταία έτη φαίνεται να συνάδει απόλυτα με τις εκτιμήσεις άλλων μελετών αλλά και την διάχυτη άποψη που υπάρχει για περίπου 1,1 εκατομμύρια μετανάστες σήμερα στη χώρα μας.

4.2.2 Εναλλακτικές εκτιμήσεις των παράνομων μεταναστών

Κάθε προσπάθεια εκτίμησης του μεγέθους των μεταναστών και των μεταναστευτικών ροών σε κάθε χώρα έχει να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα. Το σημαντικότερο ίσως από αυτά είναι η εκτίμηση της παράνομης μετανάστευσης η οποία συνδέεται άμεσα με την παράνομη εργασία [Salt (2000), Parker (2005)]. Οι αρχές κάθε χώρας αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στον εντοπισμό και την καταγραφή των μεταναστών που διαμένουν παράνομα στη χώρα. Οι δυσκολίες αυτές έχουν πολλές φορές να κάνουν ακόμα και με τον ορισμό του παράνομου μετανάστη. Ακολουθώντας τον ορισμό της UNHCR, στην ενότητα αυτή ως παράνομο μετανάστη θεωρείται το άτομο, το οποίο εισήλθε και διαμένει στη χώρα χωρίς να διαθέτει τα νόμιμα έγγραφα μετανάστευσης (“undocumented arrivals”). Ο ορισμός αυτός ουσιαστικά συμπίπτει με τον ορισμό του νόμου 2910/2001 (άρθρο 51) ο οποίος με σαφήνεια προσδιορίζει ως παράνομους μετανάστες εκείνους οι οποίοι γενικά δεν μπορούν να αποδείξουν τη νόμιμη παραμονή τους στην Ελλάδα. Με άλλα λόγια κάθε άτομο το οποίο δεν πληροί τις προϋποθέσεις για είσοδο, παρουσία και παραμονή στην Ελληνική επικράτεια θεωρείται παράνομος μετανάστης. Σε αυτό το πλαίσιο, το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης θεωρεί παράνομους μετανάστες εκείνους οι οποίοι εντοπίστηκαν να έχουν εισέλθει παράνομα, καθώς και εκείνους οι οποίοι μπορεί να έχουν εισέλθει νόμιμα αλλά έχουν στη συνέχεια παραμείνει παράνομα παρατείνοντας την παραμονή τους πέραν από την προβλεπόμενη διάρκεια της άδειας παραμονής. Τα ποσοτικά δεδομένα που αφορούν τους παράνομους μετανάστες αποτελούν συχνά εκτιμήσεις των Αστυνομικών Αρχών κάθε χώρας, οι οποίες βασίζονται κυρίως σε συλλήψεις και απελάσεις μεταναστών και υπολείπονται σημαντικά των πραγματικών διαστάσεων της παράνομης μετανάστευσης.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η παράνομη μετανάστευση έχει λάβει αξιόλογη έκταση από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν η χώρα μετατράπηκε από μια παραδοσιακή χώρα εξαγωγής μεταναστών σε χώρα υποδοχής. Έτσι ο αριθμός των παράνομων μεταναστών αποτελεί ένα σημαντικό ποσοστό του συνόλου των μεταναστών που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στη χώρα. Το ποσοστό αυτό εκτιμάται βάσιμα ότι μειώθηκε διαχρονικά αν και παραμένει ακόμα σημαντικό.⁷⁵ Η έλλειψη και δύσκολη φύλαξη των συνόρων της χώρας, λόγω της μεγάλης σε έκταση χερσαίας και θαλάσσιας συνοριακής γραμμής, αλλά και η «ταλαντευόμενη» «εθνική» μεταναστευτική πολιτική (*jus sanguinis* πολιτική) επέτρεψαν να ενισχυθεί το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης.

⁷⁵ Η μείωση αυτή είναι συνεπής με την μείωση του αριθμού των συλληφθέντων και απελαθέντων μεταναστών τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα οι απελαθέντες μειώθηκαν από 49 χιλιάδες το 2002 σε 45 το 2003 και 40 το 2004. Οι συλληφθέντες μετανάστες για παράνομη διαμονή επίσης μειώθηκαν από 58 χιλιάδες το 2002 σε 51 το 2003 και 45 το 2004.

Πίνακας 4.1 Εκτιμήσεις μεταναστευτικών ροών 1991-2004

(χιλιάδες άτομα)

Έτος	Γεννήσεις	Θάνατοι	Υπολογιζόμενος μόνιμος πληθυσμός:		Εκτιμήσεις ΕΣΥΕ:			Εκτιμήσεις μελέτης:		
			Στο μέσο του έτους	Στην αρχή του έτους	Καθαρή εισροή μεταναστών	Απόθεμα μεταναστών (αρχή έτους)	Απόθεμα μεταναστών (μέσο έτους)	Καθαρή εισροή μεταναστών	Απόθεμα μεταναστών (αρχή έτους)	Απόθεμα μεταναστών (μέσο έτους)
1991	102.6	95.5	10,256.3	10,192.9	119.6	119.6	166.9	133.9	133.9	187.0
1992	104.1	98.2	10,369.8	10,319.7	94.5	214.2	257.5	106.2	240.1	287.8
1993	101.8	97.4	10,465.5	10,420.1	86.6	300.7	339.8	95.3	335.4	380.5
1994	103.8	97.8	10,553.0	10,511.0	78.1	378.9	417.5	90.0	425.5	465.5
1995	101.5	100.2	10,634.4	10,595.1	77.3	456.1	491.6	80.0	505.4	540.9
1996	100.7	100.7	10,709.2	10,673.7	71.0	527.1	557.8	70.9	576.4	609.4
1997	102.0	99.7	10,776.5	10,744.6	61.4	588.5	615.9	66.0	642.4	668.0
1998	100.9	102.7	10,834.9	10,808.4	54.8	643.3	665.9	51.3	693.6	713.5
1999	100.6	103.3	10,882.6	10,861.4	45.0	688.4	703.0	39.7	733.3	746.1
2000	103.3	105.2	10,917.5	10,903.8	29.3	717.7	736.6	25.6	758.9	777.5
2001	102.3	102.6	10,950.0	10,931.2	37.8	755.5	774.5	37.2	796.1	814.8
2002	103.6	103.9	10,987.6	10,968.7	38.0	793.5	811.2	37.3	833.4	849.9
2003	104.2	105.5	11,023.5	11,006.4	35.4	828.9	849.6	32.9	866.4	887.8
2004	105.7	104.9	11,061.7	11,040.7	41.4	870.3	890.3	42.8	909.2	931.6
2005*	107.5	105.1	11,104.0	11,082.8	40.0	910.3	930.3	44.9	954.1	976.3
2006*	108.4	106.2	11,146.3	11,125.2	40.0	950.3	970.3	44.4	998.5	1020.8

* Εκτιμήσεις μελέτης

ΠΗΓΗ: Στατιστικές Φυσικής Κίνησης Πληθυσμού ΕΣΥΕ και εκτιμήσεις μελέτης

Είναι ενδεικτικό ότι μέχρι το 1998, οπότε έγινε η πρώτη νομιμοποίηση, το μεγαλύτερο τμήμα των εισερχόμενων μεταναστών ήταν παράνομοι. Στην πρώτη νομιμοποίηση 371.641 λαθρομετανάστες υπέβαλαν αίτηση για τη λεγόμενη άσπρη κάρτα προσωρινής παραμονής, ενώ μόνο 219.024 από αυτούς προχώρησαν στην υποβολή αίτησης για απόκτηση πράσινης κάρτας παραμονής. Οι αιτήσεις αυτές για Πράσινη Κάρτα έγιναν δεκτές ύστερα από αρκετή καθυστέρηση. Επιπροσθέτως, μέχρι τον Απρίλιο του 2001 ο αριθμός των αιτήσεων για ανανέωση της Πράσινης Κάρτας ήταν 84.621 από τις οποίες 45.700 έγιναν δεκτές. Αυτοί οι αριθμοί φανερώνουν τη μεγάλη ροπή που είχαν οι νομιμοποιημένοι μετανάστες να επιστρέφουν στην παρανομία. Το εξαντλητικό γραφειοκρατικό σύστημα, όπως και οι δυσκολίες στο να αποκτήσουν τα απαραίτητα 150 ένσημα κοινωνικής ασφάλισης, κυρίως λόγω της απροθυμίας των εργοδοτών τους να τους ασφαλίσουν, αναφέρονται ως οι κύριοι λόγοι αυτής της ροπής των μεταναστών.⁷⁶

Περίπου παρόμοιος αριθμός αιτήσεων εμφανίστηκε στην δεύτερη νομιμοποίηση (361.119) που έλαβε χώρα το 2002. Αυτή η δεύτερη ευκαιρία των μεταναστών να νομιμοποιηθούν απευθύνθηκε σε συγκεκριμένες μεγάλες ομάδες παράνομων μεταναστών που κατοικούσαν στη χώρα. Πέραν από αυτούς που δεν νομιμοποιήθηκαν κατά την πρώτη νομιμοποίηση και αυτών που επέστρεψαν στην παρανομία, νέοι μετανάστες εισήλθαν στη χώρα παρακινούμενοι από την υψηλή παραοικονομία και τα δίκτυα που είχαν δημιουργηθεί από προηγούμενους μετανάστες (Fakiolas, 2003). Είναι λογικό ωστόσο, να υποθέσει κανείς ότι ένας σημαντικός αριθμός παράνομων μεταναστών δεν υπέβαλλαν αίτηση νομιμοποίησης στα δύο πρώτα προγράμματα [Κανελλόπουλος (2006)].⁷⁷ Τέλος, με βάση το τρίτο πρόγραμμα νομιμοποίησης (Ν.3386/2005) που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2005 και βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη πρόσφατες ανακοινώσεις του αρμόδιου Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ανεβάζουν τον αριθμό των αιτούντων περίπου στις 180 χιλιάδες άτομα.

Τα προγράμματα νομιμοποίησης προξένησαν αρκετό φορτίο στις αρμόδιες διοικητικές αρχές λόγω του μεγάλου αριθμού των αιτήσεων, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις, και τις πολύπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες που προέβλεπαν. Ωστόσο, προσέφεραν πληροφορίες για την έκταση του φαινομένου και για τα χαρακτηριστικά των παράνομων μεταναστών. Επιπλέον, μείωσαν το μέγεθος της παράνομης απασχόλησης και δρομολόγησαν τη δραστική μείωση των απελάσεων. Πράγματι, ο αριθμός των απελάσεων μειώθηκε δραστικά μετά τη δεύτερη νομιμοποίηση γεγονός συμβατό με την αξιόλογη μείωση της παράνομης μετανάστευσης από τα προγράμματα νομιμοποίησης. Ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1990 πραγματοποιούνταν εκατοντάδες χιλιάδες απελάσεις μεταναστών, τα τελευταία έτη ο αριθμός των απελάσεων με βάση τα επίσημα στοιχεία έχουν περιοριστεί γύρω στις 40-50 χιλιάδες.

⁷⁶ Βλ. Fakiolas (2003).

⁷⁷ Σημαντικός λόγος για αυτό φαίνεται να είναι το υψηλό κόστος που επιβαρύνει τους μετανάστες που υποβάλλουν αίτηση στο πρόγραμμα νομιμοποίησης και οι απαιτήσεις των 150 ενσήμων ασφάλισης. Ανάμεσα στους μετανάστες που δεν υπέβαλλαν αίτηση ήταν και αυτοί που δεν είχαν λευκό ποινικό μητρώο ή δεν διέμεναν στη χώρα πριν τις καθορισμένες ημερομηνίες, είτε δεν σκόπευαν να μείνουν επί μακρόν ή ακόμα προτιμούσαν την ευελιξία της ανεπίσημης αγοράς εργασίας.

Με βάση τον προηγούμενο ορισμό του παράνομου μετανάστη, είναι προφανές ότι οι προηγούμενες νομιμοποιήσεις μείωσαν τον αριθμό των παράνομων μεταναστών. Ωστόσο, αυτές δεν έλυσαν το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί σημαντικός αριθμός μεταναστών για διάφορους λόγους (κόστος, προϋποθέσεις, αδιαφορία κ.λπ.) εκτιμάται ότι δεν κατέφυγε στην εν λόγω διαδικασία νομιμοποίησης. Δεύτερον, κάποιος μη παράνομος μετανάστης μπορεί να βρεθεί στην κατηγορία του παράνομου καθώς οι διάφορες άδειες παραμονής (λευκή και πράσινη) έχουν προσωρινό χαρακτήρα και παρά τις συνεχείς παρατάσεις της ισχύς τους συχνά βρίσκονται χωρίς ισχύ. Τρίτον, η ροή νέων μεταναστών, όπως προκύπτει και από τα δεδομένα του Πίνακα 4.1, φαίνεται ότι συνεχίζει να τροφοδοτεί την ομάδα των παράνομων μεταναστών στη χώρα μας.

Η εκτίμηση της παράνομης μετανάστευσης για το έτος 2004 και τα επόμενα έτη θα προσεγγιστεί στη συνέχεια της μελέτης με τρεις εναλλακτικούς τρόπους ή καλύτερα από τρεις εναλλακτικές αφετηρίες. Οι προσεγγίσεις αυτές παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 4.2.

(α) Από τα στοιχεία του Πίνακα 4.1 για το 2004 προκύπτουν 930 χιλιάδες μετανάστες με βάση τις εκτιμήσεις της μελέτης ή 890 χιλιάδες με βάση τις εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ. Στα αρχεία των Υπουργείων Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης ήταν στο μέσο του ίδιου έτους καταγεγραμμένοι περίπου 595 χιλιάδες μετανάστες, ως κατέχοντες διάφορα νομιμοποιητικά έγγραφα (για την ακρίβεια 586044 άτομα την 1/1/2004 και 604216 άτομα την 1/1/2005). Από τα δύο αυτά αδρά δεδομένα μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι ο αριθμός των παράνομων μεταναστών ήταν το 2004 μεταξύ 295 και 335 χιλιάδες άτομα (930-595 ή 890-595). Ας σημειωθεί ότι στελέχη και αξιωματούχοι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης εκτιμούν το απόθεμα των παράνομων μεταναστών για το 2004 – 2005 περίπου στις 400 χιλιάδες. Ένας, τέτοιος αριθμός θα πρέπει να θεωρηθεί μάλλον ως ένα ανώτερο όριο και φαίνεται πιθανά υπερεκτιμημένος.

Ήτοι (Εκτίμηση Α):

$$\begin{array}{ll}
 & 930 \text{ έως } 890 \text{ χιλιάδες άτομα το απόθεμα των μεταναστών στο μέσον του 2004, από} \\
 & \text{εκτιμήσεις μελέτης και ΕΣΥΕ (Πίνακας 4.1)} \\
 \text{μείον} & 595 \text{ χιλιάδες νόμιμοι μετανάστες ως κατέχοντες διάφορα νομιμοποιητικά έγγραφα, από} \\
 & \text{την βάση δεδομένων των Υπουργείων Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης} \\
 = & 295 \text{ έως } 335 \text{ χιλιάδες παράνομοι μετανάστες (Πιθανά ανώτερο όριο).}
 \end{array}$$

(β) Η δεύτερη εναλλακτική εκτίμηση της μελέτης έχει ως αφετηρία της τα προσωρινά και πρόσφατα ανακοινωθέντα στοιχεία του αριθμού των αιτήσεων στο τρίτο πρόγραμμα νομιμοποιήσεων που βρίσκεται σε εξέλιξη (Ν. 3586/2005). Όπως προκύπτει από πρόσφατη δήλωση του Υπουργού

Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης στο εν λόγω πρόγραμμα είχαν έως πρόσφατα (Οκτώβριο 2006) υποβάλει αίτηση 180 χιλιάδες άτομα ή κατ' εκτίμηση της μελέτης 200 χιλιάδες έως το τέλος του 2006. Σε αυτούς θα πρέπει κανείς να προσθέσει τον αριθμό των παιδιών που δεν συμπεριλαμβάνονται στις εν λόγω αιτήσεις (40 χιλιάδες) καθώς και έναν πιθανό αριθμό παράνομων μεταναστών που δεν επιθυμούν ή δεν έχουν τις προϋποθέσεις ένταξης στο πρόγραμμα. Με σκοπό την εκτίμηση των παράνομων μεταναστών στο μέσο του 2004 (για τους σκοπούς του Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής) από τους προηγούμενους υπολογισμούς θα πρέπει να αφαιρέσουμε περίπου 80 χιλιάδες νέους παράνομους μετανάστες που εισήλθαν στη χώρα στην περίοδο από το μέσον του 2004 έως το τέλος του 2006.

Ήτοι πιο αναλυτικά (Εκτίμηση Β):

200 χιλ. αιτήσεις στο τέλος του 2006 για το πρόγραμμα νομιμοποίησης του Ν. 3586/2005 που βρίσκεται σε εξέλιξη

συν 40 χιλ. παιδιά έως 14 ετών που δεν συμπεριλαμβάνονται στις αιτήσεις (εκτίμηση μελέτης με βάση την αναλογία των παιδιών των μεταναστών από τα δεδομένα της απογραφής, των πρωτογενών ερευνών και του αρχείου των Υπουργείων Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης)

μείον 80 χιλ. εισροές παράνομων μεταναστών από το μέσο του 2004 έως το τέλος του 2006 (2,5 έτη) με βάση τις εκτιμήσεις του Πίνακα 4.1 και με δεδομένο ένα μικρό ποσοστό ομογενών και μεταναστών από ΕΕ που συχνά είναι νόμιμοι.

συν 67 χιλ. εκτιμήσεις μελέτης για μη υποβολή αίτησης στο εν λόγω πρόγραμμα λόγω κόστους, προϋποθέσεων κ.λπ. Η εκτίμηση αυτή στηρίχθηκε στην εμπειρία των προηγούμενων (1998 και 2002) νομιμοποιήσεων και συγκεκριμένα στα ποσοστά των παράνομων μεταναστών που δεν υπέβαλαν αίτηση νομιμοποίησης σε αυτές (ως ποσοστό στο σύνολο των αιτούντων ή του αποθέματος).⁷⁸

= 227 χιλιάδες παράνομοι μετανάστες το 2004.

⁷⁸ Για παράδειγμα στην δεύτερη νομιμοποίηση η οποία σχεδόν συμπίπτει χρονικά με την Απογραφή Πληθυσμού του 2001, ο αριθμός των παράνομων μεταναστών που δεν υπέβαλλαν αίτηση νομιμοποίησης εκτιμάται σε περίπου 115 χιλιάδες άτομα ως εξής: 762 χιλιάδες ήταν καταγεγραμμένοι μετανάστες από την Απογραφή Πληθυσμού 2001, μείον 127 χιλιάδες παιδιά που δεν εμπίπτουν στη διαδικασία νομιμοποίησης, μείον περίπου 140 χιλιάδες ομογενείς και μετανάστες από την ΕΕ (47 χιλιάδες ήταν από την ΕΕ), είναι ίσον με 495 χιλιάδες (που θα έπρεπε να υποβάλουν αίτηση νομιμοποίησης). Δεδομένου του αριθμού των 372 χιλιάδων που υπέβαλαν αίτηση νομιμοποίησης στο πρόγραμμα του 2001, έχουμε 124 χιλιάδες παράνομους μετανάστες που δεν υπέβαλαν αίτηση νομιμοποίησης. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο ένα τρίτο του αριθμού των αιτούντων ή στο 16,3% του αποθέματος των μεταναστών που κατέγραψε η απογραφή. Οι Κανελλόπουλος κ.ά. (2006) εκτιμούν τον αριθμό των παράνομων μεταναστών που δεν υπέβαλλαν αίτηση στο πρώτο και δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης σε 200 και 130 χιλιάδες, αντίστοιχα. Οι Fakiolas 2003, Λιανός 2003 και Baldwin-Edwards 2004 δίνουν υψηλότερες εκτιμήσεις που ξεπερνούν τις 200 χιλιάδες για το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης.

(γ) Η τρίτη εναλλακτική εκτίμηση της μελέτης έχει ως αφετηρία τα αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού του 2001 καθώς και τις εκτιμήσεις του αποθέματος μεταναστών του Πίνακα 4.1 για το ίδιο έτος, σε σύγκριση με το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποιήσεων που σχεδόν συνέπεσαν χρονικά (2001). Από τα δεδομένα του αποθέματος των μεταναστών για το 2001 (775 χιλ. εκτιμήσεις ΕΣΥΕ ή 815 χιλ. εκτιμήσεις μελέτης ή/και 762 χιλ. απογραφής) για να εκτιμήσουμε τους παράνομους μετανάστες θα πρέπει να αφαιρέσουμε τις 361 χιλιάδες αιτήσεις νομιμοποίησης του Ν. 2910/2001 στις οποίες δόθηκε άδεια καθώς και τα 72 χιλιάδες παιδιά που αντιστοιχούν στις προηγούμενες αιτήσεις και τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτές, αλλά και τους 150 χιλιάδες εκτιμώμενους ομογενείς και άτομα που προέρχονται από την ΕΕ οι οποίοι συχνά είναι νόμιμοι. Έτσι προκύπτει ένας αριθμός 192 χιλιάδων παράνομων μεταναστών για το έτος 2001 που συνέπεσε με την δεύτερη νομιμοποίηση. Με σκοπό την εκτίμηση των παράνομων μεταναστών στο 2004 (για τους σκοπούς του ΠΚΛ) στους προηγούμενους υπολογισμούς θα πρέπει να προσθέσουμε περίπου 80 χιλιάδες νέους παράνομους μετανάστες που εισήλθαν στη χώρα στην περίοδο 2002-2004. Με τον τρόπο αυτό προκύπτουν από 272 έως 312 χιλιάδες παράνομοι μετανάστες (ανάλογα με την αφετηρία του αποθέματος για το 2001)

Έτσι πιο αναλυτικά (Εκτίμηση Γ):

775 έως 815 χιλιάδες, το αποθέματος των μεταναστών για το 2001 (εκτιμήσεις ΕΣΥΕ και μελέτης, αντίστοιχα. Βλ. Πίνακα 4.1)

μείον 361 χιλιάδες αιτήσεις νομιμοποίησης του Ν. 2910/2001

μείον 72 χιλ. παιδιά έως 14 ετών που δεν συμπεριλαμβάνονται στις αιτήσεις (εκτίμηση μελέτης με βάση την αναλογία των παιδιών των μεταναστών από τα δεδομένα της απογραφής)

μείον 150 χιλιάδες εκτιμώμενους ομογενείς και άτομα που προέρχονται από την ΕΕ οι οποίοι συχνά είναι νόμιμοι

συν 80 χιλιάδες νέοι παράνομοι μετανάστες που εισήλθαν στη χώρα στην περίοδο 2002-2004

= 272 έως 312 χιλιάδες παράνομοι μετανάστες το 2004.

Συνοψίζοντας, η εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης για το 2004 κατέγραψαν την ύπαρξη 230 έως 330 χιλιάδων παράνομων μεταναστών στην χώρα μας. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί περίπου στο ένα τέταρτο του συνόλου των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην χώρα μας. Η εφαρμογή στην περίοδο 1998-2006 τριών προγραμμάτων νομιμοποίησης (1998, 2001, 2005) εκτιμάται ότι συνέβαλε

στην διαχρονική μείωση του αριθμού των παράνομων μεταναστών. Ωστόσο, ο αριθμός των παράνομων μεταναστών παραμένει σημαντικός, παρά το γεγονός ότι οι προσωρινές καθώς και οι οριστικές ετήσιες άδειες παραμονής που χορηγήθηκαν ύστερα από πλήρη έλεγχο των απαιτούμενων δικαιολογητικών στα δύο πρώτα προγράμματα νομιμοποίησης, στην πράξη παρατάθηκαν αυτόματα μέσω διαδοχικών νόμων για αρκετά μακρύτερες περιόδους. Εξάλλου, ο συνολικός αριθμός των παράνομων μεταναστών συνεχίζει να διατηρείται σημαντικός λόγω κυρίως των νέων αφίξεων λαθρομεταναστών αλλά και από τον σχετικά μάλλον μικρό αριθμό αυτών που μετά τη δεύτερη νομιμοποίηση περιέπεσαν σε καθεστώς παρανομίας.

Από την άλλη πλευρά φαίνεται ότι η Ελλάδα δεν έχει ακόμη αναπτύξει ούτε μια μακροχρόνια και βιώσιμη μεταναστευτική πολιτική, ούτε έχει εφαρμόσει ένα σταθερό και επίσημο σύστημα υποδοχής και καταγραφής μεταναστών. Με αυτή την έννοια είναι σχετικά πολύ περιορισμένος ο αριθμός των νόμιμα εργαζόμενων μεταναστών (με εξαίρεση τους εποχικούς και εξειδικευμένους εργαζόμενους μετανάστες) οι οποίοι έχουν εισέλθει στη χώρα νόμιμα ακολουθώντας τις διατάξεις του νόμου 2910/2001. Δεν υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση για τον αριθμό των ατόμων, παράνομων ή νόμιμων, που επιστρέφουν στη χώρα προέλευσής τους. Παρά τις νομικές ρυθμίσεις σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή (απελάσεις), που έχουν εναρμονιστεί με τη νομοθεσία της ΕΕ, υπάρχει έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων για την ενθάρρυνση της εθελουσίας επιστροφής.⁷⁹

⁷⁹ Η μεγάλη πλειονότητα των αναγκαστικών επιστροφών τα πρόσφατα έτη αφορά κυρίως Αλβανούς, ενώ ανάμεσα σε συγκριμένες άλλες χώρες προέλευσης (όπως Ιράν και Ιράκ) οι απελάσεις είναι πολύ περιορισμένες λόγω κυρίως των δυσκολιών στην υλοποίησή τους που πιθανόν αποθαρρύνει τις αστυνομικές αρχές.

Πίνακας 4.2 Εκτιμήσεις παράνομων μεταναστών, 2004

(χιλιάδες άτομα)

	Εκτιμήσεις πληθυσμού	Εργαζόμενοι	Μέσο εισόδημα
1. Απόθεμα μεταναστών, μέσο 2004	890	474	932
2. Νόμιμοι (δεδομένα Υπ. Εσωτ & Υπ. Δημ. Τάξης)	595		
1-2. Παράνομοι 2004 (Εκτίμηση Α)	295	159	853
3. Αιτήσεις τρέχουσας νομιμοποίησης (τέλος 2006)	200		
3α. Παιδιά τρέχουσας νομιμοποίησης	40		
3β. Εισροές 2004-2006 (νέοι παράνομοι)	80		
3γ. Εκτίμηση μη υποβολής αίτησης	67		
3+3α-3β+3γ. Παράνομοι 2004 (Εκτίμηση Β)	227	122	853
4. Εκτίμηση αποθέματος μεταναστών 2001	775		
4α. Αιτήσεις Ν.2910/2001 που δώθηκε άδεια	361		
4β. Παιδιά αιτήσεων νομιμοποίησης Ν.2910/2001	72		
5. Εκτιμήσεις ομογενών και άτομα από ΕΕ, 2001	150		
6=4-4α-4β-5. Παράνομοι μετανάστες, 2001	192		
6α. Εισροές 2002-2004 (νέοι παράνομοι)	80		
6+6α. Παράνομοι 2004 Εκτίμηση Γ)	272	146	853

ΠΗΓΗ: Εκτιμήσεις μελέτης

4.3 Η ενσωμάτωση της παράνομης μετανάστευσης στον νέο ΠΚΑ

Σ' αυτή την ενότητα γίνεται μια προσπάθεια εκτίμησης της συμμετοχής των παράνομων μεταναστών στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας μας μέσα από το πλαίσιο ενός νέου και ειδικά κατασκευασμένου για τον σκοπό αυτό Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής, αντίστοιχο με αυτόν που κατασκευάστηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης. Ο νέος ΠΚΑ αποτελεί μια διαφορετική απεικόνιση

των μεγεθών εστιάζοντας την προσοχή στην διάκριση των μεταναστών σε νόμιμους και παράνομους. Με τον τρόπο αυτό καταγράφει την κοινωνική και κυρίως την οικονομική κατάσταση των παράνομων μεταναστών και αναλύει τις επιπτώσεις της παρουσίας τους στην ελληνική οικονομία. Προς τούτο πέρα από τα στοιχεία που αξιοποιήθηκαν έως εδώ για την εκτίμηση του αριθμού των παράνομων μεταναστών (Απογραφή του 2001, δεδομένα βάσης Υπουργείων Δημόσιας Τάξης και Εσωτερικών, προγράμματα νομιμοποίησης, στοιχεία της φυσικής κίνησης πληθυσμού), στην ενότητα αυτή αξιοποιούνται και τα πρωτογενή στοιχεία από τις έρευνες νοικοκυριών της ΕΣΥΕ που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (ΕΟΠ, ΕΕΔ, EU-SILC).

Τα συνολικά μεγέθη του ΠΚΛ που παρουσιάστηκε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης (ΑΕΠ, τελική ζήτηση, προστιθέμενη αξία, μεταβιβάσεις εισοδημάτων, αποταμιεύσεις – επενδύσεις κ.ά) παραμένουν και εδώ ως έχουν σύμφωνα με τον αρχικό πίνακα. Ωστόσο υπάρχουν μεταβολές που εστιάζονται στην ανάλυση των οικονομικών μεγεθών που αναφέρονται στους μετανάστες. Ειδικότερα στον νέο ΠΚΛ της παρούσας ενότητας γίνεται ανάλυση του καταναλωτικού προτύπου, της προστιθέμενης αξίας (αμοιβές κατά κλάδο δραστηριότητας), των μεταβιβαστικών πληρωμών των μεταναστών με τους υπόλοιπους θεσμικούς τομείς. Η ανάλυση του νέου ΠΚΛ αναφέρεται στην κλαδική διάσταση R17 (Πίνακας 4.3.1) έναντι της R30 για λόγους καλύτερης στατιστικής προσέγγισης. Τα σχετικά δεδομένα αντλήθηκαν από τον ΠΚΛ του κεφαλαίου 2, την επεξεργασία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (2004-05) της ΕΣΥΕ, της επεξεργασίας των τριμηνιαίων ερευνών Εργατικού Δυναμικού του έτους 2004 της ΕΣΥΕ, καθώς και από άλλες πηγές πληροφόρησης.

Οι νόμιμοι και οι παράνομοι οικονομικοί μετανάστες λειτουργούν και πάλι ως ανεξάρτητες ‘θεσμικές’ ομάδες που τα μέλη τους συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία, αμείβονται, διανέμουν την προστιθέμενη αξία τους στα νοικοκυριά τα οποία στη συνέχεια ένα μέρος από αυτά τα εισοδήματα είτε τα καταναλώνουν για αγαθά και υπηρεσίες είτε τα μεταβιβάζουν σε άλλα νοικοκυριά ή στο εξωτερικό (εμβάσματα) είτε τα αποταμιεύουν. Η διαφορά, στη συνέχεια, εντοπίζεται, σε δύο χαρακτηριστικά. Το πρώτο έχει να κάνει με τις αμοιβές στην αγορά εργασίας και το δεύτερο με τις σχέσεις τους με τον δημόσιο τομέα. Οι παράνομοι μετανάστες δεν είναι ασφαλισμένοι και δεν αποδίδουν επομένως οποιαδήποτε ασφαλιστική εισφορά στο κράτος. Επίσης, δεν πληρώνουν κανένα φόρο, πλην των έμμεσων. Τα νοικοκυριά των παράνομων μεταναστών δεν συνδέονται στον βαθμό που συνδέονται τα νοικοκυριά των νόμιμων μεταναστών με τους υπολοίπους θεσμικούς τομείς. Η πλήρης απεικόνιση σε αυτό το σημείο δεν είναι ξεκάθαρη, λόγω έλλειψης της στατιστικής πληροφόρησης.

Πίνακας 4.3.1 Αντιστοιχία των κλάδων του ΠΚΛ.

1	Γεωργία, θήρα και δασοκομία	AYA
2	Αλιεία	AYB
3	Ορυχεία και λατομεία	AYC
4	Μεταποίηση	AYD
5	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	AYE
6	Κατασκευές	AYF
7	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο: επισκευές οχημάτων	AYG
8	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	AYH
9	Μεταφορές, αποθηκεύσεις και επικοινωνίες	AYI
10	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	AYJ
11	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	AYK
12	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, κοινωνική ασφάλιση	AYL
13	Εκπαίδευση	AYM
14	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	AYN
15	Παραγωγή άλλων υπηρεσιών υπέρ κοινωνικού συνόλου	AYO
16	Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	AYP

ΠΗΓΗ: Πίνακας Κοινωνικής Λογιστικής συγγραφών, 2004

Λογαριασμός παραγωγικών δραστηριοτήτων, Μήτρα ενδιαμέσων χρήσεων

Ο Πίνακας 4.3.2 είναι ένας τετραγωνικός πίνακας 17X17 στον οποίο καταγράφονται οι ενδιάμεσες συναλλαγές (αναλώσεις) μεταξύ των κλάδων / προϊόντων της οικονομίας. Προήλθε από τον ΠΚΛ του κεφαλαίου 2. Οι σειρές αναφέρονται στα προϊόντα της οικονομίας ως παραγωγούς αγαθών και υπηρεσιών ενώ οι στήλες αναφέρονται στους κλάδους ως αγοραστές των ενδιάμεσων εισροών. Το σύνολο της ενδιάμεσης ζήτησης ανέρχεται στο ποσό των 102,654 εκατ. ευρώ για το 2004 σε τιμές αγοράς.

Διανομή Προστιθέμενης Αξίας

Ο Πίνακας 4.3.3 καταγράφει την αξία των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών. Η συνολική διανεμόμενη προστιθέμενη αξία ανήλθε το 2004 στα 147,196 εκατ. ευρώ. Οι εργαζόμενοι παράνομοι μετανάστες εισέπραξαν 1,314 εκατ. ευρώ, οι νόμιμοι μετανάστες 3,072 εκατ. ευρώ. Οι έλληνες μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι 53,206 και 19,062 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, ενώ τέλος η αμοιβή του κεφαλαίου ανήλθε στα 70,508 εκατ. ευρώ. Το άθροισμα των αμοιβών των συντελεστών που συμμετέχουν στη παραγωγική διαδικασία αποτελεί το συνολικό κόστος παραγωγής του εγχωρίου προϊόντος, κατά κλάδο και ονομάζεται εθνικό εισόδημα. Η πληροφόρηση για τον προσδιορισμό των αμοιβών αντλήθηκε από την ΕΟΠ και την EU-SILC (βλέπε κεφάλαιο 2).

Πίνακας 4.3.2 Μήτρα Ενδιάμεσων Χρήσεων (30X30) κατά Προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ).

		AYA	AYB	AYC	AYD	AYE	AYF	AYG	AYH	AYI	AYJ	AYK	AYL	AYM	AYN	AYO	AYP	Σύνολο
AYA	1	1,479.3	2.3	0.0	5,603.4	0.0	0.0	54.8	347.2	0.1	0.0	0.5	31.5	0.1	17.1	5.5	0.0	7,542
AYB	2	0.0	3.0	0.0	24.8	0.0	0.0	0.2	532.0	0.0	0.0	0.1	9.1	0.1	4.7	0.0	0.0	574
AYC	3	7.6	0.0	4.7	3,945.5	694.3	274.7	298.0	10.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	5,235
AYD	4	1,655.6	167.5	155.7	14,424.6	407.2	9,710.6	2,961.0	3,470.3	2,330.4	424.8	776.9	3,372.7	163.9	1,517.3	309.4	0.0	41,848
AYE	5	192.5	0.2	51.2	1,016.8	310.5	52.2	192.3	427.8	215.6	103.8	54.5	164.8	47.4	112.0	78.5	0.0	3,020
AYF	6	52.0	0.0	4.0	18.8	20.8	115.4	137.0	94.2	55.3	70.7	1,313.3	352.3	33.3	100.2	35.3	0.0	2,403
AYG	7	492.5	32.9	40.4	2,891.3	166.0	1,510.4	1,214.9	1,162.5	942.6	120.5	344.0	277.6	38.8	201.5	120.4	0.0	9,556
AYH	8	0.0	0.0	0.1	11.4	1.3	36.3	15.0	0.4	263.4	29.1	58.9	107.8	4.2	21.4	138.7	0.0	688
AYI	9	35.5	49.5	17.9	373.2	12.9	176.1	3,066.2	489.9	1,194.1	445.4	177.3	478.8	69.4	78.1	186.7	0.0	6,851
AYJ	10	23.1	13.5	13.9	1,069.1	22.6	647.9	720.3	137.7	118.8	6,856.1	158.4	121.0	12.2	28.7	10.4	0.0	9,954
AYK	11	12.4	3.4	62.2	1,927.0	52.1	537.6	3,376.1	1,108.8	606.8	1,080.8	1,023.1	977.7	273.0	398.3	487.5	0.0	11,927
AYL	12	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0
AYM	13	0.0	0.0	0.3	15.5	0.0	0.1	1.3	0.2	0.8	22.6	26.2	14.6	11.4	0.1	0.0	0.0	93
AYN	14	6.6	0.0	0.0	0.9	0.0	0.3	0.0	0.1	1.7	14.4	2.8	199.1	1.0	23.9	0.0	0.0	251
AYO	15	0.0	0.0	0.9	35.0	4.8	5.6	371.5	479.4	240.8	40.3	384.4	41.6	40.5	57.6	1,010.1	0.0	2,713
AYP	16	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0
		3,957	272	351	31,357	1,692	13,067	12,409	8,261	5,970	9,209	4,321	6,148	695	2,561	2,382	0	

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Πίνακας 4.3.3 Διανομή Προστιθέμενης Αξίας Παραγωγής κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ)

	AYA	AYB	AYC	AYD	AYE	AYF	AYG	AYH	AYI	AYJ	AYK	AYL	AYM	AYN	AYO	AYP	Σύνολο
Α. Προστιθέμενη Αξία - Εργασία	4,985	273	429	8,435	1,340	5,907	9,277	3,473	5,782	3,602	5,111	11,439	7,614	5,516	2,729	776	76,688
1 Μετανάστης παράνομος	173	8	4	146	2	437	64	94	36	3	29	6	7	31	34	241	1,314
2 Μετανάστης νόμιμος	143	7	12	433	5	1,249	185	243	80	10	98	22	24	104	89	368	3,072
3 Έλληνας μισθωτός	672	163	391	7,122	1,331	2,443	4,024	1,767	4,612	3,388	2,252	11,377	7,475	4,103	1,938	147	53,206
4 Έλληνας αυτοαπασχολούμενος	3,997	95	22	734	2	1,779	5,003	1,369	1,054	200	2,732	33	108	1,279	669	19	19,096
Γ. Προστιθέμενη Αξία - Αμοιβή Κεφαλαίου	2,734	599	444	8,264	1,357	6,866	11,052	8,667	8,675	-1,464	17,512	-17	185	2,637	3,007	-9	70,508

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Διανομή προστιθέμενης αξίας από τους εργαζόμενους στα νοικοκυριά

Στον Πίνακα 4.3.4 κατανέμεται η προστιθέμενη αξία με βάση την σχέση που συνδέονται τα μέλη με τα νοικοκυριά, όπως αυτή προέκυψε από την ΕΟΠ 2004/05.

Πίνακας 4.3.4 Διανομή προστιθέμενης αξίας από τους εργαζόμενους στα νοικοκυριά (2004, σε εκατ. ευρώ)

	L1	L2	L3	L4	Εργασία Σύνολο	Κεφάλαιο Σύνολο	Σύνολο Συντελεστών
Νοικοκυριά	1,314	3,072	53,206	19,096	76,688	0	76,688
1 Νοικοκυριά παράνομων μεταναστών H₁	862	91	0	0	953	0	953
2 Νοικοκυριά νόμιμων μεταναστών H₂	434	2,961	76	0	3,471	0	3,471
3 Ελληνικά Αγροτικά Νοικοκυριά H₃	18	0	3,649	6,725	10,392	0	10,392
4 Ελληνικά Αστικά Νοικοκυριά H₄	0	15	41,649	8,843	50,507	0	50,507
5 Ελληνικά Μη Εργαζόμενα Νοικοκυριά H₅	0	5	7,832	3,527	11,365	0	11,365
Επιχειρήσεις	0	0	0	0	0	67,015	67,015

1 Μετανάστης παράνομος	L1
2 Μετανάστης νόμιμος	L2
3 Έλληνας μισθωτός	L3
4 Έλληνας αυτοαπασχολούμενος	L4

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Μεταβιβάσεις εισοδημάτων από τους θεσμικούς τομείς στις ομάδες των νοικοκυριών, αποταμιεύσεις

Στο πάνω μέρος του Πίνακα 4.3.5 εμφανίζονται οι μεταβιβάσεις εισοδημάτων μεταξύ των θεσμικών τομέων. Όπως παρατηρούμε οι μεταβιβαστικές πληρωμές για τα νοικοκυριά των παράνομων μεταναστών (στήλη H1) αυτές είναι σημαντικά μικρές. Ο δημόσιος τομέας μεταβιβάζει 15 εκατ. ευρώ, οι επιχειρήσεις 26 εκατ. ευρώ και ο εξωτερικός τομέας 6 εκατ. ευρώ. Τα αντίστοιχα ποσά για τους νόμιμους μετανάστες είναι σημαντικά υψηλότερα.

Στον ίδιο πίνακα εμφανίζονται οι πληρωμές υπό μορφή ασφαλιστικών εισφορών και φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Όπως τονίσαμε προηγουμένως οι παράνομοι μετανάστες δεν αποδίδουν κανένα φόρο στο κράτος.

Τέλος στο κάτω μέρος του ίδιου πίνακα καταγράφονται οι μεταβιβάσεις εισοδημάτων (εμβάσματα) καθώς και οι αποταμιεύσεις. Μια εκτίμηση για αυτά τα μεγέθη προσδιορίζει σε 43 και 45 εκατ. ευρώ αντίστοιχα τα παραπάνω μεγέθη.

Τα μεγέθη που αναφέρονται στους νόμιμους μετανάστες (στήλη H2) έχουν ήδη προσδιοριστεί στο κεφάλαιο 2.

Πίνακας 4.3.5 Μεταβιβάσεις εισοδημάτων μεταξύ θεσμικών τομέων (2004, σε εκατ. ευρώ)

	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	Νοικοκυριά Σύνολο	Επιχει- ρήσεις	Δημόσιος Τομέας	Εξωτερικός Τομέας
Νοικοκυριά	0	2	182	544	704	1,433	41,854	37,395	1,034
1 Νοικοκυριά παράνομων μεταναστών H₁	0	0	0	0	0	0	26	15	6
2 Νοικοκυριά νόμιμων μεταναστών H₂	0	0	0	1	1	3	345	428	18
3 Ελληνικά Αγροτικά Νοικοκυριά H₃	0	0	4	13	16	33	5,023	1,943	37
4 Ελληνικά Αστικά Νοικοκυριά H₄	0	1	50	150	194	394	23,153	3,670	212
5 Ελληνικά Μη Εργαζόμενα Νοικοκυριά H₅	0	1	128	381	493	1,003	13,307	31,339	762
Επιχειρήσεις								421	
Total Resources General Government	0	454	3,688	21,138	6,771	32,051	5,927	2,957	1,657
- Άμεσοι Φόροι	0	13	809	5,233	3,305	9,360	5,359		
- Κοινωνική Ασφάλιση	0	441	2,879	15,906	3,466	22,691	568		
- Επιδοτήσεις								2,957	
- Έσοδα από Ε.Ε.									1,657
Εξωτερικός Τομέας (Εισαγωγές CIF)	43	580	391	1,346	771	3,131	0	204	
Αποταμιεύσεις	48	181	2,876	-572	8,246	10,777	19,655	-3,994	15,990

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Κατανάλωση Νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες

Πίνακας 4.3.6 Κατανάλωση νοικοκυριών κατά προϊόν (2004, σε εκατ. ευρώ)

	H ₁	H ₂	H ₃	H ₄	H ₅	Νοικοκυριά Σύνολο
ΑΥΑ	34	99	342	1,059	1,330	2,865
ΑΥΒ	5	14	51	241	254	565
ΑΥC	0	0	0	0	0	0
ΑΥD	362	1,163	3,570	17,326	11,858	34,279
ΑΥE	21	58	157	725	718	1,679
ΑΥF	0	14	60	257	295	626
ΑΥG	82	261	1,698	8,384	7,777	18,202
ΑΥH	94	397	1,507	8,196	4,850	15,043
ΑΥI	71	239	505	3,126	2,060	6,001
ΑΥJ	9	47	176	1,231	567	2,031
ΑΥK	131	410	993	7,004	6,637	15,174
ΑΥL	5	30	43	315	264	657
ΑΥM	31	46	194	1,710	249	2,229
ΑΥN	39	146	643	3,129	2,547	6,504
ΑΥO	24	121	333	2,440	1,470	4,389
ΑΥP	0	3	19	337	408	767
	909	3,048	10,291	55,479	41,284	111,010

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

Ακαθάριστες επενδύσεις κατά προϊόν και μεταβολές αποθεμάτων (R17)

Πίνακας 4..3.7 Ακαθάριστες επενδύσεις κατά προϊόν και μεταβολές αποθεμάτων

	Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου κεφαλαίου				Μεταβολές Αποθεμάτων	Επενδύσεις & Αποθέματα
	Νοικοκυριά	Επιχειρήσεις	Δημόσιος Τομέας	Σύνολο		
ΑΥΑ	0.0	25.1	8.5	33.6	-51.4	-17.9
ΑΥΒ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥC	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.5	-0.5
ΑΥD	12.9	12,849.9	423.6	13,286.4	186.5	13,472.9
ΑΥE	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥF	7,276.2	10,043.7	5,795.5	23,115.4	0.0	23,115.4
ΑΥG	621.4	2,263.4	517.6	3,402.3	-102.7	3,299.7
ΑΥH	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥI	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥJ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥK	726.5	1,575.5	16.9	2,318.8	0.0	2,318.8
ΑΥL	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥM	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥN	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ΑΥO	0.0	239.4	0.0	239.4	0.0	239.4
ΑΥP	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	8,637	26,997	6,762	42,396	32	42,427.9

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία στοιχείων από τους συγγραφείς

4.4 Συμβολή των νόμιμων και παράνομων μεταναστών στο ΑΕΠ - Συμπεράσματα.

Οι εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης για το 2004 κατέγραψαν στην χώρα μας την ύπαρξη 230 έως 330 χιλιάδων παράνομων μεταναστών. Δηλαδή ένας στους τέσσερις μετανάστες ζουν και εργάζονται στην χώρα μας παράνομα. Αν και η εφαρμογή στην περίοδο 1998-2006 των τριών προγραμμάτων νομιμοποίησης (1998, 2001, 2005) εκτιμάται ότι συνέβαλε στην διαχρονική μείωση του αριθμού των παράνομων μεταναστών, ωστόσο ο αριθμός των παράνομων μεταναστών παραμένει σημαντικός. Αυτό οφείλεται κυρίως στις αφίξεις νέων λαθρομεταναστών που εκτιμάται σε περίπου 30 χιλιάδες το χρόνο, αλλά και στον πιθανά μικρό αλλά άγνωστο αριθμό των μεταναστών που μετά την όποια προσωρινή νομιμοποίησή τους περιέρχονται ξανά σε καθεστώς παρανομίας. Τα προγράμματα νομιμοποίησης βελτίωσαν τις συνθήκες διαβίωσης των παράνομων μεταναστών και προσέφεραν πληροφορίες για την έκταση του φαινομένου και για τα χαρακτηριστικά τους. Επίσης αυτά δρομολόγησαν τη δραστική μείωση των απελάσεων και μείωσαν το μέγεθος της παράνομης απασχόλησης.

Είναι γεγονός ότι η χώρα μας δεν έχει ακόμη αναπτύξει μια μακροχρόνια και βιώσιμη μεταναστευτική πολιτική, ούτε έχει εφαρμόσει ένα σταθερό και επίσημο σύστημα υποδοχής και καταγραφής των μεταναστών. Δεν υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση για τον αριθμό των ατόμων, παράνομων ή νόμιμων, που επιστρέφουν οικειοθελώς στη χώρα προέλευσής τους. Παρά τις νομικές ρυθμίσεις σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή (απελάσεις), που έχουν εναρμονιστεί με τη νομοθεσία της ΕΕ, υπάρχει έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων για την ενθάρρυνση της εθελουσίας επιστροφής.

Η ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία επέδειξε έναν υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, λόγω και της προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων, καθώς και της συνακόλουθης άνθησης του κατασκευαστικού τομέα. Η απασχόληση των παράνομων μεταναστών φαίνεται μια ελκυστική επιλογή τόσο για τον εργοδότη όσο και για τον εργαζόμενο. Σε μια χώρα με εκτεταμένη παραοικονομία, τέτοια απασχόληση είναι τουλάχιστον ευέλικτη και φτηνή. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά πρόσθετα οφέλη για τους εργοδότες, όπως η μη πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών, άγνοια της νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια και μειωμένες από κάθε άποψη απαιτήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο θεσμός της προσωρινής νόμιμης μετανάστευσης δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς στη χώρα μας.

Από την ανάλυση των πρωτογενών στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού με την υπόθεση ότι οι ανασφάλιστοι μετανάστες αντιπροσωπεύουν τον πληθυσμό των παράνομων μεταναστών στη χώρα μας προκύπτει ότι οι παράνομοι μετανάστες γενικά απασχολούνται σε τομείς που εμφανίζουν παραοικονομική δραστηριότητα και ένταση ανειδίκευτης εργασίας, όπως είναι οι κατασκευές, οι μικρομεσαίες βιοτεχνίες (ενδύματα), η συντήρηση και επισκευή κατοικιών, η γεωργία, η φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών, οι οικιακοί βοηθοί, ο τουρισμός, τα εστιατόρια και υπαίθριοι μικροπωλητές.

Η οικονομική επίδραση της παράνομης μετανάστευσης, επικεντρώνεται κυρίως στο επιπρόσθετο μη μισθολογικό κόστος εργασίας (εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και φόρος εισοδήματος), καθώς και στις επιπτώσεις της στη διάρθρωση της απασχόλησης (συγκέντρωση των παράνομων μεταναστών σε μικρές επιχειρήσεις και άλλες άτυπες οικονομικές δραστηριότητες που διευρύνουν την παραοικονομία). Είναι προφανές ότι η συμβολή των μεταναστών στην οικονομία και στο κοινωνικό σύστημα είναι πολύ λιγότερο φανερή εξαιτίας της παράνομης μετανάστευσης και εργασίας. Αρκετές από τις εργασίες που εκτελούνται από παράνομους μετανάστες δύσκολα καθίστανται ορατές. Τέτοιες είναι οικιακοί βοηθοί, εργάτες γεωργίας, καθώς και παρέχοντες προσωπικές υπηρεσίες, που αποτελούν δραστηριότητες ιδιαίτερα 'χρήσιμες' και αποδεκτές στις τοπικές κοινωνίες.

Σε κάθε περίπτωση οι παράνομοι μετανάστες έχουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία. Στη θετική πλευρά, οι παράνομοι μετανάστες προσφέρουν αυξημένη κινητικότητα εργασίας και ευκαμψία μισθών και διευρύνουν τις στενές μισθολογικές διαφορές ανάμεσα σε ανειδίκευτη και ειδικευμένη εργασία που διατηρήθηκε τεχνητά από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 υπό τις πιέσεις των συνδικάτων και την πολιτική κατώτατων μισθών [Fakiolas (2000), Glytsos (2005)]. Επομένως τείνουν να αυξάνουν την οικονομική αποδοτικότητα, η οποία είναι αναγκαία στα πλαίσια του οικονομικού ανταγωνισμού. Επιπλέον, πολλές μελέτες δείχνουν ότι γενικά η εργασία μεταναστών (νόμιμη και παράνομη) είναι συμπληρωματική και δεν υποκαθιστά αυτή των Ελλήνων. Επομένως η επίδραση της μεταναστευτικής απασχόλησης στην οικονομία φαίνεται γενικά θετική, αν και μερικές εγχώριες ομάδες χαμηλά ειδικευμένων είναι πιθανό να χάνουν από αυτή την εξέλιξη. Για την περίπτωση των παράνομων μεταναστών, οι Sarris και Zografakis (1999) υπολογίζουν θετικές επιδράσεις στο εισόδημα αλλά ποικίλες στους μισθούς ανάλογα με την κατηγορία εργαζομένων. Οι ανειδίκευτοι εργάτες και αυτοί που προσλαμβάνονται ως εργάτες στη γεωργία είναι ανάμεσα στους πληγέντες, ενώ τα αγροτικά νοικοκυριά όλων των εισοδηματικών τάξεων εμφανίζονται ωφελημένα από τη μετανάστευση. Τα φτωχά και μεσαίων εισοδημάτων αστικά νοικοκυριά με αρχηγό ανειδίκευτο εργάτη βιώνουν μια σαφή μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, ενώ τα αστικά νοικοκυριά με αρχηγό ειδικευόμενο εργάτη ή εκτός εργατικού δυναμικού, όπως συνταξιούχοι, φαίνεται να ωφελούνται. Επιπλέον, η παράνομη μετανάστευση οδηγεί σε μείωση των πραγματικών μισθών των ανειδίκευτων εργατών και σε μια αύξηση στους αντίστοιχους των ειδικευμένων.

Από την άλλη πλευρά η απασχόληση παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα διευρύνει το σχετικό υψηλό μέγεθος της παραοικονομίας ή ακριβέστερα το μέγεθος της άτυπης οικονομίας. Ωστόσο η παραοικονομία στην Ελλάδα επηρεάζεται και από πολλούς άλλους διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως οι υψηλές υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές, η κοινωνικά άνιση παροχή κοινωνικών επιδομάτων, οι

ακαμψίες της αγοράς εργασίας, οι αδυναμίες στην δημόσια διοίκηση κλπ. Εμβάσματα συναλλάγματος στο εξωτερικό και επιδείνωση του ισοζυγίου είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που ενισχύεται από την παράνομη μετανάστευση. Από δημοσιονομικής άποψης, ενώ οι νόμιμα απασχολούμενοι μετανάστες συνεισφέροντας στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και πληρώνοντας φόρους, συμβάλλουν στην ιατρική τους περίθαλψη και στη χρήση του επιδοτούμενου μέρους των υποδομών (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία, αστικές συγκοινωνίες), κάτι ανάλογο δεν ισχύει για τους παράνομους, οι οποίοι υπόκεινται μόνο σε έμμεση φορολογία (ΦΠΑ, Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης). Ωστόσο, λόγω του χαμηλού τους εισοδήματος, πολλοί λίγοι νόμιμοι μετανάστες πληρώνουν φόρο. Δεδομένου αυτού, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι παράνομοι μετανάστες κατά μέσο όρο έχουν χαμηλότερο φορολογητέο εισόδημα από τους νόμιμους, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό του φόρου εισοδήματος χάνεται εξαιτίας της παράνομης μετανάστευσης. Κατά συνέπεια η βασική αρνητική επίδραση της παράνομης μετανάστευσης στα δημόσια έσοδα προέρχεται κυρίως από το γεγονός ότι δεν συνεισφέρουν στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης.⁸⁰ Επιπλέον, ένα σημαντικό κόστος της παράνομης μετανάστευσης για την κοινωνική ευημερία φαίνεται να συνδέεται με τις αυξημένες δαπάνες της δημόσιας τάξης και της φύλαξης των συνόρων.

Η προσέγγιση εκτίμησης της συμβολής των νόμιμων και παράνομων μεταναστών στο ΑΕΠ γίνεται στο κεφάλαιο αυτό με την βοήθεια ενός ειδικά κατασκευασμένου για τον σκοπό αυτό Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής. Με βάση τον πίνακα αυτό, από την πλευρά της δαπάνης τα νοικοκυριά των νόμιμων μεταναστών συμμετέχουν κατά 2,2% στο συνολικό ΑΕΠ, έναντι 0,5% των παράνομων μεταναστών. Τα μεγέθη αυτά είναι υποεκτιμημένα καθώς δεν συμπεριλαμβάνονται και οι μεταβιβάσεις εμβασμάτων των μεταναστών προς το εξωτερικό. Οι εν λόγω μεταβιβάσεις εκτιμήθηκαν για το 2004 από την μελέτη σε 43 και 550 εκατομμύρια ευρώ για τους παράνομους και τους νόμιμους μετανάστες αντίστοιχα.

Από την πλευρά των λογαριασμών δημιουργίας του εισοδήματος οι εκτιμήσεις της μελέτης ανεβάζουν την συμβολή των νόμιμων μεταναστών στο ΑΕΠ στο 2% ενώ για τους παράνομους μετανάστες η εκτίμηση είναι 0,8%.

Τέλος από την πλευρά της απασχόλησης των νόμιμων μεταναστών η οποία αποτελεί το 7,2% της συνολικής απασχόλησης της χώρας (3,1% για τους παράνομους) και με δεδομένη την σχέση των μέσων αποδοχών ελλήνων και νόμιμων μεταναστών που είναι 0,78 καθώς και τη σχέση μεταξύ νόμιμων και παράνομων μεταναστών, προκύπτει ότι η συμμετοχή των νόμιμων μεταναστών στο ΑΕΠ κυμαίνεται κοντά στο 1,9% έναντι της συμμετοχής των παράνομων μεταναστών που κυμαίνεται στο 0,7%.

⁸⁰ Οι Κανελλόπουλος κ.ά. (2006) εκτιμούν με έναν πρόχειρο υπολογισμό ότι τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης χάνουν από την παράνομη μετανάστευση ένα ποσό γύρω στο 10-20% των εισφορών που πληρώνονται από τους νόμιμους μετανάστες. Επιπλέον, θεωρώντας ένα σταθερό εκπαιδευτικό κόστος για κάθε μαθητή, εκτιμούν ότι το 1% των δημοσίων δαπανών εκπαίδευσης αποδίδεται στα παιδιά των παράνομων μεταναστών.

Πίνακας 4.4.1 Συμμετοχή των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε εκατ. ευρώ)

(α) Από την πλευρά του λογαριασμού της δαπάνης (άμεση εκτίμηση)	
--- Κατανάλωση νοικοκυριών νόμιμων μεταναστών	3,048
--- Κατανάλωση νοικοκυριών παράνομων μεταναστών	909
--- Επενδύσεις σε κατοικίες νοικοκυριών νόμιμων μεταναστών	565
--- Επενδύσεις σε κατοικίες νοικοκυριών παράνομων μεταναστών	0
Σύνολο	4,522
ως ποσοστό στο ΑΕΠ (2004: 167,169 εκατ. ευρώ)	2.7%
εκ του οποίου οι νόμιμοι μετανάστες:	2.2%
οι παράνομοι μετανάστες:	0.5%
(β) Από την πλευρά της δημιουργίας του εισοδήματος (άμεση εκτίμηση)	
--- Εισόδημα από εργασία εργαζομένων νόμιμων μεταναστών	3,072
--- Εισόδημα από εργασία εργαζομένων παράνομων μεταναστών	1,314
--- Εισόδημα από διανομή του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος στους νόμιμους μετανάστες	345
--- Εισόδημα από διανομή του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος	26
Σύνολο	4,757
ως ποσοστό στο ΑΕΠ (2004: 167,169 εκατ. ευρώ)	2.8%
εκ του οποίου οι νόμιμοι μετανάστες:	2.0%
οι παράνομοι μετανάστες:	0.8%
(γ) Από την πλευρά της απασχόλησης εργαζομένων (μισθωτοί) (άμεση εκτίμηση)	
--- Ακαθάριστοι μισθοί στο σύνολο της οικονομίας ως % στο ΑΕΠ	34.5%
--- Συμμετοχή νόμιμων μεταναστών στην απασχόληση	7.2%
--- Συμμετοχή παράνομων μεταναστών στην απασχόληση	3.1%
--- Σχέση μέσου αποδοχών ελλήνων και νόμιμων μεταναστών	0.781
--- Σχέση μέσου αποδοχών ελλήνων και παράνομων μεταναστών	0.654
Σύνολο (ως % στο ΑΕΠ) για τους νόμιμους	1.93%
Σύνολο (ως % στο ΑΕΠ) για τους παράνομους	0.69%

Συνοψίζοντας, από όλες τις εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης προκύπτει ότι η άμεση συμβολή των νόμιμων μεταναστών στη δημιουργία του ΑΕΠ της χώρας ανήλθε το 2004 σε 1,9% έως 2.2%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους παράνομους μετανάστες είναι 0,5% έως 0,7%. Τα παραπάνω μεγέθη της οικονομικής συμβολής των μεταναστών δεν μπορεί παρά να θεωρηθούν ως μία πρώτη *ελάχιστη* εκτίμηση καθώς δεν ενσωματώνουν τις δευτερογενείς επιδράσεις από την συμμετοχή τους στο οικονομικό κύκλωμα της χώρας. Μάλιστα θα λέγαμε ότι τα μεγέθη της συμβολής της παράνομης μετανάστευσης όπως εμφανίζονται θα πρέπει να λαμβάνονται επίσης ως ένα κατώτατο όριο.

4.5 Βιβλιογραφία Τέταρτου Κεφαλαίου

4.5.1 Ελληνόγλωσση

Κανελλόπουλος Κ, Μ. Γρέγου και Θ. Πετραλιάς (2006) «Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: Κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση», αδημοσίευτο δοκίμιο στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος *EMN Greek National Contact Point* που βρίσκεται σε εξέλιξη και χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Λιανός Θ. Π. (2003), “Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα.

4.5.2 Ξενόγλωσση

Baldwin-Edwards, M. (2004), *Statistical data on immigrants in Greece*, Migration Policy Institute, 15 November 2004, Greece.

Fakiolas R. (2000), “Immigration and unregistered labour in the Greek labour market”, in King R. Lazaridis G., Tsardanidis B. (eds), *Eldorado or Fortress?*, Macmillan, London.

Glytsos N. (1995), “Problems and policies regarding the socioeconomic integration of returnees and foreign workers in Greece”. *International Migration*, Vol. XXXIII-2, Autumn, p. 155.

Fakiolas, R., (2003), “Regularizing undocumented immigrants in Greece: procedures and effects”, *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 29, May, No. 3: 535-561.

Parker, J.: *International migration data collection*, Global Commission on International Migration (GCIM: www.gcim.org), New York 2005

Salt, J.: *Current trends in international migration in Europe*, Council of Europe, CDMG 31, Strasbourg 2000

Sarris, A. H. & Zografakis, S. (1999), “A Computable General Equilibrium Assessment of Illegal Immigration on the Greek Economy”, *Journal of Population Economics*, Vol. 12, pp. 155-182.

5. Πέμπτο Κεφάλαιο: Σύνοψη και προτάσεις πολιτικής

Οι ελληνικές στατιστικές μετανάστευσης πρέπει να αναθεωρηθούν και διορθωθούν εκ βάθρων. Ειδικότερα, πρέπει να εκτιμηθεί και περιγραφεί εξ αρχής το απόθεμα των αλλοδαπών, να καταγραφεί με ακρίβεια η μεταναστευτική εισροή και εκροή και να εκτιμηθεί και περιγραφεί το σώμα των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα. Οι επίσημοι φορείς παρακολούθησης της μετανάστευσης (ΙΜΕΠΟ, Παρατηρητήρια Μετανάστευσης κλπ) θα πρέπει να συνεργαστούν με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) στη διαμόρφωση (μεθοδολογία) και οργάνωση των διαφόρων δειγματοληπτικών ερευνών.

Τα νοικοκυριά των μεταναστών, ως καταναλωτές, συμβάλουν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Η συμβολή αυτή μπορεί να γίνει σημαντικότερη αν δοθούν τα ίδια κίνητρα που έχουν και οι υπόλοιποι καταναλωτές. Η ελεύθερη πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα και στα προϊόντα του (πιστωτικές κάρτες, καταναλωτικά δάνεια, δάνεια για αγορά κατοικίας κλπ) βοηθά προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτή η ελεύθερη πρόσβαση σταματά εξαιτίας της μη ύπαρξης των αναγκαίων νομιμοποιητικών εγγράφων από πλευράς των μεταναστών. Η παραμονή για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα των μεταναστών στο στάδιο της παράνομης εγκατάστασης μάλλον δεν βοηθά κανέναν. Η μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να είναι ευέλικτη και άμεσα αποτελεσματική. Η μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να λειτουργεί ταχύτερα από την ίδια την αγορά. Ένα μεγάλο μέρος του μεταναστευτικού ρεύματος της περασμένης δεκαετίας έχει ήδη ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία και οικονομία, χωρίς η ελληνική πολιτεία να έχει παρέμβει ουσιαστικά.

Οι μετανάστες, ως εργαζόμενοι, συμβάλουν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ήδη ένας στους δέκα εργαζόμενους είναι μετανάστης). Βοηθούν στη μείωση του κόστους παραγωγής, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Δημιουργούν θέσεις εργασίας που οι ημεδαποί εργαζόμενοι δεν επιθυμούν να τις καλύψουν. Επίσης, οι ασφαλιστικές εισφορές τους βοηθούν στην κάλυψη των ελλειμμάτων των ασφαλιστικών ταμείων. Η πλήρης ενσωμάτωση των παρπάνω στην επίσημη αγορά εργασίας, αφενός τους στηρίζει έναντι των αυθαίρετων και πολλές φορές απαράδεκτων εργασιακών συνθηκών από πλευράς των εργοδοτών τους, αφ' ετέρου τους δίδει κίνητρα μόνιμης και νόμιμης εγκατάστασης με όλα τα θετικά που απορρέουν από αυτήν. Μεγαλύτερη ενσωμάτωση μεταφράζεται σε μικρότερες εκροές κεφαλαίων από πλευράς μεταναστών, μεταφράζεται σε αύξηση της εθνικής αποταμίευσης, σε μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ.

Η μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να αναγνωρίζει την θετική συμβολή των μεταναστών στην Ελληνική οικονομία. Ταυτόχρονα όμως, επειδή δημιουργούνται σημαντικές αναδιανεμητικές επιδράσεις, θα πρέπει οι ασκούντες την οικονομική πολιτική να λαμβάνουν πρόνοια για τις ομάδες που πλήττονται.

Οι ομάδες αυτές εντοπίζονται κυρίως στα φτωχά νοικοκυριά, τα μέλη των οποίων, έχοντας τις ίδιες δεξιότητες, ανταγωνίζονται τις παραπάνω θέσεις απασχόλησης.

Εναλλακτικές εκτιμήσεις της μελέτης για το 2004 κατέγραψαν στην χώρα μας την ύπαρξη 230 έως 330 χιλιάδων παράνομων μεταναστών. Δηλαδή ένας στους τέσσερις μετανάστες ζουν και εργάζονται στην χώρα μας παράνομα. Αν και η εφαρμογή προγραμμάτων νομιμοποίησης συνέβαλε στην διαχρονική μείωση του αριθμού των παράνομων μεταναστών, ωστόσο ο αριθμός των παράνομων μεταναστών παραμένει σημαντικός με νέες αφίξεις λαθρομεταναστών καθώς και με τον αριθμό των μεταναστών που μετά την όποια προσωρινή νομιμοποίησή τους περιέχονται ξανά σε καθεστώς παρανομίας.

Είναι γεγονός ότι η χώρα μας δεν έχει ακόμη αναπτύξει μια μακροχρόνια και βιώσιμη μεταναστευτική πολιτική, ούτε έχει εφαρμόσει ένα σταθερό και επίσημο σύστημα υποδοχής και καταγραφής των μεταναστών. Δεν υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση για τον αριθμό των ατόμων, παράνομων ή νόμιμων, που επιστρέφουν οικειοθελώς στη χώρα προέλευσής τους. Παρά τις νομικές ρυθμίσεις σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή (απελάσεις), που έχουν εναρμονιστεί με τη νομοθεσία της ΕΕ, υπάρχει έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων για την ενθάρρυνση της εθελουσίας επιστροφής.

Η ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία επέδειξε έναν υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, λόγω και της προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων, καθώς και της συνακόλουθης άνθησης του κατασκευαστικού τομέα. Η απασχόληση των παράνομων μεταναστών φαίνεται μια ελκυστική επιλογή τόσο για τον εργοδότη όσο και για τον εργαζόμενο. Σε μια χώρα με εκτεταμένη παραοικονομία, τέτοια απασχόληση είναι τουλάχιστον ευέλικτη και φτηνή. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά πρόσθετα οφέλη για τους εργοδότες, όπως η μη πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών, άγνοια της νομοθεσίας για την υγεία και ασφάλεια και μειωμένες από κάθε άποψη απαιτήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο θεσμός της προσωρινής νόμιμης μετανάστευσης δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς στη χώρα μας.

Από την ανάλυση των πρωτογενών στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού με την υπόθεση ότι οι ανασφάλιστοι μετανάστες αντιπροσωπεύουν τον πληθυσμό των παράνομων μεταναστών στη χώρα μας προκύπτει ότι οι παράνομοι μετανάστες γενικά απασχολούνται σε τομείς που εμφανίζουν παραοικονομική δραστηριότητα και ένταση ανειδίκευτης εργασίας, όπως είναι οι κατασκευές, οι μικρομεσαίες βιοτεχνίες (ενδύματα), η συντήρηση και επισκευή κατοικιών, η γεωργία, η φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών, οι οικιακοί βοηθοί, ο τουρισμός, τα εστιατόρια και υπαίθριοι μικροπωλητές.

Η οικονομική επίδραση της παράνομης μετανάστευσης, επικεντρώνεται κυρίως στο επιπρόσθετο μη μισθολογικό κόστος εργασίας (εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και φόρος εισοδήματος), καθώς και στις επιπτώσεις της στη διάρθρωση της απασχόλησης (συγκέντρωση των παράνομων μεταναστών σε μικρές επιχειρήσεις και άλλες άτυπες οικονομικές δραστηριότητες που διευρύνουν την παραοικονομία).

Είναι προφανές ότι η συμβολή των μεταναστών στην οικονομία και στο κοινωνικό σύστημα είναι πολύ λιγότερο φανερή εξαιτίας της παράνομης μετανάστευσης και εργασίας. Αρκετές από τις εργασίες που εκτελούνται από παράνομους μετανάστες δύσκολα καθίστανται ορατές. Τέτοιες είναι οικιακοί βοηθοί, εργάτες γεωργίας, καθώς και παρέχοντες προσωπικές υπηρεσίες, που αποτελούν δραστηριότητες ιδιαίτερα ‘χρήσιμες’ και αποδεκτές στις τοπικές κοινωνίες.

Συμπερασματικά, οι παράνομοι μετανάστες έχουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία. Στη θετική πλευρά, οι παράνομοι μετανάστες προσφέρουν αυξημένη κινητικότητα εργασίας και ευκαμψία μισθών και διευρύνουν τις στενές μισθολογικές διαφορές ανάμεσα σε ανειδίκευτη και ειδικευμένη εργασία. Επομένως τείνουν να αυξάνουν την οικονομική αποδοτικότητα, η οποία είναι αναγκαία στα πλαίσια του οικονομικού ανταγωνισμού και επίσης ότι γενικά η εργασία μεταναστών (νόμιμη και παράνομη) είναι συμπληρωματική και δεν υποκαθιστά αυτή των Ελλήνων. Επομένως η επίδραση της μεταναστευτικής απασχόλησης στην οικονομία φαίνεται γενικά θετική, αν και μερικές εγχώριες ομάδες χαμηλά ειδικευμένων είναι χάνουν από αυτή την εξέλιξη.

Από την άλλη πλευρά η απασχόληση παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα διευρύνει το σχετικά υψηλό μέγεθος της παραοικονομίας ή ακριβέστερα το μέγεθος της άτυπης οικονομίας. Ωστόσο η παραοικονομία στην Ελλάδα επηρεάζεται και από πολλούς άλλους διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως οι υψηλές υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές, η κοινωνικά άνιση παροχή κοινωνικών επιδομάτων, οι ακαμψίες της αγοράς εργασίας, οι αδυναμίες στην δημόσια διοίκηση κλπ. Εμβάσματα συναλλάγματος στο εξωτερικό και επιδείνωση του ισοζυγίου είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που ενισχύεται από την παράνομη μετανάστευση. Από δημοσιονομικής άποψης, ενώ οι νόμιμα απασχολούμενοι μετανάστες συνεισφέροντας στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και πληρώνοντας φόρους, συμβάλλουν στην ιατρική τους περίθαλψη και στη χρήση του επιδοτούμενου μέρους των υποδομών (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία, αστικές συγκοινωνίες), κάτι ανάλογο δεν ισχύει για τους παράνομους, οι οποίοι υπόκεινται μόνο σε έμμεση φορολογία (ΦΠΑ, Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης). Ωστόσο, λόγω του χαμηλού τους εισοδήματος, πολλοί λίγοι νόμιμοι μετανάστες πληρώνουν φόρο. Δεδομένου αυτού, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι παράνομοι μετανάστες κατά μέσο όρο έχουν χαμηλότερο φορολογητέο εισόδημα από τους νόμιμους, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό του φόρου εισοδήματος χάνεται εξαιτίας της παράνομης μετανάστευσης. Κατά συνέπεια η βασική αρνητική επίδραση της παράνομης μετανάστευσης στα δημόσια έσοδα προέρχεται κυρίως από το γεγονός ότι δεν συνεισφέρουν στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, ένα σημαντικό κόστος της παράνομης μετανάστευσης για την κοινωνική ευημερία φαίνεται να συνδέεται με τις αυξημένες δαπάνες της δημόσιας τάξης και της φύλαξης των συνόρων.